BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
11 C
14
V 6 56. f 2

Gatta

B

ANNOTATIONES
ad duodecim libros Codicis
Iuſtiniani Impera-
toris,
Ex idoneis Scriptori-
bus collectæ.

Per Io. Cruceum Picardum.

S. Andrea della Valle.

13 11 C 14

IOANNES CRVCEVS GVIDONI Buynerio, Tit. S. Andreæ Burdigalenſis Succentori & Canonico S.

ANNO ſuperiore collegi quædam Scholia ad Inſtitutiones & Pandectas, vir religioſiſſime. Cæterùm iuuenibus ſtudioſis (in quorum vſum & vtilitatem fuere congeſta) ſatisfeciſſe non videbar, niſi in manus illis tradidiſſem & hæc ad duodecim libros Codicis, quæ tibi conſecro, non vt parem gratiam beneficijs (quæ in me contuliſti) referam, ſed vt meum erga te animum huius xenioli teſtetur oblatio. Vale. Burdigalæ Calend. Ianuarijs

1554.

TITVLI CODICIS.

CANON.

Numerus primus librum, ſecundus titulum eius ſignificat.

A

Apoſtatis. 1. 7.
Adſeſſoribus, & domeſticis, & cancellarijs Iudicum. 1. 47.
Annonis & capitu adminiſtrantium, vel adſeſſorum, aliorúmue publicas ſolicitudines gerentium, & eorum qui aliquas conſecuti ſunt dignitates. 1. 48.
Aduocatis diuerſorum iudiciorum. 2. 7.
Aduocatis fiſci. 2. 8.
Alienatione iudicij mutandi cauſa facta. 2. 54.
Ad exhibendum. 3. 42.
An ſeruus pro ſuo facto poſt manumiſsionem teneatur. 4. 14.
Actionibus hæreditarijs. 4. 16.
Actione pignoratitia. 4. 24.
Ad SC. Macedonianum. 4. 28.
Ad SC. Velleianum. 4. 29.
Actionibus empti & venditi. 4. 49.
Aedilitijs actionibus. 4. 58.
Alendis liberis ac parentibus. 5. 25.
Adminiſtratione tutorum & curatorum, & de pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda. 5. 37.
Alimentis pupillo præſtandis. 5. 50.
Arbitrium tutelæ. 5. 51.
Authoritate præſtanda. 5. 59.
Actore à tutore ſeu curatore dando. 5. 61.
Ad legem Falcidiam. 6. 49.
Ad SC. Tertyllianum. 6. 55.
Ad SC. Orphitianum. 6. 56.
Adſertione tollenda. 7. 17.
Adquirenda & retinenda poſſeſsione. 7. 32.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Annali exceptione Italici contractus tollenda, & diuerſis tem poribus, & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus earum. 7. 40.
Alluuionibus, & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis. 7. 41.
Appellationibus & conſultationibus. 7. 62.
Aedificijs priuatis. 8. 10.
Acceptilationibus. 8. 44.
Adoptionibus. 8. 48.
Accuſationibus & inſcriptionibus. 9. 2.
Ad legem Iuliam maieſtatis. 9. 8.
Ad legem Iuliam de adulterijs & ſtupro. 9. 9.
Ad legem Iuliam de vi publica ſeu priuata. 9. 12.
Ad legem Corneliam de ſicarijs. 9. 16.
Ad legem Flauiam de plagiarijs. 9. 20.
Ad legem Viſcelliam. 9. 21.
Ad legem Corneliam de falſis. 9. 22.
Ad legem Iuliam de ambitu. 9. 26.
Ad legem Iuliam repetundarum. 9. 27.
Abigeis. 9. 37.
Abolitionibus. 9. 42.
Ad SC. Turpillianum. 9. 45.
Annonis & tributis. 10. 16.
Apochis publicis, & de deſcriptionibus curialium, & de diſtributionibus ciuilibus. 10. 22.
Athletis. 10. 53.
Auri publici perſecutoribus. 10. 72.
Auro coronario. 10. 74.
Argenti pretio, quod theſauris infertur. 10. 76.
Annonis ciuilibus. 11. 24.
Alexandriæ primatibus. 11. 28.
Adminiſtratione rerum publicarum. 11. 30.
Aquæductibus. 11. 42.
Agricolis, & cenſitis, & colonis. 11. 47.
Agricolis & mancipijs dominicis, vel fiſcalibus Reipub. vel priuatæ. 11. 67.
Agentibus in rebus. 12. 20.

Apparit

Apparitoribus Præfectorum prætorio, & priuilegijs eorum. 12. 53.
Apparitoribus Præfecti vrbi. 12. 54.
Apparitoribus magiſtrorum militum, & priuilegijs eorum. 12. 55.
Apparitoribus Proconſulis & Legati. 12. 56.
Apparitoribus Comitis Orientis. 12. 57.
Apparitoribus Præfecti annonæ. 12. 59.

B

Bonis libertorum & iure patronatus. 6. 4.
Bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas. 6. 11.
Bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur. 6. 12.
Bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quæ patronis, vel liberis eorum datur. 6. 13.
Bonis maternis, & materni generis. 6. 59.
Bonis, quæ liberis in poteſtate conſtitutis, ex matrimonio vel aliter adquiruntur, & eorum adminiſtratione. 6. 60.
Bonis authoritate Iudicis poßidendis, ſeu venundandis, & de ſeparationibus bonorum. 7. 72.
Bonis proſcriptorum ſeu damnatorum. 9. 49.
Bonis eorum, qui mortem ſibi conſciuerunt. 9. 50.
Bonis vacantibus, & de incorporatione. 10. 10.

C

Contractibus Iudicum, vel eorum, qui ſunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent. 1. 49.
Cauſis, ex quibus infamia alicui irrogatur. 2. 11.
Communi diuidundo. 3. 38.
Conſortibus eiuſdem litis. 3. 40.
Condictione indebiti. 4. 5.
Condictione ob cauſam datorum. 4. 6.
Condictione ob turpem cauſam. 4. 7.
Condictione furtiua. 4. 8.
Condictione ex lege, & ſine cauſa, vel iniuſta cauſa. 4. 9.
Conſtituta pecunia. 4. 18.

Commodato. 4. 23.
Compenſationibus. 4. 31.
Contrahenda emptione & venditione. 4. 38.
Communium rerum alienatione. 4. 52.
Commercijs & mercatoribus. 4. 63.
Concubinis. 5. 26.
Confirmando tutore. 5. 29.
Contrario iudicio tutelæ. 5. 58.
Curatore furioſi & prodigi. 5. 70.
Carboniano edicto. 6. 17.
Collationibus. 6. 20.
Codicillis. 6. 36.
Communia de legatis & fideicommiſſis, & de in rem miſſione tollenda. 6. 43.
Conditionibus inſertis tam in legatis, quàm fideicommiſſis, & libertatibus. 6. 46.
Caducis tollendis. 6. 50.
Communia de ſucceſſionibus. 6. 58.
Communi ſeruo manumiſſo. 7. 7.
Communia de manumiſſionibus. 7. 15.
Colluſione detegenda. 7. 20.
Communia de vſucapionibus. 7. 30.
Comminationes, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones authoritatem rei iudicatæ non habere. 7. 57.
Confeſſis. 7. 59.
Contrahenda & committenda ſtipulatione. 8. 38.
Creditorem euictionem non habere. 8. 46.
Cuſtodia reorum. 9. 4.
Crimine peculatus. 9. 28.
Crimine ſacrilegij. 9. 29.
Crimine expilatæ hæreditatis. 9. 32.
Crimine ſtellionatus. 9. 34.
Calumniatoribus. 9. 46.
Conueniendis fiſci debitoribus. 10. 2.
Capiendis & diſtrahendis pignoribus tributorũ cauſa. 10. 21.
Canone largitionalium titulorum. 10. 23.
Conditis in publicis horreis. 10. 26.

Collat

Collatione donatorum, vel releuatorum, aut tranſlatorum, ſeu adæratorum. 10. 28.
Collatione æris. 10. 29.
Claſſicis. 11. 12.
Curialibus vrbis Romæ. 11. 13.
Collegiatis, & chartopratis, & numularijs. 11. 17.
Canone frumentario vrbis Romæ. 11. 22.
Capitatione ciuium cenſibus eximenda. 11. 48.
Colonis Palæſtinis. 11. 50.
Colonis Thracenſibus. 11. 51.
Colonis Illyricianis. 11. 52.
Cenſibus, & cenſitoribus, & peræquatoribus, & inſpectoribus. 11. 57.
Collatione fundorum patrimonialium, & emphyteuticariorum. 11. 64.
Conductoribus, & procuratoribus, ſiue exactoribus prædiorum fiſcalium, & domus Auguſtæ. 11. 71.
Collatione fundorum fiſcalium, vel rei priuatæ, vel dominicæ, vel ciuitatis, vel templorum. 11. 73.
Cupreſſis ex luco Daphnenſi, vel Perſeis per Aegyptum non excidendis, vel vendendis. 11. 77.
Conſulibus & non ſpargendis ab his pecunijs, & de patritijs. 12. 3.
Comitibus conſiſtorianis. 12. 10.
Comitibus rei militaris. 12. 12.
Comitibus & archiatris ſacri palatij. 12. 13.
Comitibus, qui prouincias regunt. 12. 14.
Curioſis & ſtationarijs. 12. 23.
Caſtrenſiarijs & miniſterianis. 12. 25.
Caſtrenſi omnium palatinorum peculio. 12. 31.
Caſtrenſi peculio militum, & præfectis annonæ. 12. 37.
Commeatu. 12. 43.
Curſu publico, & angarijs, & parangarijs. 12. 51.
Cohortalibus, et principibus, cornicularijs, ac priuilegijs. 12. 58.

D

Diuerſis reſcriptis, & pragmaticis ſanctionibus. 1. 23.

Defen

Defenſoribus ciuitatum. 1. 51.
Dolo malo. 2. 20.
Dilationibus. 3. 11.
Depoſiti, vel contrà. 4. 34.
Donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & ſponſalicijs. 5. 3.
Dotis promiſſione & nuda pollicitatione. 5. 11.
Dote cauta non numerata. 5. 15.
Donationibus inter virum & vxorem, & à parentibus in liberos factis, & ratihabitione. 5. 16.
Diuortio facto, apud quem filij nutriantur. 5. 24.
Diuidenda tutela, & pro qua parte quiſque tutorum conueniatur. 5. 52.
Dedititia libertate tollenda. 7. 5.
Diſtractione pignorum. 8. 28.
Debitorem venditionem pignorum impedire non poſſe. 8. 29.
Duobus reis ſtipulandi & promittendi. 8. 40.
Donationibus. 8. 54.
Donationibus, quæ ſub modo, vel ſub conditione, vel ex certo tempore conficiuntur. 8. 55.
Delatoribus. 10. 11.
Diſcuſſoribus. 10. 30.
Decurionibus, & filijs eorum, & qui Decuriones habentur, & quibus modis à fortuna curiæ liberentur. 10. 31.
Decretis Decurionum ſuper immunitate quibuſdam concedenda. 10. 46.
Debitoribus ciuitatum. 11. 32.
Diuerſis prædijs vrbanis & ruſticis templorum, & ciuitatum, & omni reditu ciuili. 11. 69.
Dignitatibus. 12. 1.
Domeſticis, & protectoribus. 12. 17.
Decanis. 12. 27.
Deſertoribus & occultatoribus. 12. 46.
Diuerſis officijs, & apparitoribus Iudicum, & probatorijs eorum. 12. 60.

E

Epiſcopis & clericis, orphanotrophis, & xenodochis, & ptochotrop

chotrophis, & aſcetrijs, & monachis, & priuilegijs eorum, & caſtrenſi peculio, & de redimendis captiuis, & de nuptijs clericorum vetitis, ſeu permiſsis. 1. 3.
Epiſcopali audientia, & diuerſis capitulis, quæ ad curam pertinent epiſcopalem. 1. 4.
Edendo. 2. 1.
Errore calculi. 2. 5.
Errore Aduocatorũ, et libellos, ſeu preces concipientium. 2. 9.
Etiam per procuratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe. 2. 48.
Ex delictis defunctorũ in quantũ hæredes conueniantur. 4. 17.
Exercitoria & inſtitoria actione. 4. 25.
Eunuchis. 4. 42.
Eo, qui pro tutore negotium geſsit. 5. 45.
Excuſationibus tutorum & curatorum, & de temporibus earum. 5. 62.
Excuſationibus veteranorum. 5. 65.
Edicto D. Hadriani tollendo, & quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſsionem mittatur. 6. 33.
Executione rei iudicatæ. 7. 53.
Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri. 8. 27.
Exceptionibus, & præſcriptionibus. 8. 36.
Euictionibus. 8. 45.
Emancipationibus liberorum. 8. 49.
Exhibendis & tranſmittendis reis. 9. 3.
Emendatione ſeruorum. 9. 14.
Emendatione propinquorum. 9. 15.
Exactoribus tributorum. 10. 19.
Excuſationibus munerum. 10. 47.
Excuſationibus artificum. 10. 64.
Expenſis publicorum ludorum. 11. 41.
Equeſtri dignitate. 12. 32.
Erogatione militaris annonæ. 12. 38.
Excoctione, & tranſlatione militaris annonæ. 12. 39.
Executoribus & exactoribus. 12. 61.

F

Filiofamiliâs minore. 2. 22.

Fideiuſſoribus minorum. 2. 23.
Ferijs. 3. 12.
Familiæ erciſcundæ. 3. 36.
Finium regundorum. 3. 39.
Fide inſtrumentorum, & amiſſione eorum, & apochis & antapochis faciendis, & de his, quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt. 4. 21.
Fundo dotali. 5. 23.
Fideiuſſoribus tutorum ſeu curatorum. 5. 57.
Furtis & ſeruo corrupto. 6. 2.
Fideicommiſſis. 6. 42.
Falſa cauſa adiecta legato vel fideicommiſſo. 6. 44.
Fideicommiſſarijs libertatibus. 7. 4.
Fructibus & litium expenſis. 7. 51.
Fideiuſſoribus & mandatoribus. 8. 41.
Falſa moneta. 9. 24.
Famoſis libellis. 9. 36.
Fide inſtrumentorum, & iure haſtæ fiſcalis, & de addictionibus. 10. 3.
Fiſcalibus vſuris. 10. 8.
Filijfamiliarū, & quemadmodū pro his pater teneatur. 6. 60.
Fabricenſibus. 11. 9.
Frumento vrbis Conſtantinopolitanæ. 11. 23.
Frumento Alexandrino. 11. 27.
Fundis limitrophis, & terris, & paludibus, & paſcuis, & limitaneis, & caſtellorum. 11. 59.
Fundis patrimonialibus, & ſaltuenſibus, & emphyteuticis, & eorum conductoribus. 11. 61.
Fugitiuis colonis patrimonialibus, ſaltuenſibus, & emphyteuticis. 11. 63.
Fundis rei priuatæ, & ſaltibus diuinæ domus. 11. 65.
Fundis & ſaltibus rei tamiacæ. 11. 66.
Filijs officialium militarium, qui in bello moriuntur. 12. 48.

G.

Generali abolitione. 9. 43.
Gladiatoribus. 11. 43.
Grege dominico. 11. 75.

Hæret

H

Hæreticis & Manichæis, & Samaritanis. 1. 5.
His, qui ad eccleſias confugiunt, vel exclamant, & ne quis ab eccleſia extrahatur. 1. 12.
His, qui in eccleſia manumittuntur. 1. 13.
His, qui ad ſtatuas confugiunt. 1. 25.
His, qui potentiorum nomine titulos prædijs adfigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt. 2. 14.
His, quæ vi metúſue cauſa geſta ſunt. 2. 19.
His, qui veniam ætatis impetrauerunt. 2. 44.
Hæreditate vel actione vendita. 4. 39.
Hæredibus tutorum. 5. 54.
Hæredibus inſtituendis, & quæ perſonæ inſtitui non poſſunt. 6. 24.
His, quibus vt indignis auferuntur hæreditates, & SC. Silaniano. 6. 35.
His, quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis ſcribuntur, vel relinquuntur. 6. 41.
His, quæ ſub modo legata, ſeu fideicõmiſſa relinquuntur. 6. 45.
His, qui ante apertas tabulas hæreditates tranſmittunt. 6. 51.
Hæreditatibus Decurionum, nauiculariorum, cohortalium, militum, & fabricenſium. 6. 61.
His, qui à non domino manumiſsi ſunt. 70. 10.
His, qui propter metum Iudicis non appellauerunt. 7. 67.
His, qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. 8. 19.
His, qui parentes vel liberos occiderunt. 9. 17.
His, qui ſibi adſcribunt in teſtamento. 9. 23.
His, qui latrones, vel alijs criminibus reos occultauerint. 9. 39.
His, qui ex publicis rationibus mutuã pecuniã acceperũt. 10. 6.
His, qui ſe deferunt. 10. 13.
Honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium, & de interuallis. 10. 40.
His, qui ſponte publica munera ſubeunt. 10. 43.
His, qui à Principe vacationem acceperunt. 10. 44.
His, qui numero liberorum, vel paupertate excuſationem meruerunt. 10. 51.

His,qui non impletis ſtipendijs ſacramento ſoluti ſunt. 10.54.
His,qui in exilium dati,vel ab ordine moti ſunt. 10. 57.
His, quæ ex publica collatione illata ſunt, non vſurpandis. 10. 73.
Honoratorum vehiculis. 11. 19.
His,qui ex officio,quod adminiſtrarũt,conueniuntur. 11.37.

I

Iudæis,& cælicolis. 1. 9.
Iuris & facti ignorantia. 1. 18.
In ius vocando. 2. 2.
In integrum reſtitutionibus minorum viginti quinque annis. 2. 21.
In quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt. 2.40.
In integrum reſtitutione poſtulata,nequid noui fiat. 2. 49.
Iuris formulis, & impetratione actionum ſublata. 2. 57.
Iureiurando propter calumniam dando. 2. 58.
Iudicijs. 3. 1.
Iuriſdictione omnium Iudicum,& de foro competenti. 3.13.
In quibus cauſis militantes fori præſcriptione vti non poſſunt. 3. 25.
Inofficioſo teſtamento. 3. 28.
Inofficioſis donationibus. 3. 29.
Inofficioſis dotibus. 3. 30.
Iure emphyteutico. 4. 66.
Inceſtis & inutilibus nuptijs. 5. 5.
Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem, ſeu curatorem,filiosq́; eorum. 5. 6.
Iure dotium. 5. 12.
In quibus caſibus tutorem habenti tutor vel curator dari poßit. 5. 36.
In litem dando tutore vel curatore. 5. 44.
In litem iurando. 5. 53.
Iure aureorum annulorum,& natalibus reſtituendis. 6. 8.
Inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus, ſeu reſtitutionibus ſub conditione factis. 6. 25.
Impuberum & alijs ſubſtitutionibus. 6. 26.

Iure

Iure deliberandi, & adeunda vel adquirenda hæreditate. 6. 30.
Indicta viduitate, & de lege Iulia Miſcella tollenda. 6. 40.
Ingenuis manumiſsis. 7. 14.
In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio. 7. 34.
Interdictis. 8. 1.
In quibus cauſis pignus tacitè contrahitur. 8. 15.
Iure dominij impetrando. 8. 34.
Inutilibus ſtipulationibus. 8. 39.
Ingratis liberis. 8. 50.
Infantibus expoſitis liberis & ſeruis, & de ijs, qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt. 8. 52.
Infirmandis pœnis cœlibatus, & orbitatis, & de decimarijs ſublatis. 8. 58.
Iure liberorum. 8. 59.
Iniurijs. 9. 35.
Iure fiſci. 10. 1.
Indictionibus. 10. 17.
Immunitate nemini concedenda. 10. 25.
Imponenda lucratiuis deſcriptione. 10. 35.
Incolis, & vbi quis domicilium habere videtur, & de his, qui ſtudiorum cauſa in alia ciuitate degunt. 10. 39.
Infamibus. 10. 57.
Irenarchis. 10. 75.
Iure Reipublicæ. 11. 29.
In quibus cauſis coloni cenſiti dominos accuſare poſsũt. 11. 49.

L

Legibus & conſtitutionibus Principum. 1. 14.
Litis conteſtatione. 3. 9.
Lege Aquilia. 3. 35.
Locato & conducto. 4. 65.
Legitima tutela. 5. 30.
Libertis, & eorum liberis. 6. 7.
Liberis præteritis, vel exhæredatis. 6. 28.
Legatis. 6. 37.
Legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus. 6. 54.

Legitimis hæredibus. 6. 57.
L. Fuſia Caninia ſublata. 7. 3.
Latina libertate tollenda, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfuſa. 7. 6.
Liberali cauſa. 7. 16.
Longi temporis præſcriptione, quæ pro libertate, & non aduerſus libertatem opponitur. 7. 22.
Liberis exhibendis, ſeu deducendis, & de libero homine exhibendo. 8. 8.
Luitione pignoris. 8. 31.
Litigioſis. 8. 37.
Libertinis. 10. 56.
Legationibus. 10. 63.
Locatione prædiorum ciuilium, vel fiſcalium, ſiue templorum, ſiue rei priuatæ, vel dominicæ. 11. 70.
Litorum & itinerum cuſtodia. 12. 45.
Lucris aduocatorum, & concuſſione officiorum ſeu apparitorum. 12. 62.

M

Mandatis Principum. 1. 15.
Modo mulctarum, quæ à Iudicibus infliguntur. 1. 50.
Magiſtratibus municipalibus. 1. 52.
Mandati, vel contrà. 4. 35.
Monopolijs, & conuentu negotiatorum illicito, vel artificum, ergolaborum, necnon balneatorum prohibitis illicitis pactionibus. 4. 59.
Magiſtratibus conueniendis. 5. 75.
Mortis cauſa donationibus. 8. 57.
Mulieribus, quæ ſe proprijs ſeruis iunxerunt. 9. 11.
Maleficis, & mathematicis, & cæteris ſimilibus. 9. 18.
Mutatione nominis. 9. 25.
Municipibus, & originarijs. 10. 38.
Muneribus patrimoniorum. 10. 41.
Mulieribus, in quo loco munera ſexui congruentia, vel honores agnoſcant. 10. 62.
Metallarijs & metallis, & procuratoribus metallorum. 11, 6.

Murilegulis, & gynæciarijs, & procuratoribus gynæcij, & de monetarijs, & baſtagiarijs. 11. 7.
Metropoli Beryto. 11. 21.
Mendicantibus validis. 11. 25.
Maiuma. 11. 45.
Mancipijs, & colonis patrimonialium, & ſaltuenſium, & emphyteuticorum fundorum. 11. 62.
Magiſtris ſacrorum ſcriniorum. 12. 9.
Menſoribus. 12. 28.
Militari veſte. 12. 40.
Metatis, & epidemeticis. 12. 41.

N

Ne ſanctum baptiſma iteretur. 1. 6.
Nemini licere ſignum ſaluatoris Chriſti humi, vel in ſilice, vel in marmore ſculpere aut pingere. 1. 8.
Ne Chriſtianum mancipium hæreticus vel paganus, aut Iudæus, vel poßideat, vel circumcidat. 1. 10.
Ne rei militaris comitibus vel Tribunis lauacra præſtentur. 1. 43.
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre. 2. 13.
Ne fiſcus, vel Reſpublica procurationem alicui patrocinij cauſa illicitè præſtet. 2. 17.
Negotiorum geſtorum actione. 2. 18.
Nequis in ſua cauſa iudicet, vel ſibi ius dicat. 3. 5.
Noxalibus actionibus. 3. 41.
Ne vxor pro marito, vel maritus pro vxore, vel mater pro filio conueniatur. 4. 12.
Non numerata pecunia. 4. 30.
Nautico fœnore. 4. 33.
Nundinis, & mercationibus. 4. 60.
Nuptijs. 5. 4.
Ne fideiuſſores vel mandatores dotium dentur. 5. 20.
Ne pro dote mulieri bona mariti addicantur. 5. 22.
Naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus cauſis iuſti efficiantur. 5. 27.

Ne tutor vel curator vectigal conducat. 5. 41.
Neceſſarijs, & ſeruis hæredibus inſtituendis, vel ſubſtituendis. 6. 27.
Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur. 7. 21.
Nudo iure Quiritum tollendo. 7. 25.
Ne rei dominicæ vel templorum vendicatio temporis præſcriptione ſubmoueatur. 7. 38.
Ne liceat in vna eademq; cauſa tertiò prouocare, vel poſt duas ſententias Iudicum, quas definitio Præfectorum roborauerit, eas retractare. 7. 70.
Nouationibus & delegationibus. 8. 42.
Nili aggeribus non rumpendis. 9. 38.
Ne ſine iuſſu Principis certis Iudicibus liceat confiſcare. 9. 48.
Ne fiſcus rem, quam vendidit, euincat. 10. 5.
Ne operæ à collatoribus exigantur. 10. 24.
Nauicularijs ſeu naucleris publicis ſpecies tranſportantibus, & de tollenda luſtralis auri collatione. 11. 1.
Nauibus non excuſandis. 11. 3.
Ne quid oneri publico imponatur. 11. 4.
Naufragijs. 11. 5.
Nulli licere in frenis, equeſtribus ſellis, & balteis margaritas & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis. 11. 11.
Nautis Tyberinis. 11. 26.
Ne quis liber inuitus actum Reipub. gerere cogatur. 11. 36.
Ne ruſticani ad vllum obſequium deuocentur. 11. 54.
Non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneum transferre. 11. 55.
Negotiatores ne militent. 12. 35.
Numerarijs, actuarijs, & chartularijs, & adiutoribus, ſiue ſcriniarijs, & exceptoribus ſedis excelſæ cæterorumq; Iudicum, tam militarium quàm ciuilium. 12. 50.

O

Officio Præfecti prætoriorum Orientis & Illyrici. 1. 26.
Officio Præfecti prætorio Africæ, & de omni eiuſdem diæceſeos ſtatu. 1. 27.
Officio Præfecti Vrbi. 1. 28.

Officio magiſtri militum. 1. 29.
Officio quæſtoris. 1. 30.
Officio magiſtri officiorum. 1. 31.
Officio comitis ſacrarum largitionum. 1. 32.
Officio comitis rerum priuatarum, ſacri palatij, ſacriq; patrimonij. 1. 33.
Officio proconſulis & legati. 1. 34.
Officio comitis Orientis. 1. 35.
Officio præfecti Auguſtalis. 1. 36.
Officio vicarij. 1. 37.
Officio prætorum. 1. 38.
Officio rectoris prouinciæ, & vt nulli patriæ ſuæ adminiſtratio ſine ſpeciali permiſſu Principis permittatur. 1. 39.
Officio præfecti vigilum. 1. 40.
Officio ciuilium Iudicum. 1. 41.
Officio militarium Iudicum. 1. 42.
Officio diuerſorum Iudicum. 1. 44.
Officio eius, qui vicem alicuius vel præſidis obtinet. 1. 46.
Officio iuridici Alexandriæ. 1. 53.
Ordine iudiciorum. 3. 8.
Obligationibus, & actionibus. 4. 10.
Operis libertorum. 6. 3.
Obſequijs patrono præſtandis. 6. 6.
Ordine cognitionum. 7. 19.
Operis noui nuntiatione. 8. 11.
Operibus publicis. 8. 12.
Omni agro deſerto, & quando ſteriles fertilibus imponuntur. 11. 58.
Oblatione votorum. 12. 49.

P

Precibus Imperatori offerendis, & de quibus rebus ſupplicare liceat, vel non. 1. 19.
Pactis. 2. 3.
Poſtulando. 2. 6.
Procuratoribus. 2. 12.
Pedaneis Iudicibus. 3. 3.

Plus petitionibus. 3. 10.
Petitione hæreditatis. 3. 31.
Prohibita ſequeſtratione pecuniæ. 4. 4.
Probationibus. 4. 19.
Plus valere quod agitur, quàm quod ſimulatè cõcipitur. 4. 22.
Per quas perſonas nobis adquiratur. 4. 27.
Pro ſocio. 4. 37.
Patribus, qui filios ſuos diſtraxerunt. 4. 43.
Periculo & commodo rei venditæ. 4. 48.
Pactis inter emptorem & venditorem compoſitis. 4. 54.
Pactis conuentis tam ſuper dote, quàm donatione ante nuptias, & parapher nis. 5. 14.
Periculo tutorum & curatorum. 5. 38.
Prædijs & alijs rebus minorum ſine decreto non alienandis, vel obligandis. 5. 71.
Poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis, vel præteritis. 6. 29.
Peculiò eius, qui libertatem meruit. 7. 23.
Præſcriptione longi tẽporis, decem vel viginti annorum. 7. 33.
Præſcriptione triginta vel quadraginta annorum. 7. 39.
Pœna Iudicis, qui malè iudicauit, vel eius, qui Iudicem vel aduerſarium corrumpere curauit. 7. 49.
Priuilegio fiſci. 7. 73.
Priuilegio dotis. 7. 74.
Precario & Saluiano interdicto. 8. 9.
Pignoribus & hypothecis. 8. 14.
Prætorio pignore, & vt in actionibus etiam debitorum miſſio prætorij pignoris procedat. 8. 22.
Partu pignoris, & omni cauſa. 8. 25.
Pactis pignorum. 8. 35.
Patria poteſtate. 8. 47.
Poſtliminio, & redemptis ab hoſtibus. 8. 51.
Priuatis carceribus inhibendis. 9. 5.
Pœnis. 9. 47.
Pœnis fiſcalibus creditores præferri. 10. 7.
Petitionibus bonorum ſublatis. 10. 12.
Prædijs decurionum ſine decreto non alienandis. 10. 32.

Præbendo ſalario. 10. 36.
Profeſſoribus, & Medicis. 10. 52.
Periculo ſucceſſorum parentis. 10. 61.
Potioribus ad munera nominandis. 10. 65.
Ponderatoribus, & auri illatione. 10. 71.
Prædijs, & omnibus rebus nauiculariorum. 11. 2.
Priuilegijs corporatorum Vrbis Romæ. 11. 14.
Pictoribus. 11. 15.
Priuilegijs Vrbis Conſtantinopolitanæ. 11. 25.
Periculo nominatorum. 11. 33.
Periculo eorum, qui pro magiſtratibus interuenerunt. 11. 34.
Paſcuis publicis & priuatis. 11. 60.
Prædijs tamiacis, & his, qui ex colonis tamiacis, alijsq; liberæ conditionis procreantur. 11. 68.
Priuilegijs domus Auguſtæ, vel rei priuatæ, & quarum collationum excuſationem habent. 11. 74.
Palatijs, & domibus dominicis. 11. 76.
Prætoribus, & honore præturæ, & collatione, & gleba, & claui, & pholi, & ſeptem ſolidorum functione ſublata. 12. 2.
Præfectis prætorio, ſiue Vrbi, & magiſtris militum in dignitatibus exæquandis. 12. 4.
Præpoſitis ſacri cubiculi, & de omnibus cubicularijs, & priuilegijs eorum. 12. 5.
Primicerio, & ſecundicerio, & notarijs. 12. 7.
Præpoſitis, & tribunis ſcholarum. 12. 11.
Profeſſoribus, qui in Vrbe Conſtantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitiuam. 12. 15.
Præpoſitis laborum. 12. 18.
Præpoſitis ſacrorum ſcriniorum, cæteriſq; qui in ſacris ſcrinijs militant. 12. 19.
Præpoſitis agentium in rebus. 12. 21.
Principibus agentium in rebus. 12. 22.
Palatinis ſacrarum largitionum, & rerum priuatarũ. 12. 24.
Priuilegijs eorum, qui in ſacro palatio militant. 12. 29.
Priuilegijs ſcholarum. 12. 30.
Perfectiſsimatus dignitate. 12. 33.

Primipilo. 12. 63.
Publicæ lætitiæ, vel Conſulum nuntiatores, vel inſinuatores conſtitutionum, & aliarum ſacrarum, vel iudicialium literarum ex deſcriptione, vel ab inuitis, ne quid accipiant immodicum. 12. 64.

Q

Quando libellus Principi datus, litis faciat conteſtationẽ. 1. 20.
Qui & aduerſus quos in integrum reſtitui non poſſunt. 2. 41.
Quibus ex cauſis maiores in integrum reſtituantur. 2. 53.
Qui pro ſua iuriſdictione Iudices dare, darique poſſunt. 3. 4.
Qui legitimam perſonam ſtandi in iudicio habent, vel non. 3. 6.
Quando Imperator inter pupillos & viduas, vel alias miſerabiles perſonas cognoſcit, & ne exhibeantur. 3. 14.
Quando liceat vnicuique ſine Iudice vindicare ſe, vel publicam deuotionem. 3. 27.
Quando fiſcus vel priuatus debitoris ſui debitores exigere poſſit. 4. 15.
Quod cum eo, qui in aliena poteſtate eſt, negotiũ geſtũ eſſe dicetur, vel de peculio, ſeu quod iuſſu, vel de in rem verſo. 4. 26.
Quæ res vendi non poſſunt, & qui vendere, vel mercari vetantur. 4. 40.
Quæ res exportari non debeant. 4. 41.
Quando liceat ab emptione diſcedere. 4. 45.
Qui petant tutores vel curatores. 5. 31.
Qui dare tutores vel curatores poſſunt, & qui dari non poſſunt. 5. 34.
Quando mulier tutelæ officio fungatur. 5. 35.
Quando facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri poſſunt. 5. 39.
Quando tutores vel curatores eſſe deſinant. 5. 60.
Qui numero liberorum ſe excuſant. 5. 66.
Qui morbo ſe excuſant. 5. 67.
Qui ætate ſe excuſant. 5. 68.
Qui numero tutelarum ſe excuſant. 5. 69.
Quando decreto opus non eſt. 5. 72.
Qui ad bonorum poſſeſſionem, & infra quod tempus admittantur.

tantur. 6. 9.
Quando non petentium partes petentibus adcreſcunt. 6. 10.
Qui teſtamenta facere poſſunt, vel non poſſunt. 6. 22.
Quemadmodum teſtamenta aperiantur, deſcribantur, & inſpiciantur. 6. 32.
Quando dies legati vel fideicommiſſi cedit. 6. 52.
Qui manumittere non poſſunt, & ne in fraudem creditorum manumittantur. 7. 11.
Qui non poſſunt ad libertatem peruenire. 7. 12.
Quibus ex cauſis ſerui pro præmio libertatem accipiunt. 7. 13.
Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorũ, qui ad libertatem proclamare non prohibentur. 7. 18.
Quibus non obijcitur longi temporis præſcriptio. 7. 35.
Quadriennij præſcriptione. 7. 37.
Quomodo & quando Iudex ſententiam proferre debeat præſentibus partibus, vel vna parte abſente. 7. 43.
Quibus res iudicata non nocet. 7. 56.
Quando prouocare non eſt neceſſe. 7. 64.
Quorum appellationes non recipiuntur. 7. 65.
Qui bonis cedere poſſunt. 7. 71.
Quorum bonorum. 8. 2.
Quorum legatorum. 8. 3.
Quæ res pignori obligari poſſunt, vel non: & qualiter pignus contrahatur. 8. 17.
Qui potiores in pignore habeantur. 8. 18.
Quæ ſit longa conſuetudo. 8. 53.
Qui accuſare non poſſunt. 9. 1.
Quando ciuilis actio criminali præiudicet, & an vtraque ab eodem exerceri poßit. 9. 31.
Quæſtionibus. 9. 41.
Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo diſtributionis eorum. 10. 42.
Quemadmodum ciuilia munera indicuntur. 10. 44.
Quibus muneribus vel præſtationibus nemini liceat ſe excuſare. 10. 48.
Qui ætate vel profeßione ſe excuſant. 10. 49.
Qui morbo ſe excuſant. 10. 50.

Quibus muneribus excuſantur hi, qui poſt impletã militiam vel aduocationem per prouincias ſuis commodis vacantes commorantur, & de priuilegijs eorum, & de conductoribus vectigalium fiſci. 10. 55.
Quo quiſque ordine conueniatur. 11. 35.
Quibus ad conductionem prædiorum fiſcalium accedere non licet. 11. 72.
Quæſtoribus & magiſtris officiorum, & comitibus ſacrarum largitionum & rei priuatæ. 12. 6.
Qui militare poſſunt, vel non: & de ſeruis ad militiæ dignitatem aſpirantibus, & vt nemo duplici militia, vel dignitate & militia ſimul vtatur. 12. 34.

N

Reputationibus, quæ fiunt in iudicio in integrum reſtitutionis. 2. 47.
Reſtitutione militũ, & eorum, qui Reip. cauſa abſunt. 2. 50.
Receptis arbitris. 2. 55.
Rei vindicatione. 3. 32.
Religioſis & ſumptibus funerum, & aleæ luſu, & aleatoribus. 3. 43.
Rebus creditis, & iureiurando. 4. 1.
Reſcindenda venditione. 4. 44.
Rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca. 4. 51.
Rem alienam non interdici rerum ſuarum alienatione. 4. 53.
Rerum permutatione, & præſcriptis verbis. 4. 64.
Rei vxoriæ actione in ex ſtipulatu actionem transfuſa, & de natura dotibus præſtita. 5. 13.
Repudijs, & iudicio de moribus ſublato. 5. 17.
Rerum amotarum. 5. 21.
Repudianda bonorum poſſeßione. 6. 19.
Repudianda vel abſtinenda hæreditate. 6. 31.
Re iudicata. 7. 52.
Res inter alios acta, vel iudicata, alijs ne noceat. 7. 60.
Relationibus. 7. 61.
Reuocandis ijs, quæ in fraudem alienata ſunt. 7. 75.
Ratiocinijs operum publicorum, & patribus ciuitatum. 8. 13.

Remiſsione pignoris. 8. 26.
Reuocandis donationibus. 8. 56.
Raptu virginū, ſeu viduarum, necnon ſanctimonialium. 9. 13.
Requirendis reis. 9. 40.
Reus poſtulatis. 10. 58.
Re militari. 12. 36.

S

Summa trinitate, & fide catholica, vt nemo publicè de ea contendere audeat. 1. 1.
Sacroſanctis eccleſijs, & de rebus ac priuilegijs earum. 1. 2.
Sacrificijs paganorum, & templis. 1. 11.
Senatuſconſultis. 1. 16.
Si contra ius vel vtilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum, vel impetratum. 1. 22.
Statuis, & imaginibus. 1. 24.
Si tutor vel curator interuenerit. 2. 24.
Si in communi eademq́; cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur. 2. 25.
Si aduerſus rem iudicatam reſtitutio poſtuletur. 2. 26.
Si aduerſus venditionem. 2. 27.
Si aduerſus venditionem pignoris. 2. 28.
Si aduerſus donationem. 2. 29.
Si aduerſus libertatem. 2. 30.
Si aduerſus tranſactionem, vel diuiſionem in integrum minor reſtitui velit. 2. 31.
Si aduerſus ſolutionem à tutore, vel à ſe factam. 2. 32.
Si aduerſus dotem. 2. 33.
Si aduerſus delictum ſuum. 2. 34.
Si aduerſus vſucapionem. 2. 35.
Si aduerſus fiſcum. 2. 36.
Si aduerſus creditorem. 2. 37.
Si ſe abſtinuit hæreditate. 2. 38.
Si vt omiſſam hæreditatem, vel bonorum poſſeſsionem, vel quid aliud adquirat. 2. 39.
Si minor ſe maiorem dixerit. 2. 42.
Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtuletur. 2. 43.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Si maior factus ratum habuerit. 2. 45.
Satiſdando. 2. 56.
Sportulis, & ſumptibus in diuerſis iudicijs faciendis, & de executoribus litium. 3. 2.
Seruitutibus & aqua. 3. 34.
Si certum petatur. 4. 2.
Suffragio. 4. 3.
Si ſeruus extero ſe emi mandauerit. 4. 36.
Si propter publicas penſitationes vēditio fuerit celebrata. 4. 46.
Sine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe. 4. 47.
Si quis alteri vel ſibi ſub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit. 4. 50.
Si ſeruus exportandus veneat. 4. 55.
Si mancipium ita venierit, ne proſtituatur. 4. 56.
Si mancipium ita fuerit alienatum, vt manumittatur, vel contrà. 4. 57.
Sponſalibus, & arris ſponſalitijs, & proxeneticis. 5. 1.
Si rector prouinciæ, vel ad eum pertinentes, ad ſuppoſitarum iuriſdictioni ſuæ nuptias tentauerit aſpirare. 5. 7.
Si nuptiæ ex reſcripto petantur. 5. 8.
Secundis nuptijs. 5. 9.
Si ſecundò nupſerit mulier, cui maritus vſumfructum reliquit. 5. 10.
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. 5. 18.
Si dos conſtante matrimonio ſoluta fuerit. 5. 19.
Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel vnus peragere rem minoris, vel conueniri poßint. 5. 40.
Suſpectis tutoribus vel curatoribus. 5. 43.
Si mater indemnitatem promiſit. 5. 46.
Si contra matris voluntatem tutor datus ſit. 5. 47.
Si tutor non geſſerit. 5. 55.
Si tutor vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit. 5. 63.
Si tutor Reipub. cauſa aberit. 5. 64.
Si quis ignorans rem minoris eſſe, ſine decreto comparauerit. 5. 73.
Si maior factus venditionem factam ſine decreto ratam habuerit. 5. 74.

Seruis fugitiuis, & libertis, mancipijsq́; ciuitatum artificibus, & ad diuerſa opera deputatis, & ad rem priuatam, & dominicam pertinentibus. 6. 1.
Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta ſit. 6. 5.
Succeſſorio edicto. 6. 16.
Si quis aliquem teſtari prohibuerit, vel coëgerit. 6. 34.
Si omiſſa ſit cauſa teſtamenti. 6. 39.
SC. Trebelliano. 6. 48.
Seruo pignori dato manumiſſo. 7. 8.
Seruis Reipub. manumittendis. 7. 9.
SC. Claudiano tollendo. 7. 24.
Si aduerſus creditorem præſcriptio opponatur. 7. 36.
Sententijs præfectorum prætorio. 7. 42.
Sententijs ex breuiculo recitandis. 7. 44.
Sententijs & interlocutionibus omnium Iudicum. 7. 45.
Sententia, quæ ſine certa quantitate profertur. 7. 46.
Sententijs, quæ pro eo, quod intereſt, proferuntur. 7. 47.
Si à non competente Iudice iudicatum eſſe dicatur. 7. 48.
Sententiam reſcindi non poſſe. 7. 50.
Si plures vna ſententia condemnati ſunt. 7. 55.
Si ex falſis inſtrumentis, vel teſtimonijs iudicatum ſit. 7. 58.
Si pendente appellatione mors interuenerit. 7. 66.
Si vnus ex pluribus appellauerit. 7. 68.
Si de momentaria poſſeßione fuerit appellatum. 7. 69.
Si per vim, vel alio modo abſentis poſſeßio turbata ſit. 8. 5.
Si aliena res pignori data ſit. 8. 16.
Si antiquior creditor pignus vendiderit. 8. 20.
Si communis res pignorata ſit. 8. 21.
Si in cauſa iudicati pignus captum ſit. 8. 23.
Si pignus pignori datum ſit. 8. 24.
Si vendito pignore agatur. 8. 30.
Si vnus ex pluribus hæredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſoluerit, vel acceperit. 8. 32.
Si pignoris conuentionem numeratio pecuniæ ſecuta non ſit. 8. 33.
Solutionibus & liberationibus. 8. 43.
Si reus vel accuſator mortuus fuerit. 9. 6.

Si quis Imperatori maledixerit. 9. 7.
Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruperit. 9. 10.
Sepulchro violato. 9. 19.
Seditioſis, & de ijs, qui plebem audent contra Rempub. colligere. 9. 30.
Sententiam paßis, & reſtitutis. 9. 51.
Sententijs contra fiſcum latis, retractandis. 10. 9.
Si liberalitatis Imperialis ſocius ſine hærede deceſſerit. 10. 14.
Superindicto. 10. 18.
Superexactoribus. 10. 20.
Si ſeruus aut libertus ad decurionatum aſpirauerit. 10. 32.
Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. 10. 37.
Si propter inimicitias creatio facta ſit. 10. 66.
Sumptuum recuperatione. 10. 67.
Si poſt creationem quis deceſſerit. 10. 68.
Suſceptoribus, præpoſitis, & arcarijs. 10. 70.
Suarijs, & ſuſceptoribus vini, & cæteris corporatis. 11. 16.
Studijs liberalibus vrbis Romæ et Conſtantinopolitanæ. 11. 18.
Sumptus iniuncti muneris ad omnes collegas pertinere. 11. 37.
Solutionibus & liberationibus debitorum ciuitatis. 11. 39.
Spectaculis & ſcenicis, & lenonibus. 11. 40.
Silentiarijs, & decurionibus eorum. 12. 16.
Statoribus. 12. 25.
Salgamo hoſpitibus non præſtando. 12. 42.

T

Tranſactionibus. 2. 4.
Temporibus in integrum reſtitutionis tam minorum, aliarumq; perſonarum, quæ reſtitui poſſunt, quàm hæredum eorum. 2. 52.
Teſtibus. 4. 20.
Teſtamentaria tutela. 5. 28.
Tutoribus vel curatoribus illuſtrium vel clarißimarum perſonarum. 5. 33.
Tutore vel curatore, qui ſatis non dedit. 5. 42.
Teſtamento militis. 6. 21.
Teſtamentis, & quemadmodum teſtamenta ordinentur. 6. 23.

Teſtam

Teſtamentaria manumiſsione. 7. 2.
Temporibus & reparationibus appellationum, ſeu conſultationum. 7. 63.
Tabulis exhibendis. 8. 7.
Theſauris. 10. 15.
Tabularijs, ſcribis, logographis, & cenſualibus. 10. 69.
Tironibus. 12. 44.
Tractatorijs, & ſtatuis. 12. 52.

V

Vetere iure enucleando, & de authoritate Iuriſprudentium, qui in Digeſtis leguntur. 1. 17.
Vt lite pendente, vel poſt prouocationem, aut definitiuam ſententiam nulli liceat Imperatori ſupplicare. 1. 21.
Vt omnes Iudices tam ciuiles, quàm militares poſt adminiſtrationem depoſitam quinquaginta dies in ciuitatibus certis locis permaneant. 1. 45.
Vt quæ deſunt aduocatis partium, iudex ſuppleat. 2. 10.
Vt nemo priuatus titulos prædijs ſuis vel alijs imponat, vel regalia vela ſuſpendat. 2. 15.
Vt nemini liceat ſine Iudicis authoritate ſigna rebus imponere alienis. 2. 16.
Vbi, & apud quem cognitio in integrum reſtitutionis agenda ſit. 2. 46.
Vxoribus militum, & eorum, qui Reip. cauſa abſunt. 2. 51.
Vt nemo inuitus agere vel accuſare cogatur. 3. 7.
Vbi de criminibus agi oportet. 3. 15.
Vbi de poſſeſsione agi oportet. 3. 16.
Vbi fideicommiſſum peti oportet. 3. 17.
Vbi conueniatur, qui certo loco dare promiſit. 3. 18.
Vbi in rem actio exerceri debeat. 3. 19.
Vbi de hæreditate agatur, vel vbi hæredes ſcripti in poſſeſsionem mitti poſtulare debeant. 3. 20.
Vbi de ratiocinijs tam publicis quàm priuatis agi oporteat. 3. 21.
Vbi cauſas ſtatus agi oporteat. 3. 22.
Vbi quis de curiali, vel cohortali, aliáue conditione conue-

niatur. 3. 23.
Vbi ſenatores, vel clariſſimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur. 3. 24.
Vbi cauſa fiſcalis, vel diuinæ domus, hominumq; eius agatur. 3. 26.
Vſufructu, vſu, & habitatione, & miniſterio ſeruorum. 3. 33.
Vt actiones & ab hæredibus, & contra hæredes incipiant. 4. 11.
Vſuris. 4. 32.
Vectigalibus, & commiſſis. 4. 61.
Vectigalia noua inſtitui non poſſe. 4. 62.
Vbi petantur tutores vel curatores. 5. 31.
Vt cauſæ poſt pubertatem adſit tutor. 5. 48.
Vbi pupilli educentur. 5. 49.
Vſuris pupillaribus. 5. 56.
Vnde liberi. 6. 14.
Vnde legitimi, & vnde cognati. 6. 15.
Vnde vir & vxor. 6. 18.
Verborum ſignificatione. 6. 38.
Vſuris, vel fructibus legatorum ſeu fideicommiſſorum. 6. 47.
Vt in poſſeſſionem legatorum, vel fideicommiſſorum ſeruandorum cauſa mittatur, & quando ſatiſdari debeat. 6. 53.
Vindicta & apud concilium manumiſſione. 7. 1.
Vſucapione pro emptore, vel pro tranſactione. 7. 26.
Vſucapione pro donato. 7. 27.
Vſucapione pro dote. 7. 28.
Vſucapione pro hærede. 7. 29.
Vſucapione transformanda, & de ſublata differentia rerum mancipi, & nec mancipi. 7. 31.
Vſuris rei iudicatæ. 7. 54.
Vnde vi. 8. 4.
Vti poſſidetis. 8. 6.
Vi bonorum raptorum. 9. 33.
Vt intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur. 9. 44.
Venditione rerum fiſcalium cum priuatis communium. 10. 4.
Vt nemini liceat in emptione ſpecierum ſe excuſare, & de munere ſitoniæ. 10. 27.

Vacat

Vacatione publici muneris. 10. 45.
Veſtibus holobaris, & auratis, & de tinctione ſacri muricis. 11. 8.
Veteris nomiſmatis poteſtate. 11. 10.
Vendendis rebus ciuitatis. 11. 31.
Venatione ferarum. 11. 44.
Vti armorum vſus inſcio Principe interdictus ſit. 11. 46.
Vt nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum. 11. 53.
Vt nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. 11. 56.
Vt dignitatum ordo ſeruetur. 12. 8.
Veteranis. 12. 47.

DE NOVO CODICE FACIENDO.

In hac conſtitutione Iuſtinianus Imperator oſtendit, ſe nouum quendam Codicem componi procuraſſe, in quo præter ſuas nouas conſtitutiones, etiam hæ quæ in Gregoriano, Hermogeniano, Theodoſiano Codice referantur, complexæ ſint.

DE IVSTINIANEO CODICE CONFIRMANDO.

Summa huius tituli eſt. Imperator Codicem ſuum, ne veluti Apocryphus habeatur, confirmat, & quàm vtilis Reipub. Codex hic futurus ſit, monſtrat, & ipſum inuulgari & diligenter obſeruari mandat.

DE EMENDATIONE CODICIS domini Iuſtiniani, & ſecunda eius editione.

Cùm Imperator Iuſtinianus ſecundum priorem Codicem, & multas conſtitutiones edidiſſet, & in priore pleraſque correxiſſet: hæ, cùm in iam dictum Codicem relatæ non eſſent, iniunxit viris non minus ſapientibus, quàm eloquentibus, vt priorem Codicem interpollant, & nuper inuentas ſanctiones inſerant, & pro eo ac commodum eis videatur, pleraſque refingant, ac nouum Codicem in publicum edant.

CODICIS
LIBER I.

DE SVMMA TRINITATE, ET fide catholica, vt nemo publicè de ea contendere audeat. TIT. I.

Hic Imperator docet, de ſacroſancta trinitate ita credendum, vt Apoſtolica doctrina, iuxta ac Euangelica doctrina ſtatuerit, nempe Deum patrem, Deum filium, Deum ſpiritum ſanctum, vnum quidem eſſe Deum, ſed perſonas tres. Adhæc præcipit, ne quis ea, quæ de fide catholica ſacroſanctæ trinitatis, iuxta Apoſtolicas expoſitiones & inſtituta ſanctorum patrum, qui in Nicena ſynodo fuerunt, diffinita ſunt, in publico diſputando conuellat, & quaſi nondum ſatis rectè diſcuſſa ſint, in dubium vocet.

II. Quæ Græco vocabulo ὁμοούσιος.] Hoc eſt, conſubſtantialis. INTER claras.] Quod ad hanc epiſtolam attinet, in recentioribus aliquot manuſcriptis codicibus hæc verba in marginem adſcripta notauerunt aliqui. Hæc epiſtola in aliquibus non habetur. Reddentes honorem.] Nos reddentes. Denegantes dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum.] Denegantes Deum & dominum noſtrum, &c. Et reuerendiſsimi Archimandritæ.] Archimandritæ, abbates vocantur. μάνδρα enim Græcè ſpeluncam ſignificat. monachi enim in eremis cauernas inhabitabant. Et ſancta.] Et ex ſancta. Et glorificandum.] Et conglorificandum. Alienum ſanè à communione.] Alienum ſeipſum à ſancta communione. Archimandrita.

DE SACROSANCTIS ECCLESIIS, & de rebus ac priuilegijs earum. TIT. II.

Eccleſia Græcis concionem & congregationem ſignificat. In hoc Eccleſia.

hoc tit. eccleſiæ nomine ſignificantur & loca Deo dicata, & homines, qui locis huiuſmodi præficiuntur, vt munia ſacra obeant: proinde hic tit. & templorum & perſonarum templis præfectorum iura ſingularia, hoc eſt, priuilegia oſtendit.

Stylus. I. Liber ſit ſtylus.] Stylus, graphium eſt, quo ſcribitur. vnde vſus obtinuit, vt pro ſcriptura, dicendiq; modo accipiatur, vt hîc.

V. Superinductúmue flagitetur.] Superindictúmue, &c. Poſtremo nihil præter canonicam illationem.] Canonica illatio, eſt ordinarium munus, quod habet certam præſtationem lege impoſitam. (Canonica illatio.)

Quam aduentitiæ neceſsitatis ſarcina repentina popoſcerit.] Aduentitia neceſsitas intelligitur, vbicunque repente aduenit aliquid peragendum, quod ad vtilitatem publicam ſpectat. (Aduētitia neceſsitas.)

VI. Vrbis Conſtantinopolitanæ.] Eccleſiæ vrbis, &c.

VII. Etiam diuinas domos.] Id eſt, Imperatorias.

Embola. X. Ante fœlicem embolam.] Embola, Græca vox eſt, & inter cætera itineris ingreſſum ſignificat. quæ fœlix hîc dicitur, propter Imperatoriam maieſtatem.

Angariæ. XI. NEMINEM ab angarijs vel parangarijs.] Angariæ ſeu Parangariæ dicuntur munia, quæ capeſſunt incolæ in auehendis reuehendisq; inſtrumentis belli. Dictæ ſunt Angariæ, Suida authore, quòd neceſsitate vrgente illa munera ſubeantur. (Parangariæ.)

XII. Quæ circa canones eccleſiaſticos.] Quæ contra canones, &c.

XIII. Vel monacho.] Vel monachis. vel monachio. Siue alijs quibuſcunque perſonis.] Alijs quibuſque perſonis.

XV. Quæ contra ipſum orthodoxæ religionis dominum.] Deum. Quæ ante profeſsionem.] Profectionem. Seu de expulſione cuiuſquam.] Cuiuſquam Epiſcopi.

Xenodochiū. XVI. Vel in xenodochium.] Xenodochium, hoſpitium peregrinorum. Vel in noſocomium.] Noſocomium, locus in quo ægrotantes curantur, infirmatorium vulgò dicitur. deriuatur à νόσος, id eſt, morbus, & κομίω, curo, & curam gero. (Noſocomiū.) Vel in orphanotrophium.] Orphanotrophium, locus alendis pupillis, orbis parentibus, auxilio deſtitutis deputatus. ἀπὸ τοῦ τρέφω καὶ ὀρφανὸς, id eſt, à nutrio, & pupillo. (Orphanotrophium.) Vel in ptochotrophium.] Ptochotrophium, locus vbi recipiuntur mendici & inopes. πτωχὸς enim mendicus & inops dicitur. (Ptochotrophium.) Vel in gerontocomium.] Gerontocomium, locus vbi ſenes curantur. γέρων enim ſenex eſt. (Gerontocomium.) Vel in brephotrophium.] Brephotrophium, locus vbi infantes expoſiti aluntur. nam βρέφος infans, τρέφω nutrio dicitur. (Brephotrophiū.)

DE

DE EPISCOPIS ET CLERICIS, ORphanotrophis, & xenodochijs, & ptochotrophijs, & aſceterijs, & monachis, & priuilegijs eorum, & caſtrenſi peculio, & de redimendis captiuis, & de nuptijs clericorum vetitis ſeu permiſsis. TIT. III.

Aſceterion, locus in quo moniales ſeruantur, & ad pietatis ſtudia exercentur. ab ἀσκέω exerceo, & τηρέω ſeruo, cuſtodio. Tractatur in hoc tit. de ætate, vita, moribus, priuilegijs Epiſcoporum & clericorum, de priuilegijs orphanotrophiorum, &c. Adhæc de caſtrenſi peculio clericorum, hoc eſt, de bonis clericorum diſſeritur: de redimendis captiuis, quid illis accidat, qui vel teſtatorem vel cognatum è carcere redimere poſthabent: per quem, quo pacto captiuorum fiat redemptio: quis pecuniam relictam ab aliquo in redemptionem captiuorum exigere poſsit. Denique quibus clericis licitum ſit matrimonium contrahere, quibus non licitum ſit. Aſceterion.

II. At id.] Aut id. Quod ex eorundem ergaſterijs.] Ergaſterium, officina eſt, vbi ab artifice fit opus. nam ἔργον opus denotat, ſiue officium. Ergaſterium.

VIII. Qui eum denique gradum.] Qui eorum deinde gradum. Qui ſuo nomine.] Qui ſub nomine. Si in occulto inueniatur crimen.] Si occultè inueniatur in crimine.

XIIII. Fuerit epiſcopali loco & nomine detruſus.] Detruſum intelligas, quem idonei authores exauthoratum appellant. Detruſus.

XVI. Clericus fuerit.] Clericatus.

XVII. Qui parabolani vocantur.] Fuerunt plebeij quidam Parabolani, qui famulitio vel eccleſiarum vel hoſpitalium, ſimiliumq́; locorum deputati erant, & quaſi adſcriptitij glebæ: vt ſicut illis omni vita ab agrorum cultura recedere nō licebat, ita his ab ſeruitute ægrorum, qui in noſocomijs reſidebant. Dicti ſunt à Græca præpoſitione παρὰ, & βῶλος, quæ vox pro gleba accipitur. Et breuibus.] Id eſt, nomenclatura, ſiue rotulo, vt vulgò dicitur. Parabolani.

XIX. Decolorari.] Pro infamia notari, per tranſlationem. In his enim nihil ſæui criminis exiſtimari, fœdus naturale permittit: illas autem non relinqui, caſtitatis hortatur affectio.] In his enim nihil fieri criminis exiſtimare fœdus naturale permittit: illas etiam non relinqui charitatis hortatur affectio. Decolorari.

XX. Quæ ſolitariæ vitæ dedicata eſt.] Dedita eſt. Vel monachi,vel cuiuſcunque ſint ſexus.] Vel monachi,cuiuſcunque,&c.

XXV. In qua ipſi vel procuratores.] In qua vel ipſi procuratores. Pro monitione ſua.] Pro commonitione ſua.

XXVI. Reliquias martyrum.] Sanctorum martyrum.

XXVII. Et inter miniſtros veræ orthodoxæ fidei maluerit numerari.] Maluerit,& elegerit.

XXVIII. Huiuſmodi pecunias relictas pro arbitrio fuerit conſecutus.] Pio relictas arbitrio. Aut de eius patria.] Et de eius,&c.

XXIX. Denique quid.] Quid denique. Et à ſacris adytis repellatur piaculare flagitium.] Piaculare flagitium,dicitur commiſſum, quod ſanguine, hoc eſt, vita,& vltimo ſupplicio expiatur. Ita caſtus & humilis.] Itaque caſtus,&c. Apud moderatores eorum.] Earum. Vt pretia eorum.] Earum.

Piaculare flagitium.

XXXI. Cuiuſcunque ſint ordinis.] Cuiuſcunque gradus ſint. Commonitoria ad extranea iudicia protrahantur.] Pertrahantur. Precatione ſollicita.] Precatione ſolita. Eos conueniri monuerit.] Eos commonuerit. Præterea nullus executor vexare contumelijs clericos.] Clericos vllos. Et vt imprudens calumniantium refrenetur audacia.] Et vt impudens,&c.

XXXII. Idem A.& C. Eutropio P.P.] Iidem AA. Eutropio,&c.

XXXIII. Perpotiri pietatis intuitu decernimus.] Perpetuò potiri,&c.

XXXIIII. IVBEMVS adſcriptitiorum creationes.] Adſcriptitij cenſentur, quos hodie proprios vocamus, modò propria, teſtamentiq́; factionem habeant. Eiuſdem concurrerit conſenſus.] Euidens concurrerit,&c. Omnes præterea.] Ante hunc §.inſere ſequentia verba: Seruos ſanè ſociari clericorum conſortijs, volentibus atque conſentientibus dominis, modis omnibus prohibemus: cùm liceat eorum dominis, data prius ſeruis libertate, licitum eis ad ſuſcipiendos honores iter (ſi hoc voluerint) aperire.Omnes præterea,&c.

Adſcriptitij.

XXXV. Ad aliam ſeſe conditionem tranſtulerint.] Ad aliam quamlibet,&c.

XXXVI. Quos turpiſsimum, &c.] In quos,&c. Remouendos eſſe cenſemus.] Præmonendos eſſe,&c.

XXXVII. Vbi autem indiſcretè.] Indiſtinctè. Eaſdem res vel pecunias adſignari.] Adſignari ſancimus. Et ſanè Falcidiæ ratione pauperibus, qui in ciuitate ſunt vel penitus mendicantes, vel alia ſuſtentatione egentes.] Pauperibus, qui in ciuitate ſunt, mendicantibus, egentibus.

XXXVIII. Cvm lege Leonina.] Lege Leoniana.

XLI. Tam viri excellentiſsimi.] Tam viri excelſi. In nullo tamen monaſterio conſtituta.] Monaſterio, vel aſceterico, &c.

XLII. Vel clerico ſociare.] Vel clero, &c. Seu aliarum prouinciarum.] Seu aliarum prouinciarum rectores.

DE EPISCOPALI AVDIENTIA, ET diuerſis capitulis, quæ ad curam pertinent pontificalem. TIT. IIII.

Hic Imperator diſſerit de epiſcoporum audientia, id eſt, iuriſdictione, quam in audiendis cauſis, & his ſimilibus rebus ſibi ſumere poſſunt. Tum quarum rerum ſatagere debeant Epiſcopi: nimirum quòd debeant ſatagere eorum, qui in carcere degunt: ſatagere, quo capti è vinculis aſſerantur, damnati ſupplicio adficiantur, & ſi quæ ſunt huius generis. Quæ ad curam pertinent pontificalem.] Quæ ad ius curamq; & reuerentiam pertinent pontificalem. Audientia.

I. Adiuuare pauperes & poſitos in neceſsitate prouideant.] Prouideant, Epiſcopi.

III. Expectet.] Semper expectet.

V. Archigerontes, & diœcetæ ergaſioctonorum.] Archigerontes dicuntur principes ſeniorum, ſeu ſummi ſenes. γέρων enim ſenex eſt. Diœcetæ verò, procuratores, diſpenſatoresq;. διοικητὴς procurator. ἐργασία, lucrum, quæſtum notat. Archigerontes. Diœcetæ.

VIII. Quam veſtris referre, &c.] Quam veſtris deferri, &c.

IX. Libellis duabus aut tribus diurnis.] Chœnix, quæ & maior libra apud Athenienſes vocabatur, fuit menſura tritici, quantum vno quiſque die comederet. Eius cœnicis dimidium Libra, ſeu Libella dicebatur. Quidam legunt perperam, Libellis duobus, in maſculino genere. Chœnix. Libella.

XIII. Et ad ipſum.] Ipſum ſolum. Vel alterum.] Vel quemcunque alterum.

XVII. Hæc in primis ſubiectorum teſtificatione.] Sub geſtorum, &c.

XX. Sine aliqua ſatiſdatione creatio procedat.] Nominatio procedat.

DE HAERETICIS, ET MANICHAEIS, & Samaritanis. TIT. V.

In hoc titul. agit Imperator nihil eorum priuilegiorum, quæ

Chriſtianis conceſſa ſunt, hæreticis, & imprimis Manichæis
Manichæi. *& Samaritanis conceſſa exiſtere. Manichæi à Manete quodam hæretico dicti ſunt, qui tempore Fœlicis Rom. Pontificis vixit, gente Perſes, vita & moribus barbaris, homo multo omnium inſaniſſimus: quippe qui ſe modò Chriſtum agere conabatur oſtendere, modò ſe paracletum eſſe iactabat. Denique eò inſaniæ proceſſit, vt Chriſti more duodecim Apoſtolos aſſumeret, quos ad diſpergendum varia à varijs hæreticis accepta*
Samaritani. *dogmata, emittebat. Samaritani homines erant, qui ſeiuncti à Iudæis, diuerſa ab eis ſentiebant.*

I. In ſuperſcriptione, CONSTANTINVS A. ad Gracilianũ.] Imppp. Cõſtantin. Cõſtantius & Conſtans ad Gracilianum P.V.

IIII. In eos etiam authoris aculei dirigantur.] Authoritatis noſtræ aculei.

V. Siue Sabatiani.] Siue Nouatiani, ſeu Sebatiani. Saccophori, & qui ad imam, &c.] Sacrophori, & cæteri qui, &c. Semper viridi obſeruantia valituris.] Pro, ſemper in ſuo vigore permanentibus.

VIII. Neque viro reuerendiſsimo Alexandrinæ vrbis Antiſtiti pro certo.] Antiſtiti Procerio.

IX. Omninò ab ijſdem deſeri.] Ab his deſeri.

XI. Et ante nuptias donationes pro filijs, vel nepotibus præſcribere.] Perſcribere.

XII. Vt eis reſpondeatur.] Vt eis referatur.

XIII. D. Cal. Septembr. Lampadio & Oreſte VV. CC. II. COSS. Anno VI. imperij Iuſtiniani.] Septembr. poſt conſulatum Lamp. & Oreſt. VV. CC. Anno II. &c.

NE SANCTVM BAPTISMA iteretur. TIT. VI.

Hic titulus oſtendit, quæ pœna tam rebaptizantem, quàm rebaptizatos maneat: nempe vltimum ſupplicium. Et hoc quidem verò accidit, ſi vterque eorum dolo fecerit, id eſt, ſi vtrique exploratum fuerit, non integrum eſſe, ſi ſemel baptizatus ſit, ἀναβαπτίζεσθαι.

Piaculare crimen. II. Quia piaculare crimen commiſit.] Id dicitur, quod ſanguine, hoc eſt, vita & vltimo ſupplicio expiatur.

DE

DE APOSTATIS.
TIT. VII.

Ἀποστατῶ Græcis deficio ſignificat. inde ἀποστάτης deſector, qui ſcilicet à fide Chriſtiana ad Paganiſmum vel Iudaiſmum deficit, vel deſciſcit. l. fin. huius tit. In hoc titulo Imperator docet, quæ pœnæ de apoſtatis expetantur: nimirum, quòd illorum bona auctionentur: quòd illis teſtimonij dictio non ſit: quòd ex teſtamento capiant nihil, nec in priſtinum ſtatum recipiantur: denique eijciantur ex vrbibus, ſiue ſacris inaugurati ſint, ſiue prophani exiſtant. Apoſtata.

II. Eumq́; ad ſacrilegia.] Vel ad ſacrilegia. Grati. A. IIII. & Merobaude COSS.] Merobaude II. & Saturnino COSS.

IIII. Sacrificia vel fecerint.] Sacrificia ſacrilega, &c. Teſtimonijsq́;.] Teſtamentisq́;.

VI. Valentiniano A. VII. & Auieno COSS.] Valentin. A. VIII. & Anthemio.

NEMINI LICERE SIGNVM SALVATORIS Chriſti humi, vel in ſilice, vel in marmore ſculpere aut pingere. TIT. VIII.

Pietas Imperatoris hoc in titul. demonſtratur. Nam cùm, vt conijcere licet, plerique ſignum ſaluatoris Chriſti deſpectui haberent, &, vt eſt impietatis comes audacia, pedibus humi obtererent: Imp. hac l. vnic. pœnam capitis minatur ijs, qui ſignum vindicis Chriſti humi, aut in ſilice, aut marmore, vel ſculpi vel pingi curent. Secus eſt, ſi Chriſti imago in pariete, vel alio loco honeſto aut ſculpatur, aut pingatur: nam hoc fraudi non eſſe poteſt.

I. Per omnia ſuperni nominis religionem tueri.] Superni numinis.

DE IVDAEIS, ET COELIcolis. TIT. IX.

Iudæi, qui ſecundum eorum leges in rebus ſuis viuere volebant, nec ſe Cœlicolarum, id eſt, Chriſtianorum legibus accommodare: Imperator in hoc titul. iubet ac imperat, vt in contractibus leges Chriſtianorum ſequantur, coram Iudicibus Chriſtia- Cœlicolæ.

 nis

nis litigent: præcipitur quoque Chriſtianis, ne aut Iudæos offendant, aut rebus eorum violentas manus injiciant, & à Iudæorum matrimonijs abſtineant.

II. IVDAEIS.] Iudæis & Cœlicolis. Conſt. Conſtantio A. II. & Licinio Cæſ. II. COSS.] Conſtantino A. VIII. & Conſtantino Cæſare VI. COSS.

VII. In ſuperſcript. Impp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Eutychiano.] Hæc lex cum lege ſeq. Nemo externus, eſt Arcad. & Honor. tantùm ſine Theodoſio.

Externus religionis. VIII. NEMO externus religionis.] Pro alieno à religione.

IX. In ſuperſcript. Iidem AAA. Eutychiano P.P.] Iidem AA. & Theod. &c.

Synedria. XVI. Qui in vtriuſque ſynedrijs dominantur.] Synedria eſt conſeſſus Senatorum, & Iudicum concilium.

NE CHRISTIANVM MANCIPIVM hæreticus, vel Paganus, aut Iudæus, vel poſsideat vel circuncidat. TIT. X.

Quid in hac lege tradatur, cuiuis obuium eſſe poteſt. Hoc vnum obſeruatione dignum, quòd ſi Iudæus mancipium, id eſt, ſeruum Chriſtianum circumcidat, pœna exilij mulctandus ſit. id quod etiam aſtruit l. Iudæi. ſuprà de Iud.

I. Conſtantio II. & Conſtante COSS.] Conſtant. A. VIII. & Conſt. Cæſ. VI. COSS.

DE SACRIFICIIS PAGANORVM, & templis. TIT. XI.

Pagani. *Pagani dicuntur, quicunque à vera & orthodoxa fide aberrantes, peculiares deos ſibi fingunt. Imperator ergo in hoc titul. prohibet, ne id genus hominum aut ſacrificia ſua peragat, aut templa ſua aperta habeat, ſub pœna capitis, & omnium bonorum confiſcatione.*

II. In ſuperſcript. Imppp. GRAT. & VALENT. & THEODOS. &c.] Iidem AA. & Theod.

III. SICVT ſacrificia prohibemus.] Sacrificia templorum.

IIII. Miniſtrari etiam feſta conuiuia.] Iniri etiam feſta, &c.

VII. NEMO venerantis adorantiſq; animo delubra.] Venerandi adorandiq; animo.

VIII. Quod ſcientes conceſſerint.] Conſenſerint.

DE

DE HIS, QVI AD ECCLESIAS confugiunt, vel exclamant, & ne quis ab eccleſia extrahatur. TIT. XII.

Eccleſia hîc accipitur pro loco rebus ſacris deſtinato. Imperator hîc docet, an ij, qui ſceleris alicuius authores in loca ſacra confugiunt, vi extrahi poßint. Quâ de re pleniſſimè tractat l. præſenti. Eccleſia.

V. Sed ſiquidem ipſi refugæ apparent publicè.] Apparent in eccleſia publicè. Audio & prudentia viri, &c.] Et prouidentia. Vt æquitatis conuenientiam.] Conuenientia.

DE HIS, QVI IN ECCLESIIS MAnumittuntur. TIT. XIII.

Manumittere eſt dare libertatem. §. manumißio. Inſtitut. de libert. Imperator in hoc titul. agit, quòd in eccleſia coram Epiſcopo, iuxta populi concionem manumiſſus, id eſt, libertate donatus, perinde habendus ſit, atque ſi coram Iudice manumiſſus eſſet. Manumittere.

DE LEGIBVS ET CONSTITVTIOnibus Principum, & edictis. TIT. XIIII.

Lex eſt, quod populus Rom. ſenatorio magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat. §. lex. Inſtitut. de iur. nat. gent. & ciuili. Conſtitutio verò propriè eſt, quodcunque Imperator vel per epiſtolam conſtituit, vel cognoſcens decreuit, vel edicto præcepit. §. quodcunque igitur. ibidem. Edictum, literæ ſunt, quibus magiſtratus aliquid iubent, atque imperant. Tractatur igitur in hoc tit. priuilegia non legem generalem reddere: tractatur, quæ ſunt leges generales, quæ ſpeciales. An Principes legibus latis obnoxij ſint: quis contra legis mentem faciat. Leges futuris negotijs dari. Tractatur, penes quem ſit legum interpretatio. Lex. Conſtitutio. Edictum.

II. Vel conſultatione.] Vel per conſultationem.

III. In ſuperſcript. Iidem A. & C. ad Senatum.] Iidem AA. & CC. &c. VT LEGES generales ab omnibus æqualiter, &c.] Aequabiliter.

V. Quam vbicunque ſeruari.] Qua vbique non ſeruari.

VIII.

VIII. Actio III. & Symmacho coss.] Actio & Stadio.

XI. Legis vicem obtinere.] Legis vim apertè. Niſi cui legiſlatorem eſſe conceſſum eſt?] Niſi is, cui, &c. Quia hoc eis.] Quia & eis.

DE MANDATIS PRINCIPVM.
TITVL. XV.

Mandare. *Mandare eſt alicui perſonæ gerendum aliquid, exequendumq; committere. Inde de mandatis Principum hic tit. quibus credi Imperator non vult, niſi ea ſcriptis mandentur.*

DE SENATVSCONSVLTIS.
TITVL. XVI.

Senatuſconſultum. *Id quod Senatus conſtituit atque prohibet, Senatuſconſultum dicitur. §. Senatuſconſultum. Inſt. de iur. nat. gent. & ciu. Hinc eſt tit. De Senatuſconſultis, quæ & diligenter obſeruari, & reſcripta aduerſus ea extorta, nullius momenti putanda eſſe Imperator hic præcipit.*

I. In ſuperſcript. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. &c.] Imppp. Grat. Valent. & Theod. In l. Vt ſi quiſque.] Vt ſi quiſquam.

DE VETERE IVRE ENVCLEANDO, & de authoritate Iuriſprudentium, qui in Digeſtis leguntur. TIT. XVII.

Ius vetus. *Ius vetus appellatur, quod ab Vrbe Roma condita, & à Romuli tempore ad ſeculum vſque Iuſtiniani fermè per mille quadringentos annos confuſiſſimè ſparſum erat. Id quod Iuſtinianus in hoc tit. viris quibuſdam non minus diſertis, quàm prudentibus enucleandum, id eſt, exponendum, & in certum librorum ordinem redigendum demandat. Præterea de authoritate* Enucleare. *Iuriſprudentium quædam diſſerit. Enucleare, tranſlatè pro exponere & explanare.*

I. Res quidem difficillima.] Nobis difficillima. Et hoc ponere legis vim obtinens.] Legis vicem. Superuacua longitudine ſemota.] Superuacua ſimilitudine. Non ſcripturæ.] Nullum crimen ſcripturæ imputetur. Nulla itaque in omnibus prædicti Codicis membris ἀντινομία.] Hoc eſt legum contrarietas. ab ἀντὶ, contra, & νόμος, lex. Quæ παράτιτλα nuncupantur.] Hoc eſt, ſummaria quædam.

II. Quæ

II. Quæ penè in mille & trecentos annos concurrunt.] In mille & quadringentos. In vnam reducere concordiam.] Alias, Conſonantiam. Quæ Græco vocabulo τὰ πρῶτα nuncupatur.] Hoc eſt, primaria. In quem de teſtamentis.] In quo. Vt perfecta ſexta pars.] Vt præfata, &c. Totius conſummationis perfectio.] Perfectus. Et facundiſſimum anteceſſorem.] Quæſtorem. Ad hoc opus electus eſt.] Adiectus eſt. Sed cùm proſpeximus.] Perſpeximus. Et quaſi primitùs omnium imbuti.] Et quaſi primitijs. Vt nobis oblatum & relectum eſt.] Et relatum eſt. Quanta confuſione & iniquitate abſoluti.] Et infinitate. Pauca idonea effingere.] Effundere. Quod excerptum.] Quod exceptum. Et imitationes poſsit noua inſtruere authoritas.] Conſtituere. Hoc autem, quod ab initio nobis viſum eſt.] Nobis iuſtum viſum eſt.

Hoc quod Græci κατ' πόδας dicunt.] Hoc eſt, iuxta pedem, id eſt, appoſitum, & vehementer accommodatum, vel, per veſtigia, quaſi iiſdem veſtigijs inhærere. Vel amicalis forma.] Amicabilis. Cùm in hunc, &c.] Cùm in hoc.

DE IVRIS ET FACTI IGNOrantia. TIT. XVIII.

Hic titulus agit, quibus hominibus, & quando officiat vel iuris vel facti ignorantia. Ignorantia facti eſt, vt ſi me fugiat eum obiiſſe mortem, qui cognatione mihi iunctus fuit: aut non fugit me, eum mortem obiiſſe, ceterùm vel inteſtatum obiiſſe, vel me hæredem inſtitutum latet. Porrò ſi compertum idem habeam, eum inteſtatum vita functum eſſe, ſed me iure cognationis ſuccedendi mihi copiam eſſe, ignoro: aut ſi alium, qui non præponi queat, ita præpoſitum mihi exiſtimo: iuris ignorantia labor. l. j. ff. eod. Ignorantia facti. Ignorantia iuris.

DE PRECIBVS IMPERATORI OFferendis, & de quibus rebus ſupplicare liceat, vel non. TIT. XIX.

Et de quibus rebus ſupplicare liceat.] Supplicare liceat, & vbi. Imperator hîc agit, quo pacto ſibi preces, hoc eſt, ſupplicationes, offerendæ ſint, & à quibus, & quibus de rebus. Et ſumma eſt, preces ſibi offerendas & pro conſuetudine & iure. Conſuetudine quidem, vt genua flectantur: Iure, vt paucis

ſummam rei in libello quodam proferamus, omiſsis ijs, quæ ad rem nihil faciunt, vt videre eſt in l. fin. huius tit.

I. Super vindicanda nece.] Cæde.

VIII. Spem aperiat cognoſcendi,] Rem aperiat.

QVANDO LIBELLVS PRINCIPI datus, litis faciat conteſtationem. TIT. XX.

In hoc tit. aſſerit Imperator, quòd ſupplicatio Principi facta, ſimul ac Princeps ad eam reſcripſerit, litis conteſtationis vicem obtinet. Præterea, vt actio aut in triginta aut quadraginta annos, pro eo ac in litis conteſtatione fieri ſolet. l. j. C. de annali except. perpetuetur, & transſeat ad hæredes. l. j. eod. tit.

VT LITE PENDENTE AVT POST prouocationem, aut definitiuam ſententiam, nulli liceat Imperatori ſupplicare. TIT. XXI.

Hic titulus indicat, pendente lite vel prouocatione, antequàm ſententia definitiua feratur, neminem ſuper cauſa tali Principi ſupplicationem porrigere debere: niſi forſitan vel actorum communium, vel pronuntiationis editio denegetur. l. ij. huius tit.

II. Si quis contra hæc venire tentauerit.] Supplicare tentauerit.

SI CONTRA IVS, VEL VTILITATEM publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum, vel impetratum. TIT. XXII.

Summa eſt, Nullum reſcriptum, nullam ſacram annotationem, nullam pragmaticam ſanctionem, quæ iuri communi & vtilitati publicæ aduerſari videntur, vbiubi proferantur, aliquid momenti habere debere.

V. Precator careat penitus impetratis.] Precator pro eo, qui pro Precator. ſeipſo petit: cùm propriè ſit, qui pro altero intercedit.

DE

DE DIVERSIS RESCRIPTIS, ET pragmaticis ſanctionibus. TIT. XXIII.

Hic titulus tractat diuerſorum & variorum reſcriptorum rationes & formulas. Reſcriptum ſignificare videtur id genus, quo Principes conſultantibus reſpondent. Vlpian. l. j. ff. de appellat. Quæſitum eſt, inquit, an aduerſus reſcriptum Principis prouocari poßit, ſi forte Præſes prouinciæ, vel quis alius conſuluerit, & ad conſultationem eius fuerit reſcriptum. Pragmatica ſanctio differt ab annotatione, in eo quòd hæc dicitur reſcriptum Principis, quod ipſe ſuo ipſius conſilio adductus, alicui impertit: illa verò eſt, quod Princeps è conſilio procerum ſuorum ſancit & ſtatuit in cauſis vniuerſorum. Reſcriptum. Annotatio. Pragmatica ſanctio.

VI. Niſi purpurea tantummodò ſcriptione luſtrentur.] Inſcriptione.

VII. Cuiuſcunque ſcrinij memoriales.] Memoriales inter antiquarios cenſentur. Seu pragmaticarij.] Pragmaticarius à pragmaticis ſanctionibus, dictio eſt recentioris notæ. Vel adiutores primicerij.] Annotabimus de primicerio j. in tit. de primicer. Memoriales. Pragmaticarius.

DE STATVIS ET IMAGINIBVS. TITVL. XXIIII.

Statuæ dicuntur opera ſculptilia & fuſilia: Imagines verò opera picta. Vnde in hoc titulo Imperator ſtatuit, ne Iudices vel ſtatuas vel imagines ſine Principis conſenſu erigant: & ſtatuit, vt ſi quando Principi ſtatua erigatur, Iudex adſit: nec vult ſubditos in ſtatua Principi facienda, vlla pecuniarum collatione grauari debere. Statua. Imago.

DE HIS, QVI AD STATVAS confugiunt. TIT. XXV.

Summa eſt. Qui confugiunt ad ſtatuas, hoc eſt, ſimulachra Imperatorum, iuſto metu commoti, iure & legibus vindicari debent. Cæterùm eos, qui propter ſcelera, quæ deſignarunt, ad ſtatuas confugiunt, ab illis arripiendos, & vinculis mancipandos eſſe, Imperator præcipit.

DE OFFICIO PRAEFECTI PRAETORIorum Orientis & Illyrici. TIT. XXVI.

Præfectus prætorio. *Præfectus prætorio ſub Cæſaribus diſciplinæ militari præerat & prætorio, id eſt, militibus cohortibusq́; prætorianis. Is inſtar Magiſtrorum equitum poteſtas legitima erat, hoc eſt, legibus populi Rom. inuecta. Præfectos autem prætorio Imperator ſuo arbitrio inuexit. id quod probat l. j. ff. de offic. præf. præt.*

Oriens. Illyria. *Oriens dicitur illa pars mundi, vnde Sol oritur. Illyria vel Illyris, prouincia eſt, quæ longè lateq́; patet, vt quæ intra Italiam, Germaniam ſuperiorem, Macedoniam, Thraciam, Epirum, ſinum Adriaticum, Danubium continetur. In hoc titulo Imperator diſſerit, quod officium eius ſit, qui Præfectum prætorio Orientis & Illyrici agat, tum de quibus cauſis cognoſcere poſſit.*

DE OFFICIO PRAEF. PRAETORIO Africæ, & de omni eiuſdem diœceſeos ſtatu.

TIT. XXVII.

Africa. Diœceſis. *Africa, pars mundi. Diœceſis, Græca vox eſt, qua adminiſtratio ſignificatur, In iure ciuili pro prouincia ſumitur. Summa ergo tituli eſt, Quæ ſint partes & munia Præfecti prætorio Africæ adminiſtrandæ.*

I. In ſuperſcript. Atticus.] Anticus. Antea nonaginta quinq; annos.] Centum & quinque annos. Duriſsimè ſubiungebant.] ſubiugabant. Aut quibuſcunque alijs collatoribus inferre permittat.] Collatio. Collatio antiquis erat, quæ & Indictio dicebatur. vnde Collatores. Laterculum. Vel in noſtro laterculo.] Laterculum idem eſt, quod ſcrinium. Hinc princeps ſacri laterculi in Conſtitut. qui alibi dicitur princeps ſacrorum ſcriniorum.

II. In Conſtantinenſi ciuitate.] In Conſtantinopolitana ciuitate. Sicut ex clauſuris & burgis oſtenditur.] Crebra apud limitem habitacula conſtituta, Burgos vulgus vocat, teſte Oroſ. lib. vij. Burgi. Collocati ſunt.] Conſtituti ſunt. Secundum quod notitia ſubter annexa detinet.] Continet. Et capitu.] Et captu.

DE OFFICIO PRAEFECTI VRBI.

TITVL. XXVIII.

Romulus vnum elegit, quem vrbanis negotijs præfecit: hunc

Præfect

Præfectum vrbi fuiſſe ſatis conſtat. Longo pòſt tempore tantùm ſibi vrbis præfecturam vindicauit Cæſarum temporibus, vt crimina omnium in vrbe cognoſceret: & demum, cùm Cæſares ab vrbe abeſſent, Præfectus velut alter Cæſar imperabat: de rebus omnibus, quæ ad vrbem pertinebant, cenſebat. Præfectus vrbi.

I. Atque ita ſuperior poteſtas ſe exerat.] Se exerceat.

V. PRIMICERIVS adiutor tuæ ſedis.] Primicerius hìc eſt notarius præfecti vrbi. nam alioqui Principis erat, vt ſuo loco dicetur. Primicerius.

DE OFFICIO MAGISTRI militum. TIT. XXIX.

Quid hic tit. in ſe comprehendat, notius eſt ex verbis tituli, quàm vt multis oſtendendum ſit.

III. Iudicantes tam loca.] Indicantes.

DE OFFICIO QVÆSTORIS. TIT. XXX.

Varia fuerunt Quæſtorum genera. Inter alios Quæſtores fuerunt, qui cum Imperatoribus pop. Ro. mittebantur, id eſt, Conſulibus & Prætoribus, ad adminiſtrandam rem pecuniariam & prædam, ac manubias in rationes publicas referendas. & de his Quæſtoribus loquitur hic titulus: pro quibus hodie ſunt Theſaurarij bellici. Quæſtores.

DE OFFICIO MAGISTRI OFFIciorum. TIT. XXXI.

Magiſtri officiorum erant, qui procurabant, vt milites in acie cæteros antecederent, quibus ſtipendia meliora darentur, vel labor prolixior faceret anteire. l. ij. huius tit. Tum ad Magiſtros officiorum pertinebat ſignificare quotannis Cæſaribus, quemadmodum ſe numerus militum haberet, caſtrorumq; ac clauſularum iura procederent, vt ex l. iiij. patet. Item Magiſtri officiorum erant ij, qui à Pomp. Læto Præfecti caſtrorum vocantur, quibus, eodem authore, curæ erant caſtrorum poſitiones, foſſæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica. Magiſtri officiorum. Præfecti caſtrorum.

I. Et biarchiam.] Biarchi erant, qui emebant neceſſaria ad vitam totius domus Principis. βίος vitam, ἀρχός principem ſignificat. Inde Biarchi.

Biarchia. Biarcei. Biarchia, illud officium. Aliàs dicuntur Biarcei, quòd vitæ neceſſaria curarent. Matercula decurrente.] Matricula, &c.

II. Atque ſtipendia præuertat.] Peruertat.

III. Verberandi regradandiue.] Degradandiue.

DE OFFICIO COMITIS SACRA-rum largitionum. TIT. XXXII.

Comes ſacrarum largitionum. *Comes ſacrarum largitionum olim is fuiſſe colligitur, per quem Cæſares ſtipendia militibus erogauerunt.*

I. Breues verò quadrimeſtruos ad officium palatinum nouerint dirigendos.] Imperator hîc vult, vt Iudices ad iſtum Comitem breues quadrimeſtruos dirigant, hoc eſt, vt ſingulis qnatuor menſibus libellos attributarum pecuniarum mittant. Attributæ autem pecuniæ nuncupantur, quas nunc Adſignationes dicimus. Varro lib. j. de lingua Latina. Tributum, inquit, dictum à tribubus. quòd ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à ſingulis pro portione cenſus exigebatur. Ab hoc enim quæ adſignata erat, Attributum dictum.

Attributæ pecuniæ. Tributum. Attributum.

DE OFFICIO COMITIS RERVM priuatarum, ſacri palatij, ſacriq́; patrimonij. TIT. XXXIII.

Comes rerũ priuatarum. Comes ſacri palatij. Comes ſacri patrimonij. *Comes rerum priuatarum erat procurator Cæſaris, cui omnis res familiaris commiſſa erat: qui quicquid egiſſet, ratum erat & apud Cæſarem. Comes ſacri palatij erat præpoſitus palatio Principis. Comes ſacri patrimonij erat is, qui præerat patrimonio Cæſaris.*

Articulus. III. Quam decet in articulo.] Articulus pro tempeſtiuo rei alicuius faciendæ puncto, ſiue, hora, ſumitur.

DE OFFICIO PROCONSVLIS, & legati. TIT. XXXIIII.

Poſthumio Albo & Sext. Fuſcio COSS. *bello infœliciter contra Equos geſto, Proconſul creatus eſt C. Quintius, & is primus in eo magiſtratus fuit. Eum ſex lictores præcedebant, cætera omnia habebat vti Conſules. Et inde ſtatutum eſt, vt qui Conſules vno anno fuiſſent, ſequenti Proconſules eſſent. Deinde Proconſules ad prouincias mittebantur, & ſinguli ſingulos Legatos habebant, qui adminiſtrationi præſtarent auxilium.*

Proconſul primus. Legatus Proconſulis.

DE

DE OFFICIO COMITIS Orientis. TIT. XXXV.

Hoc eſt, De officio eius, qui agebat procuratorem rerum Cæſaris, quas in Oriente poßidebat. Comes Orientis.

I. Titulos, qui Lyciarchiæ & Syriarchiæ muneribus in prima Syria deputati ſunt.] Lyciarchia, ſicut Syriarchia, ludi quidam erant, qui in Lycia & Syria celebrabantur, quibus qui præerat, Lyciarches dicebatur, & Syriarches. Aliàs, Titulos, qui à Lyciarchiæ & Syriarchiæ muneribus, &c. Lyciarchia. Syriarchia. Lyciarches. Syriarches.

DE OFFICIO PRAEFECTI Auguſtalis. TIT. XXXVI.

Id eſt, De officio Præfecti Cæſaris, qui primò omnium in Aegypto morem conſtituendi præfectos inuexit, cuius officium eſt, cognoſcere & referre ad Principem ea, quæ cognouit, vt videre eſt in l. ij. huius tit. Præfectus Auguſtalis.

II. Praefectus prætorio Auguſtali.] Præfectus Auguſtalis.

DE OFFICIO VICARII. TIT. XXXVII.

Præfecti aſciſcebant vicarios quoſdam, qui vicem eorum in cauſis ciuilibus audiendis defungerentur: de quibus hic tractatur. Vicarius.

DE OFFICIO PRAETORVM. TIT. XXXVIII.

Eo tempore, quo pertinacia Tribunorum plebis, qui Romæ ſine Conſulibus quinque annis præfuere, L. Feſtius ex plebe Conſul creatus eſſet, patres præturam, nouum magiſtratum Sp. Furio Camillo M. filio dederunt. Hic primus Prætor vrbanus fuit. Quæ ſunt Prætoris munia, hic titulus apertè oſtendit.

II. Sed habeant ſpontaneum liberalitatis arbitrium.] Sed ſpontaneæ habeant liberalitatis arbitria.

DE OFFICIO RECTORIS PROVINciæ, & vt nulli patriæ ſuæ adminiſtratio ſine ſpeciali permiſſu Principis permittatur. TIT. XXXIX.

Prouinciæ dicebantur vrbes, quæ à populo Rom. bello captæ erant, Prouinciæ.

erant, ad quas gubernandas Rectores & Præſides mittebantur. de quorum officio hic titulus diſſerit.

VII. QVI ordinariam geſſerit poteſtatem.] Geſſerit dignitatem.

XII. OMNES prouinciarum apparitores.] Omnes per prouincias apparitores.

XIIII. Seu prætoria.] Seu prætoria cogant.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIgilum. TIT. XL.

Cùm vrbis ædificia ſæpenumerò incendio flagrarent, diuus Auguſtus quinque cohortes, vt inuigilarent vrbi, diſpoſuit, & ſinguli duas regiones cuſtodiebant. tunc enim erant regiones Præfectus vigilum. *quatuordecim. His quinque cohortibus præerat Præfectus vigilum, apud quem cognitio erat omnium ſcelerum, quæ nocturno tempore fieri ſolent, præſertim de incendio, & latrocinio.*

DE OFFICIO CIVILIVM IVdicum. TIT. XLI.

Iudices ciuiles. *Iudices ciuiles dicebantur, qui cauſis ciuilibus audiendis dabant operam. de his dicitur in hoc titulo.*

DE OFFICIO MILITARIVM Iudicum. TIT. XLII.

Quæ ſint Iudicum militarium partes, quibus hominibus dicere ius debeant, quibus non debeant, in quos imperium habeant, in quos non, hîc diſſeritur.

NE REI MILITARIS COMITIBVS, vel tribunis lauacra præſtentur. TIT. XLIII.

Comites rei militaris. Lauacra. *Comites rei militaris ſunt vicarij magiſtrorum militum. Hîc Lauacra intelliguntur balnea priuata, quæ præſtari nō debent, ſcilicet à ciuitatibus vel curijs.*

Adæratio. Adærare. I. Nec adærationem aliquam pro hac cauſa infligi.] Sunt qui adærationem aiunt eſſe æris præſtationem: ſed malè ſecundum alios, qui Adærare id eſſe cenſent, quod ære æſtimare. vnde Adæratio.

DE

DE OFFICIO DIVERSORVM Iudicum. TIT. XLIIII.

Id eſt, De officio diuerſæ conditionis Iudicum. vel, De diuerſis Iudicum officijs.

III. SCIANT principes & cornicularij.] Accenſi (inquit Aſcon.) dicebantur Attributi Decurionibus, hoc eſt, miniſtri eorum, quaſi ad cenſum additi, quos nunc Commentarienſes & Cornicularios appellant. Per Cornicularios igitur hic accipe miniſtros additos Iudicibus, & quaſi vicarios Iudicum. Accenſi. Cornicularij.

VT OMNES IVDICES TAM CIVILES, quàm militares poſt adminiſtrationem depoſitam, quinquaginta dies in ciuitatibus certis locis permaneant. TIT. XLV.

Quid iſte titulus in ſe complectatur, quilibet facilè ex verbis tit. intelligere poteſt.

DE OFFICIO EIVS, QVI VICEM alicuius Iudicis, vel Præſidis obtinet. TIT. XLVI.

Hic Imperator tractat de ijs, qui vicem mortuorum, & abſentium tam Iudicum, quàm Præſidum ſubrogantur.

DE ADSESSORIBVS, ET DOMEſticis, & cancellarijs Iudicum. TIT. XLVII.

Adſeſſores dicuntur, qui ab illo, cui eſt delegata iudicandi poteſtas, eliguntur, vt ſibi in cauſis cognoſcendis adſideant, & ſuis conſilijs præſtent, quo controuerſiis finis imponatur. Domeſtici dicuntur, qui apud Iudices domeſticorum officio fungerentur. vel, qui ſunt conſcij arcanorum Iudicis. Cancellarij Iudicibus libellos ſupplicatorios & offerebant, & legebant. Adſeſſores. Domeſtici. Cancellarij.

DE ANNONIS ET CAPITV ADMIniſtrantium, vel adſeſſorum, aliorúmue publicas ſollicitudines gerentium, & eorum, qui aliquas conſecuti ſunt dignitates. TIT. XLVIII.

De annonis, & capitatione. Capitatio ſiue capitus, dicitur, Capitatio.

quòd præter annonam etiam pecunia quædam dabatur, & hoc capitatim, vel in ſingula capita. Vnde in hoc titulo agitur Annona. *etiam de annonis, id eſt, expenſis frugum pabulorumq́; , & capitatione, id eſt, pecunia capitatim data ijs, qui adminiſtrant, & publicas ſollicitudines gerunt.*

I. Vt ea pro annonis & capitu.] Et capite.vel, Et captu.

DE CONTRACTIBVS IVDICVM, vel eorum, qui ſunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent.

TIT. XLIX.

Et ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent ſine ſanctione pragmatica. In hoc tit. agitur primò omnium de contractibus Iudicum, nimirum ne Iudices contrahant: quia Iudices facilè, qua pollent authoritate, venditores circumuenire poſſunt: cæterùm ea, quibus opus habent, comparare valent. Deinde ſtatuitur, ne Iudices prouinciales res vel mobiles vel immobiles emant, præter ea, quæ ad veſtitum aut victum pertinent. Tum prohibet Imperator, ne Iudices prouinciales donationes ab aliquo recipiant: & ſi quid receperint, id ratum eſſe non debere, etiamſi poſt geſtam adminiſtrationem vel donatoris vel venditoris calculus acceſſerit. Poſtremò prohibetur in hoc titul. ne Iudices ædes proprias extruant: quæ omnia habes in l. vnica.

I. (Quæ etiam ad præterita negotia referri ſancimus, niſi tranſactione vel iudicatione ſopita ſint.)] Hæc parentheſis aliàs deeſt.

DE MODO MVLCTARVM, QVAE à Iudice infliguntur.

TIT. L.

Mulcta, verbum Oſcum eſt. Hic Iuſtinianus dicit, quam mulctam Iudices imperare poßint; quando eis integrum eſt, vt Mulcta. *iuriſdictionem, quam acceperunt, iudicio vel pœnæ, vel mulctæ propugnent. Porrò Mulcta dicitur delicti animaduerſio pecuniaria, Iudicis arbitrio ſtatuenda. l. aliud. §. j. ff. de verbor. ſignificat.*

VI. Et qui vice veſtra.] Vice noſtra.

DE DEFENSORIBVS CIVITAtum. TIT. LI.

Defenſores ciuitatum dicebantur viri, non ex Decurionibus, ſed ex alijs electi tres numero, quorum partes erant proſpicere, ne tenuioris & infimæ ſortis homines à nobilibus premerentur. In hoc titulo oſtenditur, quomodo conſtituatur Defenſor ciuitatis, quæ eius munia ſint, quibus cauſis ſe admiſcere debeat. Defenſores ciuitatum.

IIII. In defenſoribus vniuerſarum prouinciarum.] In defenſoribus ciuitatum. Vrbanosq;.] Suburbanosq;.

VI. Qui non ſinant crimina impunita coaleſcere.] Id eſt, cohærere, concreſcere. Quæ feruorem reis.] Quæ fauorem reis. Coaleſcere.

DE MAGISTRATIBVS MVNIcipalibus. TIT. LII.

Municipes ciues Rom. erant, ex municipijs ſuo iure & legibus ſuis vtentes, muneris tantùm cum populo Rom. honorarij participes, à quo munere capeſſendo appellati videntur, nullis alijs neceßitatibus, neque vlla populi Rom. lege adſtricti. Deinde obſeruatum eſt, vt vnuſquiſque ſuæ ciuitatis Municeps dicatur. Vnde & Plin. in Epiſtol. tam Comum, quàm Mediolanum municipia nominat. Hinc Magiſtratus municipales dicuntur, ipſi ciuitatum Decuriones. Ex Decurionibus Magiſtratus municipales eligebantur, quorum varia fuere munera, quæ quidem enumerantur in l. pupillus. ff. de verb. ſign. Municipes. Municipales magiſtratus.

DE OFFICIO IVRIDICI Alexandriæ. TIT. LIII.

De officio Iudicis Alexandriæ. Quibus rebus Iudex Alexandriæ implicari poßit, hic titulus refert: nimirum quòd intereſſe queat adoptionibus, emancipationibus, in donationum profeßionibus. Denique quòd & tutorem dare ijs Iudex valeat. l. j. & fin. ff. eod.

CODICIS LIBER SECVNDVS.

DE EDENDO. TIT. I.

Edere. *Edere, eſt copiam deſcribendi facere, vel in libello complecti & dictare. l. j. §. j. ff. eod. Eſt verò Editio actionum, & editio*
Editio multiplex. *rationum, hoc eſt, quando proferimus rationarium, in quo accepti & expenſi conſcripta eſt ratio. l. ſi quis. §. rationem. ff. eod. Illa verò eſt, quando in libello ſignificamus ius, quo rem petimus. Eſt & editio inſtrumentorum, eſt editio actorum. de quibus editionibus totus hic titulus loquitur.*

III. Edita actio ſpem, &c.] Edita actio ſpeciem.
V. Vt fides conſtare poſſit.] Vt fides veri.

DE IN IVS VOCANDO. TITVL. II.

In hoc tit. diſſeritur, libertum vxorem & parentes ac liberos, & hæredes patroni ſui non poſſe in ius vocare ſine Iudicis permiſſu. Tum quòd nec filius emancipatus aduerſus patrem experiri queat ſine venia. & hoc in l. iij. huius tit.

DE PACTIS. TIT. III.

Pactum. *Pactum eſt duorum pluriúmue conſenſus in idem. l. j. ff. eod. In hoc titul. diſſeritur, quando pactum initum, aut firmum aut infirmum ſit: quando pactum actionem pariat, quando actionem non pariat.*

I. Conditionis incertum.] Id eſt, incerta conditio.
XXV. Pactvm ſucceſſorum.] Pacto ſucceſſorum.
XXIX. Si enim & ipſo Prætoris edicto.] Ex ipſo Prætoris edicto.
Secta. XXX. Secta horum temporum.] Secta pro bonis moribus, & eorum obſeruatione.

DE TRANSACTIONIBVS. TITVL. IIII.

Tranſactio. *Tranſactio eſt de re dubia & [illegible] e ancipiti, necdum ad finem ducta,*

ducta, non gratuita pactio. l. tranſactio. ff. eod. In hoc tit. agit Imperator quando tranſactio vnius alteri præiudicet: agit quibus de rebus tranſigere liceat: agit quid efficiat exceptio tranſactionis: agit de pœna maioris, qui pacta vel tranſactiones initas reſcindit & diſſoluit, &c.

XVI. CAVSAS vel lites.] Cauſa generalius verbum eſt, tam ad ciuilia quàm ad criminalia pertinens: tam ante conteſtationem litis, quàm poſt. Lis verò actio eſt, ſiue in rem, ſiue in perſonam, quæ in iudicium deducta eſt, & propriè poſt litem conteſtatam. Cauſa. Lis.

XXIII. NEC intentio creditorum Artemidori.] Archimedori.

XXXV. Vel actione parta.] Parata. ſeu, Peracta.

XLI. SI QVIS maior annis.] Annis viginti quinque.

DE ERRORE CALCVLI.

TITVL. V.

Si in calculo, id eſt, computatione erratum ſit: quando præiudicet, & quando non, hic declarat titulus. Calculus.

DE POSTVLANDO.

TIT. VI.

Poſtulare, eſt deſyderium, vel ſuum ipſius, vel amici ſui, in iure apud eum, qui iuriſdictioni præeſt, exponere, vel alicuius deſyderio contradicere. l. j. §. poſtulare. ff. eod. In præſenti titulo agitur, quomodo poſtulandum ſit, &c. Poſtulare.

VI. Quàm litium poſſit vtilitas.] Expoſcit vtilitas.

VIII. Stylum proſcriptionis, atque perpetui exilij ſpecialiter ſuſtinebit.] Pœnam ſuſtinebit.

DE ADVOCATIS DIVERSORVM iudiciorum. TIT. VII.

Hoc eſt, De priuilegijs, munere, mercede Aduocatorum, qui in diuerſis iudicijs ſuis operam ſuam hominibus nauant.

V. Et principali magnificentia.] Munificentia.

VI. Nulla ergo togatis inſpectio.] Inſpectio, eſt poteſtas prædia prouincialia inſpiciendi, an forſitan aliqua aut deſerta iaceant, aut male colantur. Nulla ingeratur peræquatio.] Peræquatio, id eſt, impoſitio & exactio cenſuum capitationis. Inſpectio. Peræquatio.

XI. Geſta conſiant.] Conficiant.

XV. Post duos fiſci patronos, qui in præſenti ſunt, omnes deinde à primo vſque ad ſexageſimum quartum Imperialibus beneficijs cenſemus perfrui.] Poſt duos fiſci patronos, qui ex anterioribus conſtitutionibus ijſdem beneficijs minuuntur, ſexaginta quatuor togatos, qui in præſenti ſunt, à primo, &c.

XVII. Salua videlicet aduerſus eos apparitionibus.] Apparitoribus.

XXI. Ad eaſdem libertates.] Liberalitates.

XXIII. Qui defuncti ſunt.] Qui diem functi ſunt.

DE ADVOCATIS FISCI.
TIT. VIII.

In hoc titulo Imperator oſtendit, quæ ſint officia, quæ priuilegia Aduocatorum Fiſci, id eſt, rerum fiſcalium, hoc eſt, propriarum & priuatarum Principis.

DE ERRORE ADVOCATORVM, & libellos ſeu preces concipientium.
TIT. IX.

Quatenus vel error Aduocatorum, vel qui libellos partium conſcribunt, noceat: hic Imp. agit. Quibus de rebus vide l. vlt. huius tit.

VT QVAE DESVNT ADVOCATIS, Iudex ſuppleat. TIT. X.

Summa tituli eſt: Iudicem, ſi quid vel à litigatoribus, vel ab ijs, qui partibus adſunt, omiſſum fuerit: poſſe & ſupplere, & proferre.

DE CAVSIS, EX QVIBVS INFAmia irrogatur. TIT XI.

Quid hic titulus in ſe complectatur, nemini non ex verbis eius conſtare poterit.

IIII. Sententiam exceſsiſſe.] Secundum ſententiam.

IX. Ob non defenſa negotia.] Aliàs negatio deeſt.

XI. Qvi bonis ceſſerunt.] Debitores, qui, &c.

XVI. Cui per præconem ita dictum eſt, ἐσυκοφάντησας.] Hæc vox, vt & in l. ſeq. ſignificat, Calumniatus es. Deducitur id verbum ab eo quod eſt, ficos mandere. Scribit Feſtus apud Athenienſes dictos

Sycophant

Sycophantas, quoniam cùm fici eſſent in pretio, mulcta indicebatur ijs, qui eas auferrent. At qui aliquem accuſaret huius criminis, Sycophanta dictus eſt, quia litem de re leuiſsima ordiretur. Hinc cœptum eſt trahi ad calumniatores & homines nihili. Sycophanta.

XVII. Etenim cùm non cauſa cognita dictum eſt, συκοφαντεῖς.] Legendum eſt, ἰσυκοφάντησας.

XIX. INTERLOCVTIO Præſidis, quæ dicta eſt.] Quæ precibus inducta. vel, indicta. De quo quæris.] De quo quereris.

XXI. In ludicræ artis oſtenſione.] Oſtentatione.

DE PROCVRATORIBVS. TIT. XII.

Hic titulus de officio Procuratorum iudiciorum, id eſt, de ijs, qui in iudicio partium cauſas agendas ex mandato ſuſcipiunt, loquitur, exceptis duabus ll. ſcilicet. l. ſi procurator. & l. ſi pretium. quæ de procuratoribus negotiorum, id eſt, illis, qui negotia aliena mandato domini adminiſtrant, tractant.

VII. Vel quaſi ſuffragator accedere.] Suffragator, quo & Cicero vtitur, qui ſuffragatur. Suffragator.

IX. QVI ſtipendia merentur.] Merent.

NE LICEAT POTENTIORIBVS PAtrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre. TIT. XIII.

In hoc titulo Imperator prohibet, ne litigatores accerſant patrociniorum potẽtiorum ad terrorem aduerſarijs incutiendum, cauſæ iacturam facturi, ſi hoc fecerint.

I. Vt hoc propoſito metu iudiciariæ lites ſuo marte diſcurrerent.] Suo marte, id eſt, ſuis viribus. Nam quoties nullis auxilijs adiuti, noſtropte ingenio, proprijsq́; viribus rem peragimus, noſtro Marte peragere dicimur. Marte ſuo rẽ peragere.

DE IIS, QVI POTENTIORVM NOmine titulos prædijs affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt. TIT. XIIII.

In ſumma titulus hæc vult, Partim ne quis prædijs, de quibus in iudicio cœptum eſt litigari, titulos, id eſt, ſuperſcriptiones, inſignia potentiorum, ad ludificandam partem aduerſariam adſigat, facturus aliquando rei, aliquando cauſæ iacturam, ſi hoc

hoc fecerit. Partim vult Imperator, ne quis de prædijs, lite vel iam mota vel mouenda, nomina potentium, ad abſterrendum aduerſarium ſuum, prætendat, ſub cauſæ quamuis iuſtæ iactura, ſi hoc facere auſus fuerit.

1. Nomen crediderit inſerendum.] Ingerendum.

VT NEMO PRIVATVS TITVLOS prædijs ſuis vel alijs imponat, vel vela regalia ſuſpendat. TIT. XV.

Nemo priuatus ſuis prædijs, vel etiam alienis, ſine præceptione Iudicis competentis titulum adfigat, ſcribendo: Hoc prædium eſt Comitis S. Pauli, Hoc prædium poßidetur, vel à me, vel ab alio: nec etiam ad prædia Regia vela, id eſt, vexilla ſuſpendat. Vtrunq; enim, & titulos, & vela prædijs ſuis adfigere, Principis eſt. Quòd ſi plebeius prædijs alienis vel titulos vel vela Regia ſuſpenderit: morti deſtinatur. ſi miles, ſi curialis, ſi clericus exiſtit: proſcribetur, deportabitur.

1. Publico iuri eſſe imputandum id.] Eſſe deputandum.

VT NEMINI LICEAT SINE IVDIcis authoritate ſigna rebus imponere alienis. TIT. XVI.

Vult Imperator in hoc titulo, ne quis rebus alienis ſigna imprimat, quibus deſignet res ab alio detentas ad ſe pertinere, & hoc quidem ante litis conteſtationem, & deinde ante latam ſententiam. vt infrà l. j. & ij.

NE FISCVS, VEL RESPVB. PROcurationem alicui patrocinij cauſa illicitè præſtet. TIT. XVII.

In lite præſtet. Fiſcus, id eſt, procurator fiſci Cæſaris, vel Reſpub. aliqua, non debet vel ſub prætextu debiti, vel quia ſibi dimidia pars rerum vel actionum donatur, litigantibus aut patrocinium præſtare, aut procurationem eorum ſuſcipere ne iniuriarum inde pullulet occaſio, vnde iura pullulant. l. meminerit. infrà vnde vi.

DE

DE NEGOTIORVM GESTORVM actione. TIT. XVIII.

Hic titulus, De negotiorum geſtorum actione diſſerit, cui tunc locus eſt, quando aliquis negotia aliena geſſit citra mandatum eius, cuius negotia ſunt. Siquidem, ſi quis mandauit geſtori, vt negotia ſua gerat: is, qui mandauit, geſtori tenetur actione mandati. Tum negotiorum geſtor obligatur domino, & vicißim dominus. Actio negot. geſt.

XXIIII. Secundum Iuliani ſententiam nullam eſſe aduerſus eum contrariam actionem.] Vel directam, vel vtilem contrariam.

DE HIS, QVAE VI METVS'VE cauſa geſta ſunt. TIT. XIX.

Vis eſt neceßitas rei faciendæ præter voluntatem noſtram extorta. vel, eſt maioris rei impetus, cui reſiſti non poteſt. l. ij. ff. eod. Metus eſt vel inſtantis vel futuri periculi cauſa, iuſtæ mentis trepidatio. l. j. ff. eod. In hoc titulo agitur, quando ea, quæ aut vi aut metu à nobis geſta ſunt, aliquid vel nihil prorſus momenti habeant. Tum quando huic actioni locus ſit, oſtenditur. Porrò Imperator in verbis huius tituli reſpexit ad verba edicti, Quod vi metúſue cauſa geſtum erit, ratum non habebo. Vis. Metus.

DE DOLO MALO. TIT. XX.

Dolus malus eſt machinatio fraudulenta ad alterum circumueniendum inſtructa. l. j. §. j. ff. eod. vel (vt Cicero in Top. finit) Dolus malus eſt, cùm aliud agitur, aliud ſimulatur. De cuius actione, quando locum habeat, quamdiu duret, in hoc tit. Imp. diſputat. Præterea, quinam dolus probari poßit, docet. Dolus malus.

IIII. De dolo decerni actionem.] Tibi decerni, &c.
VI. DOLVM ex iudicijs.] Ex inſidijs.

DE IN INTEGRVM RESTITVTIOnibus minorum XXV. annis. TIT. XXI.

Reſtitutio in integrum, eſt reductio in eum ſtatum, in quo quis prius erat, quàm lædebatur. Reſtitutio enim id reparat, quod læſio abſtulit. l. quòd ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minorib. Reſtitutio in integrum.

Minores. *Minores dicuntur, qui nondum vicesimum quintum annum exceſſerint. de quibus minoribus hic titulus tractat, oſtendens quæ priuilegia minoribus læſis impetrantur, & quibus remedijs rebus minorum conſulatur.*

DE FILIOFAMILIAS MINORE. TITVL. XXII.

Hic diſſeritur, quo pacto filiusfamiliâs minor xxv. annis, ſi vel pro extraneo, vel patre etiam ſuo fideiuſſit, in integrum reſtitui queat.

II. In integrum reſtitutionem poſtulare non poteſt.] Aliàs negatio deeſt.

DE FIDEIVSSORIBVS MInorum. TIT. XXIII.

Summa tituli eſt, Reſtitutionem in integrum minori conceſſam, fideiuſſorem minoris non iuuare, vt qui conueniri debeat. Cæterùm fideiuſſori copia datur, id damni, quod accepit, in minore reſarcire.

SI TVTOR VEL CVRATOR INterueneri. TIT. XXIIII.

Minor, etiam ſiquid vel tutore vel curatore autore geſſerit, ſi læſus eſt vel in iudicio vel extra iudicium: in integrum reſtitui poterit. Hæc titulus complectitur.

SI IN COMMVNI EADEM'QVE cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur. TIT. XXV.

Neminem lateat, quòd reſtitutio minoris non opituletur maiori, cum quo minor aliquid commune habet. Hoc vult hic titulus.

SI ADVERSVS REM IVDICATAM reſtitutio poſtuletur. TIT. XXVI.

Sententia lata contra minores tutorum vel curatorum authoritate, vel lata contra tutores vel curatores: reſtitutio datur minoribus.

SI

SI ADVERSVS VENDITIONEM. TIT. XXVII.

Minori vendenti ea, quæ ſeruari poſſunt, ſine decreto, ipſo iure venditio nulla eſt, & proinde non datur reſtitutio: at vendenti cum decreto, venditio nulla quidem non eſt, ſed reſtitutio datur, ſi modò ſe læſum eſſe probarit. l. lex q; infrà de adminiſt. tutor. l. ſiquidem ſine decreto. infrà de præd. minor.

SI ADVERSVS VENDITIONEM pignoris. TIT. XXVIII.

Hic titulus habet, an ſi res minoris pignori oppoſita, à creditore diſtrahatur: minor in integrum reſtitui queat aduerſus creditoris venditionem ſuæ rei pignoris vice obligatæ.

SI ADVERSVS DONATIOnem, &c. TIT. XXIX.

Non lateat iuuenem Iuris ſtudioſum, minorem nec cum decreto nec citra decretum donare poſſe. infrà, ſi maior fact. rem rat. hab. l. vlt. Proinde reſtitutio in integrum hic loci habet nihil. l. in cauſæ. ff. de minorib.

SI ADVERSVS LIBERTAtem, &c. TIT. XXX.

Minor neq; manumittendi neque vendendi habet copiam, vt ab alio manumiſsione donetur, niſi apud concilium cauſa cognita. l. ſi minor. infrà de ſer. exportand. Et ſi minor in ſententia libertatis ergo data, aut liber eſſe declaratus ſit, reſtitutio locum non habet: aut ſi libertate donandum minorem exprimatur, reſtitutio locum habet. l. j. ij. iij. & iiij.

II. ETSI minor annis.] Viginti annis.

SI ADVERSVS TRANSACTIONEM, vel diuiſionem, &c. TIT. XXXI.

Minor contra tranſactionem, vel factum, cum ipſemet experiretur aduerſus alium, vel dum alius experiretur aduerſus eum, reſtituitur. Et hæc quidem, ſi tranſactio non euanida fuit. Idem in diuiſione ſtatuitur. Nam ſi minori eſt res aliqua cum alio communis, ad quam alienandam decreto opus ſit: minor

ſocium ad diuiſionem prouocare non poteſt, ſed ſocio maiori prouocare integrum relinquitur. l.inter omnes. infrà de præd. minor. Proinde ex decreto, cauſa neceſſaria vrgente, diuiſio intercludi nequit: in qua ſi minor circumueniatur, in integrum reſtitutionem petere poterit. Hæc titulus habet.

SI ADVERSVS SOLVTIONEM à tutore vel à ſe factam, &c. TIT. XXXII.

Si debitor minoris cupit diluere debita minori, & efficere, ne poſthac æris alieni gratia ei à minore negotium exhibeatur: quicquid eſt debiti, vel Iudicis authoritate reluat, vel Iudicis iuſſu deponat in ædes. Nec multum refert, his in rebus interueniat tutor, vel non. l.ait Prætor. §.j.ff.de minorib. Porrò ſi debitor reſoluat debita vel tutori vel curatori minoris, vel etiam ipſi minori intercedente tutorum & curatorum authoritate, vel denique adulto, cui non eſt curator, liberatur quidem è iuris præſcripto. Ceterùm minor, cauſa cognita, id eſt, facta pecuniæ iactura, reſtitui poteſt. Hæc titulus complectitur.

SI ADVERSVS DOTEM, &c. TIT. XXXIII.

Mulier minor viginti quinque annis, ſi plura quàm dignum fuit, in dotem promiſit: tam ipſa, quàm hæres eius, in integrum reſtituitur.

SI ADVERSVS DELICTVM ſuum, &c. TIT. XXXIIII.

Ne fugiat iuuenem Iuris Ciuilis cupidum, minorem doli capacem, in criminibus excuſationem prætexere non poſſe. l.j. Id quod verò conſentaneum eſt, ſi quid animo ad perniciem inſtructo deſignauerit, ſui improuidentia & incuria quid factum ſit: aduerſus delictum reſtituitur. Hæc vult hic titulus.

SI ADVERSVS VSVCAPIOnem, &c. TIT. XXXV.

Contra minorem nulla præſcriptio admittitur. l.fi.ff.in quib. cauſ.in integr.reſtitut.non eſt neceſſ.

SI

SI ADVERSVS FISCVM, &c. TIT. XXXVI.

Si minor contraxit cum diſpenſatore Cæſaris, & ei fucus fiat, reſtituitur non aliter atque ſi cum priuato contraxiſſet, & de ea reſtitutione Procurator Cæſaris diſceptat. Cæterùm ſi minor circumueniatur à Procuratore Fiſci, cum quo contractus initus eſt: in integrum reſtituitur, & de ea reſtitutione Procurator Cæſaris vna cum Præſide cognoſcit.

SI ADVERSVS CREDITOrem,&c. TIT. XXXVII.

Vt in aliis contractibus, ita in mutuo quoque minor læſus reſtituitur. Et partes quidem minoris ſunt probare, vel ſe læſum eſſe, vel quod ei datum ſit, amiſiſſe. l.minoribus. C.de in integr.reſtitut. l.nam & poſtea. §.ſi minor. ff.de iureiur. Sed hîc creditoris munia ſunt, probare, quòd minor è pecunia mutuo accepta collocupletauerit ſe. Et diſcrepat hic titulus à titulo infrà ad SC.Macedonianum. Siquidem SC.Macedonianum de filiofamiliâs verba facit. Hic verò titulus de minoribus generatim differit.

SI SE ABSTINVIT HAEREditate. TIT. XXXVIII.

Aliàs, Si minor ab hæreditate ſe abſtineat. Vt in omnibus aliis, ita ſi minor adimit aut hæreditatem minus lucroſam, aut agnouit bonorum poſſeſſionem, aut ex Trebelliano recepit hæreditatis reſtitutionem:in integrum reſtituitur. Præter hæc hic titulus habet nihil.

SI VT OMISSAM HÆREDITAtem,vel bonorum poſſeſsionem,vel quid aliud adquirat. TIT. XXXIX.

Hic Imperator differit, quo pacto minor reſtituitur, ſi aut hæreditatem non adiuerit,aut bonorum poſſeſſionem non agnouerit,aut legatum,vel quid ſimile repudiauerit.

II. Debent conſerre.] Debent conſerre fratribus.

IN QVIBVS CAVSIS IN INTEGRUM reſtitutio neceſſaria non eſt.

TIT. XL.

Hic titulus apertior eſt, quàm ut multis explicari debeat. Etenim tractat cauſas, in quibus in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt.

I. Numeroſis diuorum,&c.] Innumeris,&c.

IIII. Qui legitimæ adminiſtrationis perſonam ſuſtinere non potuit.] Qui legitimè adminiſtratoris perſonam,&c.

QVI ET ADVERSVS QVOS IN INTEGRUM reſtitui non poſſunt. TIT. XLI.

Hic Imperator decernit & de minoribus, qui in integrum reſtitui non poſſunt, & de hoc genere hominum, aduerſus quos minores reſtitui nequeunt.

SI MINOR SE MAIOREM dixerit. TIT. XLII.

Vel maior probatus fuerit. In integrum reſtitutio ei, qui ſe minorem eſſe mentitur, non conceditur.

SI SAEPIVS IN INTEGRVM RESTItutio poſtuletur. TIT. XLIII.

Si reſtitutio in integrum ſemel minori negata eſt, minor deinde reſtitutionis beneficio, excepta appellationis cauſa, gaudere non poteſt: niſi forſitan nouis defenſionibus cauſam ſuam inſtrui poſſe dicat. Hæc in l. j. & ij.

I. Post ſententiam.] Si poſt ſententiam.

DE HIS, QVI VENIAM AETATIS impetrauerunt. TIT. XLIIII.

Venia ætatis. *Venia ætatis, beneficium, indulgentia, permiſſio. Ut maior uiginti quinque annis in his factis, quæ maior gerit, reſtitui non poteſt, ita nec minor, qui ætatis ueniam impetrauit, ut maioris loco habeatur, in integrum reſtitui poterit. Porrò ueniam ætatis maſculus maior xx. annis, fœmina xviij. annis impetrat. Cæterùm energia impetratæ ætatis ueniæ ea eſt, quòd ſimul ac uenia ætatis impetrata eſt, etiam ſi minus idoneè res ſuas adminiſtrant,*

niſtrant, in integrum reſtitui non poſſunt: ne hi, qui cum eis contrahunt, Principali authoritate circumſcripti eſſe videantur. vt in l. j. At verò in alienatione immobilium rerum ſine decreto is, qui veniam ætatis impetrauit, perinde ac minor habetur. l. penult.

I. Eos, qui veniam ætatis impetrauerunt.] Principali clementia impetrauerunt.

SI MAIOR FACTVS RATVM habuerit. TIT. XLV.

Ea, quæ minor, maior xxv. annis factus rata habuerit, ſiue à ſe, ſiue à tutore, ſiue ab vtroque geſta ſunt, reſcindi non poſſunt: & proinde in integrum reſtitutio locum non habet. vt in l. ij. huius tit.

VBI, ET APVD QVEM COGNITIO in integrum reſtitutionis agenda ſit. TIT. XLVI.

Agitanda ſit. Iudices ordinarij & delegati de cauſa reſtitutionis in integrum cognoſcere poſſunt. l. fin. huius tituli.

III. (Quod & veteribus non fuerat incognitum.)] Quod & veteribus legibus, &c.

DE REPVTATIONIBVS, QVAE fiunt in iudicio in integrum reſtitutionis. TIT. XLVII.

Reputatio nihil aliud eſt, quàm compenſatio. Si quidem minor petens auxilium reſtitutionis, neque in lucro neque in damno morari debet. Et ideò quicquid ei vel ex emptione, vel venditione, vel alio quopiam contractu acceſſerit, reſtituere debet. l. j. huius tit. Reputatio.

ETIAM PER PROCVRATOREM cauſam reſtitutionis in integrum agi poſſe. TIT. XLVIII.

Cauſa reſtitutionis in integrum etiam per procuratorem, nedum per minorem, agi poteſt.

IN INTEGRVM RESTITVTIONE poſtulata, ne quid noui fiat. TIT. XLIX.

Hic Imperator differt, quòd ſi in integrum reſtitutio poſtuletur,

letur, omnia ſarta tecta (vt dici ſolet) donec res tranſigatur, manere debeant. Idcircò res eius, cuius in integrum reſtitutio petitur, alienari non debet. Breuiter, nihil fieri oportet, quod alteri parti, cauſa nondum contracta, fraudi eſſe queat.

DE RESTITVTIONE MILITVM, & eorum, qui Reipub. cauſa abſunt.

TITVL. L.

Hic titulus differit, quinam vel ij, qui militiæ vacauerunt, vel in Reipubl. negotijs abfuerint, ſi læſi ſunt, in integrum reſtitui debeant.

DE VXORIBVS MILITVM, ET eorum, qui Reipub. cauſa abſunt.

TIT. LI.

Quo pacto aut militum vxores, aut eorum, qui Reipub. cauſa abſunt, reſtituuntur, oſtenditur.

DE TEMPORIBVS IN INTEGRVM reſtitutionis tam minorum aliarumq́; perſonarum, quæ reſtitui poſſunt, quàm hæredum eorum.

TIT. LII.

Olim petendæ in integrũ reſtitutioni annus vtilis præſtitutus erat, idq́; ex iure Pandectarum. l. j. ff. de diuerſ. & temp. præſcript. At hodie totum quadriennium continuum reſtitutioni poſtulandæ datur. l. fin. Tempus continuum dicitur illud, quod continuò currit, & in quo ſubducuntur tam dies feſti, quàm operarij: tam dies abſentiæ, quàm præſentiæ, & in quo non habetur ratio Iudicis, ne copiam quis habere, vel non habere potuerit. l. fin. infrà de præſcript. long. tempor. Tempus verò vtile eſt illud, quod vtiliter præterfluit, in quo dies feſti non ſubducuntur, & in quo actor non ſuopte Marte, vel per procuratorem agere poteſt. Denique in quo habetur reſpectus, an quis Iudicis copiam habere quiuerit.

Tempus continuum.

Tempus vtile.

VII. Et id tempus totis locis eſſe commune.] Totius loci, &c.

QVIBVS EX CAVSIS MAIORES IN integrum reſtituantur. TIT. LIII.

Minor xx. annis nunquam non, ſi offenſio probetur, reſti-

tui debet, ut in Pandectis. De minorib. idq́; intra quadriennij continui decurſum. l.fin. ſuprà tit.prox. Cæterùm maiores non ſemper hoc beneficio reſtitutionis fruuntur, ſed ſunt certæ cauſæ, quæ in hoc titulo enumerantur, ob quas reſtitui poſſunt.

DE ALIENATIONE IVDICII MVtandi cauſa facta. TIT. LIIII.

In hoc titulo Imperator differit, in integrum reſtitutionem, vel ius actionis in factum dari in eum, qui alienauit rem cauſa iudicij mutandi. Et vult, ut is, cui res eſt alienata, aut rei vindicatione teneatur, aut alia reali actione, cui ipſa poſſeſsio ex iuris præſcripto aduerſarium parit. l.j. & ff. eod. l.j.

DE RECEPTIS ARBITRIS. TITVL. LV.

Arbiter dicitur Iudex, non à lege, ſed à litigantibus electus, qui totius rei poteſtatem habet, ab arbitrando, id eſt, exiſtimando dictus. In hoc titulo agitur, an à ſententia arbitrorum à litigantibus acceptorum appellari poßit: qua pœna item adficiendus is, qui coram receptis arbitris non vadimonium obeat: quomodo arbitri recipi debeant, & quæ perſonæ arbitri officio fungi poſſunt. Arbiter.

IIII. Et ſi non adiecerit ὁμολογῶ.] Hoc eſt, ſpondeo. Homologare, eſt roganti promittere auctorem fieri. Vel huiuſcemodi vocabulum omninò omittatur?] Tranſmittatur? Homologare.

V. Silentio partium.] Tunc ſilentio, &c. Non autem peritiſſimè peregerunt.] Non autem perfectiſsimè, &c. Apud compromiſſum Iudicem.] Apud compromiſſarium Iudicem.

DE SATISDANDO. TIT. LVI.

Imperator hîc verba facit de ſatiſdationibus in iudicio tam ab actore, quàm à reo præſtandis.

DE IVRIS FORMVLIS, ET IMPEtratione actionum ſublatis. TIT. LVII.

Iure gentium olim actiones nullæ erant: deinde in xij. Tab. actiones repertæ ſunt, & certis verborum formulis concluſæ, quas à Pontificibus litigaturi accipiebant. Qui formulam malè

concepiſſet, cauſa cadebat. Hæ formulæ ex natura actionum variæ erant. Cæterùm illa verborum aucupia ſublata ſunt.

DE IVREIVRANDO PROPTER CAlumniam dando. TIT. LVIII.

Calumniari, eſt falſa crimina intendere. l. j. §. calumniari. ff. ad Calumnia. *SC. Turpill. Inde Calumnia dicitur, cùm quis ſciens, falsò quempiam in ius vocat. Vnde in litis exordio tam ab actore, quàm à* Iuramentum calumniæ. *reo iuſiurandum propter calumniam, ſcilicet vitandam, datur: quando vtraque pars iurat, ſe bona fide & non calumniandi ſtudio & agere & reſpondere.*

II. In primo exordio litis.] In primordio litis. Remittere videantur.] Remittere videantur ſibi.

CODICIS LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS. TIT. I.

Iudicium. *Iudicium eſt legitimus actus, in quo tres perſonæ primariæ intercedunt, Iudex, Actor, & Reus. Titulus verò habet, De iudicijs, & rectè quidem. Nam iudiciorum alia ſunt ciuilia, alia criminalia. De ciuilibus iudicijs hoc in tit. imprimis tractatur: de criminalibus in l. properandum. hoc tit.*

IIII. Semel finitam litem inſtaurari non poſſe.] Inſtaurari non oportere.

Intentio. X. Qui cauſæ continentiam diuidet.] Intentio eſt prima pars, cùm ſcilicet actor proponit, & facit litem: formaturq́; hæc actio ex Depulſio. αἰτίᾳ, id eſt, ex cauſa. Depulſio, eſt reſponſio rei, quæ ex continentia ad refutandam cauſam accipitur, iuxta Rhetorum doctrinam, à quibus Continentia cauſæ. accepta videri poteſt Continentia cauſæ.

Obſeruare iudicium. XI. Seu pro alijs quibuſdam caſibus.] Quibuſdam cauſis. Ab obſeruatione iudicij.] Obſeruare iudicium, eſt cauſæ adeſſe. inde Ob- Vadimonium. ſeruatio iudicij. Etiam abſente reo eremodicium contrahatur.] Vadimoniũ obire. Sciendum eſt, Vadimonium eſſe ſponſionem ſiſtendi in iudicio. vnde Vadimoniũ deferere. Vadimonium obire, eſt ad diem ſe ſiſtere: Vadimonium deſerere, eſt Eremodiciũ. iudicium fugere, quod vno verbo Eremodicium appellatur. Et voluerit

luerit fideiuſsionem dare.] Fideiuſſores dare. Siue pro reo examinatio.] Examinatio cauſæ. Cùm enim terribiles in medio proponuntur ſcripturæ] In medium proponuntur,&c. In integrum reſtitutionis auxilium eis ſupereſſe.] Placuit in integrum,&c.

XII. Antiquos Iudices non aliter iudicialem calculum accepiſſe.] Calculus hic pro cauſæ cognitione. Calculus.

XVI. Siue ab Auguſta fortuna.] Sunt Iudices ab Imperiali fortuna dati, qui in eo tantùm à cæteris Principum delegatis differunt, quòd poſt eorum mortem iuriſdictionem adhuc habent. Iudices dati ab Auguſta fortuna.

DE SPORTVLIS ET SVMPTIBVS in diuerſis iudicijs faciendis, & de executoribus litium. TIT. II.

Sciendum eſt, Sportulam primò acceptam fuiſſe pro eo, quod in dies clientibus ſuis ſub limine portæ Romani exhibebant ad vitæ vſum, cuius loco pecunia quandoque dabatur. Nomen accepit à ſporta vel ſportella, quæ nomina ſunt vtenſilium Sparteorum ad maioris ſummæ pecunias capiendas. Cùm conteſtanda lis eſſet: actor & reus pecuniam contribuebant, deponebantq́; Is autem, qui in cauſa ſuccubuiſſet, omnia pendebat: ea verò pecunia Sportula dicebatur, & vel fiſco addicebatur, vel eam Iudices pro mercede ſua retinebant. Obſeruandum eſt, varia eſſe genera Iudicum, qui Executores appellantur: de quibus in hoc titulo fit mentio. Primo omnium Iudex ordinarius quilibet executor dicitur: vt cui ius eſt exequendi propriam ſententiam. Hôc nomine & is, cui iuriſdictio demandatur, executoris nomen irrogare ſibi poteſt. l. fin. §. executor. ſuprà, vt nemo priuat. Deinde apparitores, nuntijq́; Iudicum, executores appellantur: de quibus in præſenti tit. eſt multa mentio. Sportula. Executorum varia genera.

DE PEDANEIS IVDICIBVS. TITVL. III.

Priuatis perſonis poteſt generaliter mandari iuriſdictio cum mixto imperio, nec propterea cenſetur eſſe in aliquo magiſtratu. & hi ſunt, quos Pedaneos vetuſtas appellauit, quòd pedes incedebant ſine aliquo honore. Maiores verò Iudices, qui in poteſtate erant, ſella inſidentes curru vehebantur. Vnde Curules appellati ſunt, ſicut à pedibus Pedanei. Pedanei iudices. Curules iudices.

I I. Quod non ita conuenit accipi.] In aliquibus exemplaribus negatio deeſt.

QVI PRO SVA IVRISDICTIONE Iudices dare, dariue poſſunt. TIT. IIII.

Hic Imperator verba facit de illis, quibus integrum eſt pro ſua iuriſdictione alios Iudices dare, id eſt, delegare: & qui poſſunt dari, id eſt, delegari.

I. Appellationum ad eos iure iudicia remeabunt.] Ad nos iure, &c.

NE QVIS IN SVA CAVSA IVDIcet, vel ſibi ius dicat. TIT. V.

Hic titulus ex ſuis ipſius verbis apertior eſt, quàm vt explicandus ſit.

QVI LEGITIMAM PERSONAM ſtandi in iudicijs habent, vel non. TIT. VI.

In hoc titulo diſſeritur, quinam in iudicio & agere & conuenıri poßint, & qui non poßint.

VT NEMO INVITVS AGERE VEL accuſare cogatur. TIT. VII.

Hunc titulum multis explicare non opus eſt: cùm ex eius verbis, quid velit, ſatis intelligi queat.

DE ORDINE IVDICIORVM. TITVL. VIII.

Hic Imperator oſtendit, quo ordine iudicia, id eſt, actiones & quæſtiones, & inſtitui & ſententijs definitiuis tranſigi debeant: quæ ex legibus huius tituli cognoſces ſine omni negotio.

I. Incidentem quæſtionem.] Vniuerſam incidentem quæſtionem.

I I. Adito Præſide.] Præſide prouinciæ. Et accepto familiæ erciſcundæ iudicio.] Et accepto Iudice familiæ erciſcundæ.

I I I. Vtranque diſceptationem, &c.] Vtranque quæſtionem.

I I I I. QVONIAM ciuili diſceptatione.] Quoniam ciuili quæſtione. Vt de crimine iudicetur.] Vt prius de crimine, &c.

DE

DE LITIS CONTESTATIONE.

TITVL. IX.

Lis conteſtata putatur, quando Iudex petitione pro eo ac decet in iure propoſita, & reſponſione audita, cauſam cognoſcere inceperit. l. j. huius tit. Lis cõteſtata.

DE PLVS PETITIONIBVS.

TITVL. X.

Hic Imperator agit de pœna, qua adficiendi ſunt ij, qui plus cauſa, re, loco, tempore, petant.

I. Et debiti veram quantitatem confeſſus fuerit.] Et veritatem debiti confeſſus fuerit.

DE DILATIONIBVS.

TIT. XI.

In hoc titulo Imperator verba facit de dilationibus iudiciarijs, quando hæ, quibus, quoties, quàm magnæ, & quo pacto, & quas ob res impertiendæ ſint.

III. Sed his connumerentur.] Sed his quoque, &c.

IIII. Sed cognitio cauſæ non interpellatione planaria.] Plenaria.

DE FERIIS. TIT. XII.

Hic titulus varias ferias recenſet, ſolennes, repentinas, meſſis: & illis iuſtitiam ſilere debere, niſi Reipub. neceſſitas aliter ſuadeat, oſtendit.

I. Et ſine additamento.] Et ſine additamento vllo.

II. VT IN die dominico.] Hæc tota conſtitutio in veteri codice non legitur. Omnibus modis irritatur.] In aliquibus adduntur hæc verba: Et infirmatur.

VII. Aeſtiuos feruoribus mitigandis.] Aeſtiuos quidem dies feruoribus, &c.

VIII. Parem neceſſe eſt habere reuerentiam.] In quibus parem, &c.

IX. Et maximè Iſaurorum.] Iſauri ſunt populi Lycaonibus Pamphilijsq; & Gallogræcis finitimi, latrocinijs infames, authore Strab. lib. xij. Iſauri.

DE IVRISDICTIONE OMNIVM Iudicum, & de foro competenti.

TIT. XIII.

Iuriſdictio. *De iuriſdictione, id eſt, poteſtate, quæ congruit omnibus Iu-*
Forus competens. *dicibus, & de foro competenti, id eſt, de loco vbi quis vadimonium obire, & ſiſtere ſe iudicio debeat. Nam actori forum rei, & non reo forum actoris ſequendum eſſe dicitur, id eſt, æquum eſſe, vt accuſator ibi potius reum accuſet, vbi reus conueniri poßit, quàm coram Iudice, de cuius foro accuſator ſit.*

1. NON QVIDEM fuit Iudex.] Competens Iudex.
V. Vel militum executionem.] Vel militarem executionem.

QVANDO IMPERATOR INTER PVpillos & viduas, vel alias miſerabiles perſonas cognoſcat: & ne exhibeantur. TIT. XIIII.

Quamuis in Iure Ciuili hoc decantatißimum eſt, ne quis Iudicem ordinarium recuſet: in hoc tamen tit. pupillis & viduis, cum alijs perſonis miſerabilibus copia fit, vt ſi quando alicuius petentis aduerſarij potentiam perhorreſcant, poßint à Principe poſtulare, quo cauſa eorum à Principe tantùm cognoſcatur, nec illis inuitis ab alio Iudice diſceptetur.

1. Atque omni cautela ſeruetur.] Atq; omnis cautela ſeruetur.

VBI DE CRIMINIBVS AGI oportet. TIT. XV.

Cauſa criminalis tractatur vel in loco, quo crimen commiſſum eſt: vel cauſa cœpta eſt agi: vel vbi is, qui crimen deſignauit, domicilium obtinet.

VBI DE POSSESSIONE AGI oportet. TIT. XVI.

Vbi quis de poſſeßione ſua deturbatus eſt, ibi agere aduerſus deturbatorem debet.

VBI FIDEICOMMISSVM PETI oportet. TIT. XVII.

In hoc titulo diſſeritur, Fideicommiſſum petendum coram Iudice loci illius, vbi hæreditas relicta eſt. l. vnic. huius tit.

VBI

VBI CONVENIATVR, QVI CERTO loco dare promiſit. TIT. XVIII.

Qui certo loco ſe alicui ſatisfacturum recepit, ſi non recepto ſteterit, arbitraria actione, & alio loco in ius vocari poterit. Porrò Arbitraria actio dicitur, quando ſolus Iudex ex ſuo arbitrio damnum æſtimet vtriuſque, ſi alibi ſoluatur. §.præterea. Inſtit. De actionib. Actio arbitraria.

VBI IN REM ACTIO EXERCERI debeat. TIT. XIX.

Ibi actio in rem, id eſt, Rei vindicatio, intendenda eſt, vbi res, quæ vindicatur, ſita eſt. Hoc vult hic titulus.

I. Intelligit euictionis periculum.] Periculum imminere.

VBI DE HAEREDITATE AGATVR, vel vbi hæredes ſcripti in poſſeſsionem mitti poſtulare debeant. TIT. XX.

Non alio loco de hæreditate agendum eſt, quàm quo hæreditas ſita eſt, id eſt, coram Iudice huius loci, in quo hæreditas repoſita exiſtit. Ad hoc, Scriptus hæres authoritate & iure Iudicis illius in poſſeſsionem mittitur, ſub cuius iuriſdictione res hæreditaria eſt. l. vnic. huius tit.

VBI DE RATIOCINIIS, TAM publicis quàm priuatis agi oportet. TIT. XXI.

Non aliàs de negotio, vel publico vel priuato, ratio reddi debet, quàm vbi negotium geſtum eſt. vt per totum tit.

VBI CAVSAS STATVS AGI oporteat. TIT. XXII.

Agi debeat. Vt in cæteris cauſis, ita & in cauſa ſtatus actor forum rei ſequatur, oportet. l. iij. & iiij. huius tit. Sed id obſeruandum, quod is, qui eſt in libertatis poſſeſsione, rei locum obtineat: alter verò, qui eum ſeruum eſſe prædicat, actoris munere fungatur.

I. QVAE à te.] Ea, quæ à te.

VI. Quinquennij dimenſionem.] Quinquennij præſcriptionē.

VBI QVIS DE CVRIALI, VEL cohortali, aliáue conditione conueniatur.

TIT. XXIII.

Curialis. *Curialis conditionis homines dicebantur, qui curiæ officijs* Cohortalis. *obſtricti erant. Cohortalis conditionis homines ſunt, qui in domeſtica militia alicuius cohortis eſſent, quibus non licebat ad aliam tranſire militiam ſine annotatione Principis. Vbi verò tam Curiales quàm Cohortales homines conueniri poſſunt, hic titulus tractat.*

VBI SENATORES, VEL CLARISſimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur.

TIT. XXIIII.

Dignitatum quatuor ſpecies. *Recenſent Iuriſconſulti quatuor dignitatum ſpecies, adeò vt quidam ſint Illuſtres, quidam Superilluſtres, & quidam Spectabiles, quidam Clariſsimi. Patricios & Senatores vocant Su-* Supilluſtres. *perilluſtres: Conſules & Præfectos prætorio, Illuſtres: Præfe-* Illuſtres. Spectabiles. *ctum vrbi, Prætorem, Proconſulem, Spectabiles: Præſidem* Clariſsimi. *prouinciæ, Clariſsimum. Intelligere eſt igitur, quidnam Imperator velit cum voce* VEL CLARISSIMI. *Porrò vbi tam Senatores, quàm Clariſsimi, id eſt, prouinciarum Præſides, vel ciuiliter vel criminaliter conueniri debeant, explicat liquidò l. vlt. huius tit.*

III. Abſque vlla videlicet obſeruatione dierum fatalium intro- Fatales dies. ductæ cauſæ.] Fatales dies dicuntur, quòd cauſæ fatum, id eſt, terminus imponatur. Poſtquàm crimen fuerit patefactum.] Nec poſtquàm, &c. Audituro licebit.] Auditori. Ad principalem referat notitiam.] Notionem.

IN QVIBVS CAVSIS MILITANtes fori præſcriptione vti non poſſunt.

TIT. XXV.

Omnes, qui militiæ nomen dederunt, cuiuſcunque ſint dignitatis, ſuper publicis vel debitis vel functionibus, niſi fortè commeatum, id eſt, veniam abeundi in annum vnum ad rem propriam componendam ſe accepiſſe oſtenderint: apud Præſides prouinciarum & conueniuntur & exiguntur, nec fori præ-

ſcriptione

ſcriptione vti poſſunt, id eſt, præiudicatione iudicij cuiuſdam, coram quo ſolùm, & non in alio, in ius vocari queant.

VBI CAVSAE FISCALIS VEL diuinæ domus hominumq́; eius agantur.
TIT. XXVI.

Fiſcus aliquando accipitur pro ſacculo, in quo pecuniæ publicæ reponuntur. Vnde Fiſcum aliquando pro ærario, maximè tamen Imperatoris, accipimus: à quo fiſcalis. Hinc in hoc titulo Imperator diſputat, quo loco cauſæ fiſcales; id eſt, cauſæ ærarij Cæſaris, vel diuinæ domus, hoc eſt, patrimonij Imperatoris, & hominum eius agitari debeant. Fiſcus. Cauſa fiſcalis. Cauſa diuinæ domus.

VIII. Iuris ſeueritas exerceatur.] Exeratur.

QVANDO LICEAT VNICVIQVE ſine Iudice vindicare ſe, vel publicam deuotionem.
TITVL. XXVII.

Et ob publicam vltionem reſiſtere. In hoc tit. Imperator aliquot cauſas, in quibus quilibet citra Iudicis authoritatem ſe vindicare & vlciſci poſſit, refert.

DE INOFFICIOSO TESTAmento. TIT. XXVIII.

Quando locus ſit querelæ de inofficioſo teſtamento, & qui eam intentare poſſint, hic titulus docet. Eſt verò Querela inofficioſi teſtamenti, qua liberi contra parentes agunt: vt qui eos vel ſine iuſta cauſa, vel iuſta, ſed non probata exhæredarint. §. j. Inſt. eod. Dicitur teſtamentum inofficioſum, quod non ex officio pietatis parentum factum ſit. §. j. ibidem. Querela inofficioſi teſtamenti.

VI. CVM quæritur, an fratres de inofficioſo fratris teſtamento poſſint dicere.] An filij de inofficioſo patris teſtamento, &c.

XIII. Neque fideicommiſſa defendentur.] Neque fideicommiſſa debentur.

XXVIII. Nec luctuoſam ei, &c.] Eo quòd nec luctuoſam.

XXX. Nullam ex præſente promulgatione nouationem acceptura.] Nouationem vel, Permutationem. Quantam dari conſtitutum eſt.] Statutum eſt.

XXXIII. Statim & ſine, &c.] Non ſtatim, &c.

XXXVII. Donec in ſacris parentum ſuorum ſunt conſtituti hi.] Filij, qui in patrum poteſtate ſunt, ea de cauſa dicuntur in eorum ſacris eſſe, quoniam lege xij. Tab. Iuriſconſultorumq; interpretatione cauebatur, vt pater filiuſq; hæres eadem ſacra colerent. Vnde cùm de poteſtate filius exibat, à ſacris paternis liberari dicebatur. Verba legis ſunt hæc, SACRA PRIVATA PERPETVA MANENTO. Cicero libro ij. De legib. verba huius legis, xij. Tab. interpretatur, vt omnis ad quem patrisfamiliâs pecunia perueniret, is teneretur ſacra illa celebrare.

Sacra parentum.

Lex xij. Tab. de ſacris parentum.

DE INOFFICIOSIS DONATIONIBUS. TIT. XXIX.

Inofficioſa donatio.

Inofficioſa donatio eſt, quæ non ex pietatis officio eſt facta, per quam vel liberi, vel parentes bonis ſibi debitis aut ex propoſito donantis, aut re ipſa fraudantur. Porrò Imperator in hoc titul. tractat, quando, quibus perſonis hæc querela congruat: dicit verò eam querelam congruere, ſiue teſtator facto teſtamento, ſiue non facto teſtamento mortem obeat. l. precibus. infrà hoc tit. Tum aſſerit, iſtam querelam non ſecus atque querelam de inofficioſo teſtamento, tam aſcendentibus quàm deſcendentibus integram concedi. l. filius. infrà hoc tit.

II. Aut ſi emancipatus is fuit.] Siue ante emancipatus, &c.

VIII. Quam matrimonio matris ediximus.] Quam de patrimonio, &c.

DE INOFFICIOSIS DOTIBVS. TITVL. XXX.

Vbi mater omnia bona in fraudem filiorum, vel pro ſe vel pro filia in dotem exhauſerit: filij iuſta querela contra matrem in iudicio experiri poſſunt. vt l. vnic. huius tit.

I. QVONIAM bona à matre tua dote dicantur exhauſta.] In dotem dicantur exhauſta. Concordare legibus promptum eſt.] Concordare leges legibus, &c.

DE PETITIONE HAEREDITATIS. TIT. XXXI.

In hoc titulo Imperator agit, quo pacto actio petitionis hæreditatis & intentari, & à quibus intentari debeat.

DE REI VINDICATIONE.
TIT. XXXII.

Rei vindicatio eſt actio, quæ competit alicui vel ratione dominij vel quaſi: vel ratione poſſeſsionis vel quaſi: ita enim Iuriſconſulti loquuntur. Hæc actio quomodo eſt inſtituenda, & à quibus, & contra quos, hoc in tit. Imperator differit. Rei vindicatio.

VI. Vel quaſdam compenſationis cauſa.] Vel quaſdam ex his, &c.

XVII. Precem funditis.] Preces, &c.

DE VSVFRVCTV, VSV, ET HABITAtione, & miniſterio ſeruorum. TIT. XXXIII.

Quid in hoc titulo tradatur, etiam ex verbis eius facilè colligi poteſt. Porrò quid Vſusfructus ſit, vide §. j. Inſtitut. eod. Quid item Habitatio, vide §. ſed ſi cui. Inſt. de vſu & habit.

IX. Ad teſtatoris hæreditatem pertinentia.] Ad teſtatoris hæredem, &c.

XII. Ambiguitatem antiquitatis decidentes.] Ambiguitatem antiqui iuris, &c. Siue alicuicunque.] Siue alij cuicunque.

XVI. Vel alijs quibuſdam non ignoratis modis.] Non ignotis modis.

DE SERVITVTIBVS, ET DE aqua. TIT. XXXIIII.

Seruitutes in Iure Ciuili dicuntur iura prædiorum vrbanorum & ruſticorum. §. quædam. Inſt. de reb. corpor. & incorp. Cæterùm Aquæductus eſt ius aquæ ducendæ per fundum alienum. §. ruſticorum. Inſtit. de ſeruit. ruſt. præd. Imperator in hoc titulo confusè tradit iam de iure ruſticorum prædiorum & vrbanorum, maximè tamen de ſeruitute, ſiue de iure Aquæductus. Aquæductus.

I. More ſolito exercere non prohiberis.] Per Iudicem exercere, &c.

II. Quod in eadem cauſa manet.] Quoad in eadem cauſa, &c.

X. Si tibi ſeruitutem aquæ.] Aquæ ducendæ. Nec hactenus non vtentem.] Nec hac te non vtentem.

XIIII. Vel facere quicquid viſum fuiſſet.] Quicquid neceſſarium ei viſum fuerit.

DE LEGE AQVILIA. TIT. XXXV.

In hoc titulo agitur, quando locus ſit actioni ex lege Aquilia. Lex Aquilia. *Cæterùm dãni iniuriæq́; actio conſtituitur per legem Aquiliam. §.j. Inſtitut. eod. veluti ſi quis aut ſeruum meum occidit vel ſeruum meum vulneribus affecit, hac lege Aquilia mihi domino tenetur. Porrò lex Aquilia dicitur ab Aquilio Trib. pleb. qui eam tulit, de quo ſubinde ſcribit Cicero, cùm aliàs, tum libro ij. de nat. Deor.*

FAMILIAE ERCISCVNDAE. TIT. XXXVI.

Familia. *Familia præter alia, hæreditatem vel res hæreditarias ſignificat. l. pronuntiatio. §.j. ff. de verb. ſignific.* Erciſci. *At Erciſcere verbum vetus eſt, & diuidere ſonat. Vnde & actio familiæ erciſcundæ, id eſt, diuidundæ, hæreditatis, quæ congruit hæredibus,* Actio familiæ erciſcundæ. *quibus ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato obtigit hæreditas. l. ij. ff. eod.*

XXI. Pater communis ſuo vel qualicunque iudicio ſuam declarauit voluntatem.] Pater communis iudicio ſuo, vel qualicunque indicio, &c.

COMMVNI DIVIDVNDO. TIT. XXXVII.

Actio cõmuni diuidundo. *Hæc actio locum habet inter aliquos, qui quid poßident commune, vel (vt Iuriſconſulti dicere ſolent) pro indiuiſo. l. per hoc iudicium. ff. eod. Nec refert, qua ex cauſa dominium fluat. l. ij. ibidem. Porrò hac actione hoc petitur, vt res pro indiuiſo habita partiatur, & cuique ſua pars attribuatur.*

III. Cùm autem regionibus diuidi aliquis ager inter ſocios non poteſt.] Diuidi commodè aliquis ager, &c.

III. Stare finitis conuenit.] Stare tamen. Cùm in communi diuidundo.] Cùm in communi diuidundo iudicio. Vt in omnibus æquabilitas ſeruetur.] Aequalitas ſeruetur.

COMMVNIA VTRIVSQVE IVDICII, tam familiæ erciſcundæ, quàm communi diuidundo. TIT. XXXVIII.

Quid hic titulus in ſe complectatur, ex verbis eius nemo non facilè colligere poterit.

VI. Vt

VI. Vt ſe nullum dolum adhibuiſſe iuraret.] Dolum malum. Qui in diuiſionem venerunt.] Quæ in diuiſionem,&c.

FINIVM REGVNDORVM.
TIT. XXXIX.

Regere fines, eſt diſtinguere, & (vt Cicero in Top. inquit) fines agrorum magis ſunt, quàm vrbis. Inde eſt actio finium regundorum, quæ producitur gratia ſeparandi fines in ruſticis prædijs. Regere fines. Actio finium regundorum.

V. QVINQVE pedum præſcriptione ſubmota.] Lege xij. Tab. cauebatur, vt inter vicinorum prædia conſtitutis finibus, quinq; pedum ſpatium relinqueretur, quò ire agere vterque dominus poſſet, itemq; vt circunuerti aratrum facto eatenus ſulco valeret. Id ſpatium vſucapi ea lege prohibebatur. Finalis iurgij vel locorum libera peragatur intentio.] Omnis controuerſia, inquit Agennius Vrbicus, coram agrimenſoribus eſt, aut de fine, aut de loco. De fine eſt, quatenus intra quinque pedes continetur: de loco, quicquid eam latitudinem excedit.

DE CONSORTIBVS EIVSDEM litis. TIT. XL.

Conſortes eiuſdem litis appellantur, quibus aliqua lis communis eſt. In quibus conſortibus litis olim hoc conſtitutum erat, vt ſi vnus ex eis conueniretur: exceptionem obijciendi copiam haberet, ne abſque ſuo conſorte conueniretur. At hodie exploſa omni exceptionis ope, tam agere quàm conueniri nullus non ſociorum (quod ad ſe attinet) poteſt. Cæterùm vel pro ſocio vel pro ſocijs lite iam conteſtata contra omnes etiam ſine mandato (ſi modò caueat de rato) agendi facultatem habet. l. j. & ij. huius tit. Conſortes eiuſdem litis.

DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.
TITVL. XLI.

Noxa pœnam aliquando ſignificat. Vnde noxæ dedere, eſt pœnæ tradere. hinc noxalis actio dicta eſt. Nam (vt Iuriſconſultus inquit in l. j. ff. eod.) Noxales actiones appellantur, quæ non ex contractu, ſed ex noxa atque maleficio ſeruorum aduerſus nos inſtituuntur. Quarum actionum vis & poteſtas eſt, Noxa. Actio noxalis.

vt ſi damnati fuerimus: liceat nobis deditione corporis, quod deliquit, euitare litis æſtimationem, dando ſcilicet corpus viuum.

III. Sive ſeruum.] Si ſeruum.
V. Eum ad hoc delictum.] Ob hoc, &c.

AD EXHIBENDVM.

TIT. XLII.

Exhibere. Actio ad exhibendum. *Exhibere, eſt facere in publico poteſtatem, vt ei qui agit, experiundi ſit copia. l. ij. ff. eod. Inde actio ad exhibendum eſt, quando ago, vt res aliqua in publicum exhibeatur & promatur: vt ſi ego aſſero te veſtem meam poßidere: hac in ſpecie mihi integrum eſt, te cogere actione ad exhibendum, quò tu veſtem in publicum efferas, vt & ego & alij eam contemplentur: veſte verò in publicum elata, mihi copia datur petendi veſtem rei vindicatione, & à Iudice contendere poſſum, quò veſtis dominium mihi adiudicetur, & tu qui veſtem poßides, eam reſtituere cogaris.*

VIII. Quòd ſi pactum ſit.] Quòd ſi pactus ſit.

DE RELIGIOSIS ET SVMPTIbus funerum, & aleæ luſu, & aleatoribus.

TIT. XLIII.

Hic Imperator agit primò omnium de interdicto, De mortuo inferendo. Religioſus locus. Actio funeraria. *Nam locus religioſus eſt, in quo aliquis ſepultus eſt, etiam ſi ſeruus exiſtat. l. ij. ff. eod. Deinde de actione funeraria, quæ datur pro ſumptibus in funus alicuius factis. Poſtremò de actione repetendi rem, quam in ludo aleæ amiſit. Porrò* Alea. *Alea dicitur omnis ludus, magna ex parte ex fortuna pendens:* Teſſeræ. *& propriè de teſſeris dicitur. Sunt autem Teſſeræ, quibus in fritillis, id eſt, alueolis luditur.*

VIII. Non hæredes conſtitutos.] Non hæredes inſtitutos.

XV. Deinde ordinent quinque ludos, &c.] Vetus fuit conſuetudo, iactu diſci, curſu, ſaltu, iaculatione, & cæſtu exerceri Romanam iuuentutem. Pentathli. Quos ludos Pentathlum dixere, & ludiones Pentathlos. Eratq́; Senatuſconſulto cautum, vt niſi his ludis pecunia ludere liceret. Genera ludorum hac l. contentorum nuſquam leguntur, nec ex quidem voces in aliquo ſignificatu. Varij variè hunc

locum

locum emendant, qui tamen ſuæ caſtigationis rationem addunt nullam. Quæ eorum inhibitionibus debent comprimi.] Debent comprimi & puniri.

CODICIS LIBER QVARTVS.

DE REBVS CREDITIS, ET iureiurando. TIT. I.

In hoc titulo Imperator agit, quo pacto creditores & experiri aduerſus debitores, & æs alienum vindicare queant. Tum quomodo deficiente alia probationum materia ad iuſiurandum veluti ad ſacram anchoram (vt Græci dicunt) confugiatur. Denique de iuramenti inter actorem & reum vltro citroq́; relatione, &c.

XII. Vel ſi fortè non audeat.] Non audeat recuſare. Sed etiam eos huic legi ſubiungimus,] Subiugamus.

SI CERTVM PETATVR. TITVL. II.

Certum in hoc titulo mutuum eſt, quod peti, id eſt, repeti dicitur, cùm à debitore mutuum repetimus: pro quo nobis datur condictio, id eſt, repetitio certi, hoc eſt, mutui. Certum.

V. Vel non interceſsionis nomine.] Aliàs negatio deeſt.

XVI. Vel ſi quis collectarius.] Collectarius, eſt argentarius campſor, & pro argento monetam viciſsim tribuens. Acron quoque in Horat. Collectarios pro coactoribus argentariorum accipit. Collectarius.

XVII. Nam ſi citra huiuſmodi obſeruationem.] Nam ſi contra, &c.

DE SVFFRAGIO. TITVL. III.

Suffragia propriè ea dicuntur, quibus in campo Martio populus Rom. honores magiſtratusq́; candidatis mandabat. Hic igitur tractatus peruerſè & indoctè intelligitur pro patrocinio Aduocatorum. Suffragium.

I. Si artibus moras nectent.] Id eſt, ſi dolis ſolutionem differant.

DE

DE PROHIBITA SEQVESTRAtione pecuniæ. TIT. IIII.

Sequeſter. *Sequeſter is dicitur, apud quem plures eam rem, de qua controuerſia eſt, deponunt. l. ſequeſter. ff. de verb. ſignific. Inde* Sequeſtratio. *Sequeſtratio, id eſt, ſepoſitio pecuniæ. Iam in hoc titulo prohibetur, ne debitor ex quolibet contractu conuentus cogatur, vt faciat pecuniæ ſequeſtrationem. Oportet enim (inquit Imperator) debitorem primò conuinci, & ſic deinde ad ſolutionem pulſari. hac l. vnic.*

DE CONDICTIONE INDEBITI. TITVL. V.

Hic Imperator agit, quando detur ei, qui ſoluit alicui hoc, quod non debet, actio condictionis indebiti, & repetendi indebitum. Et fermè ſumma eſt, quòd qui errore ductus; id quod non debuit, alicui ſoluit, condicere & repetere poßit: qui verò ſciens & prudens indebitum luit, ab hac actione excludatur. l. indebitum. hoc tit. & in reg. Cuius per errorem. ff. de reg. iur.

DE CONDICTIONE OB CAVSAM datorum. TIT. VI.

Actio condictionis ob cauſam datorum eſt, quando quis condicit & repetit id quod alicui dedit ob cauſam honeſtam, & cauſa non euenit. Verbi gratia: Numeraui tibi centum aureos, vt filium meum ad humanitatem informares. At tu id facere poſthabuiſti. Proinde ego illos centum aureos tibi datos, beneficio huius actionis condicere poſſum. l. j. & ij. ff. eod.

I. Impediente quocunq; modo iuris authoritate matrimonium, iure condictionis reſtituere debes.] Impediente quocunque modo iuris authoritate matrimonium conſtare, nullam de dote actionem habet. & propterea pecuniam, quam eo nomine accepiſti, iure condictionis reſtituere debes.

X. Si hæc cauſa.] Licet cauſa.

DE CONDICTIONE OB TVRpem cauſam. TIT. VII.

Hæc condictio ſiue repetitio locum obtinet, quando aliquid alicui impertitur ob cauſam turpem.

DE

DE CONDICTIONE FVRTIVA.
TITVL. VIII.

Hæc condictio & ſoli domino & hæredi, in furem & hæredem eius datur. l. j. ff. eod. Et hac actione rem tantùm ſubtractam perſequimur, ſiue ea apud furem, ſiue apud alium ſit. Porrò actione furti pœnam perſequimur.

DE CONDICTIONE EX LEGE, ET ſine cauſa, vel iniuſta cauſa. TIT. IX.

Hæc condictio ex lege locum habet, quando ex noua lege obligatio orta eſt, nec vlla lege cauetur, quanam actione quis experiri debeat. Condictio ex lege.

DE OBLIGATIONIBVS, ET actionibus. TIT. X.

In hoc titulo tractatur de obligationibus, nimirum quomodo vnus alij obligetur. Verbi gratia: Eum, qui mutuetur, obligari mutuanti, non eum, ad quem propter merces pecunia delata ſit. l. eum cui. hoc tit. Deinde in hoc titulo diſſeritur quando actio directa, quando vtilis alicui detur. Vbi animaduertendum eſt, Directam actionem eſſe, quæ ex apertis legum verbis iuxta voluntatem legum datur: Vtilem verò actionem dici, quæ ex interpretatione legum promatur. Actio directa. Actio vtilis.

VII. Sanè ſi creditoribus.] Sanè ſi à creditoribus.

VT ACTIONES ET AB HAEREdibus, & contra hæredes incipiant.
TIT. XI.

Olim de eo, quod ſibi promiſſum erat ab obitu eius, qui promiſerat, agendi copiam quis contra hæredes non habebat. Verbi gratia: Stipulatus ſum abs te, vt mihi aureos decem des: à morte nec tu nec hæredes, vt facerent ſatis, cogi poterant. §. poſt mortem. Inſtitut. de inutilib. ſtipulationib. At nouo iure & ab hærede actiones incipiunt, & hæredibus intenduntur. Proinde in ſpecie prædicta hæres tuus decem illos aureos, quos vt tu mihi dares, ſtipulatus ſum, dare cogitur. l. vnic. huius tit.

NE VXOR PRO MARITO, VEL maritus pro vxore, vel mater pro filio conueniatur. TIT. XII.

Quid ſibi hic tit. velit, verba eius apertè monſtrant. Verum enim eſt, maritum pro vxore conueniri non poſſe, niſi vel pro ea repromiſerit, vel ei ſuffectus ſit: vero quoque conſentaneum eſt, nec vxorem pro marito conueniri poſſe: adeò, vt ſi etiam pro eo, quod quidem in rem ſuam cedat, interceſſit, dica ei ſcribi non queat. l. j. & vlt. ff. ad Velleian. & l. ij. huius tit. Idem eſt in matre & filio.

I. FRVSTRA dubitas.] Fruſtra diſputas.

NE FILIVS PRO PATRE, VEL PATER pro filio emancipato, vel libertus pro patrono conueniatur. TIT. XIII.

Hic titulus clarior eſt, quàm vt vllis verbis illuſtrari debeat. Eſt verò memorabile, filium pro patre conueniri non poſſe, niſi forſitan vel pro eo interceſſit, vel ei ſubrogatus exiſtat. Et hoc locum habet tam in filio emancipato, quam adhuc ſub patria poteſtate degente. l. iij. §. non eo. ff. de minorib.

AN SERVVS PRO SVO FACTO poſt manumiſsionem teneatur. TIT. XIIII.

In hoc tit. Imperator hoc tractat, an ſeruus quondam, nunc manumiſſus & liber, conueniri poſſit ex eo, quod ſeruus geſſit? Et ſolet ferè dici, quòd non eo nomine: quòd alius atque olim erat, homo factus ſit. l. qui res. §. aream, ff. de ſolut.

IIII. (Nam caput noxa ſequitur.)] Hoc prouerbialiter Gordianus dixit: quoniam (vt M. Cato ait) nequiter factum ſemper durat, & reum comitatur. Sic & Ouidius,

Pœna poteſt demi, culpa perennis erit.

QVANDO FISCVS VEL PRIVATUS debitoris ſui debitores conuenire poſſit. TIT. XV.

Imperator hic tractat, quando fiſcus, id eſt, procurator rerum Imperialium, vel etiam priuatus, debitorem ſui debitoris exigere poſſit.

poſſit. Exempli gratia: Fiſco eſt debitor Ariſtogiton, & Ariſtogitoni eſt quoque debitor, Verres ſcilicet. Iam in quæſtionem venit, an fiſco ſit copia exigere debitorem ſui debitoris, id eſt, Verrem? Vide de hac re in hoc tit.

IIII. Niſi potuerit probari.] Niſi patuerit, &c.

DE ACTIONIBVS HAEREDItarijs. TIT. XVI.

Actiones hæreditariæ vocantur, quæ ad hæredes vel contra hæredes propagantur & intentantur. Item quæ ab hæredibus vel contra hæredes initium ſumunt. l. hæreditariarum actionum. ff. de act. & oblig. De his act. vide hunc tit. Actiones hæreditariæ.

V. Ac tunc ſi ad te pertineret.] Pertineret hæreditas.

VI. Poſtulata ſeparatio, &c.] Poſtulata ſeparatione.

EX DELICTIS DEFVNCTORVM IN quantum hæredes conueniantur. TIT. XVII.

Summa tituli eſt, Si lis cum defuncto delicti alicuius nomine conteſtata eſt: ij, qui defuncto ſuccedunt, in hac ſpecie & tenentur & conueniuntur, & quidem in ſolidum. Sin lis cum defuncto conteſtata non eſt, hæredes eius non quidem in ſolidum, ſed inquantum ex re à defuncto ſubrepta acceperunt, obligantur. l. vnic. huius titul. & §. non omnis. Inſtitut. de perp. & temp. act.

DE CONSTITVTA PECVNIA. TIT. XVIII.

Conſtituere pecuniam, eſt id quod alter debet, ſe ſoluturum alicui recipere. Verbi gratia: Si recipio me tibi Caio illos ſcilicet centum aureos, quos Sempronius debet, reluiturum eſſe: iam conſtituo pecuniam. Cæterùm illa actio datur in quoſcunque, qui vel pro ſe vel pro alio ſe ſoluturos conſtituerunt: ita tamen, ne vlla ſtipulatio admiſceatur: qua admixta is, qui ſtipulanti promiſerit, Iure Ciuili tenetur. §. conſtituta. Inſt. de actionib. Conſtituere pecuniam.

DE PROBATIONIBVS. TIT. XIX.

Quomodo & actor & reus ea, quæ proponit, probare debeat:

beat: & vt dominia rerum, vt crimina capitalia probabilia reddi poſſint, in hoc tit. aliquot legibus traditur.

XII. Sed in hæc geſtæ rei.] Sed in his, &c.

XXV. Et luce clarioribus expedita.] Vt apud Cicer. clariora luce conſilia. Inuect. in Catil. & clariora ſole. in l. quia. ff. de vſuc.

DE TESTIBVS. TIT. XX.

Hic Imperator agit, à quibus teſtes produci debeant, & quinam produci teſtes poſſint, & quanam ratione teſtibus vtendum ſit, & quæ à teſtibus productis obſeruari debeant, quod illorum ſit munus, quid teſtimonia in iudicijs producta valeant, & ſi quæ alia ſunt.

I. Quibus putas.] Quibus potes.

XII. Sed omnis.] Sed omnes.

XIII. Sed & ſi liquidis probationibus datione.] Donatione.

DE FIDE INSTRVMENTORVM, ET amiſsione eorum, & apochis & antapochis faciendis, & de his, quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt. TIT. XXI.

Quantum fidei inſtrumentis, id eſt, publicis ſcripturis, adhibendum ſit, & an eorum amiſsio alicui officiat, hic diſſeritur. Tum de apochis, quas creditor debitori reddit: & antapochis, Apocha. *quas debitor creditori conſcribit, agitur. Apocha chirographum ſignificat, & confeſsionem, quam debitor, qui fidem* Antapocha. *ſuam de receptus exſoluit, à creditore accipit. Et Antapocha ſignificat, quam debitor creditori facit in præſtationibus annuis oppidò neceſſariam, propter præſcriptionem. l. plures. hoc titul. Denique in hoc titul. diſſeritur de ijs, quæ ſine ſcriptura fieri poſſint. Et ſanè regulariter nullus non contractus citra ſcripturam fieri poteſt. l. pactum quod bona fide. ſuprà de pact. Hic excipiuntur ſpecies, quæ ſine ſcriptura conſtitui non queant.*

Facere reum. II. Eiuſdem criminis te reum facere.] Facere reum, idem eſt, quod accuſare & iudicare.

V. Vos vel alijs argumentis probare.] Probare debere.

XX. An ſufficiat fides iam adprobata.] Iam pridem adprobata.

PLVS

PLVS VALERE QVOD AGITVR, quàm quod ſimulatè concipitur. TIT. XXII.

Summa tituli eſt, plus valere & in contractibus & in alijs rebus veritatem, quàm ſimulationem. Exempli gratia: Si Titium aliqua re donaui, & deinde in ſcripturam relatum eſt, me etiam rem ei vendidiſſe: venditio, vt quæ ſimulata eſt, nullius momenti exiſtit. Donatio enim palmam obtinet. Exempla alia in legibus huius tituli comperies.

V. Subſcribenti non relicto, ſed fidem habenti ſuaſit.] Subſcribere te non relegentem, ſed fidem habentem ſuaſit.

DE COMMODATO. TIT. XXIII.

Commodatum eſt alicuius rei, quæ in vſum certum vertitur, gratuita facta conceſsio. Vnde Commodatarius, cui aliqua res commodato datur. Diſcrepat autem commodatum à mutuo. Nam in commodato eandem ſpeciem, quam accepimus, reddimus: in mutuo verò non eandem ſpeciem recipimus. l. mutuum. ff. de reb. cred. In hoc ergo titulo inter cætera agitur, de quo damno rei commodatæ illato commodatarius teneatur: & quòd creditor prætextu debiti rem ſibi commodatam apud ſe retinere non queat. vide l. vlt. huius tit. Commodatum. Commodatarius.

DE ACTIONE PIGNERATITIA. TIT. XXIIII.

Actio pigneratitia locum ſibi vendicat, vbi creditor pecuniam pro re oppignerata datam à debitore recepit. Verbi gratia: Titius mutuauit Sempronio xx. aureos, pro quibus Sempronius Titio veſtem quandam pignori dedit. Vbi xx. aurei Titio redditi ſunt, ipſe Sempronio veſtem reſtituere cogitur, & tenetur ei pignoratitia actione. §. creditor. Inſtit. quib. mod. re contrah. obligat. Porrò in præſenti titulo diſſeritur tam de directa actione quàm contraria pigneratitia. Directa quidem habet locum, vbi totum æs alienum diſſolutum eſt, vel alio modo creditori ſatisfactum. l. ſi rem. §. omnis. ff. eod. Datur hæc actio & ei, qui pignus aut ſuum aut alienum obligauit, & hoc domino vel volente, vel ratum habente. l. aliena res. ff. eod. Contraria Actio pigneratitia.

datur creditori contra debitorem & hæredem eius, idq; mulctæ loco. Si enim creditori quoquo modo fucus factus ſit à debitore: contraria pigneratitia creditori conceditur. l. tutor. ff. eod.

V. Vel non probat manifeſtis probationibus.] Manifeſtis rationibus.

DE EXERCITORIA, ET INSTITOria actione. TIT. XXV.

Actio inſtitoria. *Inſtitoria actio locum habet, quando quis aut tabernæ aut alij negotiationi ſeruum præponens, quicquid cum eo ſeruo eius rei gratia, cui præfectus eſt, contraxerit, in ea ſpecie dominus* Inſtitor. *ſerui inſtitoris tenetur. l. j. ff. eod. Inſtitor appellatus eſt ex eo, quòd negotio gerendo inſtet. Nec multum facit, tabernæ ſit præ-* Actio exercitoria. *poſitus, an cuilibet alij negotiationi. l. inſtitor. ff. eod. Exercitoria actio locum habet, cùm quis ſeruum ſuum magiſtrum nauis præfecit. quicquid cum eo ſeruo eius rei, ſcilicet cui præfectus eſt, contractum fuerit, ea ſpecie dominus ſerui exercitoria obſtringi-* Exercitor. *tur. At verò Exercitorem dicimus eum, ad quem obuentiones & reditus omnes proueniunt, ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauem conduxit. l. j. §. exercitorem. ff. eod.*

QVOD CVM EO, QVI IN ALIENA poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicetur, vel de peculio, ſeu quod iuſſu, vel de in rem verſo. TIT. XXVI.

Hic Imperator de ea re, quæ cum eo, qui alienæ poteſtati obnoxius eſt, geritur: nimirum cum ſeruo, cum filiofamiliâs. Et ea ſpecie congruit vel actio quod iuſſu, aut actio inſtitoria, aut exercitatoria. de quibus in tit. præcedenti dictum eſt: aut actio de peculio, aut de in rem verſo.

XIII. Sanè creditori damus.] Damus licentiam.

PER QVAS PERSONAS NOBIS adquiratur. TIT. XXVII.

Hic Imperator differit, per quas perſonas nobis dominium, vſus, vſusfructus, poſſeſſio rei adquiratur.

AD

AD SC. MACEDONIANVM.

TIT. XXVIII.

Hoc Senatuſconſultum interdicit, ne quis filiofamiliâs pecuniam det mutuò. l. j. ff. eod. SC. Macedonianum.

AD SC. VELLEIANVM.

TIT. XXIX.

Hoc Senatuſconſ. mulierum imbecillitati conſulit, conſtituens, quòd mulier alienam obligationem vel ſuſcipiens vel participans, mandando, iubendo, in ſe rapiendo, non obſtringatur. l. j. & iiij. huius tit. SC. Velleianum.

VI. Vel pignora dederit.] Vel pignora, ſiue pecuniam dederit.

DE NON NVMERATA PECVNIA.

TITVL. XXX.

Hic Imperator tractat, quid iuris ſit cum exceptione non numeratæ pecuniæ. Si quis enim debere ſe ſcripſerit, quod ſibi numeratum non eſt, de pecunia nón numerata intra biennium exceptionem opponere poteſt. §. j. Inſt. de non numer. pec. Pecunia in hoc tit. pro quauis re ſumitur, quam quis non numerauit, vel ſoluit. l. pecuniæ verbum. ff. de verb. ſign. Pecunia.

IX. Sortis à te nomine rector prouinciæ exigi patietur.] Aditus rector vel præſes prouinciæ exigi, &c.

XIIII. Iuſtum eſſe proſpicimus.] Perſpeximus.

XV. Qui eam exceptionem expoſuerit.] Exceptionem oppoſuerit.

XVI. Tam in fœneratitijs.] Tam in fœneratitijs cautionibus.

DE COMPENSATIONIBVS.

TIT. XXXI.

Compenſatio eſt debiti & crediti inter ſe contributio. l. j. ff. eod. Verbi gratia: Sempronius debet mihi decem, & ego ei quinque aureos. Si ego decem aureos à Sempronio peto: quinque, quos ei debeo, compenſare cogor, & ſic potero alios quinque aureos exigere. Hoc nomine autem compenſatio inuecta eſt, quia noſtra intereſt potius non ſoluere, quàm ſolutum repetere. l. ij. ff. eod. Compẽſatio.

VI. Et

VI. Et contra penſationis æquitatem iure poſtulas.] Et compenſationis æquitatem iure poſtulas.

Mollis animus. XIII. Nec molli animo eas ſuſcipiant.] Mollem animum hîc Imperator eleganter oppoſuit ſeuero & forti: quamuis apud Cicer. mollis animus pro facili & tractabili, lib. Epiſtol. ij. ad Atticum, in bonam partem legatur.

DE VSVRIS. TIT. XXXII.

Vſurarum appellatio. *Vſurarum nomine intellige, quicquid præter ſortem alicui datur. In hoc tit. agitur, quomodo vſuræ debeantur, quomodo exigi poßint, & in quibus contractibus exigantur.*

VIII. Minores vſuras Menophani ſpopondit.] Menophano.

XV. Mille aureorum quantitatem ſumpſiſſe.] Mille aureorum numero, &c.

DE NAVTICO FOENORE. TIT. XXXIII.

Nauticũ fœnus. Nautica pecunia. *Id eſt, de fœnore, quod impenditur in pecuniam nauticam. Pecunia nautica eſt, quæ periculo creditoris in nauem recepta, traijcienda committitur. Porrò periculum huius pecuniæ traiectitiæ (ſic enim dicit Imperator in l. j. huius tit.) ad creditorem pertinet. l. j. & l. nautica. ff. eod. Et pertinet quidem periculum huius pecuniæ ad creditorem, quoad debitor in locum, quò contendit, peruenerit. Et niſi forſitan iactura huius pecuniæ debitori imputari queat: vt qui locum nauigij non ſeruarit, nec licitas merces in nauem depoſuit. l. iij. huius tit.*

DEPOSITI, VEL CONTRA. TIT. XXXIIII.

Depoſitum. *Depoſitum eſt, quod cuſtodiendi gratia alicui traditur. Contrahitur re obligatio in depoſito. §. præterea. Inſtitut. quib. mod. re contrah. oblig. & inde actio depoſiti, quæ datur contra depoſitarium, id eſt, eum, apud quem res eſt depoſita, vt rem reſtituat. d. §. præterea. Hic tit. habet,* VEL CONTRA. *quod de actione depoſiti contraria intellige, quæ competit depoſitario ſimul & hæredibus eius in eum, qui depoſuit, nomine impendiorum in rem depoſitam factorum.*

Actio depoſiti directa. Actio depoſiti contraria.

XII. Et ſuum vterque reciperet.] Et ſuum vterque debitum reciperet.

MAND

MANDATI, VEL CONTRA. TIT. XXXV.

Mandatum hîc dicitur munus, quo quis gratuitò quid amici nomine faciendum ſibi ſumit. Inde actiones, quæ partim directa, partim contraria. Directa competit, quando intereſt eius, qui mandauit. Si ſua non intereſt, hæc actio locum non habet. Verbi gratia: Mandaui Titio, vt domum mihi emeret: ſi mea intererat, vt domus emeretur: Titius mandati mihi obſtringitur. At ſi eam ipſam domum ego emi, & ſic nihil intereſſet, hæc actio ſopitur. Contraria actio competit ei, qui mandato fecit ſatis. Vt ſi Titius meo mandato mihi domum emit, mecum mandati agere poteſt, vt ſi nondum pecuniam venditori numerauerim, ei numerare cogar. Mandatum. Actio mãdati directa. Actio mãdati contraria.

III. SI PATER tuus tibi ſui iuris conſtituto.] Tibi tui iuris conſtituto.

XXII. Tenorem ſine quadam imminutione obtineant.] Sine quadam immutatione.

XXIII. Quàm quæ præſtitit ceſsionis authori.] Actori.

SI SERVVS EXTERO SE EMI mandauerit. TIT. XXXVI.

In hoc tit. Imperator agit, an ſeruus meus data Sempronio pecunia, & facta ſtipulatione de manumiſsione ab emptione, rogat Sempronium, vt à me domino emat: an huius generis contractus aliquid momenti habeat, & an ego ſerui dominus illum in ſeruitutem poſtliminio retrahere poſsim: quòd ſe cum ipſius peculio à ſeruitute vindicare conatus ſit. Vide l. vnic. huius titul.

PRO SOCIO. TIT. XXXVII.

Societas eſt duorum vel plurium conuentio contracta ob commodiorem & vſum & quæſtum. Inde actio pro ſocio, quæ datur ſocio. Imperator in hoc tit. agit, quando robur obtineat ſocietas, quamdiu duret, quomodo contrahatur. Societas. Actio pro ſocio.

II. Cum patruo tuo.] Cum patrono tuo. Et ſolennibus penſitationibus.] Penſitationibus & præſtationibus.

DE CONTRAHENDA EMPTIONE & venditione. TIT. XXXVIII.

Hic Imperator diſſerit, quando contractus emptionis & venditionis contrahatur. Et aſſerit conſenſu perfici, ſi modò de pretio, & quidem certo inter emptorem & venditorem conuentum ſit. §. j. Inſt. de empt. & vend.

DE HAEREDITATE, VEL ACTIONE vendita. TIT. XXXIX.

Summa huius tituli eſt, quid iuris ſit in hæreditate vendita. Verbi gratia: Vendo Sempronio actionem meam, quæ mihi competit aduerſus Titium. Vendere actionem, eſt quod aliàs in l. nominis. hoc tit. vendere nomen dicitur.

Vẽdere actionem. VII. Dandas.] Dandas actiones.

QVAE RES VENDI NON POSSVNT, & qui vendere vel mercari vetantur. TIT. XL.

Hic titulus in l. facilè ſeipſum liquidò illuſtrat.

Blatta. I. Quæ blatta.] Blatta, purpura, & conchylium. Vel oxyblatta.] Suidas ſcribit ὄξος tincturam fuiſſe, qua Phœnices veſtimenta tingebant.

QVAE RES EXPORTARI NON debeant. TIT. XLI.

Hic titulus quoque clarior eſt, quàm vt vlla verborum luce indigeat.

Lignamen. I. Et lignaminis.] Lignamen dicitur pinguitudo ab igne lignata, & coquinario vſui pro condiendis edulijs reſeruata. Accipitur tamen aliquando etiam pro alijs, quæ in ciborum vſum non veniunt. Hoc vocabulo ambiguè vſi videntur Imperatores hîc.

II. Bona eius vniuerſa protinus ad fiſcum adijci.] Fiſco addici.

DE EVNVCHIS. TIT. XLII.

Eunuchus. *Eunuchi dicuntur ab εὐνὴ, quod eſt cubile, & ἔχω, cuſtodio, quaſi euneochus, hominũ genus, quod ſeruandis Regum cubilibus*

bus præfici ſolebat. His non ſolùm teſtes, ſed & totus coles ipſe amputari ſolebat.

DE PATRIBVS, QVI FILIOS SVOS diſtraxerunt. TIT. XLIII.

Conſtat veteri illo iure filios adeò ſub parentum poteſtate fuiſſe, vti eos etiam vendere pro neceſſitate poſſent; & hoc ex Romuli inſtituto, tametſi per Numam Pompilium emendato. Quod deinde in leges Decemuirales quoque relatum eſt, cuius verba ſunt hæc, VENDENDI FILIVM PATRI POTESTAS ESTO. *Summa eſt igitur huius tituli; non licere patri filium ſuum aut vendere aut oppignerare ſub capitis pœna: niſi extrema & fame & inopia rei familiaris facere vrgeatur. l. j. & ij. huius tituli.* Lex xij. Tab. de filijs diſtrahendis.

DE RESCINDENDA VENDItione. TIT. XLIIII.

In hoc titulo agitur, quomodo venditio inita reſcindatur. Reſcinditur verò, ſi dolo emptor egerit beneficio actionis de dolo: & hoc, ſi dolus cauſam contractui dederit. l. eleganter. ff. de dolo. & l. ſi dolo. hoc tit.

XVI. Vt alienis ſub gratioſa actione diſtractis.] Vt alienis bonis, &c.

XVIII. Pœna in eos amiſsionis pretij exercenda.] Exerenda.

QVANDO LICEAT AB EMPTIONE diſcedere. TIT. XLV.

Titulus hic apertus ſatis eſt. Obſerua tamen, quòd re integra contractus emptionis & venditionis vtriuſque partis conſenſu rumpatur. l. j. huius tit.

SI PROPTER PVBLICAS PENſitationes venditio fuerit celebrata. TIT. XLVI.

Quomodo ob tributa non ſoluta, vel alias res Reipubl. debitas non præſtitas, venditio & fiat & reſcindatur, hic titulus aperit.

SINE CENSV ET RELIQVIS FVNdum comparari non poſſe. TIT. XLVII.

Imperator in hoc tit. interdicit, ne quis fundum emat tali conditione, ne aut integrum cenſum præſtet, vbi tempore iam exacto, ne teruncius quidem ſolutus ſit: aut ſiquid diſſoluit, ne quod cenſus reſtat, præſtare cogatur.

DE PERICVLO ET COMMODO rei venditæ. TIT. XLVIII.

Summa huius tit. eſt, quando vel periculum vel commodum rei venditæ, aut ad emptorem aut venditorem pertineat. Et hoc fere dici ſolet, quòd venditione omnibus numeris abſoluta, omne commodum & damnum rei venditæ ad emptorem redundat. l. j. huius tit.

DE ACTIONIBVS EMPTI ET venditi. TIT. XLIX.

Hoc eſt, de actionibus, quæ competunt & ex empto & vendito. Siquidem emptori, vt res tradatur, actio empti datur: venditori, vt pretium accipiat, competit actio ex vendito. Vide hic in multis legib.

Actio empti. Actio vẽditi.

SI QVIS ALTERI VEL SIBI SVB alterius nomine vel aliena pecunia emerit. TITVL. L.

In hoc titulo pulchra traduntur de illis ſpeciebus & caſibus, quibus aut aliquis vt procurator emit ſibi rem aliquam alterius nomine, aut aliena quidem pecunia rem emit, ſed nomine ſuo.

DE REBVS ALIENIS NON ALIEnandis, & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca. TIT. LI.

Nemini eſt poteſtas alienandi rem alienam. Etenim nemo eius rei, quæ ſua non eſt, alterum dominum conſtituere poteſt. Nam nemo plus iuris in alium transferre poteſt, quàm ipſe habet. l. traditio. ff. de adqu. rer. dom. Sunt tamen ſpecies quædam, quibus vt maximè quis rerum dominus ſit, ea tamen alienare non poteſt: de quibus vide Inſt. quib. alien. lic. vel non.

III. Sed

III. Sed hæc ex perſona ſua vindicet.] Sed & ſi hoc ex perſona,&c. Si defenſione.] Et ſi defenſione.

DE COMMVNI RERVM ALIEnatione. TIT. LII.

Quando rerum alienarum alienatio vſurpari poßit, hîc Imperator diſſerit.

REM ALIENAM GERENTIBVS non interdici rerum ſuarum alienatione. TIT. LII.

Hic titulus apertior eſt, quàm vt vllis verbis explicandus ſit.

DE PACTIS INTER EMPTOREM & venditorem compoſitis. TIT. LIIII.

Ex hoc titulo diſcitur, quo pacto emptor & venditor in contractu pactum, è quo contractus legem accipiat, inire poßint. Vbi obiter obſerua, ex pacto contractus legem accipere, vt in regula Contractus. ff. de reg. iur.

VI. Sine vlla ludificatione.] Ludificatio, pro friuola dilatione. Ludificatio.

SI SERVVS EXPORTANDVS veneat. TIT. LV.

In hoc titulo diſſeritur, quid iuris ſit, ſi ſeruus exportandus, id eſt, qui certo in loco, certa in vrbe commorari non poteſt, veneat, id eſt, venundetur. Seruus exportandus.

SI MANCIPIVM ITA VENIERIT, ne proſtituatur. TIT. LVI.

Hic Imperator tractat, quid iuris ſit, ſi mancipium, hoc eſt, ſerua veneat, ne proſtituatur turpi quæſtui exercendo.

SI MANCIPIVM ITA FVERIT alienatum, vt manumittatur, vel contrà. TIT. LVII.

Hic titulus ſeipſum declarat.

DE AEDILITIIS ACTIONIBVS. TITVL. LVIII.

Aediles habebant quaſdam actiones in rebus quibuſdam.

§. *proponebant. Inſtit. de iure natur. gent. & ciuil. de quibus hic titulus diſſerit.*

IIII. Et ſi peſtibilis fundus.] Peſtibilis, verbum ſanè inſolens.

DE MONOPOLIIS, ET CONVENTV negotiatorum illicito, vel artificum ergolaborum, nec-non balneatorum prohibitis illicitis pactionibus. TIT. LIX.

Monopoliū. *Monopolium eſt, cùm penes vnum aliquem vendendi poteſtas exiſtit: id quod fit, cùm vnus ſolus aliquod genus mercaturæ vniuerſum emit, vt ſolus vendat, pretium pro ſuo arbitrio ſtatuens. Cæterùm monopolia in hoc titulo prohibentur. Prohibet etiam Imp. ne Ergolabi (vox Græca eſt) id eſt, operarij artifices, opera quæ inchoarunt, alijs ne abſoluant, paciſcantur. Tum ne Balneatores inter ſe pactum ineant, ne alia, quàm qua inter ſe conuenerunt pecunia, balneis vti liceat. Breuiter omnes illicitas pactiones hic titulus prohibet.*

Ergolabi.

DE NVNDINIS, ET MERCATIO-nibus. TIT. LX.

De nundinis, & mercatoribus. Summa tit. eſt, Ne nundinarum tempore ij, quibus nundinæ conceſſæ ſunt, aut negotiatores conueniant, aut merces eorum ſequeſtrent, aut quoquo modo illis moleſti ſint.

Mercatus. I. Vt nullum in mercatibus.] Mercatus, pro loco, in quo res venduntur.

DE VECTIGALIBVS, ET COM-miſsis. TIT. LXI.

Pro quibus rebus vectigal non præſtetur, & pro quibus præſtetur, hic titulus oſtendit. Tum quæ pœna ſit eius, qui in commiſſum cadat, hoc eſt, qui alicubi aliquid vehens, vectigal non ſoluit. Pœna verò eſt confiſcatio rerum, quæ vehuntur.

V. Solitæ præſtationi ſubiugamus.] Solitæ præſtationi, vel penſitationi.

Deuotæ gentes. VIII. A LEGATIS gentium deuotarum.] Deuotæ gentes dicuntur, quæ olim populo Romano parebant. Octauarij
Octauarij. vectigal accipiant.] Octauarij exactores dicti ſunt ab octaua parte,

quæ

quæ nomine vectigalium exigebatur.

IX. Circa vectigal Arabarchiæ per Aegyptum atque Auguſtaneam conſtitutum.] Arabarches, præfectus erat exigendo vectigali de pecuarijs, quæ ex Arabia in Aegyptum deuehebantur: vt Arabarchia ſit nomen officij publicanorum. Iuuenalis T. Alexandrum natione Aegyptium taxans, Arabarchen appellat his verbis: Arabarches. Arabarchia

Atque triumphales, inter quos auſus habere
Neſcio quis titulos Aegyptius, aut Arabarches.

XI. SI QVIS ſine perſona mancipum.] Id eſt, ſalinarum conductorum.

VECTIGALIA NOVA INSTITVI non poſſe. TIT. LXII.

Hic titulus ſatis apertus eſt.

DE COMMERCIIS, ET MERCAtoribus. TIT. LXIII.

In hoc titulo Imperator praua quædam negotiatorum & mercatorum, qui ſub Cæſare degunt, recenſet. Tum quædam, quæ omnibus mercatoribus obſeruanda ſint: cuiuſmodi exiſtunt, ne aut pro mancipijs aut alijs rebus Barbaris aurum impertiant. l. ij. huius tit. Tum vult, vt negotiationes in locis ſtatutis exerceantur. Præterea nobiles à negotiationibus ſe abſtinere vult. l. nobiliores.

IIII. Eorumq; apparitiones.] Eorumq; apparitores.

DE RERVM PERMVTATIONE. TITVL. LXIIII.

Contractus rerum permutationis nonnullam actionem parit, niſi res, quæ permutantur, interueniant. Vnde non tam ex rerum interuentu, quàm pacto, quod procedit, agitur: & quidem bifariam, & condictione ob cauſam, & præſcriptis verbis. Porrò actio præſcriptis verbis locum ſibi vendicat in pactis, quæ incontinenti (vt ita dicam) fiunt, in cuiuſcunque generis contractu. l. ij. C. de pact. inter emp. & vend. compoſ. Vendicat & hæc actio ſibi locum in tribus contractibus anonymis, Do, vt des: Do, vt facias: Facio, vt facias. l. natur. §. j. & ij. ff. de præſcript. verb. Actio præſcriptis verbis.

IIII. Eum

IIII. Eumq́; fundum à te datum vendidiſſe.] Vendidiſſe proponas.

V. Sequi non proſpexerit.] Non perſpexerit.

DE LOCATO ET CONDVCTO.

TITVL. LXV.

Quid in hoc titulo tractatur, ex verbis eius nemo non aſſequetur.

Effractura. I. Vel effracturā latronum.] Effractura, pro violenta diſruptione.

Locare operas & locare opus differũt. II. A quibus extruenda ædificia conduxiſti.] Operas locare is, qui laborat & operatur: cui autem præſtatur opera, is eam conduxiſſe dicitur. E regione quoad opus, quod parandum eſt, figura loquendi conuertitur. Nam is, qui operatur, dicitur conduxiſſe opus: at dominus, ad quem opus pertinet, dicitur id ipſum locaſſe.

XXVII. Quæ pro colonis conducti prædij prorogaſti.] Prærogâſti. Ex nudo pacto proſpicis actionem, &c.] Perſpicis actionẽ.

XXXIIII. Cadant militia.] Cadunt à militia.

DE IVRE EMPHYTEVTICO.

TIT. LXVI.

Emphyteuſis. *Olim conducebant homines fundos, agros, & ſi quæ alia erant loca ſoli, ea lege vt meliora reddere vellent: vnde Emphyteuſis, id eſt, melioratio, dicitur: & contractus Emphyteuticus, id eſt, contractus res ſoli meliores reddendi, qui non niſi ſcriptura intercedente contrahitur, & domini & emphyteutæ conſenſu. l. j. huius tit.*

I. Qui quod fatalitate ingruebat.] Qui quicquid, &c.

III. Quæ Græcò vocabulo emponemata dicuntur.] Quæ emphyteomata dicuntur.

CODICIS LIBER QVINTVS.

DE SPONSALIBVS, ET ARRIS ſponſalitijs, & proxeneticis. TIT. I.

Quidam arbitrantur hîc legi debere, Et proxenetrijs, vt intelligatur tractari hoc loco, de arris ſponſalitijs, quæ videlicet dantur

dantur ſponſis & proxenetrijs. Sunt autem Proxenetriæ, conciliatrices nuptiarum: & ideò ſenſu ſequiori ideò dici, quoniam id munus ſoleret per fœminas fieri. Vocantur & Promneſtriæ apud Ariſtophanem in Nubibus. Quid ſit Proxeneticum, annotauimus in l. j. ff. de proxenetis. Sponſalia dicuntur mentio & repromiſſio futurarum nuptiarum. l. j. ff. de ſponſal. Arræ id genus munera dicuntur, quæ ſponſaliorum nomine dantur: vnde ſponſalitiæ arræ hîc appellantur. Iam in hoc titulo agitur, quòd ſponſalibus diſtractis vtrique liberum ſit matrimonium nouum contrahere, & quàm diu ſponſa ſponſum abſentem expectare debeat. Agit etiam quid iuris ſit, cum arris ſponſaliorum nomine datis, ſi prius vel ſponſa vel ſponſus decedat, quàm nuptiæ ineantur. Denique an vel tutor vel curator ſponſalia per patrem puellæ contracta diſtrahere queat. Proxenetriæ. Sponſalia. Arræ.

1. ALII deſponſatæ.] Alij deſponſata. In alterius poſtea conuentionem, &c.] In alterius poſtea coniunctionem.

SI RECTOR PROVINCIAE, VEL ad eum pertinentes ſponſalitias dederint arras.

TITVL. II.

Ad eum dicuntur pertinere filij, nepotes, propinqui, conſiliarij, domeſtici, quibus omnibus copia non eſt ineundi nuptias cum ea muliere, quæ vel de prouincia oriunda eſt, vel ibi commoratur.

I. Poteſt eſſe terribilis.] Terribilis Iudex. Item Terribiles leges alibi dicuntur, quòd terrorem inijciant delinquentibus. Terribilis Iudex.

DE DONATIONIBVS ANTE NVptias vel propter nuptias, & ſponſalitijs.

TIT. III.

Hunc titulum paucis explicat Imp. Iuſtinianus in §. eſt & aliud genus. Inſtit. de donat.

II. Vt Eutychiam vxorem duceres.] Vt Teuclam, &c.

XV. Aut ſiue adfinitatis coëundæ cauſa.] Aut ſiue adfinitatis coëundæ cauſa datæ ſint.

DE NVPTIIS. TIT. IIII.

Hic titulus apertior eſt, quàm debeat declarari.

XVIII. Quòd ſi in coniunctionis delectu.] In conuentionis, &c.

nis,&c. Vt ſi pares ſint genere ac moribus petitores.] Competitores.

XXIII. Per quos indignam bonorum conuerſationem.] Indignam honore conuerſationem. Quam ex teſtatione.] Quàm ex teſtamento.

XXIIII. Ad meliorem modum.] Ad mediocrem modum.

Lex Papia. XXVII. Lege Iulia vel Papia.] Lex Papia dicta eſt à Papio Poppæo, qui ſub Octauio Cæſare Conſul eam tulit. Hæc lex Papia

Lex Iulia. etiam ſimpliciter ab authoribus lex Iulia appellatur, vt apud Iuuenalem,

Non placet Vrſidio lex Iulia.

Non enim ibi intelligenda eſt ea, quæ in adulteros ſæuit.

XXVIII. Stabileq; maneat matrimonium.] Immutabileq; maneat,&c.

DE INCESTIS, ET INVTILIBVS nuptijs. TIT. V.

Nuptiæ inceſtæ & inutiles. *Inceſtæ nuptiæ ſunt, quæ inter collaterales & adfines contrahuntur: Inutiles verò, quæ aduerſus leges initæ ſunt. In hoc igitur titulo Imperator tractat, quibus pœnis adficiendi ſint, qui vel inceſtas vel inutiles nuptias contrahant.*

III. Si verò dominus.] Dominus loci.

DE INTERDICTO MATRIMONIO inter pupillam & tutorem ſeu curatorem, filioſq; eorum. TIT. VI.

Hic Imperator non vult, vt vel tutor pupillam ducat, vel curator adultam.

III. Cùm rectè contractum matrimonium.] Cùm ritè,&c.

SI QVACVNQVE PRAEDITVS POteſtate, vel ad eum pertinentes, ad ſuppoſitarum iuriſdictioni ſuæ nuptias tentauerit aſpirare. TIT. VII.

In hoc titulo Imperator prohibet, ne magiſtratus aliquis vel maior vel minor, prætextu poteſtatis, aut cum virgine, aut cum vidua ſuæ iuriſdictioni ſuppoſita matrimonium ineat.

SI NVPTIAE EX RESCRIPTO petantur. TIT. VIII.

Quid iuris ſit, ſi nuptiæ, quæ alioqui non admittuntur, ex reſcripto

reſcripto Imperatoris petantur, ut ipſe (quæ ſua eſt authoritas) per reſcriptum aliquas perſonas legibus ſoluat.

I. Vt ſponſalia, hoc eſt, arrarum data nomine.] Sponſalia, noua ſignificatione, hic accipi videntur pro muneribus, quæ ſponſæ dantur. Et in Cod. Theodoſiano, Si puella deceſſerit, ſponſalia iubemus ſponſo reſtitui. Sponſalia.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

TIT. IX.

Quando mulier ad ſecundas nuptias ire, hoc eſt, ſecundùm nubere poßit: hic ſtatuitur. Eſt verò hæc ſumma, mulierem intra annum ab obitu mariti ſecundùm nubere non debere. pœnam datura eſt, ſi id fecerit.

I. Deinde præſumi, &c.] Id eſt, prius ſumi & antecapi.

III. Illud etiam addimus legi.] Huic legi.

V. Liberis communibus.] In liberis, &c.

VI. Quàm filiæ.] Quàm filio vel filiæ. Annonarum quoque ciuilium vſufructu, &c.] Hic Annonæ ciuiles pro percipiendis à fiſco reditibus accipiuntur. Annuis quibuſdam temporibus.] Annis quibuſdam. Annona ciuilis.

VIII. Eodem modo liceat quidem genitori, &c.] Genitori vel genitrici. Cæterùm ſancimus.] Certum eſſe ſancimus. Talem verò licentiam filijs.] Licentiam datam filijs. Suppoſitæ ſunt.] In hypotheca ſuppoſitæ ſunt.

SI SECVNDO NVPSERIT MVlier, cui maritus vſumfructum reliquit.

TIT. X.

Si mulier, cui maritus vſumfructum rerum ſuarum, mortem obiens, reliquit, ſecundò nupſerit: vſusfructus damnum facit, & filijs prioris mariti ex eo die, quo nupſit, reſtituere cogitur, vt in l. j. huius tit. licet iure Authen. quod in hoc tit. adſcriptum eſt, ſecus ſtatutum ſit.

DE DOTIS PROMISSIONE, ET nuda pollicitatione. TIT. XI.

Promißio dotis partim fit per ſtipulationem, partim ſine ſtipulatione. Pollicitatio verò eſt ſolius offerentis promißio. l. iij. ff. de pollicit. Iam ſumma tituli eſt, quod ſi dos per ſtipulatio- Promiſsio dotis. Pollicitatio.

nem promiſſa ſit, & aliquid certi promiſſum, condictione certi agendum eſſe. ſin verò incerti quid promiſſum ſit, ex ſtipulatu agi. Porrò ſi dos nuda pollicitatione conſtituta ſit: ex iuris communis ſanctione nulla actio oritur. l. ſi tibi. C. loc. & l. legem. C. de pact. At verò alia eſt ratio in dote ex priuilegio conceſſa. l. ad exactionem. hoc tit.

II. Competens Iudex diſſolui tibi præcipiet.] Solui tibi.
V. SI PATER.] Si pro te pater.
VII. Vel dationem.] Vel donationem.

DE IVRE DOTIVM.
TIT. XII.

Ius dotiũ multiplex. *Varium eſt ius dotium. Nam aliquod habet reſpectum actionis, quæ olim locum ſibi vendicabat in repetenda dote, de quo iure vide tit. infrà prox. Et eſt ius quoddam, quod ſtatuit, quibus competat actio, & in quos, quibus non competat actio ad repetendam dotem. de quo iure lege tit. ff. & C. ſol matrim. Denique eſt ius, quod præſcribit rationem conſtituendi dotem quod ſtatuit, cuius vel damno vel lucro conſtitutio dotis fieri poßit. & de hoc iure in præſenti titulo pertractatur.*

I. Eadem res.] Hæc verba aliàs deſunt, & hæc tota parentheſis in vetuſtis codicibus non habetur.
III. Ad patrem peruenire.] Ad patrem pertinere.
VII. Quandoque enim ſola de dote experiens.] Quandoque enim ſola filia, &c.
XIII. Nullam firmitatem iuris donationem habere.] Dationem habere.
XXIX. Sed etiam ſi ipſa contra detentatores.] Contra detentores. Si quas fortè adquiſierit.] Si quas poſtea fortè, &c.
Panes ciuiles. XXXI. Vel panes ciuiles ſpopondit.] Panes ciuiles dici poſſunt reditus percipiendi à fiſco, quos Imperator annonas ciuiles appellat in l. vj. ſ. de ſecund. nupt.

DE REI VXORIAE ACTIONE IN ex ſtipulatu actionem transfuſa, & de natura dotibus præſtita. TIT. XIII.

In hoc tit. Imperator tractat de iure, actione, qua dotes petuntur. Et quia olim hac in re vtebantur veteres actione rei vxoriæ:

riæ: hæc abrogata eſt, & in locum eius ſuffecta eſt actio ex ſtipulatu. Porrò ſuſpicio eſt, mulierem nunquam non ſtipulatam eſſe dotem ſibi reddi, quamuis ſtipulata non ſit: quæ ſuſpicio vel præſumptio legis eſſe fertur. Agitur ergo hîc de actione ex ſtipulatu.

I. Earum communiones & differentias referantes.] Recuſantes.

DE PACTIS CONVENTIS TAM ſuper dote, quàm ſuper donatione ante nuptias, & paraphernis. TIT. XIIII.

In hoc tit. Imperator diſputat, quibus modis partes etiam ſuper dote, donatione ante nuptias, & ſuper paraphernis paciſci queant. Paraphernа ſunt bona, quæ extra & præter dotem ab vxore dantur marito. l. viij. hoc titul. vnde & Antipherna in l. xx. ſuprà. de donat. ante nupt. Parapherna.

DE DOTE CAVTA, NON NVmerata. TIT. XV.

Quid iuris ſit, ſi mulier marito caueat dotem, id eſt, promittat dotem, & tandem ei non numeret, hîc diſſeritur. Cauere dotem, pro promittere. Cauere dotẽ.

DE DONATIONIBVS INTER VIrum & vxorem, & à parentibus in liberos factis, & ratihabitione. TIT. XVI.

Maritus & coniunx ſe mutuis donationibus ornare prohibentur, ne amor eorum torpeat. l. j. ff. eod. Nec pater filio aliquid donare per ius poterit: quoniam vnius perſonæ loco exiſtunt. l. fin. C. de impub. & alijs ſubſtitut. Excipiuntur tamen caſus, in quibus pater filium donationibus adficere poteſt: vt ſi quid ei in dotem det: vt ſi quid in donationem propter nuptias ei largiatur, &c.

XVI. Nam ſi largiendi propoſito.] Largiendi animo.

DE REPVDIIS, ET IVDICIO DE moribus ſublato. TIT. XVII.

Diuortium propriè eſt, ſi vir & vxor ſeparentur. Repudium verò, ſi ſponſus à ſponſo dirimatur: quanquam hæc vocabula Diuortium. Repudium.

ferè confundantur. In hoc tit. Imperator recenſet cauſas, propter quas maritus vxorem repudiare poßit. in l. conſenſu. hoc titul. Præterea nec maritus ob mores quoſdam agreſtes & inuerecundos vxorem ſuam à ſe repudiare poteſt. Vxores enim noueris, non oderis: & hoc vult titul. & iudicio de moribus ſublato.

Iudicium de moribus.

Iugalis.

VIII. Vel ad contemptũ ſui domi ſuæ.] Domúſue ſuæ. Propriam repudiare iugalem.] Iugalis, pro vxore.

XI. Habere gaudeat.] Habere audeat.

SOLVTO MATRIMONIO QVEMADmodum dos petatur. TIT. XVIII.

In hoc tit. Imperator agit, quomodo dos repetatur, matrimonio aut diuortio aut morte dirempto, & quibus actionibus pro dote data recuperanda locus ſit, hic tractatur.

X. Conſentiente filia.] Filia tua.

SI DOS CONSTANTE MATRIMOnio ſoluta fuerit. TIT. XIX.

Si conſtante matrimonio dos legitima ex cauſa ſoluta per maritum fuit: dotis datæ condictio non datur. Sin verò nulla iuſta cauſa intercedente dos à maritò ſoluta eſt: dos à marito repeti poteſt, etiam ſi vxor mortem obijt. l. vnic. huius tit.

NE FIDEIVSSORES VEL MANDAtores dotium dentur. TIT. XX.

Mulieris non eſt à viro, dotis & conſeruandæ & reſtituendæ gratia, cautionem exigere. ratio in promptu eſt in l. ij. huius tit. ne generetur inter eos perfidia.

RERVM AMOTARVM. TIT. XXI.

Actio rerum amotarum.

Hæc actio inter maritum & vxorem locum ſibi vendicat: cuius loco alioqui eſt actio furti inter extraneos prodita. Neque verò maritus in vxorem hac actione vti poteſt, niſi res mariti dolo ab vxore amoueantur & ſubtrahantur. l. contra. ff. eod. In hac actione, ſi ad ſummum res venit: reſtituitur res quocunque modo alienata. l. ſi concubina. §. non ſolùm. ff. eod.

NE

NE PRO DOTE MVLIERI BONA mariti addicantur. TIT. XXIII.

Quando fundus dotalis, id eſt, dotis vice ab vxore marito datus, alienari poßit: hic diſſeritur. qua de re vide §. j. Inſt. quib. alien. lic. &c. Fundus dotalis.

DIVORTIO FACTO, APVD QVEM filij nutriantur. TIT. XXIIII.

Diuortio facto, apud quem liberi morari vel educari debeant. Hic tit. clarus eſt.

DE ALENDIS LIBERIS, AC PArentibus. TIT. XXV.

Nec hic titulus vlla interpretatione indiget.

III. Alimenta ei pro modo facultatum præberi iubebit.] Præſtari iubebit.

DE CONCVBINIS. TIT. XXVI.

Summa eſt huius tituli, marito non licere concubinam habere. Concubinæ appellatio honeſtior habetur, quàm Amicæ. Nam Concubinæ nomenclatura apud veteres inhoneſta nõ fuit, ſolumq́; ſic appellata eſt, quæ extra legis pœnam, & ſine metu criminis haberetur: at amicæ nomen quaſcunque meretrices continebat. Concubinæ appellatio.

DE NATVRALIBVS LIBERIS, ET matribus eorum, & ex quibus cauſis iuſti efficiantur. TIT. XXVII.

Filij naturales dicuntur ij, qui ex concubinis naſcuntur. In hoc titulo Imperator diſſerit, quantum huius generis liberis, vel inter viuos vel teſtamento, relinqui poßit. Tum, quibus ex cauſis iuſti fiant, id eſt, natalibus reſtituantur, & in poteſtatem parentum redigantur. Filij naturales. Filij iuſti.

II. Vel cæteris ſucceſſoribus detur.] Iure reddatur.

III. Naturales ſuos non illuſtris ordine ciuitatis illuminet.] Illuminet, id eſt, illuſtres & inſignes faciat. Illuminare.

IIII. Elegiſſe affectione debita ſucceſſorem.] Elegiſſe ſe, &c.

Ex eoq́; genitos vel naſcendos filios.] Vel naſcituros filios.

V. Emolumenta recipiant.] Percipiant.

IX. Quòd ſi ante præſentem legem mortui ſunt.] Ante præſentem ſanctionem,&c.

X. Huiuſmodi iniquitatem non eſſe ferendam cenſemus.] Huiuſmodi iniquitatem amputandam cenſemus.

DE TESTAMENTARIA TVTELA.

TIT. XXVIII.

Hunc titulum exponit Imperator in Inſtitut.eod.

DE CONFIRMANDO TVTORE.

TITVL. XXIX.

Summa tituli eſt, tutorem per Prætorem confirmari & approbari poſſe.

DE LEGITIMA TVTELA.

TIT. XXX.

Hic quoque titulus in Inſt.eodem tit.explicatur.

III. CONSTITVTIONE diuæ memoriæ Conſtantini.] Diuinæ memoriæ.

IIII. Nec ſub prætextu capitis deminutionis alienum huiuſmodi onere ſemet eſſe contendere.] Ab huiuſmodi onere ſemetipſum, &c.

QVI PETANT TVTORES, VEL curatores. TIT. XXXI.

Hic titulus clarior eſt, quàm vt vllam verborum lucem deſyderet. Hoc tamen neminem fugiat, adoleſcentes vrgente extrema neceſsitate (quod telum acerrimum eſt) curatorem ad litem petere poſſe.l.j.huius tit.

VBI PETANTVR TVTORES VEL curatores. TIT. XXXII.

Pupillus eo loci vel tutorem vel curatorem petet, è quo aut ortus eſt, aut vbi patrimonium habet, aut vbi commoratur.

DE TVTORIBVS VEL CVRATORIbus illuſtrium, vel clariſsimarum perſonarum.

TIT. XXXIII.

Cuius generis illuſtrium vel clariſsimarum perſonarum, vel tutores vel curatores eſſe debeant, hic titulus aperit.

QVI

QVI DARE TVTORES VEL CVRAtores poſſunt, & qui dari non poſſunt. TIT. XXXIIII.

Hic titulus ſatis per ſe apertus eſt.

QVANDO MVLIER TVTELAE officio fungatur. TIT. XXXV.

Mulier regulariter tutoris munere fungi non poteſt, quando id munus virile eſt. l. j. huius tit. Quod verò conſentaneum eſt, niſi tutelam filiorum à Principe impetret. l. vlt. ff. de tutel. Tum ſi iuret, & renuntiet SC. Velleiano, & omni legitimo præſidio, ac omnem ſuam facultatem in filiorum poteſtatem redigat. l. fin. huius titul. & hoc iure Codicis decretum eſt. Porrò iure Authent. mulier tutoribus tam legitimis, quàm datiuis præfertur.

IN QVIBVS CAVSIS TVTOREM habenti tutor vel curator dari poſsit. TIT. XXXVI.

Regulariter tutor non poteſt dari habenti tutorem: quæ regula in aliquot caſibus hic in titulo enumeratis claudicat.

DE ADMINISTRATIONE TVTORVM & curatorum, & de pecunia pupillari fœneranda & deponenda. TIT. XXXVII.

Nec tutor nec curator ſe adminiſtrationi muneris ſui ingerere poteſt, niſi rationarium confecerit. l. fin. §. vlt. C. arb. tut. Tum & exigitur, vt vterque eorum iuret, ſe fide, quàm poteſt, optima res adminiſtraturum eſſe. in l. de creationibus. ſuprà de epiſcop. audien. Accedit his, quòd nec curator nec tutor cum pecunia pupillari fœnerare poſsit. Excipiuntur duo caſus in Authen. hic poſita relati.

IIII. Rationi eius debere.] Ratiocinijs eiuſdem debere.
VI. Tutores vel curatores.] Vel curatores adoleſcentium.
XXII. Vrbana etiam mancipia.] Vrbana etiam prædia & mancipia. Vel in dotem dare.] Vel in donationem propter nuptias vel in dotem dare.

DE PERICVLO TVTORVM ET curatorum. TIT. XXXVIII.

Omnia pericula, quæ rebus pupillorum vel dolo, vel lata culpa, vel etiam leui committuntur, in tutorum & curatorum redundant. l. quicquid. C. arb. tut. exceptis duobus caſibus: puta, ſi prædia minus idonea emerint. hac enim ſpecie latam culpam tutores tantum præſtant. l. tutor qui repertorium. §. competit. ff. de adminiſt. tut. Item ſi quid fortuitò euenit, in tutoris caput non recidit. l. ſi res. hoc tit.

QVANDO FACTO TVTORIS VEL curatoris minores agere vel conueniri poſſunt. TIT. XXXIX.

Finita tutela, iure ipſo exigente, actiones quæ tutori intentandæ erant, pupillo intentantur. l. j. huius tit. niſi forſitan finita tutela tutor facta nouatione in ſe obligationis onus ſuſtulerit. l. poſt mortem. ff. eod. Tum niſi tutor doli & culpæ obſtringi cœperit. l. Iulianus. §. ſi venditor. ff. de act. empt. & vend.

I. Cvivs tibi, &c.] Iuliana, cuius tibi.

V. Dari non poteſt.] Quæri non poteſt.

SI EX PLVRIBVS TVTORIBVS vel curatoribus, omnes vel vnus peragere rem minoris, vel conueniri poſſit. TIT. XL.

Vbi plures tutela funguntur, etiam vnus tantùm & agit, & conuenit pupilli nomine: niſi forſitan tutelæ adminiſtratio partita ſit. l. j. & ij. huius tit.

NE TVTOR VEL CVRATOR VEctigal conducat. TIT. XLI.

Tutor vectigalia conducere non poteſt, hac gratia, quòd omnia bona eius, qui conducit aliquid à fiſco, fiſco ſunt obligata. ſuprà in quib. cauſ. pign. contrah. At cùm antehac bona, quæ tutor poſſidet, pupillo obligata exiſtant. l. officio. ſuprà de adminiſtr. tut. bona vnius duobus obſtringerentur, & ſic tutor in crimen ſtellionatus incideret. l. tutor. §. contrarium. ff. de pign. act.

I. Tamen

I. Tamen quoniam vltro me adiſti.] Vltra dediſti. Poſtea tutorem eſſe dicas.] Poſtea tutorem eſſe factum dicas.

DE TVTORE VEL CVRATORE, qui non ſatiſdedit. TIT. XLII.

Hunc titulum explicat Imperator in Inſt. de ſatiſd. tut.

V. Poſteaquàm autem ad tutelæ adminiſtrationem electus eſt.] Electus eſt & ſatiſdedit.

DE SVSPECTIS TVTORIBVS, vel curatoribus. TIT. XLIII.

Et hunc titulum in Inſtitut. expoſitum habes.

VII. EVM, quem vt ſuſpectum tutorem accuſas.] Tutorem vel curatorem, &c.

DE IN LITEM DANDO TVTORE vel curatore. TIT. XLIIII.

Tutor ad litem dari non poteſt, quando is non datur certæ rei vel cauſæ. §. certæ. Inſtitut. qui dare tut. in teſtament. poſſ. Sed hodie receptum eſt, vt ſi minori cum tutore lis intercedat, curator conſtituatur, quamuis olim ad litem Prætorius tutor eligeretur. §. ſi. Inſt. de auth. tut. & cur.

DE EO, QVI PRO TVTORE NEgotium geſſit. TIT. XLV.

In eum, qui ignarus an ſit tutor vel curator, ſe & pro hærede & curatore geſſit, datur primo omnium Actio protutelæ (vti vocant) deinde actio vtilis negotiorum geſtorum. Sin vterque compertum habuit, ſe nec tutorem nec curatorem eſſe, & tamen vterque in munus ſe intruſit: in vtrumque actio directa negotiorum geſtorum conceditur. l. iij. §. hac ratione. ff. de negot. geſt. Actio protutelæ.

SI MATER INDEMNITATEM promittit. TIT. XLVI.

Quid iuris ſit, ſi tutor pupillo indemnitatem promittet, in hoc titulo diſſeritur.

SI CONTRA MATRIS VOLVNTAtem tutor datus ſit. TIT. XLVII.

Tutor contra voluntatem matris datus, citra labem infamiæ ſubmoueatur: niſi cauſa adſit, propter quam infamia ei inuri debeat. l. vnic. huius tit.

VT CAVSAE POST PVBERTAtem adſit tutor. TIT. XLVIII.

Titulus eſt clarus.

VBI PVPILLI EDVCENTVR. TIT. XLIX.

Vbi pupilli educari debeant. Pupilli apud matrem, niſi ſecundò nupſerit, educari debent: ſin verò nupſerit, Iudex vbi pupilli educandi ſint, decernet.

DE ALIMENTIS PVPILLO PRAEſtandis. TIT. L.

Pro patrimonij viribus pupillo alimenta impertiantur. l. vlt. huius tit.

Vento viuere. II. Quaſi vento vixerit.] Viuere vento dicuntur prouerbio vulgatiſsimo, qui nullo viuunt impedimento.

ARBITRIVM TVTELAE. TITVL. LI.

Arbitrium tutelæ. *Id eſt, de arbitraria actione tutelæ, vt quæ in Iudicis arbitrio poſita eſt: & datur pupillo pariter & hæredibus in eum, qui quondam tutor fuit, & hæredes eius, pro reddenda ratione. l. penult. huius tit.*

VIII. Vnde ſi ijs tranſactione, atque acceptilatione liberationem non præſtitiſti.] Tranſactione, vel nouatione, atque acceptilatione, &c.

XIII. Siue pro ſola ſimplicitate.] Siue per ſuam ſimplicitatem.

DE DIVIDENDA TVTELA, ET PRO qua parte quiſque tutorum conueniatur. TIT. LII.

In hoc titulo diſſeritur, qua ratione poſt tutelam depoſitam tutores

tutores teſtamentarij,legitimi,datiui,rationem reddere debeant. Etenim non rarò plures tutores dantur, non rarò tutelam ipſi inter ſe partiuntur. Tum,an is,qui ſoluendo eſt,pro ijs,qui facere ſatis non poſſunt,obſtringatur.

DE IN LITEM IVRANDO.
TITVL. LIII.

Iurare in litem eſt ſuo ipſius iuramento rei,quæ in lite,id eſt, in iudicio petitur, æſtimationem inire, & pro quanto ea carere nolit,firmare. Iurare in litē.

DE HAEREDIBVS TVTORVM.
TITVL. LIIII.

Hîc diſſeritur, qua ratione & obſtringantur, & conueniantur hæredes parentum loco.

SI TVTOR NON GESSERIT.
TITVL. LV.

Tutor, etiam propter res malè geſtas à ſuo contutore, quem non ſuſpectè detulit,obſtringitur.

I. Cùm ſuſpectos facere deberent.] Cùm eos ſuſpectos,&c.

DE VSVRIS PVPILLARIBVS.
TITVL. LVI.

Quomodo vſuræ pupillares, id eſt, quæ ex pecunia pupillorum accipiuntur,iure exigantur,hoc titulo diſſerit. Vſuræ pupillares.

II. Quàm ſi ceſſatio contutoris in faciendo ſuſpecto computari poſsit.] Facere ſuſpectum,eſt detegere,& Iudici approbare ſuſpicionis cauſas. Facere ſuſpectum.

DE FIDEIVSSORIBVS TVTORVM, ſeu curatorum. TIT. LVII.

Olim optio dabatur minoribus, an prius fideiuſſores, quàm tutores conuenire vellent. Tum, an à fideiuſſoribus partem exigere cuperent.l.j.ff.eod. At hodie receptum eſt,vt antè primarij debitores conueniantur, quàm fideiuſſor.in Auth.de fideiuſſ. §.j.Coll.j.

DE CONTRARIO IVDICIO tutelæ. TIT. LVIII.

Hic titulus apertus eſt.

II. A pupillo deſyderabis.] A pupilla.

DE AVTHORITATE PRAESTANDA. TITVL. LIX.

Hunc titulum Imperator exponit in Inſtitut. de author.tut. & cur.

QVANDO TVTORES VEL CVRAtores eſſe deſinant. TIT. LX.

Et hunc titulum vide expoſitum in Inſtitut. quib. mod. fin.tut.

III. Puberes iudicantur.] Pubeſcere.

DE ACTORE A TVTORE SEV CVratore dando. TIT. LXI.

Quando tam tutor, quàm curator actorem in cauſa pupilli conſtituere poſſit, in hoc titulo dicitur. Vide §.fin. Inſtitut.de curatorib.

DE EXCVSATIONIBVS TVTORVM & curatorum, & de temporibus earum. TIT. LXII.

Hic titulus apertus eſt, & explicatur in Inſt.eod.tit.

SI TVTOR VEL CVRATOR FALſis allegationibus excuſatus ſit. TIT. LXIII.

Falſa allegatio cauſæ neminem nec à tutela nec cura vindicat. §.vlt. Inſt.de excuſ.tut.

SI TVTOR REIPVBL. CAVSA aberit. TIT. LXIIII.

Quamdiu tutor vel curator Reipubl. cauſa abeſt, tam à tutela quàm à cura liber eſt. Cæterùm dum quis vel tutor vel curator Reipub.cauſa abeſt: interim in ſuum ipſius locum ſurrogare debet.l.tutores.§.qui ſe.ff.de admin.tut.

DE

DE EXCVSATIONIBVS VETEranorum. TIT. LXV.

Veterani milites, qui honeſtè ab Imp. poſt viginti annorum ſtipendia exauthorantur, à tutelis, præterquàm filiorum veteranorum vel commilitonum ſuorum, liberantur, nec pluribus tutelis, quàm vna onerari poſſunt. l. j. huius tit.

QVI NVMERO LIBERORVM SE excuſant. TIT. LXVI.

Hunc titulum Imperator exponit in §. j. Inſt. de excuſ. tut.

QVI MORBO SE EXCVSANT. TIT. LXVII.

Et hic titulus clarior eſt, quàm vt vllis verbis illuſtrandus ſit.

QVI AETATE SE EXCVSANT. TIT. LXVIII.

Hic quoque titulus apertus eſt.

QVI NVMERO TVTELARVM SE excuſant. TIT. LXIX.

Vide §. item tria. Inſt. de excuſ. tut.

DE CVRATORE FVRIOSI ET prodigi. TIT. LXX.

Hunc titulum, quia apertus eſt, exponere non eſt neceſſe.

VII. Tactis ſacroſanctis euangelijs.] Tactis ſacroſanctis ſcripturis. Quæ creationibus curatorum.] De creationibus, &c.

DE PRAEDIIS ET ALIIS REBVS minorum ſine decreto non alienandis, vel obligandis. TIT. LXXI.

Hic quoque titulus clarus exiſtit.

I. An in integrum reſtituere debeat.] An te in integrum, &c.
IIII. Sed neque tranſactione.] Sed neque tranſactionis ratione. Nec alio quoquo modo ea trãſferre à domino ſuo poſſunt.] Transferre ſine decreto, &c.
XI. Præbetur.] Ei præbebitur.

XVII.

XVII. Nam ad diuiſionis cauſam prouocante maiore ſocio.] Prouocante tantummodò maiore ſocio.

XVIII. Debitis duntaxat fiſcalibus vrgentibus.] Ingruentibus.

QVANDO DECRETO OPVS non eſt. TIT. LXXII.

In hoc titulo diſſeritur, quòd quando minor à Principe ius alienandi res ſuas conſecutus eſt, decreto, id eſt, conſenſu Iudicis opus non eſſe.

SI QVIS IGNORANS REM MInoris eſſe, ſine decreto comparauerit. TIT. LXXIII.

Quid iuris ſit, ſi quis abſque decreto ignorans rem minoris eſſe, ab extraneo emat, diſſeritur.

SI MAIOR FACTVS VENDITIOnem factam ratam habuerit. TIT. LXXIIII.

Factam ſine decreto, &c. Si vel pupillus vel adultus maior factus rem aliquam venditam ratam habuerit, id eſt, comprobauerit: venditio reſcindi non poteſt. Cæterùm ſi maior factus, ignorans ſibi vltra dimidium iuſti pretij fucum factum, venditionẽ vel à tutore vel curatore initam corroborauerit, emptorem conueniendi copia datur, vt vel reddita pecunia poſſeſſionem vnà cum fructibus reſtituat, vel quod pecuniæ iuſtæ deeſt, ſarciat.

DE MAGISTRATIBVS CONueniendis. TIT. LXXV.

Hunc titulum interpretatur Imperator in §. ſciendum autem. Inſtit. de ſatiſd. tut. vel cur.

I. Recepturos.] Repetituros.

CODICIS LIBER SEXTVS.

DE SERVIS FVGITIVIS, ET LIBERtis, mancipijsq́; ciuitatum artificibus, & ad diuerſa opera deputatis, & ad rem priuatam & dominicam pertinentibus. TIT. I.

In hoc titulo Imperator docet, quid iuris ſit cum ſeruis priuatorum fiſci Imperatoris. Tum quid iuris ſit cum libertis ciuitatum, & artificum diuerſis operibus deſtinatorum, &c.

DE FVRTIS, ET SERVO corrupto. TIT. II.

In hoc titulo habes, quid iuris ſit, ſi aut quis emat rem furto ſubtractam, aut rem furto ſubreptam poßideat. Tum agitur de actione ſerui corrupti, quæ domino, cuius ſeruus corruptus eſt, datur. Actio ſerui corrupti.

I. SI PECVNIA tua.] Si ex pecunia tua. Mandantibus ſeruis.] Mandantibus ſeruis tuis.

V. CIVILE eſt.] Ciuile eſt, id eſt, pertinet ad officium ciuis. vel, ciuilis moris eſt.

XX. Aliquam rem domini ſubripere.] Vt aliquam rem domini ſubriperet. Qui poſsit corrumpi.] Qui facilè poſsit, &c.

XXII. Sed ea ſatis increpuit dubitatio.] Increbuit dubitatio. Et forſitan marito volente.] Et ne forſitan, &c.

DE OPERIS LIBERTORVM. TITVL. III.

Quas operas libertus patrono ſuo debeat, Imperator hîc differit.

VI. Neque extraneis hæredibus.] Hæredibus patronorum.

VIII. Negari non poteſt.] Non oportet.

DE BONIS LIBERTORVM, ET iure patronatus. TIT. IIII.

Hîc Imperator tractat, patrono eſſe ius ſuccedendi in bo-

nis liberti. Tum de iure patronatus, quod in varijs rebus vertitur.

SI IN FRAVDEM PATRONI A LIbertis alienatio facta ſit. TIT. V.

In hoc titulo diſputatur, patronum poſſe reuocare ea, quæ per fraudem à liberto alienata ſunt.

DE OBSEQVIIS PATRONO PRAEſtandis. TIT. VI.

Id eſt, de honoris exhibitione & reuerenti verecundia à libertis patrono, manumiſsionis gratia, præſtandis. l. liberto. ff. eod.

DE LIBERTIS. ET EORVM liberis. TIT. VII.

Hic titulus ſui ipſius interpres eſt.

I I. Et quadam iactantia vel contumacia ceruicem aduerſus eum erexerit.] Erigere ceruicem, eſt in eum, cui gratitudo debetur, irreuerentem eſſe.

Erigere ceruicem.

DE IVRE AVREORVM ANVLOrum, & natalibus reſtituendis. TIT. VIII.

Hunc titulum declarauimus in Pandect. eiſdem titulis.

QVI AD BONORVM POSSESSIOnem, & intra quod tempus admittantur. TIT. IX.

Ad bonorum poſſeſsionem petendam admittitur liber, filiusfamiliâs, maior xxv. annis. Et ſeruus bonorum poſſeſsionem petere non poteſt, niſi Prætor de eius conditione certior factus eum admiſerit. Tum nec impubes per ſe, ſed per tutorem bonorum poſſeſsionem petere poteſt. Porrò liber intra anni vnius ſpatium, adgnati & cognati intra centum dies vtiles bonorum poſſeſsionem petere valent.

QVANDO NON PETENTIVM PARtes petentibus adcreſcant. TIT. X.

Si duobus eſt delata bonorum poſſeſsio, & alter eam vel repudia

pudiauit, vel tempore excluſus eſt: eius pars alteri adcreſcit. l. iij. §. vlt. ff. de bon. poſſeſſ.

DE BONORVM POSSESSIONE ſecundum tabulas. TIT. XI.

Bonorum poſſeſsio ſecundum tabulas ſcriptis hæredibus defertur: quòd ſi illi deſunt, ſubſtituti vocentur: quòd ſi hi præſto ſunt, eis ſubſtituti accerſantur. l. ij. §. defertur. ff. eod. Bon. poſſ. ſecund. tabulas.

DE BONORVM POSSESSIONE contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur. TIT. XII.

Hæc bonorum poſſeſsio defertur liberis naturalibus & legitimis, vel legitimis tantùm, nimirum adoptiuis. Præcipuè huius bonorum poſſeſsionis participes fiunt emancipati. Bon. poſſ. contra tabul. quæ liberis datur.

DE BONORVM POSSESSIONE contra tabulas liberti, quæ patronis vel liberis eorum datur. TIT. XIII.

Bonorum poſſeſsio patrono defertur ea lege, ſi hæreditas vel ab vno ex hæredibus ſit adita. Alia ratio eſt cum bonorum poſſeſsione contra tabulas, quæ liberis tantùm communicatur. Bon. poſſ. contra tabul. quæ patrono, vel eorum liber. datur.

VNDE LIBERI. TIT. XIIII.

Hæc bonorum poſſeſsio à Prætore inducta eſt, cum vt emancipati bonis paternis potiantur, tum vt non emancipati bonis patris fruantur, idq; ex iure ab inteſtato, hoc eſt ex lege xij. Tab. §. j. Inſtitut. de hæred. quæ ab inteſt. defer. Præterea hæc bonorum poſſeſsio datur ijs, quibus datur bonorum poſſeſsio contra tabulas. l. j. §. rectè. ff. ſi tab. teſtam. nullæ extab. Bon. poſſ. vnde liberi.

VNDE LEGITIMI ET VNDE cognati. TIT. XV.

Hac bonorum poſſeſsione tam adgnati quàm cognati ad bonorum poſſeſsionem admittuntur.

II. CVM propius ſobrino, id eſt, conſobrina natum rebus humanis inteſtatò defunctum proponas.] Cùm propiorem ſobrinum, id eſt, natum à conſobrina rebus humanis inteſtatum, &c.

DE SVCCESSORIO EDICTO.

TIT. XVI.

Succeſſorium edictum.

Hoc edictum ſucceſſorium à Prætore inuentum eſt, vt ſi prior bonorum poſſeſſionem vel repudiet, vel non petat, alter admittatur. l. j. huius tit.

DE CARBONIANO EDICTO.

TIT. XVII.

Carbonianũ edictum.

Carbonianum edictum inuentum eſt, vt conſulatur impuberi, cui de ſtatu mouetur quæſtio: nimirum an filius huius vel iſtius ſit: vel quando negatur, bona, quæ petit, patris fuiſſe. Hoc certè edicto impubes adipiſcitur poſſeſſionem bonorum corporalium, quæ in hæreditate ſunt, non ſecus ac ei nulla ſtatus controuerſia mota eſſet.

II. Indubitato matrimonio.] Ex indubitato matrimonio.

VNDE VIR ET VXOR.

TIT. XVIII.

Per hoc edictum Prætor virum ad bona vxoris, & vxorem ad bona viri (ſi nullus hæres adſit) vocat, etiam fiſco excluſo. l. vnic. huius tit.

DE REPVDIANDA BONORVM poſſeſſione. TIT. XIX.

Quomodo, & qui bonorum poſſeſſionem repudiare poßint, hic diſſeritur.

DE COLLATIONIBVS.

TIT. XX.

Quomodo fiant bonorum collationes, id eſt, quomodo bona in medium conferantur, in hoc titulo tractatur.

XVII. Vt in diuidendis rebus ab inteſtato parentis.] Ab inteſtato defuncti parentis.

XIX. Cuiuſcunque ſexus.] Cuiuſcunque ſexus, & numeri.

DE TESTAMENTO MILITIS.

TITVL. XXI.

Hunc titulum Imperator explicat. Inſt. eodem.

IIII. Quæ in hac parte nec militibus remiſſa eſt.] Nec militibus

litibus quidem, &c. Viuo manumittente.] Manumittenti.

XVIII. Si tribunatum numerorum merebantur.] Si tribunatus numerum,&c. Et in tenera ætate.] Tenera ætas, puerilis & pupillaris. Tenera ætas.

QVI TESTAMENTA FACERE POSſunt, vel non poſſunt. TIT. XXII.

Hic titulus apertus eſt.

VIII. Seu morbo.] Seu morbo vitióue.

IX. Legitima obſeruatio ſequitur.] Legitima obſeruatio requirit.

X. Sed morbus poſtea perueniens.] Superueniens.

DE TESTAMENTIS, ET QVEMadmodum teſtamenta ordinentur. TIT. XXIII.

Quid in hoc tit. tradatur, ex eius verbis facilè intelligi poteſt.

XXII. DICTANTIBVS teſtamenta.] Dictare teſtamentum, eſt pro ſuo arbitrio illud diſponere. Dictare teſtamentum.

XXVII. Et decennium fuerit elapſum.] Fuerit emenſum.

XXIX. Vt omnimodo ſciant teſtes, qui ſunt ſcripti hæredes.] Vt omnimodo ſciãt teſtes, ſi non ipſe ſubſcribere poteſt, qui ſunt, &c.

XXX. Vel ſignacula inciderit.] Inciderit, vel abſtulerit.

DE HAEREDIBVS INSTITVENDIS, & quæ perſonæ inſtitui non poſſunt. TIT. XXIIII.

Et hic titulus ſatis apertus eſt.

VII. Reſtitui tibi Præſes prouinciæ curæ habebit.] Reſtitui tibi Præſes prouinciæ iubebit.

DE INSTITVTIONIBVS, VEL SVBſtitutionibus, ſeu reſtitutionibus ſub conditione factis. TIT. XXV.

In hoc titulo tractatur, quomodo quis inſtituatur, & ſubſtituatur, & reſtituatur hæres. Quid ſit Inſtituere, quid Subſtituere, nemo non qui Latinè linguæ mediocriter gnarus eſt, intelligit.

VI. Et ipſe vel ipſa liberos ſuſtulerit.] Liberos vel liberas ſuſtulerit.

VIII. Quæ infrà ſcriptæ ſunt.] Conſcriptæ ſunt.

DE IMPVBERVM ET ALIIS ſubſtitutionibus. TIT. XXVI.

Subſtitutio directa. *Subſtitutionum varia ſunt genera. Quædam eſt directa, quando nullo intercedente aliquis hæreditatem eius, qui deeſt,* Subſtitutio obliqua. *capit. Quædam eſt obliqua. hæc eſt precaria vel fideicommiſſaria: de qua in §. directa. Inſt. de ſing. reb. per fideic. relict. Tum* Subſtitutionũ directarũ varia genera. *directarum alia eſt vulgaris, alia pupillaris, alia paradigmatica, ſiue exemplaris, alia compendioſa: de quibus in hoc tit. tractatur.*

VII. Si teſtamento facto.] Si teſtamento iure facto.

DE NECESSARIIS ET SERVIS hæredibus inſtituendis, vel ſubſtituendis. TIT. XXVII.

Quid hic titulus ſibi velit, verba eius declarant, hoc modo: Neceſſarius hæres. *Dicam neceſſarium ſeruum hæredem ita appellari, quòd inſtitutus hæres, ſiue velit, ſiue nolit, ab obitu teſtatoris liber & hæres euadit. §. j. Inſt. de hæred. qualit. & differen.*

V. Sed antiquitatem quidem hæc altercantē relinquendum eſt.] Relinquendo.

DE LIBERIS PRAETERITIS, VEL exhæredatis. TIT. XXVIII.

Hunc titulum exponit Imperator in Inſt. de exhæred. liberorum, id eſt, filiorum, nepotum, & aliorum deſcendentium. l. liberorum. ff. de verb. ſign.

IIII. Qui eandem obſeruationem colere manifeſtiſsimi ſunt.] Manifeſtiſsimè viſi ſunt.

DE POSTHVMIS HAEREDIBVS INſtituendis, vel exhæredandis, vel præteritis. TIT. XXIX.

In hoc titulo Imperator tractat, quomodo poſthumi & hæredes inſtituendi & exhæredandi ſint, & quid iuris ſit, ſi prætereantur.

Cadere in terrā naſcentes. III. Poſtquàm in terram cecidit.] Hæc verba ex antiquorum conſuetudine interpretari debent. Siquidem ſolebant veteres, vbi quis

quis natus eſſet, nudum protinus in terra ſtatuere, opemq́; Deûm inuocare, vt naſcenti auxilio eſſent. Hinc Statius,

– tellure iacentem
Excepi fouiq́; ſinu.

Qui ſuos non præterijt.] Qui ſuos filios.

DE IVRE DELIBERANDI, ET adeunda vel adquirenda hæreditate. TIT. XXX.

In hoc titulo Imperator agit, quid iuris in deliberando, an quis vel adeat vel repudiet hæreditatem. Interpretes annotarunt hæreditatem adiri ab extraneo: adquiri à quocunque, tam ſuo quàm extraneo.

XVII. CRETIONVM ſcrupuloſam ſolennitatem.] Creui (inquit Feſtus) ſignificat hæreditatem adij, à verbo creſcere & cernere. Vnde credendum eſt non aliud eſſe cretionem, quàm aditionem. Tit. eſt in Codice Theodoſiano lib. iiij. De cretione, vel bonorum poſſeſsione. Cùm ergo obſeruarentur in adeunda hæreditate ſolennitates quædam, eas Imperatores hac conſtitutione ſuſtulerunt. Cretio.

XXII. Super hoc promulgatum.] Super hac, &c.

DE REPVDIANDA, VEL ABSTINENDA hæreditate. TIT. XXXI.

Hic Imperator differit, quo pacto hæredes hæreditatem vel repudiare poßint, vel ſe ab ea abſtinere. Interpretes hîc annotarunt, extraneos propriè hæreditatem repudiare: ſuos verò ſe ab ea abſtinere. Repudiare hereditatem. Abſtinere ab hæreditate.

VI. SI QVIS ſuus.] Si quis ſuus hæres.

QVEMADMODVM TESTAMENTA aperiantur, deſcribantur, & inſpiciantur. TIT. XXXII.

Nihil hoc titulo apertius eſſe poteſt.

DE EDICTO DIVI HADRIANI TOLlendo, & quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſsionem mittatur. TIT. XXXIII.

Diuus Hadrianus edicto quodam ſtatuit, vt ſi ſcriptus hæres in poſſeßionem mitti poſtulauerit, non prius ei permitteretur, Edictum diui Hadriani.

quàm Reipubl. vigeſima hæreditatis pars daretur. Cùm verò eius edicti prætextu pleriq; ſuis hæreditatibus priuarentur, Imperator hoc edictum abrogat. Item Auguſtus Cæſar legem Papiam tulit, quæ multa capita continebat, inter quæ primum hoc, vt ſi quis extraneus hæres inſtitutus fuiſſet, is, priuſquàm hæreditatem adiret, vigeſimam partem fiſco impendere teneretur. qua lege filij & proximiores hæredes non tenebantur. Lex Papia.

III. Vt ſi quis ex aſſe vel ex parte inſtitutus.] Si quis ſcriptus hæres. Super dominio.] Etiam ſuper dominio.

SI QVIS ALIQVEM TESTARI PROhibuerit, vel coëgerit. TIT. XXXIIII.

In hoc tit. Imperator refert duas cauſas, propter quas aliquis ab hæreditate defuncti excludi queat. Prior eſt, ſi quis prohibeat eum teſtari, qui teſtari volebat. Poſterior, ſi quis aliquem cogat ſecus teſtari, atque velit.

DE HIS, QVIBVS VT INDIGNIS auferuntur hæreditates, & SC. Sillaniano. TIT. XXXV.

Multæ ſunt cauſæ, propter quas aliquis hæreditate ſua ſpoliatur, quas in vniuerſum legere eſt. ff. eod. & l. j. de iure fiſci. Cæterùm quia Senatuſconſultum interdicebat, prius adiri hæreditatem poſſe, ſi dominus à familia occiſus eſſet, quàm quæſtio familiæ habeatur. l. ſi ea quæſtio. & l. cùm Sillanianum. hoc tit. & ſic Senatuſconſultum hoc cauſam vnam, ob quam hæreditas alicui auferri poſſet, exprimit. Proinde de eo Imperator in hoc tit. diſputat. SC. Sillanianum.

XII. Nulla diſtinctione ſuper qualitate præſentiæ vtentes.] Præſentiæ ſeruorum.

DE CODICILLIS. TIT. XXXVI.

Codicilli. *Codicilli in iure ciuili dicuntur vltimæ voluntates, non tanta ſolennitate, quanta alioqui teſtamenta regulariter fieri ſolent, factæ, vt hîc & ff. eod.*

VIII. Vel certè ipſe ſponte voluerit.] Si ipſe fortè, &c.

DE

DE LEGATIS. TIT. XXXVII.

Hunc titulum vide expoſitum Inſtitut. eod.

XV. Quando etiam legata.] Quinetiam legata.

XXIIII. Maximam ſcilicet oſtendens ad ſuum filium affectionem.] Ironia eſt.

XXV. Si legatarivs, &c.] Si legatarius, vel fideicommiſſarius.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE. TITVL. XXXVIII.

De verborum & rerum ſignificatione. In hoc titulo diſſeritur, quid Fundus inſtructus ſignificet: quid ſimplici Cautionis vocabulo oſtendatur. Coniunctionem diſiunctiuam, Aut, non rarò pro copulatiua poni. Denique ſignificatio vocabuli, Familia, explicatur.

III. Vel ἀσφαλείας.] Hæc vox ſecuritatem ſignificat.

IIII. Cvm quidam ſic vel inſtitutionẽ vel fideicommiſſum.] Vel inſtitutionem, vel legatum, vel fideicommiſſum. Nulla innouatione ex conſtitutione hac introducenda.] Nulla innouatione eis, &c.

V. Svggestioni Illyricinæ aduocationis reſpondentes.] Illyricianæ.

SI OMISSSA SIT CAVSA TEſtamenti. TIT. XXXIX.

Hoc edictum, Si omiſſa ſit, &c. locum ſibi vendicato, quando quis inſtitutus, dolo malo, hoc eſt, vt circumueniret legatarios & fideicommiſſarios, ab inteſtato adiuit, repudians hæreditatem ſibi ex teſtamento delatam. Præterea locum habet, quando quis hæres inſtitutus hæreditatem repudiauit ex teſtamento, vt alius ab inteſtato adeat. Denique locum habet, quando inſtitutus reijcit hæreditatem, vt ea ſubſtitutus potiatur. Porrò hoc edicto ſubuenitur legatarijs, fideicommiſſarijs, libertate donatis: breuiter omnibus, quibus ſi hæreditas ex teſtamento adita eſſet, deberi potuit. l. penult. §. inſtitutus. ff. eod. Edictum, Si qs omiſſa, &c.

II. Evm, qui cum teſtamento.] Qui cùm ex teſtamento. Sed ad irritum iuris ratione vocatumq; eſt.] Reuocatumq; eſt.

DE INDICTA VIDVITATE, ET DE lege Iulia Miſcella tollenda. TIT. XL.

De lege Iulia Miſcella vide Authent. de nupt. §. quæ verò tunc. collat. iiij. At quid hodie iuris ſit de viduitate in legando indicta, de qua multa adeò ſtatuit lex illa Iulia, in hoc titulo tractatur.

DE HIS, QVAE POENAE NOMINE in teſtamento vel codicillis ſcribuntur vel relinquuntur. TIT. XLI.

Olim ſiquid pœnæ nomine vel legabatur, vel adimebatur, vel etiam transferebatur: illud legatum, illa ademptio, illa tranſlatio nihil roboris habebat. l. j. ff. eod. At hodie quicquid pœnæ vel conditionis cauſa legatur: vel relinqui vel adimi poteſt, quatenus conditio eſt honeſta, & potis eſt fieri. Vide l. vnic. huius tit.

DE FIDEICOMMISSIS. TIT. XLII.

Hunc titulum vide expoſitum in §. j. & in tit. de ſing. reb. per fideicomm. relict.

II. Tamen ſi hæredes comparata voluntate defuncti.] Comperta voluntate.

XIIII. EAM, quam frater tuus inſtituerat.] Antiptoſis eſt, Eam, pro Ea, vt ordo ſit, Nil prohibet fideicommiſſum petere ab ea, quam frater tuus inſtituerat.

XX. Vel libello.] Vel breui libello.

COMMVNIA DE LEGATIS ET fideicommiſsis, & de in rem miſsione tollenda. TIT. XLIII.

In hoc titulo Imperator primò tractat, quid legatum cum fideicommiſſo commune habeat: deinde de in rem miſsione tollenda. Siquidem olim legatario non fiebat copia agendi rei vindicatione pro re ſibi legata, niſi in poſſeſsionem mitteretur. Hæc verò in rem miſsio ab Imperatore tollitur.

II. Teſtatore quidem dicente ἐνόρκῳ.] Hoc eſt, cum ſacramenti religione.

DE

DE FALSA CAVSA ADIECTA LEgato vel fideicommiſſo. TIT. XLIIII.

Falſa cauſa adiecta vel legato vel fideicommiſſo, aliquando tam legatũ quàm fideicommiſſum vitiat, aliquando non vitiat.

V. REFERT largiter dotem,&c.] An dotem.

DE HIS, QVAE SVB MODO LEgata ſeu fideicommiſſa relinquuntur. TIT. XLV.

In hoc titulo diſſeritur, quid iuris, ſi quid legetur alicui aut ſub modo: vt, Lego tibi xx. vt bonis literis des operam: aut ſub conditione, Lego tibi xxx. aureos, ſi te optimo præceptori informandum reddideris.

DE CONDITIONIBVS INSERTIS tam in legatis, quàm fideicommiſsis, & libertatibus. TIT. XLVI.

Hic titulus ex ſuis ipſius verbis facilè intelligi poteſt.

DE VSVRIS, VEL FRVCTIBVS LEgatorum, ſeu fideicommiſſorum. TIT. XLVII.

In hoc titulo diſſeritur, quo pacto hæres dans legata, ad fructus ex legatis acceptos obſtringatur. Tum dicitur & de vſuris, ſi fideicommiſſum per hæredem non præſtetur.

DE SC. TREBELLIANO. TIT. XLVIII.

Hoc Senatuſconſultum proſpicit hæredi inſtituto, qui fideicommiſſo obſtrictus eſt ad reddendam hæreditatem vel ex aſſe, vel ex parte. Et facit ei copiam detrahendi quartam partem hæreditatis, quæ quarta pars, Quarta Trebellianica vocatur. SC. Trebellianum. Quarta Trebellianica.

III. SI PER fideicommiſſum hæreditas Reipub. reſtituta eſt.] Relicta eſt.

AD LEGEM FALCIDIAM. TIT. XLIX.

Beneficio huius legis inſtituto hæredi integrum eſt de ipſis legatis particularibus quartam partem detrahere. Vide Inſtitut. eod. Lex Falcidia.

XVIII. Et hæc vltra modum legis Falcidiæ excedat.] Hæc vox, Vltra, in aliquibus exemplaribus non habetur.

DE CADVCIS TOLLENDIS. TITVL. L.

Caducum. *Tribus modis legatum fieri caducum, id eſt, inutile, hîc diſſeritur.*

Legis Papiæ varia capita. I. Et quemadmodum in multis capitulis lex Papia ab anterioribus Principibus emendata fuit.] Lex Papia multa capita continebat. Primum erat, vt ſi quis extraneus hæres inſtitutus fuiſſet, is priuſquàm hæreditatem adiret, viceſimam partem fiſco impendere teneretur. qua lege filij & proximiores hæredes non tenebantur. Aliud caput erat, vt ſi hæres inſtitutus, viuente teſtatore, vel ante aditam hæreditatem deceſsiſſet, fiſco bona addicerentur. & hoc à Iuſtiniano hac conſtitutione ſublatum eſt. Tertium caput fuit, vt quod vir vxori, vel vxor viro legaſſet, decima parte fiſco attribueretur, ſi filios non haberent. & huic capiti derogatum eſt per l. vlt. ȷ̄. de infirm. pœn. cœlib. Primum caput Nerua emendauit, ſed non omnino vt dignum erat. Cæterùm Gratianus Imp. in totum viceſimam ipſam ſuſtulit. Hinc eſt quod Iuſtinianus ait, viceſimā hæreditatis de Repub. receſsiſſe. Nos omnibus noſtris ſubiectis.] Nos quoque hoc omnibus, &c. Niſi & hic ſubſtitutus relictum accipiat.] Niſi & hoc, &c. Niſi quibuſdam perſonis.] Niſi exceptis quibuſdam perſonis.

DE HIS, QVI ANTE APERTAS TAbulas hæreditates tranſmittunt. TIT. LI.

Hîc Imperator dicit, hæreditatem aſcendentium etiam non aditam per liberos inſtitutos, ante tabularum apertionem ad poſteros tranſmitti. l. vnic. huius tit.

QVANDO DIES LEGATI VEL FIdeicommiſsi cedit. TIT. LII.

Cedere diem. *Cedere diem, eſt venire diem, qua res obligata eſt. l. cedere diem. ff. de verb. ſign. In hoc titulo dicitur, iſto die, quo hæres hæreditatem adit, diem legati venire. ſiquidem tunc rectè legatum petitur. Id quod tamen vero conſentaneum eſt in legato puro, aliter eſt in legato ſub conditione.*

II. Qui ſuperfuiſſet.] Qui ſuperuixiſſet.

VT IN POSSESSIONEM LEGATOrum vel fideicommiſſorum ſeruandorum cauſa mittatur, & quando ſatiſdari debeat.

TIT. LIII.

Quid ſibi hic titulus velit, nemo non intelligit.

IIII. Apud ſuum Iudicem conueni.] Apud ſuum Iudicem conueniri poteſt.

DE LEGITIMIS LIBERIS, ET EX filia nepotibus ab inteſtato venientibus.

TIT. LIIII.

De ſuis & legitimis liberis, &c. Ne hic titulus (quia clarus eſt) vllo ſcholio illuſtrandus eſt.

AD SC. TERTYLLIANVM.

TIT. LV.

Hoc Senatuſconſulto matri deferuntur bona filij inteſtati, quæ alioqui per legem xij. Tabul. hæc bona petere non poterat. Vide Inſtit. eod. SC. Tertyllianum.

I. Etiam ſi infantes naturæ conceſſerint.] Concedere naturæ, eſt ſatisfacere naturæ, id eſt, mori. Cōcedere naturæ.

V. Proprietatem & ſororibus.] In ſororibus.

VI. Patri autem & matri vſusfructus totius ſucceſsionis ſemiſſem competere.] Vſumfructum totius ſucceſsionis pro beſſe competere.

AD SC. ORPHITIANVM.

TIT. LVI.

Hoc Senatuſconſulto è contrario filius in bona matris inteſtatæ admittitur. Vide Inſtitut. eod. SC. Orfitianū.

V. Nulla inuidia eſt.] Nulla dubitatio eſt.

DE LEGITIMIS HAEREDIBVS.

TITVL. LVII.

Id eſt, de hæredibus ex latere, ſeu tranſuerſo, ab inteſtato ſuccedentibus.

COMMVNIA DE SVCCESSIONIBUS. TIT. LVIII.

In hoc titulo Imperator recenſet quædam communia ſucceſſionum, quæ ab inteſtato fiunt.

DE BONIS MATERNIS, ET MATERNI GENERIS. TIT. LIX.

In hoc titulo diſſeritur, quòd pater & auus in bonis maternis, & materni generis, & filij ſui, & nepotis, & aliorum vſumfructum ſibi adquirant. Traduntur & alia quædam, quæ in hoc tit. videre quis poteſt.

DE BONIS, QVAE LIBERIS IN POteſtate conſtitutis ex matrimonio, vel aliter, adquiruntur, & eorum adminiſtratione. TIT. LX.

Hic titulus tradit, & quid iuris pater in bonis filio adquiſitis adquirat, & quis hæc bona in ſuâ manu & adminiſtratione habere debeat. Quibus de rebus vide l. antè oportet. & l. fin. hoc tit.

V. Imponere.] Imponi.

V I. Sicut antea erat factum.] Sicut antea fuerat ſancitum. Inſtar caſtrenſis peculij.] Ad inſtar, &c. Sub hac tamen definitione hunc legis articulum inducimus.] Articulus pro membro, ſeu particula accipitur hîc.

Articulus.

V I I I. Variusq́; continetur tractatus.] Contractus. Quæ ei ex caſtrenſibus actionibus proueniat.] Ex caſtrenſibus occaſionibus veniat. Ne ludibrio ei leges fiant.] Id eſt, ne irrideantur ab eo, vel vanæ ei habeantur.

DE HAEREDITATE DECVRIONUM, Nauiculariorum, cohortalium militum, & fabricenſium. TIT. LXI.

Decurio. *Fronto ſcribit, Decurionem aliquando eſſe eum, qui præſit turmæ, quæ conſtet ex duobus & triginta equitibus: qua in ſignificatione hîc ſumi prorſus exiſtimandum eſt. Qui regit nauem, dicitur Nauicularius.* Nauicularius. *De Cohortalibus militibus ſuprà diximus.*

CODICIS LIBER SEPTIMVS.

DE VINDICTA, ET APVD CONCILIUM manumiſsione. TIT. I.

Hunc titulum interpretatur Imperator in §.multis modis. Inſtitut.de libertin. Vindicta erat virga Prætoris, qua ſeruo impoſita, illum faciebat liberum. Perſ.ſatyr.v. Vindicta.

Vindicta poſtquàm meus à Prætore receſsi:
Cur mihi non liceat, iuſsit quodcunque voluntas?
Excepto ſiquid Maſuri rubrica notauit.

Vnde per Metonymiam vindicta aliquando pro libertate ponitur. Ouid.de Remed.amoris,

- Vindictæ quiſque faueto ſuæ.

Concilium eſt conſeſſus certorum virorum ſtatis anni diebus coëuntium. Habebatur autem hoc concilium non Romæ tantùm, ſed etiam in prouincijs. Coibant autem viri illi tempore conuentus. Eſt autem Conuentus certum ſtatumq́; tempus litium dirimendarum gratia inuentum. De hoc annotauimus plura in §.eadem lege. Inſtitut.quib.ex cauſ.manumitt.non lic. Concilium. Conuentus.

DE TESTAMENTARIA MANVMISSIONE. TIT. II.

Hic titulus clarus eſt.

X. Non ſolùm impoſitione pilei.] Pileum raſo capite accipiebant ſerui, qui manumittebantur, hac de cauſa, quòd videbantur de ſeruitute, tanquam è tempeſtate, liberari. Vnde pileati ſerui dicebantur, qui pileo impoſito vendebantur. quorum mentio fit in l.vnic.§.de lat.libert.toll.ibi, Sed & qui domini funus pileati antecedunt. Pileati ſerui.

XV. Vt tam libertatibus, quàm creditoribus ſatisfiat.] Satiſfaciat.

DE LEGE FVSIA CANINIA ſublata. TIT. III.

Hunc titulum vide expoſitum. Inſt.eod.

DE FIDEICOMMISSARIIS LIbertatibus. TIT. IIII.

Fideicōmiſſaria libertas.

Fideicommiſſaria libertas eſt illa, quam teſtator non directo impertit, ſed per manumiſſionem alterius, vel hæredis, vel legatarij, vel donatarij, mortis ergo, cuius fidei hoc commiſit & credidit. §. libertas. Inſtitut. de ſing. reb. per fideicomm. relict.

III. Quid dubium eſt.] Quod dubium eſt.

XVI. Sed veteris quidem iuris altercatio multa ſanè huiuſmodi caſibus reſonuit.] Multa ſibi ſuper huiuſmodi caſibus, &c.

DE DEDITITIA LIBERTATE tollenda. TIT. V.

Hunc titulum vide liquidò explicatum in §. libertinorum autem. Inſtitut. de libertin.

DE LATINA LIBERTATE TOLlenda, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfuſa. TIT. VI.

Hunc quoque titulum illuſtratum inuenies in §. libertinorum. Inſtitut. de libertin.

I. Quæ in colonis miſſa eſt.] Quæ in colonijs. vel, quæ in colonias miſſa eſt. Qui ab antiqua obſeruatione in ciuitatem Romanam producebant.] Homines perducebant.

DE COMMVNI SERVO MANVmiſſo. TIT. VII.

Quando non dabatur vni ex dominis ſeruum manumittere: id quod ſi faceret pars manumittentis domino adcreſcebat ſocio. §. erat. Inſt. de don. At hodie integrum eſt vni dominorum ſeruum communem manumittere inter viuos & in vltima voluntate, tam directè quàm per fideicommiſſum: ita tamen, vt ea quæ l. j. huius tituli præcipit, obſeruentur.

I. Quod & Sextus Cæcilius.] Sextus Aelius.

DE SERVO PIGNORI DATO manumiſſo. TIT. VIII.

Quid iuris ſit in ſeruo pignori dato manumiſſo, hic Imperator oſtendit.

DE

DE SERVIS REIPVB. MANVMITtendis. TITVL. IX.

Hic titulus per ſe clarus eſt.

III. Nec actus tuus filio ex liberto ingenuo ſuſcepto.] Ex liberis ſuſcepto.

DE HIS, QVI A NON DOMINO MAnumiſsi ſunt. TIT. X.

Qui ſeruum alienum perinde ac ſuum manumiſerit, is vel pretium eius domino vero (ſi id expoſcerit) aut quanti ſua intereſt, dare cogitur. l. j. huius tit.

QVI MANVMITTERE NON POSſunt, & ne in fraudem creditorum manumittantur. TITVL. XI.

Et hic titulus ſatis apertus eſt.

QVI NON POSSVNT AD LIBERTAtem peruenire. TIT. XII.

Id eſt, qui non poſſunt manumitti.

QVIBVS EX CAVSIS SERVI PRO præmio libertatem accipiunt. TIT. XIII.

Nihil hoc titulo clarius.

DE INGENVIS MANVMISSIS. TITVL. XIIII.

In hoc titulo Imperator tractat, quid iuris, ſi ingenui, qui aliquando de facto (vt ita dicam) manumittuntur, manumiſſione donantur.

IIII. Ex Palmyrenæ factionis dominatione.] Dominatione redemptum.

COMMVNIA DE MANVMISſionibus. TIT. XV.

Quæ communia ſunt varijs manumiſsionum generibus, Imperator hîc diſſerit. Eſt verò primo omnium hoc omnibus manumiſsionibus commune, quòd manumiſsio omnis eſt liberalitatis datio: deinde quòd omnis manumiſsio vel à domino, vel à domina, vel eius liberis cuiuſcunque gradus proficiſci poteſt.

DE LIBERALI CAVSA.

TIT. XVI.

Liberalis cauſa.

Liberalis cauſa dicitur, quando alicui mouetur quæſtio ſtatus, ſeruus an liber ſit.

IX. Tamen nomini cognomen, quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit.] Apud antiquos, qui ſerui erant, vnico tantùm nomine ſolebant appellari, vt Stichus, vel Eros, vel Dama. qui ſiquando manumitterentur, prænomen & cognomen patroni aſſumebant, tum demum fiebant trinomines. Igitur cùm Proculus patronus Damam ſeruum ſuum eſſe dixiſſet, deinde in ſupplici libello cognomine, quo liberi duntaxat appellantur, nuncupaſſet, puta C. Proculum Damam: confeſsionem hanc illi præiudicare Imperator ſtatuit. Serui enim cùm manumittebantur, domini nomen accipiebant, eiuſdemq́; cum domino familiæ cẽſebatur. Quapropter Pomponij Attici ſeruus Dionyſius, poſtquã vindicta liber factus eſt, cœpit appellari M. Pomponius Dionyſius. idem de Eutychide à T. Cæcilio manumiſſo, qui appellatus eſt T. Cæcilius Eutychides, vt eſt apud Cicer. lib. iiij. Epiſt. ad Atticum.

XXXVI. Conditionis ignorantiam ſimulare non poteſt.] Eius conditionis, &c.

DE ADSERTIONE TOLLENDA.

TITVL. XVII.

Adſertor.

Quondam cauſa liberalis per Adſertores fiebat, qui inde nomen acceperunt, quia eum, qui ſeruus dicebatur, liberum adſerebant: per quam adſertionem multa inepta fiebant. Proinde in hoc titulo iſtam adſertionem Imperator tollit, & decernit, vt libertatis cauſa aut priuato more, aut per procuratorem agatur.

QVIBVS AD LIBERTATEM PROclamare non licet, &c. TIT. XVIII.

Hic titulus ſatis clarus eſt.

DE ORDINE COGNITIONVM.

TITVL. XIX.

In hoc titulo Imperator tantùm tradit ordinem cognitionum in cauſis liberalibus, id eſt, in quibus de ſtatu quæſtio agitatur.

DE

DE COLLVSIONE DETEGENDA.
TITVL. XX.

Colluſio eſt tacita & fraudulenta actoris & rei conuentio. de qua in præſenti titulo agitur. Colluſio.

NE DE STATV DEFVNCTORVM poſt quinquennium quæratur. TIT. XXI.

Hic titulus clarior eſt, quàm vt vllis verbis illuſtrandus ſit.

III. Vel ſingulis rebus iudicaturus eſt.] Vel de ſingulis rebus, &c.

VIII. Si defunctus in fuga conuerſatus.] In fugam conuerſus.

DE LONGI TEMPORIS PRAESCRIptione, quæ pro libertate, & non aduerſus libertatem opponitur. TIT. XXII.

Si quis in poſſeſſione libertatis totos xx. annos ſine omni interpellatione fuit: de ſeruitute conueniri nequit. In qua præſcriptione non titulus, ſed bona fides, nimirum quòd ſe liberum eſſe exiſtimet, requiritur.

DE PECVLIO EIVS, QVI LIBERtatem meruit. TIT. XXIII.

In hoc titulo Imperator differit, quid iuris cum peculio, apud quem manere debeat, ſimul atque ſeruus manumiſſus eſt.

DE SC. CLAVDIANO TOLlendo. TIT. XXIIII.

Quondam mulier libera ſerui amore capta, ſi ei à domino interminatum erat, ne cum ſeruo rem haberet, & Iudex eius cauſa mulierem monuiſſet, & illa nihilominus cum ſeruo conſuetudinem habere pergebat: propter SC. Claudianum, quicquid rei habuit, vnà cum libertate amittebat. id quod quando indignum viſum eſt Imperatori, in hoc tit. illud Senatuſconſultum tollitur. SC. Claudianum.

DE NVDO IVRE QVIRITIVM tollendo. TIT. XXV.

Nudum ius Quiritium olim dicebantur habere, qui habe- Nudum ius Quiritium.

bant dominium ſeruorum ſine vſu eorum. Quod ius nudum tollitur per hanc l.vnic. & pleniſſimus & legitimus quiſque dominus, ſiue ſerui, ſiue aliarum rerum conſtituitur.

DE VSVCAPIONE PRO EMPTORE, vel pro tranſactione. TIT. XXVI.

Vſucapio pro emptore, vel pro tranſact.

In hoc titulo Imperator verba facit de vſucapione ſeu praeſcriptione, quæ in emptione & tranſactione vſurpatur. Si quidem is, qui emit rem à non domino, perſuadens tamen ſibi eum dominum, eam ipſam rem pro emptore vſucapit. Tum ſi alicui res quædam tranſactionis loco traditur, à non domino recipiens, eam rem vſucapit.

V. Id quod ab ipſo tenetur.] Id quidem, quod, &c.

DE VSVCAPIONE PRO DONATO. TITVL. XXVII.

Vſucapio pro donato.

Donatarius, qui recipit rem à donatore non domino, animum autem ſuum inducens, credere eum eſſe dominum, eam rem pro donato vſucapit.

III. Vtque hoc verum eſt.] Vtique hoc, &c.

DE VSVCAPIONE PRO DOTE. TITVL. XXVIII.

Vſucapio pro dote.

Qui accipit rem mobilem dotis loco à non domino, credens tamen eum eſſe dominum, eam rem pro dote vſucapit.

I. Tamen fuerint bona fide acceptæ.] Tamen fuerint à bonæ fidei accipiente pro dote acceptæ.

DE VSVCAPIONE PRO hærede. TIT. XXIX.

Vſucapio pro hærede.

Hæres, qui accipit bona mobilia à ſuo autore, non domino, quem dominum eſſe exiſtimat, bona illa pro hærede vſucapit.

III. Pro hærede.] Pro hærede gerendo.

COMMVNIA DE VSVCAPIOnibus. TIT. XXX.

Hic titulus ſatis apertus eſt.

DE

DE VSVCAPIONE TRANSFORmanda,& de ſublata differentia rerum mancipi, & nec mancipi. TIT. XXXI.

Hic Imperator agit de vſucapione transformanda, ſcilicet quoad tempus. Nam olim res mobilis anno, res immobilis triennio, & quidem in Italia ſolùm vſucapiebatur. Cæterùm iam res mobilis triennio, res immobilis longo tempore vſucapitur. §.j. Inſtitut. de vſucap. Res mancipi olim dicta ſunt prædia Italica, quia poterant vſucapi. Nam ſoli Itali cenſebantur domini prædiorum ſuorũ, vt facilè eorum dominia in alios transferrentur. Prædia autem prouincialia, quia erant tributaria Romanis, dicta ſunt res nec mancipi, quippe quæ non ſicut Italica vſucapi non poterant. Res mancipi, & nec mancipi.

I. Satis inutile eſt.] Satis inciuile eſt. Hoc tantùm obſeruando.] Proculdubio obſeruando.

DE ADQVIRENDA ET RETINENda poſſeſsione. TIT. XXXII.

Hic titulus clarus eſt.

VII. Vel actore.] Vel autore.

DE PRAESCRIPTIONE LONGI temporis decem vel viginti annorum. TIT. XXXIII.

Et hic titulus quoque ex vna aut altera lege facilè patebit.

VII. Paratam ſecuritatem.] Partam,&c.

XII. Omnes præſentis legis.] Omnes eas præſentis legis,&c.

IN QVIBVS CAVSIS CESSAT longi temporis præſcriptio. TIT. XXXIIII.

Nihil hoc titulo clarius.

III. Interuallo temporis.] Interuallo longi temporis.

QVIBVS NON OBIICITVR LONGI temporis præſcriptio. TIT. XXXV.

Nec hic titulus vllam illuſtrationem deſyderat.

SI ADVERSVS CREDITOREM præſcriptio opponatur. TIT. XXXVI.

Hic titulus tractat de præſcriptione, quæ currit aduerſus creditorem in re ſibi hypothecata, ſeu pignori oppoſita. Verbi gratia: Tu mihi centum aureos mutuaſti, pro quibus ego meam domum pignori dedi. Iam hîc tractatur, qua ratione ego debitor actionem hypothecariam, quæ creditori in domum meam competit, præſcribere poſſum.

DE QVADRIENNII PRAESCRIptione. TIT. XXXVII.

Præſcriptio quadriennij. *Hæc præſcriptio locum habet, quando Fiſcus rem alienam non aliter atque ſuam, vel quocunque tandem titul. vendit. Si quidem in hac ſpecie dominus non contra emptorem, ſed contra fiſcum ad æſtimandam rem, intra quadriennij decurſum agere poteſt, &c.*

III. Sed ſcimus, &c.] Sed ſancimus hoc. (Ex epiſtalmate
Epiſtalma. tamen noſtro.)] Epiſtalma eſt commiſsio Principis per mandati ſubſcriptionem facta.

NE REI DOMINICAE VEL TEMplorum vindicatio temporis exceptione ſubmoueatur. TIT. XXXVIII.

Omnes res tam mobiles, quàm immobiles rei dominicæ, aut Principis, aut Reipub. vel templorum, omni alienationis ſpecie ſubmota, nulla temporis longi præſcriptione vſurpari poſſunt.

DE PRAESCRIPTIONE XXX. VEL xl. annorum. TIT. XXXIX.

Præſcriptio xxx. annorum non requirit vel bonam fidem, vel titulum de iure ciuili. quod correctum eſt per ius Canonicum. Præſcriptio xl. annorum contra rem Eccleſiæ currit, in Auth. Quas actiones. ſuprà de ſacroſanct. eccleſ. Et tam titulum, quàm bonam fidem expoſcit.

VIII. Ad inſtar cæterorum.] Ad ſimilitudinem cæterorum.

DE

DE ANNALI EXCEPTIONE ITALIci contractus tollenda, & de diuerſis temporibus, & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus. TIT. XL.

Et interruptionibus earum. Quondam in Italico contractu annalis quædam exceptio oriebatur. Cæterùm quando hac in exceptione multæ altercationum moles prodibant, Imperator eam tollit per l.j. huius tit. Tractatur & de diuerſis temporibus & præſcriptionibus. Siquidem quædam vno die, quædam anno, quædam annis præſcribebantur. l.j. & vlt. huius tit. Denique de interruptionibus præſcriptionum diſſeritur, quæ multis modis fiunt.

DE ALLVVIONIBVS, ET PALVDIbus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis. TIT. XLI.

Id eſt, melioribus, & fertilioribus factis. Vide §. præterea. Inſtit. de rer. diuiſ.

DE SENTENTIIS PRAEFECTOrum prætorio. TIT. XLII.

Quis Præfectus prætorio dictus ſit, annotatum eſt ſuprà lib. j. In hoc titulo verò tractatur, à ſententia Præfecti prætorio prouocare non licere. l. vnic. huius tit.

QVOMODO ET QVANDO IVDEX ſententiam proferre debeat. &c. TIT. XLIII.

Hic titulus per ſe clarus eſt.

DE SENTENTIIS EX BREVICVLO recitandis. TIT. XLIIII.

Ex breuiculo, id eſt, ex ſcripto. l. ij. huius tit. ibi, & emendatas, ſubaudi ſententias, ſtatim in libellum ſecuta fidelitate conferant, ſcriptasq; ex libello partibus legunt. Breuiculus, vox eſt Breuiculus. *deminutiua à Breui, hoc eſt, ſchedula, ſcriptura, pictacioq;. Imppp. Valent. Valens & Gratian. infrà de conueniendis fiſci debit. Inter chartulas (inquiunt) confiſcati cuiuſdam Breuis aſſeueratur inuentus. In vetuſtis tamen Codicibus, itemq; Theodoſiano,*

doſiano, vulgata lectio, ſcilicet de ſententijs ex periculo recitandis, adprobatur: vt fortè dictio illa, periculum, ad experientiam memoriæ referenda ſit, id eſt, à tentamento.

DE SENTENTIIS, ET INTERLOCVTIONIBUS omnium Iudicum. TIT. XLV.

Hic titulus clarior eſt, quàm vt vllam verborum lucem deſyderet.

DE SENTENTIA, QVAE SINE CERTA quantitate profertur. TIT. XLVI.

Si in libello quid certi petitur: & ſententia certa ferenda eſt. Sin quid incerti petitur: Iudex quoque curare debet, vt (quoad eius fieri poteſt) certam ſententiam ferat. §. curare. Inſtitut. de actionib. Porrò aliquando non fieri poteſt, vt certa ſententia feratur, vt aut in cauſa noxali, aut cùm in genere quid petitur. Denique in iudicijs vniuerſalibus, vbi de hæreditate reſtituenda agitur, &c.

DE SENTENTIIS, QVAE PRO EO, quod intereſt, proferuntur. TIT. XLVII.

Intereſſe. *Intereſſe, eſt æſtimatio damni contingentis ex eo, quod quis facere debeat, atque omittit: vel quando facit, quod non debet: vel non dat, quod dare debet. Hic igitur diſſeritur, quomodo ſententiæ de eo, quod intereſt, ferri debeant.*

SI NON A COMPETENTE IVDICE iudicatum eſſe dicatur. TIT. XLVIII.

Sententia lata à non competenti, id eſt, ſuo, Iudice, ipſo iure nullius momenti eſt.

DE POENA IVDICIS, QVI MALE iudicauit, &c. TIT. XLIX.

Hic titulus planus eſt.

SENTENTIAM RESCINDI NON poſſe. TIT. L.

Et hic titulus planiſſimus exiſtit.

1. Neque deceſſoris ſui.] Prædeceſſoris.

DE

DE FRVCTIBVS, ET LITIVM expenſis. TIT. LI.

Nihil eſt verbis huius tituli apertius.

DE RE IVDICATA. TIT. LII.

Res iudicata dicitur, quæ finem pronuntiatione Iudicis, qua quis vel abſoluitur, vel condemnatur, accipit. In hoc ergo titulo tractatur, quomodo ex re iudicata actio iudicati alicui competit. Res iudicata.

DE EXECVTIONE REI IVDIcatæ. TIT. LIII.

In hoc titulo Imperator diſſerit, quo pacto ſententiam, quæ in rem iudicatam abit, exequi oporteat. Exequi verò eam poſſe, captis pignoribus, teſtatur l. ordo. eam. C. de. huius tit. Relatio.

DE VSVRIS REI IVDICATAE. TITVL. LIIII.

Quas vſuras is, qui rei iudicatæ non ſatisfecit, præſtare debeat, hoc in titulo Imperator diſputat.

SI PLVRES VNA SENTENTIA condemnati ſunt. TIT. LV.

Hic titulus manifeſtus eſt per ſe.

QVIBVS RES IVDICATA NON nocet. TIT. LVI.

Si à ſententia lata intra x. dierum fluxum prouocatum non eſt: res iudicata dicitur. Tum ſententia tam in ciuili, quàm in criminali cauſa, inter alios lata alijs non officit.

COMMINATIONES, EPISTOLAS, programmata, ſubſcriptiones authoritatem rei iudicatæ non habere. TIT. LVII.

In hoc titulo Imperator recenſet ea, quæ authoritatem rei iudicatæ non habent: cuiuſmodi ſunt, ſi quid minetur, ſi per epiſtolam quid decernat, ſi programmata, id eſt, publica edicta, publicas citationes ſuffigat, ſi ſubſcriptiones fiant à Iudice, &c. Programma.

SI EX FALSIS INSTRVMENTIS, vel teſtimonijs iudicatum ſit. TIT. LVIII.

Sententia lata ex falſis inſtrumentis, vel falſis teſtibus, intra xx. annorum ſpatium retractari poteſt. l. querelam. infrà ad leg. Corn. de falſ.

DE CONFESSIS. TIT. LIX.

Confeſſos pro iudicatis haberi, hic titulus tractat. l. vnic.

RES INTER ALIOS ACTA, VEL IVdicata alijs non noceat. TIT. LX.

Hic titulus planus eſt.

DE RELATIONIBVS. TIT. LXI.

Relatio. *Relatio eſt, quando ſuper cauſa aliqua ſuperior conſulitur, & interrogatur.*

II. Ad ſcientiam Principum.] Ad ſententiam, &c.

DE APPELLATIONIBVS, ET CONſultationibus. TIT. LXII.

Hic titulus eſt clarior, quàm vt vllis verbis illuſtrandus ſit.

X. SI ACTOR à curatore ordinatus, deteriorem calculum reportauerit.] Calculus hic accipitur pro prima ſententia definitiua. Calculus.

XXXI. Vrbanæ præfecturæ.] Vrbicariæ præfecturæ.

DE TEMPORIBVS, ET REPARAtionibus appellationum, ſeu conſultationum. TIT. LXIII.

Vnus annus proſequendæ appellationi datur, qui tamen (prout cauſa poſtularit) à Iudice moderari poteſt, & aliquando triennium appellanti datur. Hæc in hoc tit. tractantur.

II. Quod ſi tertius quoque lapſus fuerit temporalis.] Quòd ſi tertius quoque lapſus fatalis dies fuerit temporalis.

V. Et ea viris deuotis epiſtolaribus tradere.] Epiſtolares viros quidam volunt eorum referre ſpeciem, qui nunc apud concilia (vt vulgò vocant) Iuſtitiæ, in ſummorum aula Principum actis ſcribendis præpoſiti ſunt. Epiſtolares viri.

QVANDO PROVOCARE NON eſt neceſſe. TIT. LXIIII.

Hic titulus clarus eſt.

I. Sententiæ authoritate non obtinebit.] Sententiæ authoritatem,&c.

QVORVM APPELLATIONES NON recipiuntur. TIT. LXV.

Nihil obſcuri in hoc titulo habetur.

II. Prouocari licentiam ei non denegemus.] Non denegari.

SI PENDENTE APPELLATIONE mors interuenerit. TIT. LXVI.

Quid in hac ſpecie iuris ſit, hic tractatur.

DE HIS, QVI PROPTER METVM Iudicis non appellauerunt. TIT. LXVII.

Et hic titulus clariſſimus eſt.

SI VNVS EX PLVRIBVS APPELlauerit. TIT. LXVIII.

Quid iuris in hac ſpecie ſit, in hoc titulo deciditur.

SI DE MOMENTARIA POSSESSIOne fuerit appellatum. TIT. LXIX.

In hoc titulo Imperator tractat, quid iuris ſit, ſi de momentanea poſſeßione, id eſt, iudicio poſſeſſorio, appellatum ſit. Momentaria poſſeßio.

NE LICEAT IN VNA EADEMQVE cauſa tertiò prouocare,&c. TIT. LXX.

Hic titulus apertus eſt.

QVI BONIS CEDERE POSSVNT.

Cedere bonis, verbum iuris eſt, & ſignificat bona ſua creditoribus, improbè æs alienum contendentibus, permittere. In hoc titulo traditur, quid iuris ſit in bonorum ceßione, qui homines bonis cedere poſſunt. Cedere bonis.

IIII. LEGIS Iuliæ de bonis cedendis beneficium.] Lib.iiij.

 Codicis

Codicis Theodoſiani hic titulus inſcriptus eſt, Qui bonis ex lege Iulia cedere poſſunt.

VIII. Et nunc amplior.] Et iam nunc, &c.

DE BONIS AVTHORITATE IVDIcis poſsidendis, ſeu venundandis, & de ſeparationibus bonorum. TIT. LXXII.

In hoc titulo tria tractantur. Primùm de bonis authoritate Iudicis poſsidendis. Verbi gratia: Si debitor in ius vocatur, & non ſe ſiſtit iudicio, creditoribus datur copia petendi à Iudice, vt in poſſeſsionem bonorum debitoris immittantur. Deinde tractat de bonis venundandis. Exempli cauſa: Creditores, vbi in poſſeſsionem bonorum debitoris immiſsi ſunt, à Iudice petere poſſunt, vt eis integrum ſit, bona debitoris latitantis vendere. Poſtremò agit Imperator de ſeparationibus bonorum: puta, Separatio bonorum. *Creditores hæreditarij poſſunt à Iudice poſtulare, vt bona defuncti à bonis hæredis ſeparentur, & ex bonis defuncti ipſis fiat ſatis.*

Fidem ſequi alicuius. II. Si te non hæredum fidem ſecutum.] Fidem ſequi alterius, eſt eligere aliquem, cum quo rem habere, aut negotium nobis eſſe velimus.

X. In alias perſonas poſt definitum à nobis tempus tranſtulerint.] In antiquioribus Codicibus illa verba, à nobis, non habentur. Quapropter libet, ſecundum aliquos, hæc contexta verba aliter intelligere, videlicet ſtatutum tempus ſignificari, non quidem à lege, vt vulgò exiſtimatur, ſed ab ipſo Iudice: puta, quia creditor ex primo decreto ita miſſus eſt à Iudice in poſſeſsionem, vt ſi debitor intra annum, vel xx menſes non comparuerit, habeat ius vendendi ea bona, in quorum poſſeſsionem deſtinatus eſt. Tempus autem id Prætoris arbitrio ſtatuendum eſt. Et in cimeliarchio ſanctæ eccleſiæ illius ciuitatis.] Cimeliarchion. Cimeliarchion, locus eſt, in quo res pretioſæ & in delitijs habitæ reconduntur, lingua vernacula quidam appellant Gabinetum.

DE PRIVILEGIO FISCI. TIT. LXXIII.

Id eſt, rerum Imperialium.

DE PRIVILEGIO DOTIS. TIT. LXXIIII.

Hic titulus ſatis clarus eſt.

DE

DE REVOCANDIS IIS, QVAE PER fraudem alienata ſunt. TIT. LXXV.

Nec hic titulus, ut exponatur, opus habet.

CODICIS LIBER OCTAVVS.

DE INTERDICTIS. TITVL. I.

Interdicta erant formæ atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut iubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat. quod tunc maximè fiebat, cùm de poſſeſsione aut quaſi poſſeſsione inter aliquos contendebatur. §. j. Inſti. eod. Porrò illam verborum ſolennitatem hodie quidem ſublatam eſſe Imperator oſtendit in l. incerti iuris. hoc tit. Cæterùm ad exemplum interdictorum & hodie agi quoque monſtrat. Interdictum.

QVORVM BONORVM. TIT. II.

Hoc Interdictum proponitur gratia adipiſcendi bona corporalia, & intenditur in eum, qui vel pro hærede vel poſſeſſore poſsidet. Pro hærede poſsidere, eſt ſe hæredem putare, cùm nihil minus ſit. Pro poſſeſſore poſsidere, eſt cùm is, qui nullo iure vel partem hæreditatis, vel hæreditatem ex aſſe, id eſt, in ſolidum, ad ſe pertinere compertum habens, tamen poſsidet. §. adipiſcendæ. & §. pro hærede. Inſtit. de interdict. Interdictum quor. bon. Poſsidere pro hærede. Poſsidere pro poſſeſſore.

II. Si ex interdicto.] Si ex edicto.

QVORVM LEGATORVM. TIT. III.

Hoc interdictum competit hæredi, & bonorum poſſeſſori, & cuilibet ſucceſſori in ſolidum. Tum etiam hæredibus hæredum. Et intentatur in legatarios, qui præter voluntatem hæredis legata occupauerunt. Interdictum quor. leg.

VNDE VI. TIT. IIII.

Interdictum vnde vi. *Hoc Interdictum eſt recuperandæ poſſeſsionis. Siquidem beneficio eius ſpoliatus ſuam poſſeſsionem, ex qua extruſus fuerat, recuperat. §. recuperandæ. Inſt. de interdict.*

X. Nec conductoribus.] Ita nec, &c. Impunè procedere.] Impunè cedere.

XI. Inter Illyricianam aduocationem.] Inter Illyricanam, &c.

SI PER VIM, VEL ALIO MODO abſentis poſſeſsio turbata ſit. TIT. V.

In hoc titulo Imperator tractat, quo pacto extraneus, nimirum amicus, colonus, libertus, ſeruus, aliquam poſſeſsionem abſentis retinens, huiuſmodi poſſeſsionem vel ſibi ablatam vel quoquo modo turbatam recuperet.

I. Quia minimè ipſis dictio cauſæ mandata ſit.] Deciſio cauſæ.

VTI POSSIDETIS. TIT. VI.

Interdictum vti poſsidetis. *Hoc interdicto aliquis defenditur in poſſeſsione ſua, in qua ei ab alio negotium exhibetur.*

DE TABVLIS EXHIBENDIS. TITVL. VII.

Interdictum de tab. exhib. *Hoc interdicto aliquis conſequitur, vt tabulæ teſtamenti exhibeantur, id eſt, oſtendantur, & in publicum proferantur.*

DE LIBERIS EXHIBENDIS SEV deducendis, & de libero homine exhibendo. TIT. VIII.

Interdictũ de lib. hom. exh. *In hoc titulo tractantur duo interdicta: quorum vnum eſt, de liberis exhibendis, ſeu deducendis: alterum, de libero homine exhibendo, de quo tamen in hoc tit. nulla lex mentionem facit. Cæterùm interdictum hoc vltimum locum habet, cùm quis dolo malo hominem liberum, & quidem inuitum retinet. l. j. ff. de lib. hom exhib.*

DE PRECARIO, ET SALVIANO interdicto. TIT. IX.

Precario poſſidere. *Precario poſsidetur, quod precibus alicuius poſsidendum datur:*

tur: de quo quid iuris ſit, hîc tractatur. Porrò Saluianum Interdictum competit locatori fundi ruſtici in colonum & eius hæredem, & competit locatori ad adipiſcendam poſſeßionem eorum, quæ tacitè ei obligata ſunt contra colonum, &c. Saluianũ interdictum.

I. Si te non remittendo pignus.] Si te non remittente pignus.

DE AEDIFICIIS PRIVATIS.

TITVL. X.

Quid iuris ſit in ædificijs priuatis, & ædificandis & reficiendis, hîc traditur.

II. Et marmora detrahere.] Diſtrahere.

IIII. Cum centeſimis.] Cum centeſimis vſuris.

X. Oſdroenam.] Vel Oſtænam. Atque Helenopontum.] Atque Helleſpontum.

XI. Sciat non ſolùm fabricata demolienda.] Fabricam demoliendam.

DE OPERIS NOVI NVNTIAtione.

TIT. XI.

In hoc titulo Imperator tractat de nuntiatione & prohibitione noui operis. Et nuntiatio locum habet, cùm quis in fundo meo ædificare conatur. Nuntiatio noui operis.

DE OPERIBVS PVBLICIS.

TIT. XII.

Hic titulus apertus eſt.

II. Accepto ferri oportere cognoſcatur.] Oportere cognoſcas.

X. Subſtitutioni deputamus.] Reſtitutioni. Non ſterilia iuga.] Iugera.

DE RATIOCINIIS OPERVM publicorum, & patribus ciuitatum.

TIT. XIII.

Hic titulus per l. vnic. ſatis declaratur. Ratiocinium computandi (quod dicitur) actum ſignificat. Ratiocinium.

DE PIGNORIBVS, ET HYPOthecis.

TIT. XIIII.

Pignoris appellatione ea propriè res continetur, quæ ſimul Pignus.

etiam

Hypotheca. *etiam traditur creditori, maximè ſi mobilis ſit. At ea, quæ ſine traditione, nuda conuentione, tenetur, propriè hypothecæ appellatione contineri dicitur. §. item Seruiana. Inſt. de actionib.*

Metaxarij. XXVII. Vel metaxarij.] Metaxa, ſericum: à quâ Metaxarij negotiatores, qui ſericum vel emunt, vel vendunt.

IN QVIBVS CAVSIS PIGNVS TAcitè contrahitur. TIT. XV.

Hic tit. planus eſt.

I. Qui cenſentur.] Id eſt, quibus cenſus imperatur.

IIII. Et item conſtitutum.] Et ratione conſtitutum.

SI ALIENA RES PIGNORI data ſit. TIT. XVI.

Quid iuris in hac ſpecie ſit, hîc tractatur.

I. Si tamen pecuniam creditoris in rem domini verſam conſtabit.] Aliàs, vniuerſam conſtituit.

QVAE RES PIGNORI OBLIGARI poſſunt, vel non, &c. TIT. XVII.

Hic titulus apertus exiſtit.

VII. Ex quo tributorum illatio tardetur.] Retardetur.

QVI POTIORES IN PIGNORE habeantur. TIT. XVIII.

Hic iſtam regulam ſerua in pignoribus, Qui prior eſt tempore, potior eſt iure l. ſi fundum. hoc tit.

DE HIS, QVI IN PRIORVM CREditorum locum ſuccedunt. TIT. XIX.

In hoc titulo Imperator tractat, quinam (ſi vni plures ſint creditores) vnus in locum alterius ſuccedat.

SI ANTIQVIOR CREDITOR PIgnus vendiderit. TIT. XX.

Quid in hac ſpecie iuris ſit, hîc tractatur.

I. Si vendiderit.] Si vendidiſſet.

SI COMMVNIS RES PIGNORATA ſit. TIT. XXI.

Hic titulus clarus eſt.

I. FRATER tuus.] Frater veſter.

DE PRAETORIO PIGNORE, ET VT in actionibus etiam debitorum miſsio prætorij pignoris procedat. TIT. XXII.

Pignus prætorium fit per miſsionem in poſſeſsionem ex primo Prætoris vel Iudicis decreto. l.non eſt mirum. §.ſciendum. ff.de pign.act. Porrò illa permiſsio in poſſeſsionem hoc efficit, vt creditor in ea retentionem & actionem hypothecariam obtineat. l.final.huius tit. Et hoc quidem in prima huius tit.parte agitur. In ſecunda parte Imperator tractat,quòd miſsio prætorij pignoris etiam in actionibus & nominibus, quæ debitori competunt,fieri queat. Pignus prætorium.

SI IN CAVSA IVDICATI PIGNVS captum ſit. TIT. XXIII.

Quid in hac ſpecie iuris exiſtat,hic titulus agitat.

SI PIGNVS PIGNORI DATVM SIT. TITVL. XXIIII.

Quid iuris hac in ſpecie ſit,hîc tractatur.

DE PARTV PIGNORIS ET OMNI cauſa. TIT. XXV.

Vt actio hypothecaria vel pignoraticia locum ſibi arrogat in ancilla obligata, ita quoque in partu, & omni cauſa, ſeu acceſſione locum ſibi vendicat.

DE REMISSIONE PIGNORIS. TIT. XXVI.

In hoc titulo agitur, quinam pignus remittatur, ſeu diſſoluatur.

ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM pecuniam pignus teneri. TIT. XXVII.

Hic titulus planus eſt.

DE DISTRACTIONE PIGNORVM.
TITVL. XXVIII.

In hoc titulo tractatur, quomodo creditor rem ſibi oppoſitam diſtrahere, ſeu alienare, ſiue vendere poßit.

XVII. Venundatæ.] Venundantem.

XX. Id eſt, pignoratitia ſuperflui competit actio.] Pignoratitia de ſuperfluo.

DEBITOREM VENDITIONEM PIgnorum impedire non poſſe. TIT. XXIX.

Debitor neque inter viuos, neque in vltima voluntate poteſt impedire, quo minus creditor pignus vendendi copiam, quam vel ex lege vel ex pacto habet, vendere poßit.

SI VENDITO PIGNORE AGATVR.
TITVL. XXX.

Quando creditor, cui eſt facta copia pignus vendendi, illud vendiderit minore pretio: æquè æquum eſt, vt debitor ſibi conſulat, hîc tractatur.

DE LVITIONE PIGNORIS.
TIT. XXXI.

In hoc titulo diſſeritur, quo pacto luatur, ſeu liberetur pignus. Et luitur pignus ſolutione, & ſatisfactione totius debiti. l.j. & vlt. huius tit.

SI VNVS EX PLVRIBVS HAEREDIbus creditoris, &c. TIT. XXXII.

Quid in hoc tit. iuris ſit, hîc tractatur.

SI PIGNORIS CONVENTIOnem, &c. TIT. XXXIII.

Quid in hac ſpecie iuris ſit, hîc agitur.

DE IVRE DOMINII IMPETRANDO.
TITVL. XXXIIII.

Quando creditor dominium in pignore adquirat, in hoc titulo tractatur.

III. In reſiduum, &c.] In reſiduo.

DE PACTIS PIGNORVM, ET DE commiſſoria lege in pignoribus reſcindenda. TIT. XXXV.

In hoc tit. diſſeritur de pactis, quæ in pignorum obligationibus interponi ſolent. Diſſeritur & de lege commiſſoria, quam Imperator in pignoribus nihil iuris habere vult. Eſt autem lex commiſſoria, verbi gratia: Vendo tibi domum hac lege atque conditione, vt ſi intra Calendas Martias pretium non numeraueris, domus inempta exiſtat. l. ij. ff. de leg. commiſſ. Hæc lex commiſſoria hîc reſcinditur. Lex commiſſoria.

DE EXCEPTIONIBVS, ET PRAEſcriptionibus. TIT. XXXVI.

Quid in hoc titulo tractatur, ex verbis eius liquidò conijcitur.

IIII. Omnes integras defenſiones eſſe.] Vobis eſſe.

DE LITIGIOSIS. TIT. XXXVII.

Res litigioſa dicitur, tam res mobilis quàm immobilis, de qua adhuc litigatur. Quid iuris ſit in re litigioſa, in hoc titulo comperies. Litigioſa res.

DE CONTRAHENDA, ET COMMITtenda ſtipulatione. TIT. XXXVIII.

Stipulatio eſt verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumq́; ſe id, quod interrogatus eſt, ſpondet. l. v. §. ſtipulatio. ff. eod. In hoc tit. diſſeritur, quibus verbis & contrahatur & committatur ſtipulatio. Stipulatio.

XII. Vel daturum ſtipulatori.] Vel daturum ſtipuletur.

XIIII. Et hoc iterum dubitabatur.] Et hìc iterum, &c. Et omni exceptione maiores.] Teſtes omni exceptione maiores dicuntur, qui nulla penitus exceptione ſubmoueri poſſunt. Teſtes omni exceptione maiores.

XV. Quòd ipſe ſufficiat ad huiuſmodi operis complementum.] ad huius operis completionem.

DE INVTILIBVS STIPVLATIOnibus. TIT. XXXIX.

Hoc titulo clarius eſt nihil.

DE DVOBVS REIS STIPVLANDI & promittendi. TIT. XL.

Reus ſtipulandi & promittendi. *Reus ſtipulandi is dicitur, qui ſtipulatur, id eſt, interrogat: Reus promittendi is, qui promittit. l. j. ff. eod. At obligatio duorum reorum conſtituitur ſtipulatione, emptione, venditione, conductione, depoſito, commodato, teſtamento, &c. Hæc obligatio hoc efficit, vt cùm duo eandem pecuniam pollicentur, aut ſtipulati ſunt, ipſo iure ſingulis in ſolidum debeatur, & ſinguli debeant.*

DE FIDEIVSSORIBVS, ET MANdatoribus. TIT. XLI.

Fideiuſſor. *Fideiuſſor in præſenti titulo accipitur pro eo, qui intercedente ſtipulatione ſe pro alio obſtringit, obſtrictus quoque maneat.*
Mandator. *Porrò Mandator is dicitur, qui aliquid alicui mandat, & is ſolo conſenſu obligatur.*

XXI. Siue pignori obligata.] Siue pignoris obligata iure.

XXVI. Non ſtatim pecunias pro eo ſtipulatas inferre.] Non autem ſtatim ſummam pro eo ſtipulatam inferre.

DE NOVATIONIBVS, ET DELEgationibus. TIT. XLII.

Nouatio. *Nouatio eſt prioris debiti in aliam obligationem, aut naturalem aut ciuilem, transfuſio. Exempli gratia: Vendidi Sempronio equum xxx. aureis, & Sempronius emptor precibus agit, quò liceat ſibi illos xxx. ex mutuo habere hac ratione, vt prior conuentio perimatur, &c. Hac ſpecie obligatio ex empto*
Delegatio. *in obligationem ex mutuo transfunditur. Delegatio eſt, quando meo loco alium reum vel creditori do, vel ei, cui creditor iuſſerit. Ex hic titulus ſatis manifeſtus exiſtit.*

DE SOLVTIONIBVS, ET LIBERAtionibus. TIT. XLIII.

Nihil eſt hoc titulo manifeſtius.

XIII. Si obligatum.] Si obligatum hominem. Pòſt acceptilatione liberaſti.] Poſt acceptilationem, &c.

DE ACCEPTILATIONIBVS.

TIT. XLIIII.

Acceptilatio eſt imaginaria ſolutio. §.eſt autem.Inſtit.quib. mod.toll.oblig.

DE EVICTIONIBVS.

TIT. XLV.

Euictio eſt aut rei emptæ, aut alia ex honeſta cauſa acceptæ, Iudicis decreto interpoſito, abductio vel amiſſio. l.euicta. §.j. ff.eod.Verbi gratia: Emo mihi abs te tunicam.hæc non ita multò poſt alteri ſententia Iudicis adiudicatur & euincitur. Tu, qui mihi tunicam vendidiſti, de euictione obſtringeris. Euictio.

XXX. Quòd duplum,qui à matre.] Quòd duplum is, qui à matre tua.

CREDITOREM EVICTIONEM non debere. TIT. XLVI.

Creditor, ſi rem ſibi pignori oppoſitam, aut ex pacto, aut alia quapiam cauſa re euicta, vendit: de euictione non obligatur. Et hoc vero conſentaneum eſt, niſi euictionem promittat. l.j. huius tit.

DE PATRIA POTESTATE.

TIT. XLVII.

Hic titulus ſatis manifeſtus eſt.

VI. Abdicatio.] Abdicatio fiebat,cùm filius patrem iniuria affeciſſet,aut minus audiens dicto fuiſſet. Eum pater ad Iudices vocabat,& probata cauſa permittebatur abdicatio.Abdicatio viuente patre fieri conſueuit, & hoc ex qualiquali cauſa. Exhæredatio per ſolos parentes, qui poteſtatem habent erga liberos, & demum mortuo parente effectum ſortitur: cùm & viuentis non eſt hæres, ita neque exhæres eſſe debeat. Abdicatio.

IX. Petendi monſtratum iure,manifeſtè declarat.] Petenti nomine eius monſtratum, iure manifeſto,&c.

DE ADOPTIONIBVS.

TIT. XLVIII.

Vide hunc titulum in Inſt.eod.

DE EMANCIPATIONIBVS LIberorum. TIT. XLIX.

Emancipatio. *Emancipatio eſt manus traditio, & quædam ſimilitudo venditionis exiſtit: quia & in emancipationibus præter illum,* Fiduciarius pater. *hoc eſt, certum patrem, alius pater adhibetur, qui Fiduciarius nominatur. Ergo iſte naturalis pater filium ſuum fiduciario mancipat, hoc eſt, manu tradit, à quo fiduciario patre naturalis pater vnum, aut duos nummos, quaſi in ſimilitudinem pretij, accipit, & iterum cum acceptis nummis fiduciario patri tradit: hoc ſecundò & tertiò fit, cùm fiduciario patri mancipat, ac tradit: & ſic de patris poteſtate exit. Quæ tamen emancipatio ſolebat ante Præſidem fieri, modò ante Curiam facienda eſt, vbi quinque teſtes ciues Rom. in præſenti erunt, & pro illo,* Libripens. *qui Libripens appellatur, id eſt, ſtateram tenens, & qui Ante-* Anteſtatus. *ſtatus appellatur, alij duo: vt ſeptem teſtium numerus impleatur. Hæc, quò hic titulus rectius intelligatur, ex lib. j. Inſt. Caij Iuriſconſulti adſcripta ſunt.*

DE INGRATIS LIBERIS. TITVL. L.

Filius manumiſſus ob ingratitudinem notabilem, in patriam poteſtatem reuocari poteſt. l. j. huius tit.

DE POSTLIMINIO, ET REDEMptis ab hoſtibus. TIT. LI.

Hic titulus apertus eſt ſatis.

I. Samartina nata.] Sarmatia.

XVII. Cùm pretium ſoluitur.] Cùm pretium ſoluerint.

XX. Et tantundem à ſuis apparitionibus exigendas.] A ſuis apparitoribus.

DE INFANTIBVS EXPOSITIS LIberis & ſeruis, & de his, qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt. TIT. LII.

Sanguinolēti. *Sanguinolenti dicuntur iamiam & recens nati. lib. v. Cod. Theodoſiani ſub tit. De his, qui ſanguinolentos emptos vel nutriendos acceperunt, lex eſt, cuius caput eſt, Secundum ſtatuta priorum Principum, ſi quis à ſanguine quemquam huiuſmodi*

compar

comparauerit. Item eod.lib.v. ſub tit.de infant.expoſ. lex eſt Conſtantini A. ad Ablauium P.P. ad finem cuius ſic habetur: Omni repetitionis inquietudine penitus ſubmouenda eorum, qui ſeruos ac liberos ſcientes propria voluntate domo recens natos abiecerint.

QVAE SIT LONGA CONSVETUDO. TIT. LIII.

Hic titulus clarior eſt, quàm vt exponendus ſit.

III. Principijs.] Alij Codices Principibus, & principalibus, legunt.

DE DONATIONIBVS. TIT. LIIII.

Nec eſt, quòd in hoc titulo aliquid verborum fiat.

XXXIII. Procuratorem ceſſarum ſibi per donationem actionum dare.] Super donatione actionum dare.

XXXIIII. Quàm à nobis ſanctum eſt.] Sancitum.

XXXV. Neceſsitatem ei imponi.] Imponimus. Quam donauerit.] Quam nominauerit.

XXXVII. Id eſt, ſeſtertius nummi vnius aſsium quatuor.] Vnius aſsis, vel quatuor.

DE DONATIONIBVS, QVAE SVB modo, vel ſub conditione, vel ex certo tempore conficiuntur. TIT. LV.

In hoc titulo diſſeritur de donationibus, quæ fiunt ſub modo. Verbi gratia. Do tibi ducentos aureos, vt quotidie iuri operam des. Quæ fiunt ſub conditione, vt: Dono te centum aureis, ſi mihi hunc librum effectum reddideris. Diſſeritur & de donationibus, quæ fiunt ex certo tempore. vt, Do tibi centum ducatos, quos à me ad Calendas Martias fide pluſquam Attica accipies.

DE REVOCANDIS DONATIOnibus. TIT. LVI.

Hic titulus clarus exiſtit.

X. Vel iacturæ molem ex iniurijs ſuis ingerat.] Ex inſidijs ſuis.

ſuis. Et fragilitatem ridere donatoris.] Et frugalitatem, &c. Vel aduerſus eius ſucceſsionem.] Succeſſores.

DE MORTIS CAVSA DONAtionibus. TIT. LVII.

De his donationibus vide Inſt. de donat. ad principium.

DE INFIRMANDIS POENIS COELIbatus, & orbitatis, & de decimarijs ſublatis. TIT. LVIII.

Quondam ei, qui cœlebs viuere volebat, cauſa mortis donari poterat nihil. id hodie corrigitur. Item, Decima pars eorum, quæ à coniuge relinquebantur, ei, qui ſine liberis, & ſic orbus erat, detrahebatur, & fiſco inferebantur. Id quod etiam corri-

Decimarij. *gitur hodie. Et qui hanc decimam partem amittebant, Decimarij dicebantur.*

II. INTER viros & vxores rationem ceſſare ex lege Papia de-

Lex Papia. cimarum.] Tertio capite legis Papiæ cauebatur, vt ſi vir & vxor filios non haberent: quod alter alteri reliquiſſet, decima parte fiſco adiudicaretur. quæ lex ſublata eſt per hanc conſtitutionem. Quidam putant hanc legem Papiam emendatam fuiſſe à diuo Auguſto, quia etiam ſimpliciter ab Authoribus lex Iulia appellatur.

DE IVRE LIBERORVM. TIT. LIX.

Olim ſi vel pater vel mater filio emancipato ſuccedere volebat, à Principe impetrandum erat. At hodie citra Principis impetrationem tam pater quàm mater ſuccedit.

I. NEMO poſt hæc.] Nemo poſthac.

CODICIS LIBER NONVS.

QVI ACCVSARE NON POSſunt. TIT. I.

Hic titulus manifeſtus eſt.

III. Vt veniant ad cauſam ingerendam.] Ad cauſam agendam.

XVII. A beatitudine ſeculi noſtri.] Id eſt, noſtri temporis.

XX. Maieſtatis autem crimen excipimus.] Maieſtatis autem crimen amputari.

DE ACCVSATIONIBVS ET INSCRIptionibus. TIT. II.

Hic titulus clarus quoque eſt. Hoc vnum ſciendum eſt, Inſcribere nihil eſſe aliud, quàm ſe obſtringere ad eam pœnam, quam reus ſubire deberet, ſi actor ſuperior in cauſa euaſiſſet. Inſcribere.

II. Si cvidam crimini obnoxius ſeruus, &c.] Si cuiuſdam criminis, &c.

VII. Verùm ſi falſis nécne notorijs inſimulatus, id eſt, accuſatus ſit: perpenſo iudicio deſpici debet.] Quidam hunc locum ita legendum putant, Verùm falſis nécne notarijs inſimulatus ſit, perpēſo, &c. Notoria ſunt teſtificationum genus. Notoria.

XIIII. In publicis criminibus non oportere emendicatis ſuffragijs decretorum.] Emendicata ſuffragia appellantur, quæ leuiter cauſam adiuuant, vt potentium commendationes, & ciuitatum in alicuius honorem decreta. Hæc verba, Emendicata ſuffragia, referuntur inter prouerbia Iuriſconſultorum. Emendicata ſuffragia.

DE EXHIBENDIS, ET TRANSMITtendis reis. TIT. III.

In hoc titulo Imperator diſſerit, quo pacto rei exhibendi, id eſt, iudicio ſiſtendi ſint. Exhibendi verò ſunt rei, ſi Iudex id decreuerit. Tum diſſerit, de reis tranſmittendis, ſcilicet aut ad Iudicem eorum, aut locum, vbi crimen deſignarunt. Exhibere reos. Tranſmittere reos.

I. Vel perſonæ qualitatem.] Vel etiam perſonæ, &c.

DE CVSTODIA REORVM. TIT. IIII.

Hoc titulo nihil clarius eſſe poteſt.

I. Qui ſtatorum funguntur officio.] Qui ſtratorum, &c.

II. Ita enim quaſi ſub publico teſtimonio.] Publicum teſtimonium dicitur, quod coram multis fit. Publicum teſtimonium.

DE PRIVATIS CARCERIBVS inhibendis. TIT. V.

Nemini poteſtas eſt, priuatum carcerem habere, præter magiſtratum.

NN I. Vt

I. Vt ſæpedicta nefandiſsimorum hominum arrogantia modis
Arrogantia. omnibus opprimatur.] Arrogantia, pro temeritate violatæ legis.

SI REVS VEL ACCVSATOR mortuus fuerit. TIT. VI.

In hoc titulo tractatur, an ab obitu vel rei vel actoris hæredes obſtringantur. Et ferè dici ſolet, quòd regulariter non, ſi modò criminalis aliqua actio intentata ſit. l. j. & ij. huius tit.

SI QVIS IMPERATORI MALEdixerit. TIT. VII.

Et hoc quidem animo iniuriandi, ad Imperatorem remittendus eſt. l. vnic. huius tit.

I. Ad noſtram ſcientiam referatur.] Hoc ad noſtram, &c.

AD LEGEM IVLIAM MAIEſtatis. TIT. VIII.

Crimen læſæ maieſtatis. *Hic Imperator tractat, qua pœna mulctandi ſunt hi, qui crimen læſæ maieſtatis commiſerunt. Porrò crimen læſæ maieſtatis eſt, quando aliquid vel contra Imperatorem, vel Rempubl. moliuntur homines. §. publica iudicia. Inſt. de pub. iud.*

IIII. Quæ iuxta legem debebantur.] Filijs debebantur.

VII. In hac cauſa in caput domini ſerui torquentur.] In hac cauſa, id eſt, propter cauſam maieſtatis.

AD LEGEM IVLIAM DE ADVLterijs & ſtupro. TIT. IX.

Hic titulus ſatis manifeſtus eſt.

XVII. Vt vana indignatione.] Quòd vana, &c.

XX. Quæ per vim ſtupro comprehenſæ ſunt.] Compreſſæ ſunt.

XXV. Tamen cùm ancillas te comprehendiſſe.] Compreſſiſſe.

Obex. XXXIII. Nec earum obice.] Obex ſignificat cuiuſcunque rei obiectionem, ſiue obſtaculum.

SI QVIS EAM, CVIVS TVTOR fuerit, corruperit. TIT. X.

Qua pœna is adficiendus ſit, hîc diſſeritur.

DE

DE MVLIERIBVS, QVAE SE PROprijs ſeruis iunxerunt. TIT. XI.

Qua pœna tam mulieres, quàm ſerui mulctari debeant, hoc in tit. tractatur.

AD LEGEM IVLIAM DE VI PVblica, ſeu priuata. TIT. XII.

Hac lege punitur vis publica, id eſt, quæ fit armis: punitur & priuata, quæ abſque armis fit. Vis publica & priuata.

VII. Et in ea requiri, quis ad quẽ venerit poſsidentem.] Quid ad quem peruenerit poſsidentem.

X. Habendi Bucellarios, vel Iſauros.]. Bucellarij dicuntur Gallogræci ſecundum Suid. Alij dicunt Bucellarios, equites fuiſſe in exercitu Rom. quibus Magiſter militum per Orientem præerat, alios iuniores dictos, alijsq; ſeniorum nomen fuiſſe. vt exiſtimare liceat hoſce milites, cùm miſsionem accepiſſent, latrocinari & rapto viuere ſolitos. Iſauri Gallogræcis proximi, cum huiuſmodi ſocijs latrocinia exercebant. Bucellarij. Iſauri.

DE PARTV VIRGINVM, SEV VIduarum, &c. TIT. XIII.

Qua pœna torquendus ſit is, qui honeſtam mulierem rapiat, hîc traditur.

DE EMENDATIONE SERVORVM. TITVL. XIIII.

Hic titulus clarus exiſtit.

DE EMENDATIONE PROPINquorum. TIT. XV.

Nec hic titulus vllam lucem deſyderat.

AD LEGEM CORNELIAM DE Sicarijs. TIT. XVI.

Hac lege homicidæ puniuntur, qui Sica, hoc eſt, cultro ferreo hominem interficiunt. §. ſicarij. Inſt. de publ. iudic. Sica.

DE HIS, QVI PARENTES, VEL LIberos occiderunt. TIT. XVII.

Titulus planiſsimus eſt.

I. Aut omninò affectionis eius qui nuncupatione parricidij continetur.] Aut omninò adfinitatis eius, quæ nuncupatione parentum continetur.

DE MALEFICIS, ET MATHEMATICIS,& cæteris ſimilibus. TIT. XVIII.

Malefici. Mathematici. *Malefici in præſenti titulo dicuntur, qui malis artibus homines extinguunt. Mathematici verò hi damnantur, non qui honeſtiſsima Mathematum ſtudia docent, ſed qui diuinationibus & auſpicijs homines ludificantur.*

VI. Et manes accitos audent ventilare.] Et manibus accitis,&c.

VII. Vel magicis cantaminibus aſſuetus.] Vel magicis carminibus,&c.

IX. Et iudiciorum oculis.] Et Iudicum oculis.

DE SEPVLCHRO VIOLATO. TIT. XIX.

Qua pœna ſepulchri violatores adfici debeant, hîc diſſeritur.

V. Ad buſta diem functorum.] Defunctorum. Proximum ſacrilegio maiores ſemper habuerint.] Maiores noſtri,&c.

AD LEGEM FAVIAM DE PLAGIARIJS. TIT. XX.

Plagiarij. *Ad legem Flauiam, &c. Hac lege puniuntur plagiarij, id eſt, qui ſeruis perſuadent, vt à dominis fugiant: qui hominem, quem ſciunt eſſe liberum, emunt venduntq́; , aut pro ſeruo tenent. Item qui liberum emunt venduntq́;. Item qui ſeruum ſeruamq́;, aut inuito aut inſciente domino celant, vinctumq́; habent, &c.*

XVI. Ingenuus autem gladio conſumatur.] Conſtantinus (ſi legis verba inſpiciantur) non ingenuus ſcripſit, ſed liber, eumq́; qui libertate donatus eſt,intellexit.

AD LEGEM VISCELLIAM. TIT. XXI.

Hic titulus declaratur per l.j.

I. Circa honores.] Contra honores. Singulos pro viribus attributos eſſe.] Adſtrictos eſſe. Qui ſint Attributi, ſuo declarauimus loco.

AD LEGEM CORNELIAM, DE falſis. TIT. XXII.

Hac lege punitur, qui falſum quid committit, vt qui teſtamentum, vel aliud inſtrumentum falſum ſcripſerit, ſignauerit, recitauerit, ſubiecerit, ſciens, dolo malo. §. item lex Cornelia. Inſt. de publ. iudic. Lex Corn. de falſ.

IX. Quòd ſi criminaliter cœptum.] Quòd ſi criminaliter conceptum iudicium.

XVI. De fide teſtamenti.] De fide teſtamenti quærenti.

XVII. Quæ iure ſubſtitit.] Quæ iure non ſubſtitit.

XXII. Auſpicio conteſtatæ actionis.] Accuſationis.

DE HIS, QVI SIBI ADSCRIBVNT in teſtamento. TIT. XXIII.

Is qui aliquid commodi ex teſtamento ſibi adſcribit, in legem Corneliam peccat, vt in hoc tit. videre licet. Additur verò, quibus modis quis excuſari queat à lege Cornelia.

III. Veniam dederunt.] Rarò dederunt.

DE FALSA MONETA. TIT. XXIIII.

Qua pœna adficiendus ſit is, qui falſam monetam aut excuſſit, aut excudi curauit, aut conſilium, vt ea excuderetur, dedit, in hoc tit. dicitur.

II. Quicumque ſolidorum adulter poterit reperiri.] Adulter ſolidorum, id eſt, qui ſolidos cudit adulterinos, hoc eſt, falſos. Adulter ſolidorum.

DE MVTATIONE NOMINIS. TIT. XXV.

Mutationem nominis fraudulentam prohibitam eſſe, hîc tractatur.

AD LEGEM IVLIAM DE AMBITV. TITVL. XXVI.

In hoc titulo prohibetur, ne quis honorem, quo ſemel functus eſt, ambiat, pœnam daturus, ſi id faciat.

AD LEGEM IVLIAM REPETVNdarum. TIT. XXVII.

Hac lege puniuntur ij, qui cùm forent magiſtratus, prouin- Lex Iulia repetundarum.

cialibus aut vi aut dolo eripuerunt pecunias, aut vaſa pretioſa, veſtem, frumentum, nummos: quorum omnium reus agitur à Cic. Verres ille Siciliæ prouinciæ depopulator.

DE CRIMINE PECVLATVS. TIT. XXVIII.

Huius criminis obnoxij ſunt, qui publicam pecuniam, vel rem ſacram, vel religioſam furati fuerint. §.item lex Iulia. Inſt. de publ. iudic.

DE CRIMINE SACRILEGII. TITVL. XXIX.

Hic titulus clarus eſt.

DE SEDITIOSIS, QVI PLEbem, &c. TIT. XXX.

Et hic titulus ſatis planus eſt.

QVANDO CIVILIS ACTIO CRIMINALI præiudicet, &c. TIT. XXXI.

Actio ciuilis. Actio criminalis.

Actio ciuilis eſt, quando quis ciuiliter, & non ad pœnam & vindictam, agit. Actio criminalis dicitur, quando quis de crimine ad pœnam & vindictam in iudicio experitur. Porrò quando actio ciuilis criminali præiudicet, vide l. vnic. huius tit.

DE CRIMINE EXPILATAE HAEreditatis. TIT. XXXII.

Crimen expilatæ hæreditatis.

Huic crimini obnoxius eſt is, qui alienam hæreditatem expilat, id eſt, extenuat, dum vel hæreditas nondum eſt adita, vel dum res ab hærede non adprehenſæ ſunt. l. ij. ff. eod.

DE VI BONORVM RAPTORVM. TITVL. XXXIII.

Hunc titulum in Inſt. vide expoſitum.

DE CRIMINE STELLIONATVS. TIT. XXXIIII.

Stellionatus crimen.

Huius criminis reus agendus eſt is, qui ſibi in aliqua re non conſtat, & mendacia aperta profert. Porrò hæc accuſatio locum

ſibi

ſibi vendicat, quando nulla alia accuſatio, qua eum, qui deliquit, premamus, nobis in promptu eſt.

II. Velut proprias ſuas obſtrinxit.] Obſtringere res ſuas, eſt pro pignore obligare. Obſtringere res ſuas.

DE INIVRIIS. TIT. XXXV.

Hic titulus manifeſtior eſt, quàm vt enodandus exiſtat.

DE FAMOSIS LIBELLIS. TIT. XXXVI.

Famoſi libelli nomine publici iudicij continentur: tametſi in tractatu publicorum iudiciorum non connumerentur. Nec hic titulus vllam declarationem requirit.

DE ABIGEIS. TIT. XXXVII.

Abigei dicuntur animalium fures, latrunculiq́; , authore Valla lib. vj. Abigei.

DE NILI AGGERIBVS NON rumpendis. TIT. XXXVIII.

Qua pœna aggerum Nili ruptores mulctari debeant, in hoc tit. diſſeritur.

DE HIS, QVI LATRONES, VEL alijs criminibus reos occultauerint. TIT. XXXIX.

Hic titulus planiſſimus eſt.

DE REQVIRENDIS REIS. TIT. XL.

In hoc titulo tractatur, quo pacto rei requirendi, id eſt, quærendi ſint.

DE QVÆSTIONIBVS. TIT. XLI.

Quæſtiones dicuntur, cùm crimina per tormenta inquiruntur. Quando verò, & qui homines per quæſtiones inquirendi ſint, in hoc tit. agitur. Quæſtiones.

XIIII. Ad quem ex hæreditate pertineat.] Ad quem hæreditas pertineat.

XV. Res

XV. Res alijs permiſſæ ſunt.] Præſtitæ ſunt.

XVI. Et quæ nefanda dictu ſunt.] Et quæ nefanda dicta ſunt.

DE ABOLITIONIBVS.

TIT. XLII.

Abolitio. *Abolitio eſt accuſationis inſtitutæ peremptio. Quando verò hæc concedatur, & à quo concedi poſsit, in hoc tit. diſſeritur.*

DE GENERALI ABOLITIONE.

TIT. XLIII.

Abolitio generalis. *Generalis abolitio dicitur, qua omnes accuſationes ſimul abolentur, quæ à ſolo Principe impertitur & indulgetur. A quo facta, quando accuſatio reuocari queat, in hoc titulo comperies.*

VT INTRA CERTVM TEMPVS CRIminalis quæſtio terminetur. TIT. XLIIII.

Quæſtio criminalis. *Quæſtio criminalis, id eſt, quando de crimine ad pœnam & vindictam agitur, intra biennium ſimul ac lis conteſtata eſt, abſoluenda eſt. l. fin. huius tit.*

II. Niſi fortè intra ſtatutas temporis metas.] Intra ſtatuti temporis metas.

AD SC. TVRPILLIANVM.

TIT. XLV.

SC. Turpillianum. *Hoc Senatuſconſultum locum ſibi vendicat, quando quis accuſationem publici criminis cauſa iam inſtructa deſerit. l. j. huius tit.*

DE CALVMNIATORIBVS.

TIT. XLVI.

Hic titulus clarior eſt, quàm vt operam alicuius deſideret.

DE POENIS. TIT. XLVII.

Nec hic titulus (quia apertus eſt) vlla interpretatione indiget.

Scribere in facie. XVII. Minimè in eius facie ſcribatur.] Scribere in facie, pro eo quod Accurſiani dicunt Bullari.

NE

NE SINE IVSSV PRINCIPIS, &c. TITVL. XLVIII.

Hic titulus clarus eſt.

DE BONIS PROSCRIPTORum, &c. TIT. XLIX.

Et hic tit. quia intellectu facillimus eſt, non declaratur.

III. Cùm eſſet in poteſtate.] In tua poteſtate.

VII. Quot iuga boum exercitijs terram atque vomeribus inſtruentium.] Quot iuga boum exercitijs terrarum, atque vomeribus inſiſtentium. Inquiſitione conſtricta.] Inquiſitione cōſtructa.

VIII. Exceptis duntaxat Cæſarianis, vel Catholicianis.] Exceptis duntaxat Cæſarianis, id eſt, Catholicianis. Cæſariani ſunt apparitores Cæſaris. Catholiciani ſunt apparitores Præfecti prætorio Orientis: quoniam is propter ampliſsimam iuriſdictionem Catholicus, id eſt, vniuerſalis dicitur. Cæſariani. Catholiciani. Catholicus.

DE BONIS EORVM, QVI MORTEM ſibi conſciuerunt. TIT. L.

Hic etiam titulus eſt apertiſſimus.

DE SENTENTIAM PASSIS, ET reſtitutis. TIT. LI.

Quid iuris in his hominum generibus exiſtat, in hoc titulo tractatur.

I. Et proceſsiſſet.] Hic locus declarari poteſt ex l. nam Imperator. ff. de donat. inter vir. & vxor. vbi annotauimus donare ad proceſſus id eſſe, vt eo donatarius vteretur in pompa, vel cùm in Principis eſſet comitatu. id enim ſignificat Procedere, vel Proceſſus. Vnde hoc loco Imperator ſalutatus eſt, cùm proceſsiſſet. Donare ad proceſſus. Procedere.

CODICIS LIBER DECIMVS.

DE IVRE FISCI. TIT. I.

De hoc titulo dictum eſt alibi.

IIII. CERTA forma ſuper metœcis data eſt.] Metœci à Græcis Metœci.

Græcis dicuntur, qui ſedes mutant, & de loco ad alium tranſeunt. Latinè Tranſmigratores dici poſſunt. Suidas Metœcos dici tradit eos, qui extra patriam habitant. Alij Codices habent, Super metroicis.

IX. Super Irenarcha & optione.] De Irenarcha ī.ſuo tit. Quidam Optionem dici putant militem, qui ægros antecedat, tanquam Optio. eorum vicem (ſi vſus fuerit) gerere paratus ſit.

DE CONVENIENDIS FISCI DEbitoribus. TIT. II.

Hic titulus ſatis nulli non expoſitus & obuius exiſtit.

III. Eiſq; certorum.] Cæterorum.

DE FIDE INSTRVMENTORVM, ET iure haſtæ fiſcalis, & de addictionibus. TIT. III.

In hoc titulo Imperator tractat de inſtrumentis, quæ in contractu rerum fiſcalium facta ſunt. Tum de iure haſtæ fiſcalis, Ius haſtæ fiſcalis. *id eſt, de iure venditionis rerum fiſcalium, quæ haſta in foro poſita fiebat. Cuius rei memor eſt Cicero lib. Offic. ij. Præterea in titulo eſt, de addictionibus. Si quidem agitur de re addicta* Addicere. *in diem certum. Eſt autem Addicere, licitanti rem auferendam permittere. Vnde Addictio. Quidam legunt, Et de auctionibus.*

IIII. Quæ in fiſcalibus actionibus.] Auctionibus. Vt iuſtam vberioris pretij oblationem admittat.] Vt iuxta ius vberioris pretij, &c.

DE VENDITIONE RERVM FISCAlium cum priuatis communium. TIT. IIII.

In hoc titulo diſſeritur, cuinam res fiſco & priuato communis venundari debeat. Et hac in venditione fiſcus primas obtinet. l. vnic. huius tit.

NE FISCVS REM, QVAM VENdidit, euincat. TIT. V.

Hic titulus ſatis clarus eſt.

DE HIS, QVI EX PVBLICIS RATIOnibus mutuam pecuniam acceperunt. TIT. VI.

In hoc titulo tractatur, quid iuris cum his, qui à fiſco pecuniam mutuam acceperunt.

POEN

POENIS FISCALIBVS CREDITOres præferri. TIT. VII.

Hic diſſeritur, quòd creditores ex cauſa oneroſa fiſco anteponuntur. Verbi gratia: Sempronius ob delictum fiſco obſtringitur; & idem alijs quoque ex cauſa maxima obſtrictus eſt: hi certè fiſco præualent.

DE FISCALIBVS VSVRIS. TIT. VIII.

Id eſt, de vſuris, quæ fiſco debentur, & quas fiſcus ipſe alijs debet.

DE SENTENTIIS CONTRA fiſcum latis, retractandis. TIT. IX.

Hic titulus per ſe liquet.

DE BONIS VACANTIBVS, ET DE incorporatione. TIT. X.

In hoc titulo diſſeritur, quòd bona deſcendentis ab inteſtato morientis, non relicto cognato, vel vſque ad decimum gradum (ſi adgnatos conſideres) vel vſque ad ſextum vel ſeptimum gradum (ſi cognatos reſpicias) ad fiſcum recidunt, & hæc bona vacantia appellantur. Bona vacantia.

DE DELATORIBVS. TIT. XI.

Delatores in præſenti titulo dicuntur ij, qui bona, quæ confiſcanda ſunt, deferunt & denuntiant. Delator.

II. Quæ precibus intexta ſunt.] Inſerta ſunt.

DE PETITIONIBVS BONORVM ſublatis. TIT. XII.

In hoc titulo tractatur, quòd bona fiſco illata, nemini (vt olim conſtitutum erat) concedi debeant.

I. Nullus eadem ſub ſpecie.] Sub ſpe.

DE HIS, QVI SE DEFERVNT. TIT. XIII.

Id eſt, ſua bona fiſco, & fiſci procuratori denuntiant.

SI LIBERALITATIS IMPERIALIS socius ſine hærede deceſſerit.

TIT. XIIII.

Si Imperator aliquid duobus ex liberalitate quadam impertierit: vno vita functo, nec relicto filio, id quicquid eſt, quod ab Imperatore acceperunt, ad ſolum ſuperſtitem recidit.

DE THESAVRIS. TIT. XV.

Hic titulus clarus eſt.

DE ANNONIS, ET TRIBVTIS.

TITVL. XVI.

In hoc titulo diſſeritur de annonis & tributis, quæ Cæſari
Annona. *penduntur. Annona eſt prouentus omnium rerum totius anni.*
Tributum. *Tributum auro & argento vertitur.*

DE INDICTIONIBVS.

TIT. XVII.

Indictio eſt, quam Taleam vocamus. Antiqui Collationem
Indictio. Collatio. *vocabant. Indictio ſic appellabatur, quòd anniuerſarijs diplo-*
Collecta. *matis indicitur. Cicero etiam Collectam dixit, Græci ἔρανον ap-*
Symbolum. *pellant, & Symbolum.*

DE SVPERINDICTO.

TIT. XVIII.

Superindicti. *Superindictum eſt acceſſio vltra indictionem facta.*

DE EXACTORIBVS TRIBVTORUM. TIT. XIX.

Hic titulus ſatis manifeſtus eſt.

Plumbata. II. Nemo carcerem, plumbatarumq; verbera.] Plumbata,
Manobarbalum. pila plumbea, quam veteres vocabant Manobarbalum peregrino ver-
Manobarbali milites. bo: à quo & milites, qui plumbatis vtebantur, Manobarbali appellati
ſunt. Carcer hominum noxiorum eſt, &c.] In vetuſtis quibuſdam exemplaribus legitur, Carcer pœna eſt hominum noxiorum, eſt & officialium, & cum denudatione (aliàs, damnatione) eorum Iudicum, quorum de officio correctiones eſſe debebunt.

VII. Miſſi optiones.] Miſsi opinatores, ſeu opimatores, id eſt, exactores militaris annonæ, cum delatorijs Iudicibus. Sed melius legitur,

legitur, optiones. Optionibus putauerint eſſe credendos.] Eſſe tradendos.

VIII. Sub qua iuncti ſunt.] Sub qua vincti ſunt.

DE SVPEREXACTORIBVS. TIT. XX.

De ſuperexactionibus. Hic titulus planus eſt.

DE CAPIENDIS ET DISTRAhendis pignoribus tributorum cauſa. TIT. XXI.

Et hic titulus eſt ſatis apertus.

DE APOCHIS PVBLICIS, ET DE deſcriptionibus Curialium, & de diſtributionibus ciuilibus. TIT. XXII.

Quid Apochæ ſint, annotatum eſt ſuprà in tit. de fid. inſtrument. & quid verò Curiales ſint, etiam ſuprà & ſuo loco oſtenſum eſt.

I. Vt omnes veſtræ poteſtatis ſcientiam formidantes.] Sententiam formidantes.

DE CANONE LARGITIONALIVM titulorum. TIT. XXIII.

Id eſt, de largitionibus prouincialibus, quæ fiſco præſtantur. Aſconius Canonem inter tria penſitationum genera, quæ apud antiquos fuere, enumerat, quæ ſunt Canon, Oblatio, & Indictio. Canon ordinatos Principum reditus ſignificat, vt portoria, Canon. *& huiuſmodi, quæ in vrbium exitu vel ingreſſu ſoluuntur. Oblatio nomen ſumpſit, quòd à popularibus olim oblatum* Oblatio. *Principi id munus ſit. Eo continentur octaua, vel viceſima, vel quicquid ex conſuetudine de rebus promercalibus ſolet pendi. Indictio eſt, quod indicto Principis ſubditis indicitur, quod vt* Indictio. *plurimum certam quantitatem non complectitur.*

IIII. Aut quomodo.] Aut quoquo modo. Et curialibus procuratori.] Et curialibus, omnium largitionalium titulorum exactionem procuratori, &c.

NE OPERAE A COLLATORIBVS exigantur. TIT. XXIIII.

Ex l. vnic. huius tit. quid ſibi tit. 'uls velit, facilè intelligitur.

DE IMMVNITATE NEMINI concedenda. TIT. XXV.

Nemo immunis vel à tributis pendendis, vel ab aliis muneribus ſubeundis, eſſe debet.

DE CONDITIS IN PVBLICIS horreis. TIT. XXVI.

Hic titulus liquet.

VT NEMINI LICEAT IN EMPTIONE ſpecierum ſe excuſare, & de munere ſitoniæ. TIT. XXVII.

In hoc titulo Imperator tractat nemini licere ſe excuſare ab emptione ſpecierum, id eſt, frumentorum, hordeorum, &c. quibus vrgente neceſsitate vtendum ſit. Quidam docent hoc Sitocomia. *loco legendum, Et de munere ſitocomiæ. Eſt autem Sitocomia, nomen magiſtratus, qui frumenta & annonam curabat: ἀπὸ τοῦ σίτου, id eſt, frumento, & κομεῖν, id eſt, curare.*

DE COLLATIONE DONATORVM, vel releuatorum, aut tranſlatorum, ſeu adæratorum. TIT. XXVIII.

Releuata. *Sub Imperio Antiochi Imperatoris quædam prædia releuata erant à canone: alia erant donata immunitate, vt nihil* Donata. Tranſlata. *penderent: alia tranſlata in alium, fortaſsis quòd prior nihil ſolueret: alia etiam fuiſſe adærata, id eſt, ære æſtimata, hoc eſt quòd* Adærata. *à frumentaria, aut vinaria, ſpeciariaq́; præſtatione ad ærariam, id eſt, pecuniariam redacta erant. Cæterùm Antiochus ſtatuit, vt id generis prædia aliquid certi & pro præterito & futuro luerent: id quod Imppp. in l. vnic. huius tit. approbant, nullo priuilegio reluctante.*

DE COLLATIONE AERIS. TIT. XXIX.

In hoc titulo Imperator decernit, vt pro viginti libris æris, vnus auri ſolidus aureus pendatur.

DE DISCVSSORIBVS.

TIT. XXX.

Id eſt, inquiſitoribus, & æſtimatoribus facultatum hominum. Diſcuſſor.

III. Mandari diſcuſsionis iugorum.] Iugerum.

DE DECVRIONIBVS, ET FILIIS eorum,&c. TIT. XXXI.

In municipijs idem eſt Decurio, qui Romæ Senator. Nam qui in Senatu & conſilijs Reipub. municipales eſſe poterant, Decuriones erant. De his ergo in hoc tit. agitur. Decurio.

XX. CYRENENSIVM magiſtratus.] Quidam legunt, Circenſium magiſtratus, eos intelligentes, qui Circenſibus ludis præerant. Poſſumus etiam legere, Circitorum magiſtratus: vt intelligamus eos, qui à tribunis, aut à Præfecto vigilum conſtituti, vrbem noctu circumibant ad extinguenda incendia, & arcendos fures. Circenſes magiſtratus.

XXVI. Cum cœtibus monazonton.] Id eſt, ſolitariorum, ſiue monachorum. μονάζω enim id ſignificat, quod ſolitariè viuo.

LI. Vt ciuitatis prouinciæ ſuæ finibus.] Vt euitatis prouinciæ, &c.

LIIII. Si quæſtio fortaſſe fiducia defenſionis vlla generatur.] Vlla geratur.

LVI. Nihilominus onus peregrinationis incumbat.] Quidam legunt hîc, Nihil peregrinationis, quemadmodum & in vetuſto exemplari habetur.

LVII. QVINQVE ſummates.] Summates, qui & Optimates, & Primates appellantur. Viri ſpectabilis Auguſtalis.] Auguſtalis capitur pro dignitate quadam, quæ inter magiſtratus municipales erat. Erat etiam tanquam Iudex Decurionum, vt ex l. ſeq. cognitu facillimum eſt. Fuit etiam Auguſtalis Præfectus in Aegypto ab Auguſto conſtitutus, cuius mentio eſt in Pandectis. de quo & hîc agi nonnulli credunt. Summates. Auguſtalis.

LIX. SI QVOS ſpontaneos hypomnematographi munificos.] Hypomnematographi appellantur, qui commentaria ſcribunt. ὑπομνήματα, commentari, nt. Hypomnematographi.

LXV. Ad actū adminiſtrationis gerendum.] Licet ad actū, &c.

SI SERVVS AVT LIBERTVS AD decurionatum adſpirauerit. TIT. XXXII.

Quid in hoc caſu fieri debeat, hic diſſeritur.

I. Sed

Seueritas. I. Sed iuxta legis ſeueritatem.] Seueritas, hoc eſt, animaduerſio legis.

DE PRAEDIIS DECVRIONVM SINE decreto non alienandis. TIT. XXXIII.

Hic titulus manifeſtus eſt.

III. Nec ex tabella decretum recitari.] Horum verborum ſenſus eſt, In faciendo decreto alienationis non tabellis curialibus datis diſquiſitionem oportere fieri, ſed vocali ſuffragio Curiales in ſententiam ire. Fuit enim olim modus geminus ferendi ſuffragij in concilijs, & ſententiæ ferendæ in iudicijs. Interdum enim voce, interdum tabella eo munere fungebantur. Cicero in orat. contra Rullum: Sed tamen munificentius atque ornatius nihil eſſe poteſt, quod meis comitijs non tabellam indicem tantæ liberalitatis, ſed vocem viuam præ vobis indicem veſtrarum erga me voluntatum ac ſtudiorum tuliſtis.

Suffragij ferendi duplex modus.

QVANDO ET QVIBVS QVARTA pars debetur ex bonis Decurionum, & de modo diſtributionis eorum. TIT. XXXIIII.

Hic titulus quoque apertus ſatis exiſtit.

II. Naturale quippe vitium eſt negligi, quod communiter poſſidetur.] Naturale vitium, pro voluntate prona ad malum, quæ hominibus per primi parentis lapſum, & Sathanæ impoſturam indita eſt.

Naturale vitium.

DE IMPONENDA LVCRATIVIS deſcriptione. TIT. XXXV.

In hoc titulo Imperator diſſerit de onere deſcriptionis, id eſt, de præſtatione quatuor ſiliquarum, quæ imponitur, cùm Curialis rem ſoli lucratiuo titulo vel tradidit, vel reliquit ei, qui non eiuſdem loci ordiniſq; eſt in eadem ciuitate. Alias, De imponenda lucratiua deſcriptione.

DE PRAEBENDO SALARIO. TIT. XXXVI.

Cui ſalarium præbendum ſit iuribus Reip. hic dicitur.

SI CVRIALIS RELICTA CIVITATE rus habitare mal erit. TIT. XXXVII.

Quid in hac ſpecie fieri debeat, hic docetur.

DE

DE MVNICIPIBVS, ET ORIGInarijs. TIT. XXXVIII.

De municipibus annotatum eſt ſuprà ſuo loco. Originarij ſunt, qui contrahunt municipatum origine principaliter. Hi & Originales vocantur in l. cùm neque. infrà, de incol. Ciues quidem origo facit, incolas verò domicilium. Originarij. Originales.

II. Cvm te Byblium origine.] Byblus vrbs eſt in Phœnicia, non longè à Libano, vicina Beryto. Byblus.

III. Non qui rogauerint.] Dari rogauerint.

V. In vna voluntate, in altera originis gratia.] In vna voluntatis, &c.

DE INCOLIS, ET VBI QVIS DOMIcilium habere videtur, &c. TIT. XXXIX.

Hic titulus ſatis liquet.

VII. Vbi quis larem, &c.] Fouere larem, non pro domicilio, ſed magis vel pro domeſtico Deo, cui focus ſacer erat, vel pro igne poſuiſſe videntur Imperatores hìc. Fouere larē.

DE HONORIBVS ET MVNERIBVS non continuandis, &c. TIT. XL.

Hoc titulo nihil apertius eſſe poteſt.

DE MVNERIBVS PATRIMOniorum. TIT. XLI.

Id eſt, de officijs, quæ ſubeunda ſunt propter patrimonia & poſſeſſiones, quæ quis alicubi habet.

VIII. Nec protoſtaſiæ.] Quidam legunt hìc, proſtaſiæ. Nomen id à Græcis magis celebratur, pro cuiuſdam præfecturæ genere. Antiqua tamen lectio & ipſa improbanda non eſt, cùm ſignificatione non differat à proſtaſia. Capitur autem hìc ſeu pro munere, quod præſtabatur à principe Decurionum, ſeu (quod magis placet) pro eius magiſtratus munere, qui ſacris præerat. Protoſtaſia.

QVEMADMODVM CIVILIA MVnera indicuntur. TIT. XLII.

Hic titulus liquet.

DE HIS, QVI SPONTE PVBLICA munera ſubeunt. TIT. XLIII.

Et hic titulus ſatis planus eſt.

DE HIS, QVI A PRINCIPE VACAtionem acceperunt. TIT. XLIIII.

Et planiſſimus eſt hic titulus.

DE VACATIONE PVBLICI MVneris. TIT. XLV.

Et hic titulus, vt ſuperiores, illuſtrandi non ſunt.

DE DECRETIS DECVRIONVM SVper immunitate quibuſdam concedenda. TIT. XLVI.

Quibus perſonis Decuriones immunitatem præſtare poſſint, in hoc titulo oſtenditur.

DE EXCVSATIONIBVS MVnerum. TIT. XLVII.

Quibus ex cauſis ſe quis à muneribus, & officijs publicis excuſare poſſit, hic traditur.

Hydraulæ. IIII. Hydravlae.] Hydraulæ dicũtur, quibus cura aquæ principalis domus demandabatur.

Parthiarij. VII. Et parthiarios.] Parthiarios hic intelligere poſſumus Parthicarum pellium negotiatores, de quibus ſenſiſſe Martianum Iuriſconſultum plerique exiſtimant in l.vlti. ff.de publ. Alioquin & hoc nomine dici poſſunt, qui ex celeberrimo Carrarum emporio (is in Parthis vicus eſt) negotiabantur. nam & inde Carreum dicitur liguſtrum Paulo Iuriſconſulto in l.non omnes. ff.de pen.leg. Quædam exemplaria perticarios habent. Quidam legunt, pellipariοs, alij pannarios.

XI. Igitur qui ex eo gradu palatio noſtro abſceſſerint.] Aliàs, adhæſerint.aliàs verò, deceſſerint, vel, acceſſerint.

Paraueredus. XII. Nec parauere dorum.] Paraueredus dicitur, qui veredo vno ſuper numerum diplomate comprehenſum vtitur, vel ſuper numerum ſolitum. Rheticus limes. Quibus ex more Rheticus limes includitur.] Rheticus limes, à Rhetis populis prope Germaniam.

DE

DE QVIBVS MVNERIBVS, VEL præſtationibus nemini liceat ſe excuſare.

TIT. XLVIII.

Hic titulus ſatis liquet.

III. Nullaq; perſonali dignitate.] Nullaq; perſona, vel dignitate.

QVI AETATE, VEL PROFESSIONE ſe excuſant. TIT. XLIX.

Et hic titulus planiſſimus eſt.

I. Prouinciæ Phœnice.] Phœniciæ.

II. Si ciuium inopia deeſt.] Si curialium inopia, &c.

QVI MORBO SE EXCVSANT.

TITVL. L.

Hic titulus non eget declaratione.

DE HIS, QVI NVMERO LIBERORVM, vel paupertate excuſationem meruerunt.

TIT. LI.

Hic titulus apertus eſt.

DE PROFESSORIBVS, ET Medicis. TIT. LII.

Hic titulus clarus eſt.

DE ATHLETIS. TIT. LIII.

Et hic titulus planus eſt.

I. Certaminis ſacri.] Hæc lex certamina ſacra appellat, quòd in Deorum honorem fierent. Quatuor erant celebrati Græcis agones, quorum Archias meminit hoc epigrammate, Sacra certamina.

Sacra per Argiuas certamina quatuor vrbes
Sunt duo facta viris, & duo cœlitibus.
Vt Iouis & Phœbi, Melicertæq; Archimeriq;
Præmia ſunt pinus, poma, apium, atque oleæ.

Hoc autem in certamine quinque ludis vtebantur, quos Paulus in l. ij. ff. de aleæ luſu, &c. deſcribit.

DE HIS, QVI NON IMPLETIS STIpendijs ſacramento ſoluti ſunt. TIT. L'IIII.

In hoc titulo diſſeritur, quando, & à quibus muneribus milites non in expeditione degentes, necdum ſtipendijs impletis, exautborati excuſantur.

II. Necnon etiam honoribus vacationem.] Necnon etiam oneribus, &c.

QVIBVS MVNERIBVS EXCVSANtur hi, qui poſt impletam militiam, &c. TIT. LV.

Hic titulus ſatis manifeſtus eſt.

I. Et honoribus.] Et oneribus.

DE LIBERTINIS. TIT. LVI.

Libertini à muneribus excuſantur.

DE INFAMIBVS. TIT. LVII.

In hoc titulo de iure infamium dicitur. Siquidem hi neque à curialibus, neq; ciuilibus, neque alijs muneribus vacationem habent. Quando ita iure cautum eſt, quòd vel pœna vel delictum nulli immunitatem impertiat. l. relegatorum. §. j. ff. de interdict. & releg.

DE REIS POSTVLATIS. TIT. LVIII.

In hoc titulo babes, quòd reus, hoc eſt, de aliquo crimine poſtulatus, ſi ſe non purget, ad honoris faſtigium aſcendere non queat.

DE HIS, QVI IN EXILIVM DATI, vel ab ordine moti ſunt. TIT. LIX.

An illi à muneribus immunes ſint, in hoc titulo tractatur.

DE FILIIS FAMILIARVM, ET quemadmodum pro his pater teneatur. TIT. LX.

Hic titulus ex ſuis verbis intelligi poteſt.

DE

DE PERICVLO SVCCESSORVM parentis. TIT. LXI.

Hoc eſt, hæredum, qui parenti ſuccedunt. Verbi gratia: Si patre viuo filius aliquo munere fungatur, tunc tam pater, quàm hæredes eius obſtringuntur. l. vnic. huius tit.

DE MVNERIBVS, IN QVO loco, &c. TIT. LXII.

Hic titulus ſatis liquet.

DE LEGATIONIBVS. TIT. LXIII.

A quibus muneribus legatus immunis ſit, in hoc loco diſſeritur.

III. Et honorum habere.] Et onerum, &c.

DE EXCVSATIONIBVS ARtificum. TIT. LXIIII.

Scilicet à muneribus perſonalibus.

I. Muſiuarij.] Muſiuarij à muſiuo, quod hodie Muſaicum appellatur. Muſiuarius. Albini.] Albini, ſiue Albarij, ſunt qui albario muros aſpergunt. Albini. Eſt autem Albarium, calx ipſa liquefacta, qua muri exalbantur renouanturq́;. Albarium. Barbaricarij.] Barbaricarij ſunt, qui barbaricas veſtes intexunt. Barbaricarij. Harum artis eſt ex auro & coloratis filis in veſtibus hominum animaliumq́; effigies exprimere. Atque libratores.] Qui Libratores hîc vocantur ab aquis librandis, iidem ferè ſunt, qui Aquileges appellantur in l. vlt. ff. de iur. immunit. Libratores. Aquileges.

DE POTIORIBVS AD MVNERA nominandis. TIT. LXV.

Hoc titulo nihil apertius eſt.

SI PROPTER INIMICITIAS creatio facta ſit. TIT. LXVI.

Ad munus ſcilicet aliquod, appellationi locus eſſe poteſt.

DE SVMPTVVM RECVPERAtione. TIT. LXVII.

Si quis ad munus electus, habet quo ſe excuſet: ſumptus quos in litem fecit, ab eo, qui eum elegit, recuperare poteſt.

SI POST CREATIONEM QVIS deceſſerit. TIT. LXVIII.

Onus obeundi honores ad hæredes non transfunditur.

DE TABVLARIIS, SCRIBIS, LOGOgraphis, & cenſualibus. TIT. LXIX.

Tabularij. Logographi. Cenſuales. *Tabularij, tabelliones alioqui dicuntur. Logographi, qui libros rationum ſcribebant, vel qui acta iudiciaria ſcribunt. Cenſuales ſunt cenſuum & redituum ſcribæ.*

Boethi. III. BOETHOS.] Boethi dicuntur adiutores ſcribarum. Logiſtæ. βοηθέω idem valet, quod adiuuo. Logiſtas.] Logiſtæ ſunt, qui Rationales. reddendis rationibus præſunt, qui etiam Rationales dicuntur. In hoc diſtant à Logographis, quòd illi libros rationum ſcribebant, Logiſtæ Diaſtoleæ. curabant. Diaſtoleas.] Diaſtoleæ dicuntur rationum correctores, ſeu diſtinctores, vel diuiſores. διαστέλλω enim idem eſt, quod diuido ac diſtinguo.

DE SVSCEPTORIBVS, PRAEPOSITIS, & arcarijs. TIT. LXX.

Suſceptores. Præpoſiti. Arcarij. *Suſceptores ab antiquis Coactores appellantur. Præpoſiti, qui præſunt ſuſceptoribus. Arcarij, qui præſunt arcæ rerum publicarum.*

DE PONDERATORIBVS, ET AVRI illatione. TIT. LXXI.

In hoc titulo diſſeritur, quòd aurum fiſco inferendum primò omnium ponderari debeat.

Zygoſtates. II. Quem ſermo Græcus appellat zygoſtatem.] Zygoſtates eſt, qui libripens per vrbes conſtitutus, ponderum & ſtaterarum rationem optimè callet, qui etiam Regijs ponderibus præfectus appellatur.

DE AVRI PVBLICI PERSECVTORIBVS. TIT. LXXII.

Perſecutores auri publici. *Perſecutores auri publici ſunt, quorum munus eſt iudicio experiri contra eos, qui aurum, vel argentum, vel pecuniam Reipub. debent.*

DE

DE IIS, QVAE EX PVBLICA COLlatione illata ſunt, non vſurpandis.

TIT. LXXIII.

In hoc titulo Imperator prohibet vſurpationem rerum ad Rempub. pertinentium.

DE AVRO CORONARIO.

TIT. LXXIIII.

Aurum coronarium hoc erat, quod ciuitates & oppida nouis Imperatoribus offerebant ſub ſpecie coronarum. Aurum coronarium.

DE IRENARCHIS. TIT. LXXV.

Irenarchæ dicuntur, qui diſciplinæ publicæ, & corrigendis moribus præficiuntur: ἀπὸ τῆς εἰρήνης, id eſt, pace, & ἀρχὸς, quod principem, ſeu præfectum ſonat. Irenarcha.

DE ARGENTI PRETIO, QVOD theſauris infertur. TIT. LXXVI.

In hoc titulo Imperator decernit, quo pacto argentum pro auro dari poſſit. Nam ſtatuit, vt decem aurei pro vna argenti libra dentur. l. vnic. huius tit.

CODICIS LIBER VNDECIMVS.

DE NAVICVLARIIS, SEV NAVcleris publicas ſpecies tranſportantibus, & de tollenda luſtralis auri collatione. TIT. I.

In hoc titulo Imperator tractat, quid iuris ſit cum naucleris, qui publicas ſpecies, id eſt, ſpecies fiſci tranſportant vel Romam, vel ad curiam Cæſaris. Aurum luſtrale dicitur, quod ſingulis luſtris dabatur. Species publicæ. Aurũ luſtrale

IIII. Quod vocatur Græcè ἀλειτουργησία.] Hoc eſt, immunitas, ſeu excuſatio à publicis oneribus.

DE

DE PRAEDIIS, ET OMNIBVS REbus nauiculariorum. TIT. II.

Hic titulus illuſtratione non indiget.

III. Etiam auctores tranſcripti prædij teneantur obnoxij.] Tranſcribere pro eo accipitur, quod vulgo ſuper alium onerare dicunt. hinc prædium tranſcriptum.

Tranſcriptũ prædium.

DE NAVIBVS NON EXCVſandis. TIT. III.

Nimirum ab oneribus ferendi res, quibus Reipubl. ſubuenitur.

NE QVID ONERI PVBLICO imponatur. TIT. IIII.

Hic titulus apertiſsimus eſt.

DE NAVFRAGIIS. TIT. V.

Quid iuris de naufragijs ſit, hoc tit. dicitur.

Velo leuato cognoſcere.

V. Vel leuato velo iſtæ cauſæ cognoſcantur.] Leuato velo, id eſt, de plano. quod quomodo intelligatur, annotauimus in l. nequicquam. §. de plano. ff. de offic. proconſ.

DE METALLARIIS, ET METALLIS, & procuratoribus metallorum. TIT. VI.

Metallarij. Procuratores metallorum.

Metallarij, qui metalla è terræ viſceribus effodiunt. Procuratores, qui & metalla exigunt, & adſeruant.

Affluere in exercitium.

I. Vellet affluere.] Affluere in exercitium, pro inſeri corpori metallariorum, accipiendum eſt. Octonos ſcrupulos.] Octonos ſcrupulos, id eſt, octo, &c. vt octoni menſes pro octo menſibus apud Plin. de ceruis loquentem, Octonis menſibus ferunt partus. In baluca.] Baluca eſt aurum nondum purgatum, neque adhuc in maſſam redactum. Verbum eſt Hiſpanicum, & planè barbarum. Plin. lib. xxxiij. Hiſpani, inquit, aurum, quod minutum eſt, Balucam vocant. Hoc loco videtur quibuſdam accommodatius legendum χρύσωμα. eſt autem vas, in quo aurum infundebatur, vnde nomen ſumpſit. χρύσαμμος auream arenam ſignificat.

Baluca.

III. Laborioſis effuſionibus.] Effoſsionibus.

IIII. Solertiq; exactione.] Deuotione.

DE

DE MVRILEGVLIS, ET GYNAECIArijs,& procuratoribus gynæcij,& monetarijs,& baſtagiarijs. TIT. VII.

Murileguli dicuntur, qui legunt murices piſces, qui in mediis faucibus habent purpuræ florem, tingendis expetitum veſtibus. Gynæciarij, qui mulierum veſtes tingebant, aurabantq́; vel qui pannos curabant, & vel peniculo adhuc rudes tergebant, vel fortè lanæ nodos incidebant, extrahebantq́;.inde Gynæcium dictum. Monetarij dicebantur, qui textrini quodam officio fungebantur. Baſtagiarij, qui veſtes ad tincturam ferebant: vel qui neceſſaria militibus portabant: vt quod in bello calones, in priuata familia mediaſtini, in militia palatina faciebant baſtagiarij: à verbo Græco βαςάζω, quod portare ſignificat. Quidam ſcribunt hæc vocabula & alia multa huius tituli barbara eſſe, aut vernacula. Murileguli. Gynæciarij. Monetarij. Baſtagiarij.

II. BAPHEI.] Baphei ſunt tinctores. Baphe, tinctura: vtrunq; à βάπτω dictum, quod eſt tingo, coloro, inficio. In baphijs.] Baphia, taberna tinctoria. Baphei. Baphe. Baphia.

X. LOTAS in poſterum ſericoblattæ,& metaxæ.] Caſtior lectio eſt, Sericobaptæ. Quid ſit Metaxa, dictum eſt in l.xxvij. §.de pignorib.& hypoth.

DE VESTIBVS HOLOBARIS, ET auratis, & de tinctione ſacri muricis.

TIT. VIII.

Hæc lectio neque reproba dici poteſt, vt eas veſtes hic denotari putemus, quæ ob aurum intextum graues ſunt. βάρυς *enim Græcè grauem ſignificat. Legunt alij, holobryzis, vt has veſtes credant dictas* ἀπὸ τοῦ ὅλου, καὶ ὀβρύζου, *quòd totæ eſſent ex obryzo, quod aurum puriſſimum eſt, & quantumuis coctum non diminuitur. Murice tincta veſtis inſigne erat Imperatorum, authore Lampridio in Alex. Quid ſit Murex, annotauimus ſuprà in tit. de murileg.*

I. AVRATAS ac ſericas paragaudas.] Paragaudes, genus veſtimenti virilis vt plurimum linei, quod ſub alia veſte gerebatur, vinctum nunc vnico nexu, nunc pluribus loris, auratis fortaſſe. Quidam ſcribunt verbum Paragaudes planè barbarum eſſe, quod tamen legitur apud Vopiſcum. Paragaudæ.

IIII. Nec eſt, vt quiſquam de abiurato pretio conqueratur.]

Abiuratum pretium. Abiurare eſt rem creditam negare periurio. ſic abiuratū pretium hic.

DE FABRICENSIBVS.

TITVL. IX.

Fabricenſes. *Fabricenſes dicuntur, qui faciunt publica arma, & publicas machinas.*

I. Vt bene nobilis.] Aliàs, venerabilis. vel, benehabilis.

DE VETERIS NOMISMATIS poteſtate. TIT. X.

Hic titulus liquet.

Obryzati ſolidi. III. Obryzatorum omnium ſolidorum vniforme pretium poſtulare.] Obryzati ſolidi ſunt aurei ex auro obryzo, id eſt, puriſſimo, percuſſi & formati.

NVLLI LICERE IN FRENIS, IN equeſtribus ſellis, & in balteis margaritas, ſmaragdos, & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis. TIT. XI.

Et hic titulus facilè intelligi poterit.

I. De cucuruijs.] Quidam legunt, De cucumis: vt accipiantur pro his ornamentis ex aurichalco in modum lancis factis, quæ habenis affiguntur, loriſue, quæ ab armis pendent, atque pectore equorum. Non diſplicet quibuſdam hîc gutturnijs, vt de colli ornamento intelligamus, quámuis gutturnium aliud quoque ſignificet. Fibulis quoque in chlamydibus his vtantur.] Fibulæ dicuntur propriè ornamenta cinguli ad veſtem ſubligandam, & tam viriles, quàm vxoriæ habentur.

Fibula.

DE CLASSICIS. TIT. XII.

Claſsici. *Id eſt, de hominibus deſtinatis ad claſſes, id eſt, naues ducendas.*

DE CVRIALIBVS VRBIS ROMAE.

TITVL. XIII.

Curiales dicuntur eiuſdem curiæ homines.

Curiales.

DE PRIVILEGIIS CORPORATOrum vrbis Romæ. TIT. XIIII.

Id eſt, incolarum & ciuium Vrbis Romæ. Videntur tamen

Corpor

Corporati accipi pro primatibus in l. vnic. infrà de Alex. primatibus. Corporati.

1. Qui in peregrinationem tranſgreſsi ſunt.] Qui in peregrina,&c.

DE PISTORIBVS. TIT. XV.

Hic titulus facilior eſt, quàm vt exponendus ſit.

DE SVARIIS ET SVSCEPTORIBVS vini,& cæteris corporatis. TIT. XVI.

Suarij ſunt ſuum & pecorum venditores. Suſceptores dicuntur coactores vini, &c. Suarij. Suſceptores.

1. Porcinarii vrbis æternæ.] Id eſt, Romæ. Auſon. Vrbs æterna.

Vrbis ab æternæ deductam Rege Quirino.

11. Fori vrbani adiutorium poſtuletur.] Auditorium poſtuletur.

DE COLLEGIATIS, ET CHARTOPRATIS,& nummularijs. TIT. XVII.

Collegiati dicuntur eiuſdem collegij homines. Chartopratæ ſunt chartarum & papyri venditores, nunc Papyropolæ vocantur. Collegiati. Chartopratę.

1. Per inuocationem.] Per innouationem.

DE STVDIIS LIBERALIBVS vrbis Romæ, & Conſtantinopolitanæ. TIT. XVIII.

Hic titulus clarus eſt.

1. Qui facundia Græcanitatis pollere.] Qui facundia grauitatis,&c.

DE HONORATORVM VEHICVLIS. TITVL. XIX.

Honorati dici poſſunt, qui palatinam quidem dignitatem habent, adminiſtratione autem abſtinent. Quos Auſonius appellat hoc verſu, Honorati.

Muneris expertes, nomine participes.

DE PRIVILEGIIS VRBIS CONſtantinopolitanæ. TIT. XX.

Hic titulus clarus eſt.

DE METROPOLI BERYTO. TIT. XXI.

Berytus. *Berytus, metropolitana vrbs eſt, cuius Dionyſius meminit.*

DE CANONE FRVMENTARIO vrbis Romæ. TIT. XXII.

Canon frumentarius. *Id eſt, de annua penſitatione frumentaria vrbis Romæ.*

II. Vel hordei.] Vel olei.

DE FRVMENTO VRBIS CONSTANtinopolitanæ. TIT. XXIII.

De canone & frumento vrbis, &c.

Annona. I. Pro annona.] Annonam hìc pro pane capi multi exiſtimant. quorum ſententiæ illud accedit, quòd & econuerſo panis quoq; pro annona reperitur, præſertim apud Imperatores. Conijcitur id ex eo quòd à fiſco percipiendos reditus, quos Iuſtinianus in Authent. de non alien. §. hæc ergo. annonam ciuilem appellat, idem Cæſar in l. vlt. ſ. de iure dot. & in l. hac edictali. ſ. de ſecund. nupt. panem ciuilem vocat.

DE ANNONIS CIVILIBVS. TIT. XXIIII.

Id eſt, à ciuibus præſtandis.

II. Nomine peritteumatis.] Quidam legunt, Periſſeumatis. Periſſeuma. Periſſeuma enim eſt congiarium, quod plebi datur, ſicut quod militibus, donatiuum.

DE MENDICANTIBVS VALIDIS. TITVL. XXV.

Qui mendicant, tolerandi non ſunt.

I. Quiſquis huiuſmodi lenitudinem prodiderit.] Aliàs, plenitudinem. vel, lentitudinem.

DE NAVTICIS TYBERINIS. TIT. XXVI.

Id eſt, de nautis in Tyberi verſantibus.

DE

DE FRVMENTO ALEXANDRINO.
TITVL. XXVII.

Hic titulus per ſe ſatis conſtat.

I. In ſitoſtaſij munere.] Sitoſtaſius dicebatur, qui vendendo frumento præerat. σῖτος frumentum ſignificat, ςάσις ſtationem. Sitoſtaſius.

II. Periſſochoregiæ nomen penitus amputetur.] Periſſochoregia magiſtratus nomen, curator fortaſsè annonæ. ἀπὸ τ̃ περισσείας καὶ χορηγέω, quod eſt abundantiam fertilitatemq́; ſuppeditare. Periſſochoregia.

DE ALEXANDRIAE PRIMATIBVS.
TITVL. XXVIII.

De priuilegijs primatum Alexandriæ in hoc titulo diſſeritur.

DE IVRE REIPVBL.
TITVL. XXIX.

Hic titulus ſatis patet.

DE ADMINISTRATIONE RERVM publicarum.
TIT. XXX.

Nec hic titulus lucem deſiderat.

DE VENDENDIS REBVS CIVItatis.
TIT. XXXI.

Et hic titulus notiſſimus exiſtit.

III. Sed ſine vlla fraude, ſeu inordinatione.] Aliàs, fraudis nundinatione. aliàs, fraude ſeu nundinatione.

DE DEBITORIBVS CIVITATVM.
TITVL. XXXII.

Hic titulus illuſtrior eſt, quàm vt vllum verborum lumen requirat.

II. Et ipſis ſit commodum cumulum debiti minimè nutriri.] Nutriri debitum dicitur, cùm vſuræ non ſoluuntur. Debitum nutriri.

DE PERICVLO NOMINATORVM.
TITVL. XXXIII.

In hoc titulo Imperator agit, quid periculi ei, qui ad fauorem aliquem nominatus eſt, immineat.

DE PERICVLO EORVM, QVI PRO magiſtratibus interuenerunt. TIT. XXXIIII.

Id eſt, de periculo eorum, qui intercedunt pro his, qui honoribus ornantur.

QVO QVISQVE ORDINE CONueniatur. TIT. XXXV.

Cùm plures eandem rem adminiſtrant, & quo pacto & quo ordine conueniri debeant, an in ſolidum, an quilibet pro ſua parte, quam geſſit. Hæc ſumma tituli eſt.

NE QVIS LIBER INVITVS ACTVM Reipub. gerere cogatur. TIT. XXXVI.

Hic titulus liquet.

SVMPTVS INIVNCTI MVNERIS AD omnes collegas pertinere. TIT. XXXVII.

Hic quoque titulus manifeſtus eſt.

DE HIS, QVI EX OFFICIO, QVOD adminiſtrarunt, conueniuntur. TIT. XXXVIII.

Hic titulus quoque patet per ſe.

DE SOLVTIONIBVS, ET LIBERAtionibus debitorum ciuitatis. TIT. XXXIX.

Nihil eſt, quod in hoc titulo alicui ſcrupulum inijcere poßit.

DE SPECTACVLIS, ET SCENICIS, & lenonibus. TIT. XL.

In hoc titulo Imperator vult ſpectacula ſarta tecta (quod aiunt) ſeruari. Lenocinia verò à nullo exerceri vult.

III. SI QVAE publicis porticibus.] Si qua in publicis porticibus. Et rugoſis inſignibus agitatorem.] Agitator dicebatur miniſter ludorum publicorum. Agitator.

DE EXPENSIS PVBLICORVM ludorum. TIT. XLI.

Hic titulus interpretationem non deſiderat.

DE

DE AQVAEDVCTIBVS.
TIT. XLII.

De priuilegijs eorum, per quorũ fines Aquæductus meant, & qui illis præfecti ſunt, in hoc titulo diſputatur. Aquæductus eſt meatus quidam ſubterraneus, per quem aqua fluit, & ducitur. Aquæductus.

I. Formarum meatus tranſeunt.] Quidam legunt hîc, Forinarum.

V. Quid nymphæis.] Nymphæum, locus in quo mulieres lauabantur. Nymphæum.

VII. Qui Ciziceni dicuntur.] Alij codices, Zizaceni habent. Cyziceni quidam malunt à Cyzico, aut certè Zozeni.

X. Contra muſcularios aquæductus.] Muſcularij aquæductus ſunt, qui ex muſculis dilabuntur. Muſculus enim inſtrumentum eſt ad ſimilitudinem muris, quo in bellis vtebantur ad æquandas foſſas. De iiſdem paragogijs.] Paragogia ſunt ipſarum aquarum pori & meatus. Quos hydrophylacas nominant.] Id eſt, aquarum curatores, & cuſtodes. Muſcularij aquæductus. Paragogia. Hydrophylax.

DE GLADIATORIBVS.
TIT. XLIII.

In manuſcriptis exemplaribus legitur, De gladiatoribus penitus tollendis. Cùm antea gladiatorij ludi Imperatorum munus forent: Claudius Imperator, vt pecunia Quæstorum fierent, cauit edicto. quos propter cædes & immanitatem, quodq́; mali exempli eſſent, poſtea edi prohibuit. Poſt aliquot verò ætates Theodoricus Gotthorum Rex ita gladiatores odio proſecutus fuit, vt optantibus Romanis non modò illos denegarit, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Quod & Conſtantinus hîc prohibet.

DE VENATIONE FERARVM.
TITVLVS XLIIII.

Quæ feræ inter venandum perſequi poßint, hîc dicitur.

DE MAIVMA. TIT. XLV.

Maiuma feſtiuitas eſt, quæ fit Romæ menſe Maio. nam Romani maritimam vrbem Hoſtiam adeuntes, inter aquas voluptat Maiuma.

luptatibus incumbebant, inuicem ſeſe inuadentes: quam quidem ſolennitatem ſuſtulit Anaſtaſius Imperator.

VTI ARMORVM VSVS INSCIO Principe interdictus ſit. TIT. XLVI.

Nulli, inſcio & inconſulto Principe, arma mouere licere, hîc dicitur.

DE AGRICOLIS, ET CENSITIS, & colonis. TIT. XLVII.

De priuilegijs agricolarum, dum vel ſationibus, vel meſſi, vel vindemiæ incumbunt, hîc dicitur. Tum quando agros vendere poſsint agricolæ. Porrò Cenſiti dicuntur, quorum agris cenſus impoſitus eſt. Cæterùm Coloni à colendis agris hîc dicuntur. Cenſiti.

Iugatio. Eucteria. IX. Et iugatio.] Iugatio eſt vectigal, quod iugeratim, hoc, eſt, de ſingulis iugeris, præſtabatur. Aut prouinciarum eucterijs.] Id eſt, locis, in quibus orationes actaq; prouinciarum continentur.

X. Et Amaſtrienſium.] Et Ariatenſium. Et Aeliocæſarienſium.] Et Diocæſarienſium. Peræquationis modum, &c.] Quidam legunt, Peræquatores, alij, Peræquationes.

XVI. Vel in quibuſcunque locis victura conſtiterit.] Iuncta conſtiterit.

XXII. Et ſi in alia terra eam fecerit.] Facere hîc, pro procreare.

DE CAPITATIONE CIVIVM CENſibus eximenda. TIT. XLVIII.

Capitatio. *Capitatio nomen ordinarij tributi eſt, quod à ſingulo quoque capite exigebatur. Ab hac ciues Rom. ab Imperatore Conſtantino liberantur.*

IN QVIBVS CAVSIS COLONI CENſiti dominos accuſare poſſunt. TIT. XLIX.

Hic titulus ſatis clarus eſt.

DE COLONIS PALESTINIS. TITVL. L.

Paleſtina. *Paleſtina eſt prouincia Syriæ coniuncta Arabiæ. Vide Pomp. Melam lib. j. cap. xj.*

DE

DE COLONIS THRACENSIBVS.

TITVL. LI.

Thracia eſt regio proxima Scythiæ, à Pontici litoris fronte vſque ad Illyricos penitus remiſſa. vide eundem Melam lib. xx. Thracia.

DE COLONIS ILLYRIACIANIS.

TITVL. LII.

De Illyria ſuprà dictum eſt.

VT NEMO AD SVVM PATROCInium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum.

TITVL. LIII.

Hic titulus apertiſſimus eſt.

1. Quæ contra publicam vtilitatem in clientelam ſuam, &c.] Clientela, propter notam ſignificationem, eſt etiam, quam Saluagardiam dicunt. Clientela.

NE RVSTICANI AD VLLVM OBſequium deuocentur. TIT. LIIII.

Et hic titulus ſatis patet.

NON LICERE HABITATORIBVS metrocomiæ loca ſua ad extraneum transferre.

TITVL. LV.

Sciendum eſt, eos qui in ciuitatibus habitabant, capitationibus non fuiſſe ſuppoſitos: qui verò ruri erant, contrà, vt ex præcedentis tituli prima conſtitutione probatu facile eſt. Sed quia erant pagi quidam, qui licet ciuitatum nomine cenſerentur, villis tamen nobiliores erant: & propterea qui in illis habitabant, capitatione etiam ipſi exuebantur. Negat Imperator ſe paſſurum, vt in his pagis cæteri admittantur, ne fraus fiat fiſco. Intellige per Metrocomiam, pagos hoſce maiores, qui paulum infra vrbis dignitatem ſunt. Sic eſt Metrocomia inter vicos, vt eſt metropolis inter vrbes. Metrocomia.

VT NVLLVS EX VICANEIS, &c.

TITVL. LVI.

Hic titulus patet.

DE CENSIBVS, ET CENSITORIbus, & peræquatoribus, & inſpectoribus.

TIT. LVII.

Cenſus. Cenſitores. Peræquatores. Inſpectores. *Cenſus ſunt publicæ penſitationes. Cenſitores dicuntur cenſuum impoſitores. Peræquatores, cenſuum exactores, quòd æqualiter ab omnibus exigant. Inſpectores, quibus eſt poteſtas prædia prouincialia inſpiciendi, an forſitan aliqua iaceant, aut malè colantur.*

II. Aut feracium ramorum fœtus vetauerit.] Aliàs, necauerit. vel, vitiauerit.

V. Habita compenſatione.] Competitione.

DE OMNI AGRO DESERTO, ET quando ſteriles fertilibus imponuntur.

TIT. LVIII.

In hoc titulo tractatur, quid iuris ſit cum agro deſerto, qui alicui nouo ſucceſſori habitandus datur. Tum etiam tractatur, quando ſteriles agri cum fertilibus compenſantur.

II. Quæ penes deſertorem.] Diſtractorem.

Diacatochia. VII. Quò minus ad diacatochiæ vicem.] Diacatochia titulum poſſeſſionum prædij ſignificat. Quidam legunt, Ad diacatarochiæ Diacatarochia. vicem: vt id muneris ſit, cùm Imperator priuatis fundis concedit, vt purgentur.

XI. Ne ſubreptione cuiuſquam competitionis.] Competitoris. Tributa poſcantur.] Tributa præſtentur.

XV. Vt grauis ſors nauis.] Vt grauis ſors naualis.

XVI. SI QVIS authoritate noſtri numinis.] Noſtri nominis.

DE FVNDIS LIMITROPHIS, ET terris, & paludibus, & paſcuis, & limitaneis, & caſtellorum.

TIT. LIX.

Limitrophi fundi. *Limitrophi fundi dicti ſunt non à Limenarchis, ſed à limitaneis militibus, quòd tenerentur eorum poſſeſſiones annonam inde prouenientem ad caſtra militum ducere, qui in Imperij limitibus excubabant aduerſus barbaros. Ex ſequentibus Lampridij verbis in Alexandro cognoſcere eſt, qui ſint agri* Limitanei agri. *Limitanei. Sola, inquit, quæ de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus & mil*

& militibus donauit, ita vt eorum eſſent, ſi hæredes eorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent, dicens, attentius eos militaturos, ſi item rura ſua defenderent. Cæterùm quod in fine tituli additur, & caſtellorum, ratio Grammatica ſuadet, vt legatur, & caſtellis.

I. Quæ ad limitem frumenta conueherent.] In ſcriptis exemplaribus legitur, quæ ad limitum frumenta conuenirent.

DE PASCVIS PVBLICIS, ET priuatis. TIT. LX.

Hic titulus ſatis liquet.

DE FVNDIS PATRIMONIALIBVS, & ſaltuenſibus, &c. TIT. LXI.

In hoc titulo agitur de fundis patrimonialibus, id eſt, proprijs ipſius Imperatoris, & ſaltuenſibus, id eſt, fundis qui in cuſtodiam ſaltuum ſunt, &c. Fundi patrimoniales. Fundi ſaltuenſes.

I. Salua lege fiſci.] Id eſt, ſaluo canone.

III. Nec ſi locatio ab alio fuerit promiſſa.] Permiſſa.

XIIII. Aut agonothetici.] Agonothetici fundi dicebantur, qui Agonothetis emeritis diſtribuebantur: ſiue, quos ipſi Agonothetæ Athletis adiudicabant. Seu releuatorum iugerum.] Releuata iugera dicuntur, quæ cùm eſſent paluſtria, facta ſunt terrena. Agonothetici fundi. Releuata iugera.

DE MANCIPIIS, ET COLONIS PAtrimonialium, &c. TIT. LXII.

Hic titulus apertus exiſtit ex præcedenti.

DE FVGITIVIS COLONIS PATRImonialibus, &c. TIT. LXIII.

Et hic titulus liquet.

DE COLLATIONE FVNDORVM patrimonialium, &c. TIT. LXIIII.

Hic titulus clarus eſt.

DE FVNDIS REI PRIVATAE, ET ſaltibus diuinæ domus. TIT. LXV.

Id eſt, de fundis fiſcalibus, & de ſaltibus Imperij Cæſaris.

IIII. Atque ab his anniuerſarijs ſolutionibus poſtulatis.] Vniuerſarijs ſolutionibus, &c.

V I. Quæſtionem opponere tentauerit.] Monere tentauerit.
VII. Nemo decepto canone.] Dempto canone.

DE FVNDIS, ET SALTIBVS REI Tamiacæ. TIT. LXVI.

Aliàs, Rei dominicæ. Hic titulus clarus eſt.

I. In ſaltus rei tamiacæ.] Rei dominicæ.
II. Si qva loca ad ſacrum tameium pertinentia.] Ad ſacrum dominium.

DE AGRICOLIS, ET MANCIPIJS,&c. TIT. LXVII.

Hic titulus ſatis patet. In quibuſdam exemplaribus legitur, Vel fiſcalibus, ſiue rei priuatæ.

DE PRAEDIIS TAMIACIS, ET his,&c. TIT. LXVIII.

Tamiaca prædia. *Tamiaca prædia dicuntur, quæ diſpenſatori publico præſtabant annuos fructus vectigales, quibus ille poſtea in domo Imperatoria diſpenſabat alimenta. nam ταμίας diſpenſatorem ſignificat: Sic accipienda eſt res tamiaca ſuprà in tit. de fund. & ſalt. rei tamiacæ.*

II. Necnon etiam poſſeſsiones gomaticij ſaltus.] Quidam ſcribunt gomaticij barbaram eſſe vocem, & nullum capientem ſenſum, & fortaſsis veram lectionem eſſe gunathetici, vt accipiamus ſaltum eum, quem homines quodammodo adſcriptitij incolunt, nullam vlterius expectantes mercedem, quàm quæ ex ipſo ſaltu colligetur. Poteſt & hic legi, agonothetici, & magis conuenit: quæ dictio ſatis explicata eſt s. in l. xiiij. de fund. patrimon. &c. (Gunatheticus fundus.)

DE DIVERSIS PRAEDIIS VRBANIS & ruſticis templorum,&c. TIT. LXIX.

Hic titulus ſatis per ſe oſtendit, quid velit.

DE LOCATIONE PRAEDIORVM ciuilium,&c. TIT. LXX.

In hoc titulo Imperator tractat quid iuris ſit in locatione prædiorum ciuilium, id eſt, ciuitatum: vel fiſcalium, id eſt, ipſius Imperij: ſiue templorum, id eſt, ædium ſacrarum: ſeu rei priuatæ,

uatæ, id eſt, vniuſcuiuſque hominis : vel dominicæ, id eſt, Imperatoris.

I. Si apparitione iudiciaria.] Apparitio hîc, pro diſcuſsione. Apparitio.

V. Ad alium transferri perpetuarium non oportet.] Perpetuarij dicuntur, qui fundum à Principe, vel à Repub. conductum certo canone in vitam ſuam habent, vel etiam hac lege, vt ad alios transferre poſsint. Perpetuarij.

DE CONDVCTORIBVS, ET PROcuratoribus, ſiue exactoribus prædiorum fiſcalium, & domus Auguſtæ. TIT. LXXI.

Id eſt, ipſius imperij.

QVIBVS AD CONDVCTIONEM prædiorum fiſcalium accedere non licet. TIT. LXXII.

Titulus hic eſt facilis.

DE COLLATIONE FVNDORVM fiſcalium, &c. TIT. LXXIII.

Hoc titulo nihil apertius eſſe poteſt.

DE PRIVILEGIIS DOMVS AVguſtæ, &c. TIT. LXXIIII.

Nec hîc titulus vllam exegeſim requirit.

III. PRO tyronibus.] Proportionibus.

DE GREGE DOMINICO. TIT. LXXV.

Id eſt, grege pecudum ipſius Imperatoris.

I. Siue Hermogenianis.] Hermogeniani equi, ab Hermogene aliquo auriga, ſeu agitatore alicuius factionis. Siue Palmatijs.] Palmatij equi, à quodam Palmatio equorum diuite, cuius bona per tyrannidem proſcripta fuerunt. Alij legunt, Siue Palmatis: vt ij intelligantur, quos vulgo Baios vocamus. quoniam ſpadices, hoc eſt, cum fructu ſuo ramulos Græci βαΐα vocant. ſic igitur dicti ſunt à colore. Poſſumus etiam legere, Siue Palladijs. Hermogeniani equi. Palmatij equi. Palmati equi.

DE PALATIIS, ET DOMIBVS dominicis. TIT. LXXVI.

Id eſt, de locis, in quibus Imperator moratur.

DE CVPRESSIS, ET LVCO DAPHNENSI, vel Perſeis per Aegyptum non excidendis vel vendendis. TIT. LXXVII.

Daphne. *Daphne Antiochiæ in Syria ſuburbanum eſt, quod lxxx. ſtadiorum ambitu clauditur, vt ſcribit Strabo. In eo erant ſpectatiſsimæ lauri, vnde & nomen ſumpſit. Legendum eſt, Vel Perſeidos, cuius luci apud authores rara mentio eſt.*

CODICIS LIBER DVODECIMVS.

DE DIGNITATIBVS. TITVL. I.

Hic titulus clarus eſt.

Temonis tributum. Iugum. IIII. Tam à temonarijs oneribus.] Temonis tributum eſt, quod quidam Iugum appellant. vnde temonaria onera.

DE PRAETORIBVS, ET HONORE præturæ, & collatione, & gleba, & claui, & pholi, & ſeptem ſolidorum functione ſublata. TIT. II.

Quoties aliquis præfecturam inibat (intellige autem militarem) ſolebant prouinciales, ſeu quicunque alij, in magiſtratus initio illi collationem quandam, ſeu munus ſeptem ſolidorum conferre. Vtebantur & fortaſſe ſolennibus quibuſdam Glebam dare. *donationibus, vt glebam, clauim, & pholim darent. Ferebant autem glebam, vel propter auertendam caritatem penuriamq́; , vt memor eſſet Prætor ita res curare, vt annonæ ratio ſalua eſſet: vel etiam vt ipſe in adminiſtratione ita ſe gereret, vt* Clauem dare. *omnes accepiſſe viderentur aruum pro gleba. Clauem autem idcirco dari credendum eſt, quoniam ea ſignum liberæ poteſtatis &* Pholis. *dominij eſt. Erat autem Pholis, tributum mulorum ſub Theodoſio iuniore. habet & alias ſignificationes.*

I. Ad præturam.] Ad præfecturam.

DE

DE CONSVLIBVS, ET NON ſpargendis ab his pecunijs, & de Patricijs.

TIT. III.

Morem ipſum ſpargendarum pecuniarum damnat etiam Vopiſcus in Aureliano, cuius verba ſunt: Vidimus proximè Conſulatum Furij Placidi tanto ambitu in circo editum, vt non præmia dari aurigis, ſed patrimonia viderentur. Cùm darentur lineæ ſubſericæ, lineæ paragaudæ, darentur etiam equi ingemiſcentibus frugi hominibus. Factum eſt enim, vt iam diuitiarum ſit, non hominum Conſulatus. Hæc ille. Aliter apud veteres dicti ſunt Patricij, aliter in his legibus accipiuntur. Nam apud Romanos Senatorij ordinis viri, quiq; ab his progeniti erant, Patricij dicebantur: apud Græcos autem, de quibus hîc agitur, omninò maior erat dignitas non ex ſucceſſione debita, ſed quæ ſolebat à Principe concedi, præſtitis codicillis. Patricij.

II. Nec expendere eos ſine effectu patimur.] Sine affectu.

DE PRAEFECTIS PRAETORIO, &c. TIT. IIII.

De illis magiſtratibus κατηκόρως dictum eſt.

DE PRAEPOSITIS SACRI CVBICULI, &c. TIT. V.

Hic titulus nulli non expoſitus eſt.

III. Quos vtroſque.] Quos vtriſque.

DE QVAESTORIBVS, ET MAGIſtris officiorum, &c. TIT. VI.

Hic titulus ſuprà ſatis declaratus eſt.

DE PRIMICERIO, ET SECVNDICERIO, & notarijs. TIT. VII.

Primicerius notarius Principis dicitur, & honore inter notarios primus: ſicut ſequens dicitur Secundicerius. κηρὸς enim ceram ſignificat. κήρωμα, tabulam ceream, in qua antiqui ſcribebant. Primicerius. Secũdicerius.

II. Poſt depoſitam publicam numerorum ſollicitudinem.] Munerum ſollicitudinem.

VT DIGNITATVM ORDO ſernetur. TIT. VIII.

Hic titulus per ſe patet.

II. Vel magiſtro officiorum.] In ſcriptis exemplaribus legitur, Exmagiſtro officiorum, iunctim ſcilicet, quemadmodum Exconſul, Exquæſtor,&c.

DE MAGISTRIS SACRORVM ſcriniorum. TIT. IX.

Magiſtri ſac. ſcrin. *Id eſt, de obſeruatoribus pecuniæ Principis. Cicero cuſtodes vocat.*

DE COMITIBVS CONSISTOrianis. TIT. X.

Comites conſiſtoriani. Conſiſtoria. Auguſtalia. *Id eſt, de militibus conſiſtorij Cæſaris. Conſiſtoria dicuntur archiua Cæſarea, & Imperatoris palatinæ domus, quæ etiam vocantur Auguſtalia.*

DE PRAEPOSITIS, ET TRIBVnis ſcholarum. TIT. XI.

Scholæ. *Hoc eſt, locorum, in quibus tyrones ad opera bellica exercentur.*

I. Qui inquietudinis epulis adhibentur.] Quidam legunt, Inquirendis epulis.

DE COMITIBVS REI MILITARIS. TITVL. XII.

Rei militaris, id eſt, militum. Obſerua in his titulis varia genera Comitum.

DE COMITIBVS, ET ARCHIAtris ſacri palatij. TIT. XIII.

Archiatri. *Archiatri dicuntur medici Principis. ἀρχὸς enim principem, ἰατρὸς medicum ſignificat.*

DE COMITIBVS, QVI PROVINcias regunt. TIT. XIIII.

Hic titulus ſatis clarus eſt.

I v, DE

DE PROFESSORIBVS, QVI IN vrbe Conſtantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitiuam. TIT. XV.

Comitiuam, id eſt, honorem Comitum. Sic ſuprà in l. Vnic. de com. & arch. ſacr. palat. Comitiua.

DE SILENTIARIIS, ET DECVRIOnibus eorum. TIT. XVI.

Ad ea, quæ quietis ſunt in palatio, miniſtrum Silentiarium vocant. In quibuſdam exemplaribus non eſt vox, eorum. Silentiarius.

III. Propter reuocatoriæ ſecuritatem.] Scueritatem.

DE DOMESTICIS, ET PROTEctoribus. TIT. XVII.

Domeſtici dicuntur arcanorum Principis conſcij. Protectores, qui armati ſtipant latus Principis. Domeſtici. Protectores.

II. Conſulari, id eſt, clariſsimatus dignitate perfruantur.] Qui magiſtratibus atque officijs functi iam eſſent, ſimpliciter Clariſsimi dicebantur. Quo fit, vt Conſularem hæc lex vocet Clariſsimatus dignitatem. Clariſsimi.

IIII. Primicerij locum adeptus.] In quibuſdam ſcriptis legitur, Secundicerij.

DE PRAEPOSITIS LABORVM. TITVL. XVIII.

Præpoſiti laborum intelliguntur omnes magiſtri domus Principis. Alij aliter legunt. Præpoſiti laborum.

DE PROXIMIS SACRORVM ſcriniorum, &c. TIT. XIX.

De proximis, id eſt, de præpoſitis. Scrinia ſunt plutei & armaria, quibus commentarij & libelli, literariaq; monumenta Imperatoris concludi ſolent. Proximi ſacſcrin. Scrinia.

I. Qui præfecti diœceſes ſibi creditas temperarunt.] Temperare iunctum accuſatiuo, denotat rem ſuo ordine ac menſura adminiſtrare: iunctum verò datiuo, abſtinere ſignificat, vt in l. j. §. quod autem. ff. de offic. præfect. vrb. Et temperent his, quæ ſunt prohibita.

II. Vel capitibus officij.] Dicitur hîc caput officij eo modo, quo Vegetius caput contubernij.

III. Qui ex conſularibus.] Qui ex conſulibus.

IIII. IVBEMVS, vt primum omnium ſit eorum.] Iubemus, vt patrimonium eorum.

Melloproximi. V. Vſque ad melloproximos.] Melloproximi ſunt ij, qui nondum proximatus honorem inierunt, ſed iam deſignati ſunt proximi.

VII. Vt quindecim primatium.] Quindecimprimatum legendum eſt, quemadmodum Decemprimatus.

Antiquarij. Memoriales. X. Antiquarios verò.] Antiquarij ſunt, qui rerum antiquarum memoriam Principi ſuggerebant. Hi Memoriales quoque dici videntur. Antiquarius etiam ſignificat eum, qui antiqua verba interpretatur, quiue curat vetera.

Fides. XII. Fidei pro tempore.] Fides accipitur hîc pro cautione. Seu profligare concedi.] Seu pro flagitare, &c. Gradu vacante.] Vocante.

DE AGENTIBVS IN REBVS.
TITVL. XX.

Agentes in rebus. *Agentes in rebus dicuntur præpoſiti curis agendis, & euectionibus publici curſus inſpiciendis. l. ij. infrà de curioſ. & ſtationar.*

DE PRAEPOSITIS AGENTIVM in rebus. TIT. XXI.

Præpoſiti Agentium in rebus. *Id eſt, qui præſunt Agentibus in rebus.*

DE PRINCIPIBVS AGENTIVM in rebus. TIT. XXII.

Principes Agentium in rebus. *Principes Agentium in rebus appellantur ij, qui palmam laborum meriti, per defluxum xxv. annorum per Principem quieti traditi ſint. l. j. & iij. huius tit.*

DE CVRIOSIS, ET STATIOnarijs. TIT. XXIII.

Curioſi. *Curioſi dicuntur, qui commiſſa delicta in curia Principis, vel in comitatu Præſidum, per omnes prouincias referrent ad Præ-*
Stationarij. *fectos. Stationarij, qui fugitiuos & ad hoſtes tranſeuntes deferunt. Secundum aliquos ſunt milites ordinarij & deputati ad aliquem locum tuendum in limitibus imperij, dicti quòd in ſtationibus habitent, ne vagentur.*

Euectiones publici curſus. II. Et euectionibus publici curſus inſpiciendis.] Euectiones

publici curſus ſunt diplomata, vel chartulæ ſigno principis obſignatæ, vel teſſeræ, quibus agnitis Præſides & alij magiſtratus vehicula cum equis publici curſus accommodabant.

DE PALATINIS SACRARVM largitionum, & rerum priuatarum.

TIT. XXIIII.

Palatini communi nomine dicuntur omnes inhabitantes in palatio. Palatini igitur ſacrarum largitionum dicuntur, qui aut ſtipendia erogant, aut qui procurationem Reipubl. ſuſcipiunt. Et rerum priuatarum, ſubaudi, Cæſaris. Palatini ſacrarum largitionum.

II. E numero mittendariorum.] Ex palatinis alij quidem ſemper in domo Auguſti perſeuerabant: alij verò in prouincias mittebantur, qui Mittendarij à mittendo dicebantur. Mittendarij.

VII. Formæ primæ.] Forma, pro ordinibus & decurijs quibuſdam. Forma.

X. Ad calcem.] Calx pro fine per metaphoram, vt apud Cicer. de ſenectute.

DE STATORIBVS.

TIT. XXV.

Statores dicuntur, quos Princeps varia neceſſitate mittit ad prouincias, vt nuntient aliquid. Quibus tenentur prouinciales ſubinde mutare equos, quò celerius eant. Statores.

I. Certo modo ſolidorum.] Aliàs, Centum ſolidorum.

DE CASTRENSIARIIS, ET MINISTERIANIS. TIT. XXVI.

Has dictiones non admodum Latinas eſſe quidam ſcribunt, pro quibus legendum cenſent, De caſtrenſibus, & miniſterialibus, & fortaſsis, de caſtrenſibus miniſtris, de quorum officio ita ſcribit Lampridius in Alexandro. Aulicum, inquit, miniſterium in id contraxit, vt eſſent tot homines in ſingulis officijs, quot neceſsitas poſtularet, ita vt annonas, non dignitatem acciperent: fullones, & veſtitores, & piſtores, & pincernæ, omnes caſtrenſes miniſtri,

DE DECANIS. TIT. XXVII.

Decani dicti ſunt in exercitu, qui decem militibus præerant, alio nomine Caput contubernij dicti. Decani. Caput contubernij.

DE MENSORIBVS. TIT. XXVIII.

Menſores. *Menſores ſunt, qui in caſtris ad podiſmum dimetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant: vel, qui hoſpitia in ciuitatibus præſtant. Hi etiam Metatores dicuntur.* Metatores.

DE PRIVILEGIIS EORVM, QVI IN ſacro palatio militant. TIT. XXIX.

Titulus clarus eſt.

Pentaprotia. II. Vel pentaprotiæ.] Pentaprotia ſignificat quinque primorum munus, quos alibi conſtitutiones Quinque ſummates vocant. Quidam Quintumuiros appellari poſſe putant.

DE PRIVILEGIIS SCHOLARVM. TITVL. XXX.

Id eſt, militantium in ſacro palatio. Nam & Schola militum dicitur authore Vegetio.

DE CASTRENSI OMNIVM PALAtinorum peculio. TIT. XXXI.

Hic titulus manifeſtiſſimus eſt.

DE EQVESTRI DIGNITATE. TIT. XXXII.

Hic titulus clariſſimus eſt.

I. Poſt Clariſsimatus dignitatem.] Quæ ſit Clariſsimatus dignitas, annotauimus in l.ij.§.de domeſtic.& protectorib.

DE PERFECTISSIMATVS dignitate. TIT. XXXIII.

Qui nec ex Senatu, nec Equeſtri ordine ad dignitates aſſumebantur, Perfectiſſimi appellabantur: Vnde Perfectiſſimatus dignitas, quæ erat non mediocris. Nam non omnes Præſides fuere Clariſſimi, sed & Perfectiſſimi quidam, prout prouinciæ dignitas exigebat. Ex vetuſtiſſimis monumentis conſtat Tarraconenſis Hiſpaniæ, ac Norici fuiſſe Perfectiſſimos tantùm, quos duabus literis deſignabant, V. P. ſicut viros Clariſſimos, V. C. Perfectiſsimatus dignitas.

QVI

QVI MILITARE POSSVNT, VEL non,&c. TIT. XXXIIII.

Hic titulus per ſe ſatis conſtat.

NEGOTIATORES NE MIlitent. TIT. XXXV.

Hic titulus apertus eſt.

DE RE MILITARI. TIT. XXXVI.

In hoc titulo Imperator tractat de rebus ad milites pertinentibus.

XIIII. Seu de caſtris riparenſibus.] Riparenſes milites dici poſſunt, qui in Imperij limitibus excubabant pro Repub. aduerſus barbaros. Riparenſes milites.

DE CASTRENSI PECVLIO MILItum,& præfectis annonæ. TIT. XXXVII.

Peculium caſtrenſe eſt, quod à parentibus vel cognatis in militia degenti donatum eſt. vel quod ipſe filiusfamiliâs adquiſiuit. l. ſi fortè. & l. caſtrenſe. ff. de pecul. Quis Præfectus annonæ ſit, ſuprà annotatum eſt. Peculium caſtrenſe.

IIII. Etenim peregrinationis labor ſociatus cõmilitoni eius.] Laborem ſociatum commilitij eius.

DE EROGATIONE MILITARIS annonæ. TIT. XXXVIII.

In hoc titulo tractatur, quo pacto annona militaris inter milites partiatur. Vegetius Annonas expenſas vocat, eas frugum pabuliq́; ſpecies, quas prouinciales militibus expendunt. Annona.

I. REPETITA conſuetudo.] Hoc eſt, longo interuallo relata, & à longiſsimis temporibus petita. Buccellatum.] Quid ſit Buccellatum, oſtendit Ammianus Marcell. lib. xvij. his verbis: Firmatoq́; conſilio triginta dierum, frumentum ex eo quod erat in ſedibus conſumendum, ad vſus diuturnitatem excoctum (Buccellatum vocant) humeris militum impoſuit. In duobus buccellatum, in tertio die panem.] In duos dies buccellatum, in tres panem. Buccellatum.

II. COENATICORVM nomine.] In vetuſtis quibuſdam exemplaribus legitur, Venaticorum nomine.

Pictacia. V. Pictacia authentica confeſtim tradiderint.] Pictacia, pro breuibus commentariolis accipiuntur.

Breues. IX. Quantitate breuium.] Breues, pro breuibus commentariolis, quæ pictacia vocantur in l.v.§.hoc tit.

Stellatura. XII. Sellaturæ nomine.] Stellatura ferè teſſeram frumentariam ſignificat, niſi quòd teſſera gratuitum frumentum plebi dabatur, ſtellatura viliore pretio annona militibus vendebatur. Quidam putant hîc eſſe legendum, Stellaturæ nomine ſpecies conſequuntur.

Reſiſtentes ſpecies. Adærare. Species reſiſtentes.] Id eſt, reſtantes, & quæ ex præterito debentur. Non aliter adærentur.] Adærare eſt ære æſtimare, vt ſit ſenſus: Species quæ militibus ſtellaturæ cauſa penduntur à prouincialibus, ſi pecunia permutentur, æſtimari tanti debere, quanti eſt fori pretium.

Caballatio. XIIII. Caballationis quoque rationem.] Caballatio eſt munus alendi equos publicos, à Caballis dicta.

Principia. XVI. Apud deuotiſsima principia.] Principia hîc accipienda ſunt pro loco, vbi ius reddebatur. Vt eiuſdem apparitionis periculo.] Apparitoris periculo. Tenore rectæ diſpoſitionis.] Dictæ diſpoſitionis.

DE EXCEPTIONE, ET TRANSLAtione militaris annonæ. TIT. XXXIX.

In hoc titulo tractatur, quomodo cibi in bello excoqui poſsint vt diu durent.

I. OPTIONES.] Vide quæ annotauimus in l.vj.ff.de iur. immunit.

DE MILITARI VESTE. TITVL. XL.

Hic titulus clarus eſt.

II. PROVINCIAE Thraciarum.] Quidam legunt, Tarſiarum. Exceptis Hiſtroneatis.] Sunt qui legant, Orthodoſiæ natis. vel, Oſtronæ natis.

Gregarij milites. IIII. Minoribus gregarijsq́; militibus.] Gregarij milites dicuntur ij, qui humiles ſunt, & non delecti, quales eſſe ſolent, qui tumultuariè colliguntur.

DE METATIS, ET EPIDEMeticis. TIT. XLI.

Metatores. Epidemetici. *Quidam legunt, De metatoribus. Metatores dicuntur, qui præcedentes eligunt locum caſtris. Epidemetici dicuntur, qui*

in vrbibus loca metantur: puta in valuis ianuarum inſcriptiones ponebant, quibus ſignificabatur, quis in ea domo hoſpitaturus eſſet. Domus ipſæ Metata dicuntur. Metata.

II. Vt in tres domo diuiſa partes.] Vt in tres domus diuiſe partes.

DE SALGAMO HOSPITIBVS NON præſtando. TIT. XLII.

Salgami appellatione venit oleum, ſal, butyrum, & huiuſmodi eſculenta ad condiendum, atque etiam alia in dies neceſſaria, veluti ligna, &c. Salgami appellatio.

DE COMMEATV. TIT. XLIII.

Commeatus in præſenti titulo accipitur pro copia & facultate abeundi à militia. Commeatus.

DE TYRONIBVS. TIT. XLIIII.

Hic titulus ſatis apertus eſt.

DE LITORVM, ET ITINERVM cuſtodia. TIT. XLV.

Hoc titulo nihil apertius eſſe poteſt.

DE DESERTORIBVS, ET OCCVLtatoribus. TIT. XLVI.

De deſertoribus, intellige militiæ, & occultatoribus, id eſt, de his qui occultant aliquem, qui militiam & caſtra deſeruit. Deſertores. Occultatores.

DE VETERANIS. TIT. XLVII.

Hic titulus alibi expoſitus eſt.

I. Cùm introiſſet principia.] Principia in caſtris dicebantur, quibus principes caſtrametabantur, hoc eſt, vbi in acie milites principes ſtabant. Principia.

DE FILIIS OFFICIALIVM MILItarium, &c. TIT. XLVIII.

Nihil hoc titulo clarius exiſtit.

DE OBLATIONE VOTORVM. TITVL. XLIX.

Quomodo votis promiſsis Principi ſatisfieri debeat, hoc in titulo tractatur.

DE

DE NVMERARIIS, ACTVARIIS, ET chartularijs,& exceptoribus ſedis excelſæ,&c.

TITVL. L.

Numerarij. *Numerarij dicuntur,qui ſummas pecuniarum ſub calculum* Actuarij. *vocant. Actuarij,qui acta actionesq́; deſcribunt, & deſcripta* Chartularij. *recitant. Chartularij,qui chartarum publicarum tractatibus oc-* Scriniarij. Exceptores. *cupantur. Scriniarij ſunt rerum arcanarum cuſtodes. Excepto-res,qui breuiter aliquid à dictante annotant.*

VII. Quàm Antiochiæ.] Quidam legunt,Cyrenæ.

DE CVRSV PVBLICO, ET ANGA- rijs,& parangarijs. TIT. LI.

Curſus publicus. *Per diſpoſitos prouinciarum locos habebant Imperatores quoſdam equos, qui ſumptu publico alebantur, vt quoties repentinum aliquid accidiſſet, mutatione equorum citiſsimè, quò vellet Imperator, poſſet mittere quencunque nuntium. Vulgus Poſtas appellat,quaſi poſitos locatosq́; certis in locis,& ſemper in procinctu excubantes. Apud Perſas erat ἀγγαρεῖον δρόμημα, curſus perniciſsimus equorum. Vnde nomen Angariæ & Parangariæ in libris iuris dictum manauit.*

Parhippus. IIII. PARHIPPVM eum videri.] Parhippus, id eſt,qui præter rationem equeſtris diſciplinæ equos agit.

Auerta. XII. Sexaginta itidem auerta non tranſeat.] Auerta eſt equorum pectorale. Quidam dicunt eſſe ſubalaria lora, quæ vehicularis equi humeris ſuſtinentur. Exceptis aurigarijs.] Quidam legunt, Centenaria. Auricentenarijs: Centenaria intelligentes ornamenta in modum numiſmatis,quæ pectoribus equorum affiguntur. Ab hippocomis.] Hippocomi. Hippocomi ſunt homines equorũ curæ præfecti: ἵππος enim equum ſignificat, κομέω nutrio,curo.

DE TRACTATORIIS, ET ſtatiuis. TIT. LII.

Tractatoria. *Tractatoria eſt licentia adducendi equos in curſu publico, quam C.Plin.epiſt.vlt.ad Traianum, Diploma appellat. Hinc* Diploma. *potes declarare vocem Diploma in l.continuus.ff.de verb.oblig.* Statiua. *Statiua ſunt loca,in quibus aliquis moratur,à ſtando. Vnde legitur Cæſarem ſtatiua habuiſſe caſtra.*

DE APPARITORIBVS PRAEFEctorum prætorio,&c. TIT. LIII.

Apparitor, miniſter magiſtratus, præcipuè viator, qui homines in ius vocat, ab apparendo dictus, quia apparet & præſto eſt, obſequiturq́; magiſtratui, vel quia partes facit apparere in iudicio. Apparitor.

DE APPARITORIBVS PRAEFEcti vrbi. TIT. LIIII.

Hic titulus apertus eſt.

DE APPARITORIBVS MAGISTROrum militum,&c. TIT. LV.

Et hic titulus clarus eſt.

DE APPARITORIBVS PROCONſulis & legati. TIT. LVI.

Et hic titulus per ſe clarus eſt.

DE APPARITORIBVS COMITIS Orientis. TIT. LVII.

Et hic titulus manifeſtus eſt.

DE COHORTALIBVS, ET PRINCIpibus Cornicularijs,&c. TIT. LVIII.

Cohortales à cohorte dicuntur, quaſi cohorti obnoxij. Iidem ſunt cum ijs, qui apparitores in multis ſuperioribus titulis appellantur. Cornicularij, adiutores Principis cuſtodiæ vel officialis vocabantur. Dicuntur autem Cornicularij in bello Accenſi Decurionum, vel Principis proximiorum. Cohortales. Cornicularij.

VII. Priuſquàm primipili paſtum digeſta ratione compleuerint.] Hæc verba ſic interpretanda ſunt, priuſquàm primipilarem diſtributionem redditis rationibus peregerint. Eſt enim vocabulum, Paſtus, dictum pro eo, quod Græci *νομὴν* dicunt. quod verbum & paſtionem, & diſtributionem, & ſtipendium militare, & annonam, & congiarium donatiuumq́; ſignificat, quod inter milites diuidebatur. Paſtus.

XI. Maluerit repedare.] Repedare, pro reuerti. Cicero de legib.iij. Domum cum laude repedandum. Repedare.

DE APPARITORIBVS PRAEFECTI annonæ. TITVL. LIX.

Hic titulus clarus eſt.

DE DIVERSIS OFFICIIS ET APPAritoribus Iudicum, &c. TIT. LX.

Et hic titulus clarus eſt.

X. Myſiæ primæ.] Quidam legunt, Mœſiæ.

DE EXECVTORIBVS, ET EXactoribus. TIT. LXI.

Quidam legunt, de exceptoribus, ſcilicet breuiter ſummæ tributorum conſcriptoribus & exactoribus, tributorum ſcilicet.

II. Nec quod iniunctum alteri fuerit collegæ, vſurpare alter iure præſumat.] Ne quod iniunctum alteri fuerit, collegij iure alter præſumat vſurpare.

V. Exercere audebit.] In vetuſtis exemplaribus legitur, Executor audebit. Sub proſcriptione.] Aliàs, ſub perſecutione.

DE LVCRIS ADVOCATOrum, &c. TIT. LXII.

Quid iuris ſit, ſi quis ab Aduocatis Cæſaris, & alijs Cæſarianis officijs lædatur.

DE PRIMIPILO. TIT. LXIII.

Pomp. Lætus de mag. Ro. Eligebatur, inquit, iuſtus, diligens, ſobrius, cui neceſſe erat & alienum titulum habere: ipſe etiam Primipilus. *erat comes primi ordinis, quem Primipilum dicunt, qui centum & ſexaginta militibus præeſt.*

PVBLICAE LAETITIAE VEL CONſulum nuntiatores, &c. TIT. LXIIII.

Nuntij publicæ lætitiæ, vel aliarum rerum in titulo enumeratarum, non debent ab inuitis immodicum accipere. Hoc vult titulus.

FINIS.

INDEX VOCABVLORVM IN HIS ANNOTATIONIBVS EXPLICATORVM.

*

A

Abaces 374
Abdicatio 645
Abducere 418
Abigere 418
Abigere partum 473
Abigeatus 458
Abigei 458. 655
Abire in deſuetudinem 274
Abire rem longè 426
Abiudicare 209
Abiuratum pretium 674
Abnoctare 220
Abolitio quid. 470
Abolitio generalis 656
Ab re 278
Abſciſe 485
Abſentes qui 55
Abſoluere 173
Abſtentio 86
Abſtentus 226. 296
Abſtinere ab hæreditate 615
Accenſus 485. 545
Acceptilatio 144
Acceptum ferre 449
Acceßio quid 135. 272. 322
Acceßio poſſeßionis 440
Acceſſorium 89
Accidere aliquid 492
Accola 434
Accuſatio 462
Acinaticium 377
Aconitum 466
Acta 426
Actio quid 441. *unde dicatur* 154
Actio Arbitraria 567. *bonæ fidei* 161. *æſtimatoria* 161. 311. *Ciuilis criminalis* 654. *commodati, directa & contraria* 286. *communi diuidundo* 572. *conducti* 309. *curæ* 351. *confeſſoria, negatoria* 155. *de conſtituta pecunia* 156. *depoſiti directa contraria* 179. 297. 584. *actio Directa* 577. *de dolo* 162. *Empti & uenditi* 307. 588. *exercitoria* 289. 582. *ad exhibendum* 272. 574. *in Factum albi corrupti. in fact. ex iure iurando. in fact. contra libertum aut filium. contra eximentē ui eum, &c.* 157. *Familiæ erciſcundæ* 572. *fauiana* 402. *finium regundorum* 269. 573. *funeraria* 574. *furti* 284. *Hæreditaria* 579. *Inſtitoria* 582. *Locati* 309. *de eo quod certo loco* 285. *Mandati directa & indirecta* 298. 585. 179. *Negotiorum geſtorum* 553. *noxalis* 168. 225. 268. 573. *Pauliana* 429. *de peculio* 293. *pigneraticia* 581. *directa & contraria* 287. *popularis* 461. *præiudicialis* 158. *preſcriptis uerbis* 591. 312. *protutelæ* 603. *Publiciana* 162. 253. *Quāti minoris* 317. *Quod iuſſu* 166. 295. *quod metus cauſa* 160. 162. *Rationibus diſtrahendis* 351. *redhibitoria* 316. *rerum amotarum* 333. 598. *in rem* 251. *de in rem uerſo* 294. *rei uxoriæ* 161. *Sequeſtraria* 237. *ſeruiana* 162. *quaſi ſeruiana ibid.* & 156. *ſerui corrupti* 147. 609. 274. *pro ſocio* 140. 585. *ſtricti iuris* 161. *de Tigno iuncto* 453. *tributoria* 166. 291. *tutelæ directæ* 351. *tut. contraria* 179. *Vtilis* 577
Actionem dare, eximere 241
Actionem uendere 586
Actor 41. 233

Actuarij 696
Actus latitudo 52
Aderare 544. 694
Aderata 662
Aderatio 544
Addicere 303. 658
Addicere bona 120
Addictus 303
Ademptio legatorum 94
Adfinitas 25
Adgnati 32
Adiectiones 114. 482
Adigere ad iuſiurandum 223
Adire cum ſacco 449
Aditio 86
Adiurare 223
Admittere 453. 483
Admenſum uinum 306
Admouere probationi 471
Adoptio 213
Adoptio ex tribus maribus 303
Adoptio ubi fiebat 26
Adprobare opus 310. 468
Adpromiſſor 50
Adrogationis formula 26
Adſcripticij 530
Adſectari aliquem 151
Adſertor 626
Adſeſſor 221. 545
Adſignare libertum 114. 402
Adſumptio originis 482
Aduenticia neceſsitas 528
Aduerſaria 227
Adulter ſolidorum 653
Adulterare rationes 275
Adulterium 463. 468
Aduocatio 467
Aedicula 469
Aediles cereales, curules, plebeij 14
Aegra mulier 365
Aerarium 42
Aes alienum 246
Aeſtimatio litis 168. 468
Aetas perfecta 37
Aetas robuſta 464
Aetas legitima, naturalis 19. ſua 234
Aetatis pupillaris diuiſio 131
Aeterna authoritas 55
Affluere in exercitium 672
C. Afranis 2,0
Africa 540
Agaſo 265
Ager adſignatus 421
Ager limitatus 421
Agentes in rebus 690
Agere auem 437
Agere, uerbum 64
Agitatores 231. 678
Agminales equi 484
Alabaſter 383
Albarium 669
Albini ibid.
Album 357. 483
Alea, Aleator 275. 574
Alienare 59
Alij homines 34
Alluuio 47
Alternatio 265
Alueus 46. 48
Amator 275
Ambitus 469
Aminæum uinum 377
Amita 32. 25.
Amita magna ibid.
Amphitapa 383
Amphora 368
Anacriſis 463
Anademata 383
Anceps periurium 282
Androgynus 212
Angariæ 528
Annona 183. 468. 546
Annona 660. 676. 673
Annona ciuilis 595
Annotatio 539
Antapocha 580
Antichreſis 288. 314
Antidorum 250
Antidotum 380
Antiquarij 690

Anulus

Anulus ſignatorius 63
Annuum 427
Annuum legatum 374
Apelles 49
Apices iuris 391
Aphronia 83
Apocha 452. 580
Apolides 34
Apologus Leonis & Vulpis 300
Apoſtata 533
Apoſtoli 476
Apparitio 685
Apparitor 697
Appellatio 475
Aqua & igni interdicere 33
Aquam & ignem accipere 331
Aqueductus 52. 571
Aqueductus 679
Aquagium 265
Aquileges 485. 669
Aquiminarium 383
Arabarches, Arabarchia 591
Aratrum pati ciuitatem 257
Arbiter 561
Arbitrium 242
Arbitrium tutelæ 604
Arbores furtim ceſæ 454
Arca 277
Arca camerata 310
Arcarius 417
Arcarij 670
Archeotæ 484
Archiatri 688
Archigerontes 531
Archimandrita 527
Archimimus 400
Archium 471
Arena 462
Arenarius 401
Argentarius 246
Ariſtocratia 207
Arræ 593
Arrogantia 650
Artemon 493
Articulus 542. 622
As 73
Aſceterion 529
Aſſertor 269
Atinia lex 55
Atomon 444
Atriarius 244
Attendere 325
Attentare pudicitiam 251
Attributum 542
Attributæ pecuniæ ibidem
Atypus 318
Auctionalia 352
Auctor 321
Auctoritas 321
Audientia 531
Auditorium 279. 426
Auerta 696
Auferre 146
Auguſtalis 663
Auguſtalia 688
Aureus 58. 114
Aurum coronarium 671
Aurum luſtrale 671
Aurifodina 233
Automatoria 367

B

Bacchari 317
Balani 492
Baluca 672
Baphe 673
Baphei ibid.
Baphia ibid.
Barbaricarij 669
Baſtagiarij 673
Beneficiarij 490
Berytus 676
Bes 73
Beſtiarij 28
Biarcei 542
Biarchi 541
Biarchia 542
Blatta 586
Boëthi 670
Bona uacantia 659
Boni conſulere 482

rem in Bonis & ex bonis eſſe 149
Bonis interdicendi mos 443
Bonorum emptor 121
Bonorum poſſeßio 395
Bonorum poſſeßionis origo & uſus, quid 115
Bonorum poſſeßio contra Tab. quæ liberis datur. contra Tab. quæ patrono, uel cor. lib. datur 611. *Edictalis, decretalis, ſiue iudicialis* 118. 403. *quib. ex legib.* 118. *Secundum Tab.* 611. *Tamquam ex familia* 117. *Vnde cognati. Vnde cognati manumiſſoris* 117. *Vnde decem perſonæ* 116. *Vnde legitimi ibid. Vnde liberi* 611. *Vnde uir & uxor* 117
Brephotrophium 528
Breues 694
Breuiariæ rationes 379
Breuiculus 631
Buccellarij 651
Buccellatum 693
Buccinum 373
Bupreſtis 466
Burgi 540
Burdigala Aquitaniæ caput 463
Burdo 372
Byblus 665

C

Cabalatio 694
Cadere in terram 614
Caducum 499. 620
Cædere 454
Cæcutire 413
Cæmenticius 436
Cæſariani 657
Calantica 383
Calare 62
Calcaria 471
Calculator 350
Calculus 549. 563. 634
Calendarium 280
Calumnia 562
Calumniator 235
Camelarij 484
Camelelaſſa 484
Campus Martius 87
Campus Tyberinus 307
Cancellare 357
Cancellarij 548
Canon 660
Canon frumentarius 676
Canonica illatio 528
Cantharus 367. 466
Capio cauſa mortis 57. 412
Capitatio 545. 680
Caput 362
Caput contubernij 691
Capitis deminutio 33. 340
Captare 139. 359
Captare uerba iuris 273
Captatoria inſtitutio 140. 359
Captiuus 479
Carbonianum edictum 396. 612
Carceraticum 474
Careum 380
Carrucha 382
Caſtare 261
Caſtellum ibid.
Caſtra 480
Caſus legis 370
Catholicus 657
Catholiciani ibid.
Catoniana regula 386
Catilius Seuerus 67
Cato 27. 92
Cauea publica 456
Cauere ab aliquo 467
Cauere dotem 597
Cauma 367
Caupones 454
Cauſa 92. 267. 322. 325. 388. 549
Cauſam ex uinculis dicere 462
Cauſa fiſcalis, diuinæ domus 569
Cauſari 416
Cauſari 226
Cauterium 378
Cautiones 319
Cedere 393. *bonis* 140. 427. 635. *diem* 620. *foro* 297

Cenſiti

Cenſiti 689
Cenſitores 682
Cenſuales 679
Cenſus 209. 489. 682
Cenſum agere 209
Centauri 229
Centenaria 696
Centumuirale iudicium 215. 248
Cera ima 76. *prima* 75
Cercinna 210
Certum 278. 575
Ceruiſia 377
Ceßim ire 267. 319
Ceßio legatorum 90
Chariſticon 474
Character 356
Chartoprata 675
Chartularij 696
Chaſma 367
Chimera 230
Chœnix 374. 535
Chomata 457
Chryſulca 254
Cilicium 378
Cimeliarchion 635
Cingere arborem 310
Circenſes ludi 258
Circenſes magiſtratus 663
Circitores 289
Circuitores 295
Circunducere acta 426. *edictum* 343
Circumſcribere 439
Circumuenire 465
Ciſium *ibidem*
Ciſtarius 309
Ciſta 293
Clam facere 435
Clarißimi 568. 683
Claßici 674
Clauem dare 686
Clauus 318
Clauus in ueſte 382
Clientela 681
Clientes 479
Cloaca 435
Cloacarium 255
Coaleſcere 547
Coactilia 385
Codex 65
Codices tres 7
Codicilli 65. 100. 351. 365. 616
Codicillaris poteſtas 351
Cœlicolæ 533
Cœnacularium 288
Cœnaculariam exercere 268
Cognatio 24. 32
Cognationis diuiſio & ſubdiuiſio 106
Cognati 110. 403
Cognomen 92
Cohortalis 568. 697
Coire 458
Colere nummis 452
Collatio 540. 660
Collatio bonorum 396
Collecta 660
Collectarius 575
Collegiati 675
Collegium illicitum 460
Colluſio 480. 627
Collyrium 48
Colonus 49
Colonus partiarius 310
Coloni & inquilini differentia 156
Colonia 310
Color quæſtus 292
Colum niuarium 382
Columnæ ſtructiles 264
Comes orientis 543
Comes rerum priuatarum 542
Comes ſacrarum largitionum 542
Comes ſacri palatij, ſacri patrimonij 542
Comites 481
Comites conſiſtoriani 688
Comites iudicum 468
Comites rei militaris 544
Comitatenſes 481
Comitatus ſacer 480
Comitia 62
Comitium 689

Comm

Commeatus 242. 695
Commentarienſes 479
Commentarius 241
Commentum 478. 354
Commercium 87. 130
Commilitium 481
Commiſſum 410
Committere 265
Commodatarius 581
Commodatum 280. 581
Compendium 486
Compenſatio 296. 165. 583
Competitor 483
Compilare 469
Componere leges 7
Concameratio 371
Concedere naturæ 621
Conceptis uerbis iurare 281
Concilium 20. 623
Concinnator cauſarum 219
Concipere 356
Concipere iuſiurandum 281
Conclaue 261
Concubinæ appellatio 599
Concubina 535
Concuſsionis crimen 458
Condicere 278
Condicticia lex 160
Condictio 282
Condictio certi duplex 123. *furtiua* 158. 284. *ex lege* 285. 577. *incerti* 283. *indebiti* 283. *ſine cauſa* 284. *triticiaria* 285
Conditio 360. 388
Conditura 377
Conducere per auerſionem 289
Conductor 309
Confeſſus 426
Confinia 269
Congius 368
Coniuratio 381
Conniuere 413
Conſanguinei 83. 106
Conſignare & reſignare tabulas teſtamenti 86
Conſiſtoria 688
Conſobrini 106
Conſolidatio 54
Conſortes eiuſdem litis 573
Conſtans & perpetua uoluntas 9
Conſuetudo 211
Conſulere 15
Conſulum origo 215
Conſules deſignati 91
Conſtituere 286
Conſtituere in præſenti 448
Conſtituere pecuniam 579
Conſtitutio 535
Conſtitutio iudicij 452
Conſtitutiones 212
Contignatio 261. 409
Continentia cauſæ 562
Contracta fiducia 108
Contractus 128
Contrahere 64
Contrectare 56
Contubernalis 287
Conturbare 291
Conuentus 20. 625
Conuicium 251
Copes 91
Copiarum negotium 297
Cornicularij 545. 697
Corpora rerum tria 85
Corporalis res & incorporalis 51
Corporati 675
Corradere nummos 417. *pecunias* 474
Correctores 226
Coloria 411
Credere 278
Credere incertis nominibus 291
Cretio 615
Crimen expilatæ hereditatis 654. *leſæ maieſt.* 650
Crucei patria 465
Culleus 288. 375
Cuniculus 264. 409
Curator 40
Curialis 568. 674
Curioſus 295

Curioſi 690
Curſor 374
Curſus publicus 696
Curules iudices 563
Cuſtodia quid 137. 462
Cydoneum uinum 377
Cymbium 383

D

Dactyliotheca 372
Damnati in ludum uenatorium, ad beſtias 471
Damnas 91
Damnes 91
Damnati ad metallum, & in opus metalli, & ad beſtias 28
Damni infecti appellatio unde 228
Daphne 686
Dardanarij 457
Dare quid 127. 130
Debitum nutriri 677
Decani 691
Decaproti 484
Decaprotia 484
Decedere 239. 463
Decemprimi 483
Decemprimatus 484
Decernere 176
Deceſſor 240
Deceſsio 272
Decidere 340. 452
Decimarij 648
Decolorari 529
Decretum quid 354
Decretum Principis 13
Decumbere 226
Decurio 622
Decuriones 482
Decurio 663
Deducere 454
Defenſor 232
Defenſores ciuitatum 38. 547
Deferre 478
Defunctoriè 407
Defungi 307
Delator 440
Delator 659
Delatoria curioſitas 326
Delegata pecunia 469
Delegatio 145. 644
Deliberare 361
Delicatus debitor 288
Delicta priuata 451
Democratia 207
Demonſtratio 92. 388
Denuntiare teſtimonium 458
Depeciſci 235
Deportatio 28
Deportati 28. 33
Depoſitum 584
Deprehendi in adulterio 326
Depulſio 562
Des 73
Deſerere 226
Deſerere litem 255
Deſertionis pœna 226
Deſertores 695
Deſignatores 231
Deſiſtere litibus 245
Deſultor 313
Detruſus 529
Deunx 73
Deuotæ gentes 590
Dextans 73
Diacatochia 682
Diacaturochia ibid.
Diacopi 458
Diæta 255
Diætarius 255
Diarium 381
Diaſtoleæ 670
Diatretus 266
Dicere mulctam 463
Dictare iudicium 429. *teſtamentum* 613
Digitus aquæ 262
Digito ſummo tangere 183
Dignitas 483
Dignitatum quatuor ſpecies 568
Dies diffuſus, fiſſus 226
Dilationes 227

Dimittere creditorem 328
Diœcetæ 531
Diœceſis 540
Diploma 444
Diploma 696
Diplomata 551
Diplomate felice uti, prouerbium 444
Directarij 457
Diſcedere à perſona 255
Diſciplina 255
Diſcuſſor 263
Diſpendium 486
Diſpenſator quis 142
Diſpungere 428. 490
Diſpunctio 428
Diſsidium 464
Diui fratres 42. 214
Diuidere hæreditatem in capita & ſtirpes 103
Diuortium 597
Diuortium 331. quibus uerbis agebatur ibidem
Diuortij nuntius libertus 331
Diurnum 379
Dodrans 73
Dolo 267
Dolus malus 237. 553
Domeſtici 545
Domeſtici 689
Dominium legitimum naturale. 19
Donare ad proceſſus 330. 657
Donata 662
Donatio 411
Donatio cauſa mortis, inter uiuos, propter nuptias 57. 412
Dormientes 430
Dos 327
Dos aduenticia, profecticia ibid.
Dubia cauſa 281
Dulce uinum 377
Dupondius 74
Dupondij auditores 205
Duumuiratus 233
Duumuiri ibid.

E

Ecleſia 527. 535
Edere 227. 548
Edere & dare nomina 216
Edictum 535
Edictum ædilicium 316. diui Hadriani 615. peremptorium 247. principis 13. de ſepulchro uiolato 458. ſi quis omiſſa cauſa, &c. 617. ſucceſſorium 404
Edicta prætorum 14
Editio multiplex 548
Editus boum 373
Eleemporia 484
Electrum duplex 48
Elenchus 383
Elidere 229
Elogium 319
Eluſoriæ minæ 391
Effractores 459
Effractura 218. 592
Eijcere 266
Eluſcare 285
Emancipatio quid, & quomodo olim procedebat 29. 62. 213. 646
Embateuticum 354
Emblema 273
Embola 528
Emendicata ſuffragia 649
Emphyteuſis 138. 254. 592
Emphyteuticum 354
Emptio & uenditio 301
Emptor familiæ 62
Emeritum 480
Enucleare 536
Entheus 317
Ephemerides 381
Epidemetici 694
Epiſcopi 484
Epiſtalma 630
Epiſtola Principis 13
Epiſtolares uiri 634
Epiſtomium 308
Epitimia 338
E re 278

Eremodicium 562
Ercifcor 159. 270. 572
Ercium 159
Eremodicium 239
Ergaſterium 529
Ergolabi 590
Erigere ceruicem 610
Erro 275
Euſteria 680
Euectiones publici curſus 690
Euictio 320
Euerriculum 456
Euertere 226
Euictio 645
Eunuchus 27. 586
Euocare ſacra 215
Exaggerare 436
Examen 47
Exarmare 290
Excedere 220
Exceptio 173. 438. *doli mali* 440. *metus ibid. non numeratæ pecuniæ* 173. *rei iudicatæ* 439. *rei uenditæ* 321
Exceptor 310
Exceptores 696
Excipere manus iniectionem 223
Excludi tempore 470
Exconſule 7. 205
Excuſatio 41
Excutere 311
Executorum uaria genera 563
Exercitor 289. 582
Exhæredare 69
Exhæredatio inter cæteros 70
Exhedra 268
Exhibere 273. 438. 574
Exhibere reos 649
Exhibitio 462
Exilium uoluntarium 471
Eximere actionem 241
Eximere pœnæ 467
Exorcizare 488
Expedire lites 280
Expeditio 66
Expeditum eſſe 229
Expenſum ferre 392
Experiri 223
Expilatores 459
Expromiſſor 50
Expugnare ratem aut nauem 455
Exqueſtore 7. 205
Exterus religionis 534
Extraneus manumiſſor 116
Extraordinaria crimina 457
Extra ordinem ius dicere 488
Extremum in iuriſdictione 222
Extricatæ margaritæ 266
Exui bonis 165

F

Fabricenſes 674
Fabula 250
Facere reum 580
Facere ſuſpectum 605
Factum 325
Factum tranſactum 493
Falcidia lex 95
Falſum 467
Fama 231
Familia 159. 270. 572
Familiaritas 138
Famoſus libellus 456
Fanaticus 317
Fas 207
Faſciæ crurales & pedules 383
Fatale 378
Fatales dies 568
Fatum 466
Fauere 396
Fera beſtia 46
Feriæ, & quotuplices 226
Ferre ad populum 209
Fibula 674
Fides 690
Fidem ſequi alicuius 278. 656
Fideicommiſſaria hæreditas 97. *libertas* 415. 624
Fideicommiſſum quid 97. *duplex ibid.*
Fideiuſſor 446. 644

Fiduciarius heres 392. *pater* 29. 646
Fiduciarij tutores 36
Filij naturales, iuſti 599
Fiſcus 41. 478. 569
Flagitare 451
Flauij prænomen 7
Focarius 244. 335
Fœderati 479
Fœneratores multi Romæ 164
in Folle offerre 389
Forma 266. 691
Fortuna 422
Fouere larem 665
Fructus 322
Fragmentum 264
Fribuſculum 330
Friuola 288
Frumentaria machina 378
Fruſtrari tempus 241
Fruſtratio 322
Fruſtrator 235
Fugitiuarius 313
Fugitiuus 275
Fullo 238. 244
Fullonica 410
Functio 279
Fundus 253
Fundus dotalis 599
Fundus Gunatheticus 684
Fundi Agonothetici 683
Fundi patrimoniales ibid.
Fundi ſaltuenſes ibid.
Fungi officio 426
Furia lex 95
Furtiuum 56
Fures balnearij 459
Furtum 146. 452
Furtum per lancem & licium 172

G

GEmina pietas 438
Gemmæ 47
Gener 24
Genius principis 280
Genus 279
Gerere 64
Germana conſanguinea 107
Germanæ ibid.
Germani 83
Germanicus 27
Gerontocomium 528
Geſtatio 255
Gladius 222
Glandis appellatio 437
Glarea 433
Glebam dare 686
Grammatophylacium 471
Gregarij milites 694
Grex 49
Gruis decurſus 309
Gunatheticus fundus 684
Gynæciarij 673

H

HAbere in ſinu 324
Habitatio 54
Hæres 72. *neceſſarius* 614. *ſecundus* 75
Hæredem recitare 387
Hæreditas 102
Hæreditates nouæ 110
Hallucinari 413
Haſta centumuiralis 209
Hauſtus aquæ 53. 262
Heliocaminus 261
Hama 218
Hemina 368
Hermaphroditus 212
Hermodorus 208
Hermogeniani equi 685
Hierophylax 375
Hippocentauri 130
Hippocomi 696
Hiſginus color 373
Homologare 561
Honor 331
Honorarium 276
Honores 483
Honorati 675

Humanitas 475
Humanitus contingere 57
Hydraulæ 666
Hydromeli 377
Hydrophylax 679
Hypæthra 378
Hypomnematographi 663
Hypotheca 640

I

Iactus retis 307
Ignorantia duplex 325. 537
Ignorantia ſupina 326
Ignis innocens 309
Illuminare 599
Illuſtres 568
Illunies 318
Illyria 540
Imaginaria emptio 413
Imaginarius colonus 308
Imaginarius contractus 441
Imago 382. 539
Immixtio 86
Immunitas 485
Impenſæ neceſſariæ 165
Imperator cum patre 277
Imperatores magni ibid.
Improbus & inteſtabilis 64
Imputare 352
Incola 481
Incruſtare 261
Indago 307
Indicare 308
Indicium prodere 470. profiteri 466
Indictio 400. 660. 661
Inducere 357
Inexcuſſus 379
Infamia, Infamis 230
Infamia duplex 231
Infamium pœnæ 275
Infans 131
Infantiæ proximus ibid.
Ingenuus 16
Ingreſſus contractus 228
Inijcere manum 223
Inimicitiæ capitales 42
Inire æſtimationem 267
Inire magiſtratum 488
Iniuria 456
Inofficioſa donatio 570
Inofficioſum teſtamentum 83. 247
Inquiſitio 38. 41
Inſcribere 649
Inſcriptio 462
Inſidiari 207
Inſignia magiſtratus 230
Inſpectio 549
Inſpectores 682
Inſtituere 358
Inſtituere hæredem 72
Inſtitutus 75
Inſtitores 290. 582
Inſtructus fundus 377
Inſtrumenti appellatio 324
Inſtrumentum male conceptum 212
Iſtrumentum fundi 89. 377
Inſtrumenta nuptialia 102
Infula 47. 218
Inſularij ibid. & 258
Inſularius ibid.
Intendere 247
Intentio 247. 562
Intercalare 238
Interceptor alienæ litis 219
Interdicere 474
Interdictum 175. 637. 430
Interdictum fraudatorium 393. de glande legenda 437. de itinere actuq; priuato 435. de libero homine exhibendo 638. ne uis fiat ei qui in poſſeſſ. miſſus erit 431. quorum bonorum, quorum legatorum 431. 637. ſaluianum 176. 439. de ſuperficiebus 435. de tabulis exhibend. 432. 638. de ui & ui armata 435. unde ui 638. uti poßidetis 435. 638.
Intereſſe 632
Interlocutio 425
Intermittere 234
Interpollare 303
Intertritura 288

Interuertere 240. 275
Interuſurium 370
Inteſtatum decedere 102
Ire in creditum 279
Irenarcha 671
Irrigua loca 332
Iſauri 651
Iſthmus 262
Iubere & mandare differunt 295
Iudex datus 246
Iudices ciuiles 544
Iudices dati ab Auguſta fortuna 563
Iudicatum facere 246
Iudicatum ſolui & ſatiſdationis clauſu‑le 171
Iudicium 245. 562
Iudicium communi diuidundo 272
Iudicium de moribus 598
Iugalis 598
Iugatio 680
Iugum 686
Iulius Titianus tutor 37
Iupiter Indiges 12
Iupiter Ercius 159
Iuramentum calumniæ 562
Iurare in litem 605
Iurare in litem 282
Iurato 225
Ius 9. 207
Ius aureorum anulorum 419
Ius ciuile, gentium, naturale 10
Ius commenticium 473
Ius dotium multiplex 596
Ius gentium primarium & ſecunda‑rium 11
Ius haſtæ fiſcalis 658
Ius iniquum 222
Ius locale, poſtliuum 111
Ius naturale duplex 10
Ius nouum 222
Ius patronatus 112
Ius ſolenne 494
Ius uetus 536
Iuris ciuilis origo 15
Iuriſconſulti ſacerdotes 205
Iuriſdictio 230. 556
Iuriſprudentia 9
Iuriſprudentia media 108
Iuſiurandum quid 280
Iuſiurandum calumniæ, aduocatorum 179
Iuſiurandum uoluntarium, neceſſarium, iudiciale 280
Iuridicus 38
Iuridicus Alexandriæ 221
Iuſta defunctorum 223
Iuſta facere 362
Iuſta hæreditas 299
Iuſtinianus 7
Iuſtum pactum 448
Iuſtitia 9

L

LAbrum 308
Lacerta 379
Lacunar 378
Lacus anguillarius 303
Lacus uinarius 267
Leſæ maieſtatis crimen 650
Lagena 371
Lanipendia 330
Lapilli 47
Lapis pro milliario 43
Lapis quadratus 264. ſtructilis ibid.
Largorum duo genera 69
Laſciuia 310
Laſer 380
Lata fuga 474
Laterculum 540
Latinæ feriæ 209
Latitare 428
Latrunculator 247
Latumiæ 241. 276
Latuſclauus 331
Lauacra 544
Laudare 307
Laudare auctoritatem ibid.
Laxamentum 485
Lecticarij 366
Lectum neutri generis 372
Legatum certum & incertum 143

Legatum per damnationem 86. ſinendi modo 87. per præceptionem ibid.
Legatum præſens 388
Legatum per uindicationem 86
Legatorum ceßio 90. ademptio 94. tranſlatio ibid.
Legati tranſlatio quadruplex 385
Legatio libera 486
Legatio ibid.
Legatus proconſulis 218. 542
Legare pœnæ nomine 386
Lex quæ 210. 535
Legis actio 219
Legis poteſtas ambulatoria 329
Legem rogari 208
Lex Aelia Sentia 19. 418. Aquilia 572. Atinia 55. Cenſoria 492. commiſſoria 240. 304. 643. Condictitia 160. Cornelia de captiuis 69. de falſis 653. Falcidia 95. 389. 619. Fauia de plagiarijs à quo lata 469. Furia 95. Fuſia Caninia 21. Hortenſia 13. Iulia 594. Iulia de ambitu, de annona 183. de fundo 329. repetundarum 183. 468. 653. de reſiduis 183. 469. de ui publica, & priu. 465. Licinia 242. leges Nouæ 240. Papia 594. 616. 648. Papiæ capita uaria 620. Regia 13. Remmia ibid. Rhodia 290. Socialis 183. 468. Lex xij. Tabularum de adquiſitione rerum uenditar. 51. de aqua plu. arc. 417. de arborib. ſucciſis 281. in caſtratores puerorũ 266. de curatione prodigi & furioſi 40. de actione famil. erciſc. 159. 270. de filijs diſtrahendis 23. 587. de furibus 172. 266. 453. de furto ſeruorum 454. de atroci iniuria 153. de æſtimatione iniuriæ 152. de pœnis iniuriarum 152. de legatione libera 486. de legatis 589. de pauperie 169. 269. de prodigo 354. de ſacris parentum 570. de ſtatulib. 417. de ſucceßionib. ab inteſt. 102. de ſucceſſ. adgnat. 105. de ſucceſſ. lib. 35. 113. de ſuſpect. tut. 44. de tigno furtiuo 273. de tigno iuncto 48. 252. 453. 473. de legitimis tutorib. 32. 337. de ſuſpect. tutorib. 341. tribunitia 12. uelleia 296. latitudine uiæ 52. 262. Voconia 71. 95
Libella 374. 531
Libellus 249. 350. 411
Libelli dimiſſorij 476
Liberalis cauſa 419. 626
Liberatio 448
Liberi 24. 479
Libertas 212
Libertas duplex 31. 100
Libertinus dediticius, Datiuus Iunianus 18
Libertinus ciuis Romanus ibid.
Libertini 17
Libitinarius 291
Librarius 252
Librarij depoſitorum 486
Libratores 486. 669
Libripens 63
Lictoris appellatio 172. 414
Lignamen 586
Liguſticum 380
Limenarcha, & Liminarcha 275
Limitanei agri 682
Limitrophi fundi ibid.
Linea 80. 267
Lintres. Lintrarij 244
Liquere, & non liquere de cauſa 243. 426
Lis 549
Lis conteſtata 565
Litis æſtimatio 168
Litis euentus 294
Litem ſuam facere 153. 488
Litigioſa res 441. 643
Literæ 299
Litus 45
Locare operas, & opus differunt 592
Locatio 309
Locator ibid.
Logiſtæ 670

Logoz

Logographi ibid.
Lora 377
Loricatio 490
Lubricum linguæ 463
Ludificatio 589
Luere 87
Luere pœnas 474
Lunaticus 319
Luſtramentum 466
Luſtrum 279
Lyciarches 543
Lyciarchia ibid.
Lytæ 205

M

Macedo 292
Maceria 270
Machinarius 267
Magis 283
Magiſter 121
Magiſter equitum 216
Magiſter nauis 289
Magiſtri officiorum 541
Magiſtri ſacrorum ſcriniorum 688
Magiſtratus populi Romani 14
Maieſtas 463
Maiuma 679
Malefici 652
Manceps 311. 408
Mancus 318
Mandare 536
Mandator 446. 644
Mandatum 140. 585
Mangones 493
Manichæi 512
Manobarbalum 660
Manobarbali milites ibid.
Manus 490
Manus emiſſa 324
per Manus tradi 365
ad Manum nummos non habere 296
Manus regis 208
Manufactum opus 409
Manumittere 17. 515
Manumittendi modus legitimus 19. 21
Manumiſſio 413
Manumiſſio inter amicos, per menſam, per epiſtolam 19
Manumiſſus 413
Manumiſſus uindicta 414
Marica 12
Marte ſuo rem peragere 551
Manſio 297
Maſculi ſunt utiliores reip. quàm fœminæ 106
Maſtigophori 484
Materfamilias 151
Matertera, matertera magna 25
Mathematici 652
Matrimonium 23
Maturius 9
Matuta 12
Media iuriſprudentia 106
Mediaſtinus 253. 258
Melinum 373
Melloproximi 690
Memoriales 539
Memoriales 690
Menander 479
Menſæ citriæ 308
Menſis intercalaris 490
Menſores 692
Menſtruum 427
Mercatus 590
Meritorium 456
Meſonauta 244
Metallarij 672
Metata 695
Metatores 692. 694
Metaxarij 640
Metœci 657
Metrocomia 681
Metus 553
Metus duplex 236
Migrare 438
Miliarium 382
Militia 308
Miniculator 400
Minor 238. 554
Minutatim 381
Miſſilia 51

Mittendarij 691
Modius 368
Modus 388
Moduli 408. 409
Mœnianum 261
Moles 333
Moliri 220. 407
Molitio 408
Mollis animus 584
Momentum 444
Momentaria poſſeßio 634
Monarchia 207
Monetarij 673
Monopolium 590
Mora 322
Morbus ſonticus 490
contra bonos Mores quid 241
Mortalitas 82
Mulcta 546
Mulctam dicere 245
Mulus 372
Mundus muliebris 382
Munus 487
Munus ciuile 483
Municipes 547
Municipales magiſtratus ibid.
Munifices 490
Murrhina uaſa 380
Muria 379
Murileguli 673
Muſcularij aquæductus 679
Muſtuarius 669
Mutuum 123
Myopes 317

N

NAtales 17
Natalibus reſtituere 419
Natura 207
Naturalis filius 26
Naturale uitium 664
Nautæ 454
Nauarchus 399
Naues actuariæ 479
Nauicularius 622
Nauigationis tempus 252
Nauigium 448
Naupegi 485
Nautica pecunia, & quaſi 323. 584
Nauticum fœnus 323. 584
Neceſſarij 44
Neceſſarius hæres 614
Neceßitudo 427
Negotium facere 235
Nema ſericum 411
Nemeſis 12
Nicoſtrategi 484
Nimirum 382
Nomina 91. 244. 372
Nomina edere & dare 216
Noſocomium 528
Nota 231. 358
per Notam ſcribere 358
Notis ſcribere 242
Notoria 470. 649
Nouatio 144. 145. 644
Nouelletum 333
Nouerca 25
Nouitius ſeruus 234
Nouum opus 407
Noxa 168. 573
Nuda proprietas 252
Nudum ius Quiritium 627
Numerarij 696
Nummus cur inſtitutus 54
Nuncupare 66
Nuncupatiuum teſtamentum ibid.
Nuntiatio noui operis 639
Nundinæ 487
Nuptiæ 23. 24
Nuptiæ inceſtæ & inutiles 594
Nurus 24
Nutus 371
Nymphæum 679

O

OBex 650
Obiter 306
Oblatio 661
Obligatio, quid. Mater actionis 122
Obligatio ciuilis, naturalis, 134 litte-
rarum 135

Obrepere, Obreptio 234
Obryzati ſolidi 674
Obſcœnitas 217
Obſcurare iudicium 562
Obſignare 462
Obſonare, Obſonator, Obſonium 573
Obſtringere res ſuas 655
Obſtruere 255
Obturare 260
Octuarij 590
Occultatores 695
Offerre 238
Offerre ſe liti 233
Officioſè agere 387
Operæ 400
Operæ obſequiales, fabriles 219
Opera publica 487
Opinio 14
Opiſthographum 399
Optimum maximumq́; 378
Optio 489. 658
Optiones 473
Optionis legatum 376
Oraculum 27
Oratio principis 82
Orcus 100
Orcinus ibid.
Ordinare 483
Ordinaria iudicia & extraordinaria 121
Oriens 540
Originarij, Originales 665
Ornamentum muliebre 382
Orphanotrophium 528
Oſpriona 484
Oſſaria 458
Oſtentatio 287
Otioſa pecunia 322
Otioſum 464

P

Pactum 548
Pædagogium 378
Pagani 66. 534
Palatini ſacrarum largitionum 691
Paleſtina 680
Palmatij equi, & Palmati 68
Palus 262
Pancratium 266
Panes ciuiles 596
Panthera 308
Pantomimus 401
Parabolani 529
Paragaudes 673
Parallage 435
Parangariæ 528
Paragogia 679
Parapherna 327. 597
Paraueredus 666
Parelcon 49
Parentare 352
Parentes 24
Pares Franciæ 29
Paria facere 485
Paries craticius, & intergerinus 300
Parrhaſius 49
Parhippus 696
Parricida, Parricidium 182. 466
in Parricidas lex Numæ 182
Pars pro ſpecie 490
Partem facere 248
Partiarij 655
Partitio 98
Paſſum uinum 377
Paſtus 697
Patres conſcripti 215
Patria poteſtas 23
Patriciatus dignitas 28
Patricij 687
Patruus 32
Pauperies 169. 265
Peccator 181
Peculatus 182. 468
Peculium 166. 293
Peculium aduenticium 68. caſtrenſe ibid. 64. 481. 695. quaſi caſtrenſe 68. profecticium 60
Peculij & peculiaris mercis differentia 291
Pecunia 583
Pecunia otioſa, uſura 141

Pegma

Pegma 378
Pedanei iudices 275. 563
Pedem alterum in tumulo habere 416
Peniculus 378
Penſio 379
Pentaprotia 693
Pentathli 574
Peræquatio 549
Peræquatores 683
Perduellio 381
Peregrinantes 375
Perfectißimatus dignitas 692
Perfunctoriè 497
Peregrini 34. 75
Pergula 245. 268
Periſſeuma 676
Periſſochoregia 677
Permittere in rem 458
Permutatio 301. 312
Pernoctare 520
Perpetuarij 685
Perſcribere 483
Perſecutores auri publici 679
Perſequi 454
Peruertere 467
Petitio hæreditatis 349
Philanthropium 489
Philyra 372
Pholis 686
Piaculare flagitium 330. *crimen* 552
Picare 316
Pittacia 694
Pignus 639
Pignus prætorium 641
Pignoris & hypothecæ differentia 314
Pilæ 264
Pileati ſerui 623
Pityocampæ 466
Plagæ 378
Plagiarius 470
Plagiarij 652
Plebs 12
Plebiſcitum ibid.
Plumbata 660
Plus minus 297
Pœna 279. 473
Polia 349
Polio 486
Pollicitatio 487. 595
Pollinctor 293
Pollucere 487
Polypus 318
Polypoſus ibid.
Pompa 487
Ponderator 363
Pontones 263
Populus 13
Poßidere 144
Poßidere 423
Poßidere in creditum 425
Poßidere pro hærede, pro poſſeſſore 8. 176. 249. 637
Poſſeßio 61. 423
Poſſeßio, quaſi poſſeßio 171
Poſthumus alienus 116
Poſtliminium 79. 479
Poſtulare 549
Potitus hoſtium 341. 479
Præceptio 377
Præciſor 480
Præfectus Auguſtalis 219. 543
Præfectus, prætorio, & urbi 216. 540. 541.
Præfectus uigilum 544
Præfecti caſtrorum 541
Præfecturæ uires 245
Præiudicium 158. 439
Prænomen 92
Præpoſiti 670
Præpoſiti Agentium in rebus 690
Præpoſiti laborum 689
Præſcribere 312
Præſcriptio 55. 439
Præſcriptio quadriennij 630
Præſentes qui 55
Præſes 37
Præſtare auctoritatem 341
Præſumptio triplex 323
Præteritus 356
Prætextatus, Prætextata 151

Pretor 258
Pretor peregrinus, urbanus 14. 218
Pretorum inſignia 14
Pretorium 258. 309
Pretorius tutor 38
Preuaricator 459
Pragmatica ſanctio 539
Pragmaticarius ibid.
Pragmatici 471
Precaria uerba 97
Precario poßidere 638
Precator 538
Pridie ſignificatio 132
Prima facie 416
Primicerius 541
Primicerius 687
Primipilus 698
Princeps 13
Principes Agentium in rebus 690
Principale 89
Principium 258
Principia 480. 694. 695
Priuata delicta 451
Probatio 323
Probationi admouere 471
Probationes de domo 325
Procedere 657
Proceſſus 330
Procinctus 62
Proconſul 218
Proconſul primus 542
Proculiani 48
Procurator 232
Procurator quomodo conſtituatur 170
Procurator Ceſaris 220
Procuratores metallorum 672
Prodigus 63. 68
Profari 317
Profeſſorum numerus 43
Programma 633
Prolata dies 324
Proluſorium iudicium 475
Prolyte 205
Promißio dotis 595
Promptuarium 379
Promulſidiarium 382
Prophetare 317
Propinqui 24
Propior ſobrinus 112. *remotior* ibid.
Proſcenium 488
Protectiones 408
Protectores 689
Proteruus 317
Prothyrum 493
Protinus 293
Protoſtaſia 665
Prouincie 543
Prouincie ſtipendiarie & tributarie 50
Proxeneta 489
Proxeneticum ibid.
Proxenetria 593
Proximus 108
Proximi ſacrorum ſcrin. 689
Ptochotrophium 528
Pubertas plena 27
Pubertati proximus 131
Publicani 410
Pugillares 65
Pulſare 153
Purgare ſe 462
Purus locus 46
Pura uaſa 251
Purum patrimonium 96
Putator 267
Pyrrhicarij 471

Q

Quadrans 73
Queſtio 471. 655
Queſtio criminalis 656
Queſtores 541
Queſtores triplices 217
Queſtores candidati ibid.
Queſtores parricidij 209
Quarta que 84
Quarta Trebellianica 619
Querele inofficioſi origo 83
Querela inofficioſi teſtamenti 569
Quies inumbrata 423

Quinc

Quincunx 73
Quirinus 12

R

RApi aliquid ex incendio 455. ex naufragio ibid.
Raptoris & furis differentia 455
Ratio 223
Ratiocinium 639
Rationalis 121. 270
Rationalia 352
Rationarium 228
Raucæ 309
Recipere 263. 307
Recidiptæ 376
Receptitius ſeruus 263
Receptores 459
Reciſus 460
Recitare heredem 387
Recognoſcere 467
Recuperatores 20
Redemptor 253. 310. 322
Redemptor cauſarum 219
Redhibere 317
Referre rationibus 486
Refigere 469
Reformare 228. 411
Refuga 471
Regere 159. regi fines ibid. 573
Regiones urbis 217
Relatio 475. 634
Relegati, Relegare, Relegatio 28
Relegati & deportati differentia 474
Releuata 662
Releuata iugera 683
Religioſus locus 276. 574
Reliqua 340
Reliquari ibid.
Reliquator 449
Remittere nuntiationem 437
Repedare 697
Repetere quæſtionem 471
Repetere reum 470
Repetita dies 273. 324
Repetundarum lex 468
Replicatio 175
Replumbare 382
Repoſcere 422
Repudiare hereditatem 615
Repudiatio 86
Repudium 331. 597
Reputare 235
Reputatio 519
Rei uindicatio 251. 571
Res geſta, pro acta, contra Vallam 357
Res iudicata 425. 633
Res mancipi, & nec mancipi 629
Res militares 479
Res creditæ 278
Rem in bonis eſſe, & ex bonis eſſe 249
Rem integram eſſe in uenditione 305
Rem pro derelicto haberi 424
Reſiſtentes ſpecies 694
Reſcriptum 539
Reſpondere ad edictum 480
Reſtignare 409
Reſtituere 236
Reſtituti 475
Reſtitutio in integrum 236. 553
Reatus 457
Reus quis ſtipulandi & promittendi 126. 445. 644
Reum eſſe fictum 461
Rhadamantæum iudicium 152
Rheda 51
Rhetieus limes 666
Ripa 434
Riparenſes milites 693
Ridica 262. 437
Riuus 436
Roma quare communis patria 482
Rubrica 430
Rudus 262
Ruinæ appellatio 455
Ruta Cæſa 273

S

SAbiniani 48
Scum Sacco petere aliquid 124

Saccularij 457
Sacer comitatus 480
Sacer locus 432
Sacra res 46
Sacra certamina 667
Sacra parentum 570
Sacrarium 432
Sagmina 46
Sagum 291
Sagarius 291
Sagaria negotiatio 291
Sales 411
Salgami appellatio 695
Salinæ 233
Saltuarius 258
Saluianum interdictum 639
Samaritani 532
Sanctio tripliciter accipitur 46
Sanctum ibid.
Sanguinolenti 646
Sapa 378
Sarcinator 238. 244
Satiſdare 41
Satiſdatio 270
Saturninus 215
Scæna 318
Scandulæ 485
Scandularij 485
Schola 688
Sciſcere 449
Scribere in faciem 656
Scrinia 689
Scriniarij 696
Scrutari crimina 467
Seceſſus 243
Secretarium 279
Secreta loca 268
Secta 548
Secundicerius 687
Sedes 492
Sedeta 66
Seditio 475
Sella curulis 262
Semis 73
Senator 215
Senatus 13
Senatuſconſultum 211. 536
Senatuſconſultum à rogante Conſule appellationem accipere 98
Senatuſconſultum Claudianum 121. 627. *de colluſione detegenda* 420. *Largitianum* 114. *Macedonianum* 167. 292. 583. *Orphitianum* 109. 407. 621. *Plautianum* 334. *Sabinianum* 103. *Silanianum* 364. 616. *Tertyllianum* 109. 407. 621. *Trebellianum* 97. 391. 619. *Turpillianum* 470. 656. *Velleianum* 295. 583
Sententia 14
Sententiam paßi 475
Sententiarum effectus 425
Separatio 429
Separatio bonorum 636
Septunx 73
Sequeſter, Sequeſtratio 576. 237
Sequior uita 230
Seria 255. 493
Seruus exportandus 306. 589
Seruus Ordinarius, Vicarius 89. 166. *peculiaris* 167
Serui pœnæ 28
Seruitus luminum 53
Seruitus ne luminib. officiatur 53
Seruitus oneris ferendi ibid.
Seruitus perſonalis, realis, ſiue prædialis 259
Seruitus proſpectus 53
Seruitus ruſtic. & urban. præd. 52
Seſcuncia 396
Seueritas 664
Sextans 73
Sextarius 368
Sica 651
Sica, Sicarij 181. 465
Sigillum 252
Sigillaria 374
Signatores 325
Signinus 436
Signum 385

Silentio

Silentio preterire 69
Silentiarius 689
Siliginarius 453
Sitocomia 485
Sitocomis 662
Sitoſtaſius 677
Societas 139. 299. 585
Socrus 25
Solarium 254
Solidus 58
Sollicitator alienarum nuptiarum 457
Soluere legibus 82. 211
Soluendo qui non ſit 20
Solutio 448
Sonticus morbus 40. 426
Sordes 243
Sortiri 270
Spadones 27. 490
Spargentes aquam 231
Spartacus 422
Species 411
Species publicæ 672
Species pro caſu legis 370
Spectabiles 568
Spoliare ſe 329
Spoliari fortunis 265
Sponſalia 593. 595
Sponſio 313
Sponſio, Sponſionem facere 276
Sportula 160. 483. 563
Spurcare uinum 266
Stabularij 454
Status 382. 539
Stater 205
Statiua 696
Statio 480
Stationarius miles 217
Stationarij 690
Statores 691
Statumina 262
Status hominum 212
Stellatura 694
Stellio 460
Stellionatus crimen 460. 654
Stemmata 404
Stercorare 54
Stillicidium 53
Stimulus naturalis 351
Stipendiariæ & Tributariæ prouinciæ 50
Stipes ibid.
Stipulatio 124. 442. 643
Stipulationis ſolennitas duplex 132
Stipulatio ædilicia 129. *certa, incerta* 124. *communis* 129. *damni infecti* 128. *de dolo* ibidem. *duplæ* 320. *iudicatum ſolui* 450. *iudicialis* 127. *legatorum* 128. *de perſequendo* ibidem. *prætoria* ibidem, & 449. *de rato* 129. *rem pupilli ſaluam fore* ibidem, & 450. *rem ratam haberi* 450
Stipulationes emptæ & uenditæ hæreditatis, partis & pro parte, ex parte & pro parte 99
Stipulum 442
Strobyli 492
Stuprum 463
Stylus 528
Suarij 675
Submittere 256
Subornare 462
Subſcriptio teſtatoris 63
Subſiſtere 232. 279
Subſtitutio 75. 359
Subſtitutio directa 614
Subſtitutionis directæ uaria genera ibi.
Subſtit. exemplaris 79. *obliqua* 614. *pupillaris* 78. 360. *quo iure introducta* 79. *uulgaris* 76. 360
Subſtitutus 75
Succeſſor iuris 65
Succeſſorium edictum quid, & eius diuiſio 108. 612
Suffragator 551
Suffragium 575
Suffragij ferendi duplex modus 664
Suggillare 456
Suggrunda 408
Sulci aquarij 409

Summa excurrens 297
Summates 663
Sumptus funeris 276
Superficiaria inſula 254
Superilluſtres 568
Superindictum 660
Supprimere naufragium 466
Suſceptores 670. 678
Suſpectus tutor 44
Suſpenſum crimen 462
Sycophanta 551
Symbolum 660
Syndicus 233
Synedria 534
Synbeſis 383
Syriarchia 543

T

Tabellio 27
Tablinum 471
Tabulæ 368. 492
Tabularij 670
Tabularium 373. 471
Tacita fides 482
Talio quid 152. quo ordine imperabatur ibid.
Tamiaca prædia 684
Tapeta 380
Tectorium opus 252
Temerarius litigator 178
Temerator 468
Temere litigantium pœna multiplex 178
Temonis tributum 686
Tempus continuum 560. utile ibid.
Tenera ætas 613
Tenere 244
Tenuis intellectus 352
Tenuis uitæ homines 220
Termes 460
Terminus ibid.
Terribilis iudex 593
Teſſera 210. 574
Teſſera frumentaria 246
Teſtandi mos uetus 92
Teſtamentum 61
Teſtamenti alluſio 62
Teſtamentum quomodo aperiatur 363
Teſtamentum calatis comitijs, in procinctu, per æs & libram 62
Teſtamentum iniuſtum, ruptum, irritum 102. 357
Teſtamentum nuncupatiuum 66
Teſtamentarius 358
Teſtis inculpatæ uitæ 325
Teſtem uacillare ibid.
Teſtes omni exceptione maiores 643
Teſtes olim ſuperſtites 324
Teſtimonium domeſticum 64
Teſtimonium publicum 649
Thema 370
Theophorumenus 317
Theſaurus 49
Thlaſiæ 490
Thlibiæ 27. 490
Thracia 681
Tyberis Martius 302
Thymelici 231
Tympanum 320
Thynnus 263
Thynnaria piſcatio ibid.
Tigni appellatio 453
Titulus 176
Togarum uaria genera 383
Tolerare 492
Topiarius 373
Tormentum 471
Tractatoria 444
Tractatoria 696
Traditio 50
Traducere 415
Traduces ibid.
Tragelaphus 330
Traiectitia pecunia 234
Tranſactio 229. 548
Tranſcribere 296
Tranſcribere fundum 313
Tranſcriptum prædium 672
Tranſiungere 319
Tranſlatio 662

Tranſ

Tranſmittere reos 649
Tranſuectio 223
Trapetum 310
Tribus 371
Tributum 50. 542. 660
Triclinium 261
Tricliniaria ueſtimenta 376
Triens 73
Trierarchus 392. 399
Triumuiri monetales, capitales 209
Trophima 297
Tumultuoſus 221
Tubus, tubulus 260
Tueri 295
Turbare 291
Tutela quid 30. 79. 232
Tutela teſtamentaria 336
Tutela triplex ibid.
Tutor Atilianus 37. *datiuus* 337. *fiduciarius* 36. *Iulius Titianus* 37. *legitimus* 32. *pretorius* 38. *ſuſpectus.* 44. *temporarius* 338
Tutorem poſtulare & nominare 353
Tutores ubi petendi 338
Tutores qui petant ex neceßitate ibid.
Tyrbe 455

V

VAcantia bona 56
Vacatio & excuſatio munerũ 485
Vacui nummi 298
Vadimonium obire, deferre 562
in Vado rem eſſe 263
Vagari 238
Varicari 459
Vectigal 254. 410
Velleia lex 71
Velo leuato 219. 672
Venaliciarij 493
Venatores 471
Venditio in aſſem 316
Venditio publica ignominioſa 20
Venefici 466
Venia ætatis 558
Venire in mentem 339
Venus Libitina 291
Ventrale 473
Ventrem facere 264
Vento uiuere 604
Verberare 153
Verborum obligatio 124. 442
Verſa uice 419
Verna 92
Vertere ſolum exilij cauſa 474
Veſpillo 320
Veteranus 248. 481
Veterator ſeruus 234
Via publica, uicinalis 150
Via terrena 433
Viæ latitudo 52. 262
Viaticum 245. 279
Viatores 159
Vicarius 543
Viere 267
Vietor ibid.
Vigilantes 430
Villa triplex 309
Vinarius 317
Vinarium 256
Vindicta 17. 414. 623
Vindicare 86
Vindiciæ 209
Vis 30. 553
Vis duplex 236
Vis diuina 409. *priuata* 465. 651. *publica* 651
Vi facere 436
Vi poſſeſſum 56
Viripotens 39
Vitis centurialis 481
Vitium naturale 664
Viuere legibus 82
Vix 246. 296
Vncia 73
Vnguentum 382
Voconia lex 71. 95
Votum 487
Vrbana prædia & eorum iura 260
Vrbanici milites 242
Vrbica procuratio 239

Vrbs æterna 675
Vredo 310
Vrinam facere 318
Vrinator, Vrinari 290
Vrna 368
Vtenſilia 487
Vterina ſoror 307
Vtrubi 178. 438
Vſta 302
Vſucapio pro emptore, uel pro tranſactione, pro donato, pro dote, pro herede 628
Vſucapere pro donato, pro legato, pro dote, pro ſuo 424
Vſucapio 55. 423
Vſusfructus 53. 254
Vſusfructus, cauſalis, formalis 254
Vſufructuarij cautio 258
Vſura 321
Vſurarum appellatio 584
Vſurarum uariæ ſpecies 364
Vſura centeſima 322. *maxima* 335. *pupillaris* 605. *quadrans* 375. *quincunx* 322. *ſemis* 295. 322. *triens* 339. *uncia* 340
Vſurpatio 423
Vſus 54
Vſus ciuilis 119
Vua 318
Vuæ duracinæ 492. *purpureæ* 493
Vulgaris formula 452
Vulua 318
Vxor iuſta & iniuſta 464

X

XEnodochium 528
Xenoparochi 484
Xerolophon 181
Xyſtici 251

Z

ZYgoſtates 63. 670
Zythum 377

FINIS.

¥10

71